

**НА ВІЧНУ ГАНЬБУ
МАРКСОВІ**

Іван Герасимович

Голод на Україні

З 39 образками й діаграмами

1920-ті роки

1973

**ВИДАВНИЦТВО
"ГОВЕРЛЯ"**

НА ВІЧНУ ГАНЬБУ
МАРКСОВІ

Іван Герасимович

Голод на Україні

З 39 образками й діаграмами

1973

ВИДАВНИЦТВО
"ГОВЕРЛЯ"

1,402

НАШЕ СЛОВО

Перше видання цієї книжки появилoся у Бібліотені Українського Слова ч. 31. Берлін 1922 р.

Перевидасмо її без змін, бо це джерело-документ московсько-комуністичного народовбивства.

Хай же ця праця палить вічною гань-бою жорстоких московських голодомо-рів!

Тож появляється ця книжка в 50-річчя першого голоду та в 40-річчя, другого голоду в Україні (1922-1972 - та-1932/33 - 1973).

За В-во:

Д-р М. С. Чарторийський

Світе тихий, краю мпий,
Моя Україно!
За що Тебе сплюндровано?
За що Мати гинеш?

Тарас Шевченко.

ПЕРЕДМОВА.

Отсю книжку видаємо в часи великого лихоліття й насильного панування чужої влади у пам'ять тим мільоновим жертвам, що погибли від голоду, викликаного безприкладною в історії господарною большевизму на Україні.

Видаємо її, як документ варварського поведення чужих окупантів, що взяли не тільки мечем і огнем, але й голодом нищити український народ у хвилину його нового, кривавого змагання збудувати свою власну хату, незалежну Україну.

Видаємо її вкінці в надії, що вона зверне належну увагу на сучасне страшне положення голодуючої людности й причиниться до скріплення й прискішення допомоги голодуючим на Україні.

Наша книжка, яку прикрашуємо для більшої наглядности 39 образками й діаграмами, опірається переважно на офіційних большевицьких джерелах і написана автором, що довгий час, аж до пізньої осені минушого року, був на Україні і мав нагоду бачити все влас-

ними очима. Через те й образ положення на Україні безперечно не прибільшений.

У книжці поданий матеріал по кінець липня ц. р., одначе, щоб книжка мала повну актуальність, автор уже підчас друку книжки доповнив її розділом „Новий голод — як наслідок нового продналогу“ (стор. 230—234) і звітномленням з діяльності львівського „Комітету Допомоги Голодуючим на Україні“ (стор. 258—260), де зужитковано матеріал по кінець жовтня 1922. р.

Крім цього для „доповнень“ використано ще нову книжку проф. Івана Феценка-Чопівського: „Економічна Географія України“ (Київ—Відень—Львів, 1922).

Вкінці зауважуємо, що автор цю працю присвячує Світлій Памяти Українських Жертв російського большевицького режиму.

Видавництво „Українське Слово“.

ЧАСТИНА I.

УКРАЇНА ЯК ЖИТНИЦЯ ЄВРОПИ.

Вступні замітки.

Щоб дати по змозі ясний погляд в справі страшного голоду на Україні, тій найбільшій житниці не тільки бувшої Росії, але також і цілої Європи, — вважаю konieczним навести бодай коротко необхідно потрібні статистичні дані про Україну взагалі, спираючись переважно на офіційних відомостях радянського уряду на Україні та — оскільки їх не достає для кращого порівняння чи вияснення справи — доповнюючи їх також давнішими статистичними даними й фактами чи зіставленнями різних учених, публіцистів, членів допомогових та рятуноквих комітетів чи організацій, а також витягами з офіційної радянської преси та других важніших публікацій, вкінці і власними спостереженнями в часі мого близько 4-літнього побуту на радянській Україні майже до кінця 1921. року.

При цій нагоді звертаю увагу, що давніші статистичні дані відносилися до отсих губерній України: 1) Волинь, 2) Поділля, 3) Київщина, 4) Чернігівщина, 5) Полтавщина, 6) Харківщина, 7) Катеринославщина, 8) Херсонщина та 9) Таврія.

Теперішній радянський уряд поробив великі зміни в адміністративному поділі України, потворивши нові губернії, і таким чином Україна зараз складається з отсих губерній: 1) волинська,

2) подільська, 3) київська, 4) чернігівська, 5) полтавська, 6) харківська, 7) одеська, 8) миколаївська, 9) кременчужська, 10) катеринославська, 11) запоріжська та 12) донецька.

З огляду на те, що статистичні дані давнішого часу зв'язані з тодішніми губерніями і, не маючи під руками всіх даних про повіти, волости й громади, практично неможливо переробити їх на статистичні дані, що відповідали б теперішньому радянському адміністративному поділові, — я оставляю одні й другі дані в оригіналі. Так само в оригіналі подаю всі міри й ваги.*)

Територія і населення.

На підставі офіційного „Центрального Статистичного Управління України“ на 1922. рік в склад сучасної радянської української республіки увійшли цілком шість губерній дореволюційної Росії, а саме: харківська, полтавська, київська, подільська, херсонська та катеринославська. Крім того три старих губернії входять в її склад значними частинами, а саме: волинська (за виключенням тої частини, яка остає під польською окупацією), таврійська (за виключенням Кримського півострова, який уявляє тепер автономну Кримську республіку) та чернігівська. Окрім зазначених губерній в склад України

*) Для кращої орієнтації наводжу порівняння найважливіших мір і ваг, що приходять в цій книжці:

- 1 аршин = 0,7112 метра.
- 1 саж = 3 стопи = 0,9144 метра.
- 1 кілометр = 0,9874 верстви.
- 1 квадратний кілометр = 0,878 квадратних верств.
- 1 гектар = 100 ара = 10000 квадратних метрам.
- 1 морг = в Австрії 57,546 ара; на Угорщині 43,16 ара.
- 1 десятина = 1,0925 гектара.
- 1 фунт російський = 0,409512 кілограма.
- 1 золотник = $\frac{1}{16}$ фунта = 4,26 грама.
- 1 доля = 0,044 грама.
- 1 пуд = 40 фунтам = 16,38 кілограмам.
- 1 сотнар метричний, або так званий квінтальний (в Ні-

увійшли ще таганрогський та маленькі частини донецького й черкаського округів старої донецької області.

В адміністративному відношенні Україна ділиться на 12 губерній, в склад яких входить тепер 102 повіти з 19.089 волостями.*)

Найбільшою є донецька губернія, найменшою — кременчужська. Решта стоїть між цими двома:

Губернії:	Об м і р	
	в квадратних верствах:	в десятинах:
1. Донецька	54.259	5.654.000
2. Київська	42.048	4.381.000
3. Харківська	37.039	3.859.000
4. Миколаївська	32.983	3.437.000
5. Одеська	32.898	3.428.000
6. Чернігівська	32.841	3.422.000
7. Катеринославська	32.264	3.362.000
8. Полтавська	30.438	3.172.000
9. Волинська	30.282	3.155.000
10. Подільська	30.097	3.136.000
11. Запоріжська	28.143	2.933.000
12. Кременчужська	24.757	2.580.000
Разом	408.052	42.519.000

меччини: Doppel-Zentner) = 100 кілограмам; між тим так званий митовий сотнар (Zoll-Zentner) = 100 фунтам = 50 кілограмам.

- 1 тона метрична = 1000 кілограмам.
- 1 тона англійська (long ton) = 2240 англійським фунтам = 1016 кілограмам.
- 1 тона американська (short ton) = 2000 фунтам = 907 кілограмам.
- 1 буншль = в британській державі 36,85 літрам; в Америці = 35,24 літрам.

*) Волость — це адміністративна одиниця, що обіймає кілька до кільканадцяти громад. Кількість волостей становить 1 повіт.

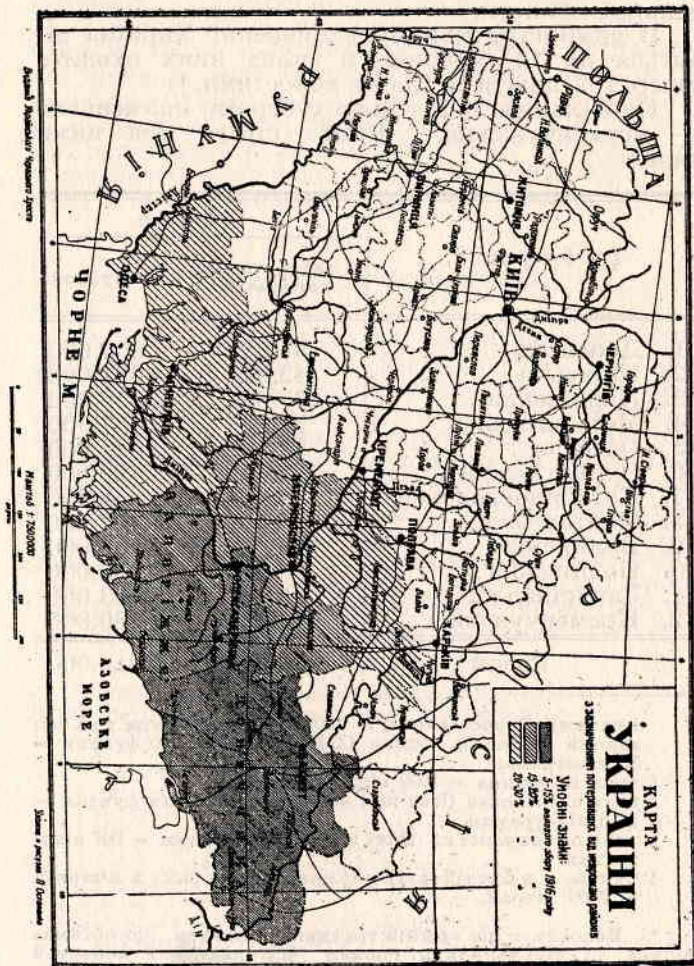
Що до кількості населення, то найбільше має київська, найменше запорізьська. Окремі губернії виглядають так:

Губернії:	Скількисть населення:	
	По даним "Центрального Статистичного Управління України"	По статистичним даним в брош. В. А. Арнаутова *)
1. Київська	3.477.000	3.427.000
2. Донецька	3.112.000	3.111.700
3. Подільська	2.725.000	2.725.300
4. Харківська	2.467.000	2.466.300
5. Полтавська	2.225.000	2.256.200
6. Одеська	1.951.000	1.950.146
7. Катеринославська	1.910.000	1.782.500
8. Кременчужська	1.905.000	1.471.400
9. Чернігівська	1.861.000	1.861.031
10. Волинська	1.538.000	1.538.100
11. Миколаївська	1.372.000	1.371.700
12. Запорізьська	1.288.000	1.157.200
Разом	25.861.000	25.119.077

З огляду на різні статистичні дані тож самої офіційної переписі з року 1920. заходять питання, котрі з них правдиві, а котрі являються виплодом большевицької фантазії. Цеж різниця о яких близько 750.000 душ!...

Коли спратимемось на цифру першу, то населення сучасної радянської України складається з 25.861.000 душ обого полу. З них 21.067.000 сільського і 4.794.000 міського на-

*) Народний Комиссаріат Просвещения У. С. С. Р. Главный Комитет социального воспитания. Голод и дети на Украине. По данным Секции помощи голодающим детям при Центр. Защиты детей на Украине и по другим материалам составил В. А. Арнаутов. Редакционно-издательский отдел Н. К. П., Харьков, 1922. Стор. 48, 16^о.

селення. Таким чином на кожних 100 душ припадає 81 душа сільського і 19 душ міського населення.

По національності, коли вважати на рідну мову мешканців, населення України поділяється сліду- чим чином:

Населення України взагалі.

Центральне статистичне управління України,

Українців	76%
Росіян	11%
Жидів	7%
Німців	2%
Поляків	1%
Решта	3%

Зараз більше або менше голодує фактично ціла Україна. Однак радянський уряд оголосив покищо голодуючими тільки губернії: одеську, миколаївську, катеринослав-

ську, запоріжську, донецьку та по два повіти полтавської і харківської губернії. Тим то не від річи буде звернути увагу, яке саме населення заселяє ті голодуючі області.

На підставі географії України проф. Степана Рудницького, який в своєму творі користувався офіційними даними давнього російського уряду з р. 1910. процентове зіставлення населення в офіційно признаних голодуючими губерніях України представляється так:

Херсонщина: Українців — 54% (між тим в повітах: олександрійському — 88%, в елисаветградському — 73%, у херсонському — 70%, в ананіївському — 63%), Росіян — 21%, Жидів — 12%, Румунів поперх 5% (між тим

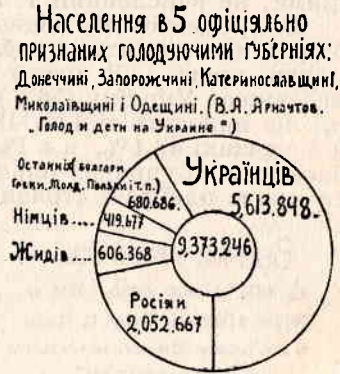
в тираспільському повіті — 27%), Німців — 5%, Болгарів — 1%, Поляків — 1% і решта — 1%.

Катеринославщина: Українців — 69% (між тим в повітах: новомосковському — 94%, у верхнедніпровському — 91%, в олександрівському — 86%, в павлоградському — 83%), Росіян — 17%, Жидів — 5% (між тим в повіті катеринославському — 13%), Німців — 4% (між тим у пов. катеринославському — 6%), Греків — 2% (між тим в пов. маріупольському — 20%), Татарів — 1%, Білорусинів — 1% і Поляків — 1%.

Таврія (разом з Кримом): Українців — 42% (між тим в повітах: дніпровському — 76%, в бердянському — 64%, в мелітопольському — 57%), Росіян — 28%, Кримських Татарів — 13% (між тим в повітах ялтинському — 71%, в сімферопольському — 51%, в феодосійському — 45%, в еваторійському — 40% і перекопському — 24%), Німців поперх 5% (між тим в повітах: перекопському — 24%, в еваторійському — 12%, в бердянському — 8% і в мелітопольському — 5%), Жидів — 5%, Болгарів — 3% (між тим у бердянському пов. — 10%), Вірменів — 1% та інших 3%.

В. А. Арнаутов, подаючи в своїй брошурці „Голод и дети на Украине“ статистичні дані про національний склад населення, заселюючого офіційно признані голодуючими 5 полудневих губерній України, подає таке пояснення від себе: „Серед дуже несприятливих обставин відбувалася перепись 1920. року. Почасти цифри національного складу населення обчислено на підставі процентових пропорцій різних національ-них груп в довоєнний час“. Так само теоретично (а не на підставі фактичних даних) обчислена тут в таблиці цифра дітей до 15. років життя видається самому Арнауту „несколько преувеличенной“...

Річ ясна, що коли береться за основу процент вівний й процент ріжних націй, і на цьому тільки обчислюється число душ дотичної нації після війни, то таке обчислення має дуже проблематичне значіння. А всеж таки дотичні цифри в брош. Арнаутова доведені до самих одиниць і роблять на перший погляд вражіння точних і солідних зіставлень на основі справдішньої переписі. Та про всяке навою й ці „теоретично“ большевиками цифри.

Хліборобство.

Хліборобство становить від найдавніших початків історії України головне заняття її населення, ним воно осталось і до нині. Хліборобством займається приблизно дев'ять десятих населення, а саме на підставі статистики російської держави 86,4% Українців займається хліборобством.

Хліборобство на Україні

на підставі геогр. проф. Рудницького

Ніяка європейська держава (за виїмком Росії) не обіймає так великої управної площі поля, як Україна. Вона обіймає 45.000.000 гектарів (в цьому

Національний склад.

Губернії	Зарядьке чистого населення	Українці	Російяне	Жиди	Німці	Останні національ- ності (Волгарі, Греки, Молт., Давяки)	Дітей до 15 літ включитно
Донеччина	3.111.700	1.991.488	809.042	62.234	93.351	155.585	1.216.674
Запоріж- ня	1.157.200	786.868	243.012	11.600	69.432	46.288	502.121
Катерино- славщина	1.782.500	1.230.925	303.025	89.125	71.300	88.125	743.302
Миколаїв- щина	1.371.700	727.001	288.057	150.887	68.585	137.170	589.830
Одещина	1.950.146	877.566	409.531	292.522	117.009	253.518	809.325
Разом	9.373.246	5.613.848	2.052.667	606.368	419.667	680.686	3.861.252

вчислені також українські області, що остаять зараз під польською та румунською окупаціями, не вчислений т. зв. Донбас).

В процентовому відношенні управна площа України вносить приблизно 53% загальної площі краю. З цього боку тільки Франція перевищає Україну (56%). В Німеччині управна площа вносить тільки 48,6%, в Австрії 36,8%, в Угорщині 43,1%, а в Росії 26,2%. — Найбільш багатими на управну площу губерніями являються якраз навіщені страшним голодом українські

Величина управної площі
під жито, пшеницю, ячмінь і овес на
Україні в Німеччині, Франції та Італії
по дан. Українсько-Швейцарської торг. палати
„L'Ukraine economique“.

губернії, а саме: Херсонщина 78%, Катеринославщина 69%, Таврія 64%, Полтавщина 75% і Харківщина 71%.*)

Коли взяти під увагу не процентове відношення управної площі до загальної площі краю, а фактичний стан посівної площі України, Німеччини, Франції та Італії, то побачимо, що жита, пше-

ниці, ячменю та вівса засівано:

на Україні	. 279,260	квадратових кілометрів
в Німеччині	. 138.680	„ „
у Франції	. . 124.019	„ „
в Італії	. . . 52.300	„ „

Значить, Україна що до управи вищенаведених чотирьох головних родів збіжжя стоїть на першому місці.**)

*) Географія України, проф. Степана Рудницького.

**) „L'Ukraine economique“, видання українсько-швейцарської торговельної палати.

В році 1910. урожай на Україні (без так званого Донбасу!) дав 215 мільонів метричних сотнарів хліба, що становило 33% загального збору величезної тоді російської імперії. Коли уявимо собі, що Україна становила тоді тільки 1/29. частину цілої російської імперії, то зрозуміємо, яке колосальне значіння має Україна, як житниця Європи (Рудницький).

Значіння України, як найважливішої житниці Європи, стане ще ясніше, коли зважимо, що в роках від 1909. до 1913. вивіз пшениці, жита, ячменю та вівса з України до Росії вносив пересічно 5,5 мільонів тон річно, себ-то біля 20% загального збору України, а вивіз тогож збіжжя до інших держав вносив 4,36 мільонів тон, що становило 46% загального збіжжя еспорту європейської та азійської Росії.*)

По офіційній російській статистиці в р. 1914. Україна експортувала:

пшениці	. 56,4	мільонів метричних сотнарів
ячменю	. 38,5	„ „ „
жита	. . 9,1	„ „ „
вівса	. . 2,5	„ „ „

Разом . 106,5 мільонів метричних сотнарів.

Біля 76 мільонів яєць вивожено почасті в Москву, а почасті в Петроград, одначе в переважній більшості за кордон до інших держав.**)

Урожай в роках 1917—1919. був добрий, тим то назбиралося на Україні за той час дуже багато запасів хліба.

Проф. Чопівський пише: „На Україні є тепер величезні надвишки хліба з добрих урожаїв 1917—1919. років і можна би на перший раз

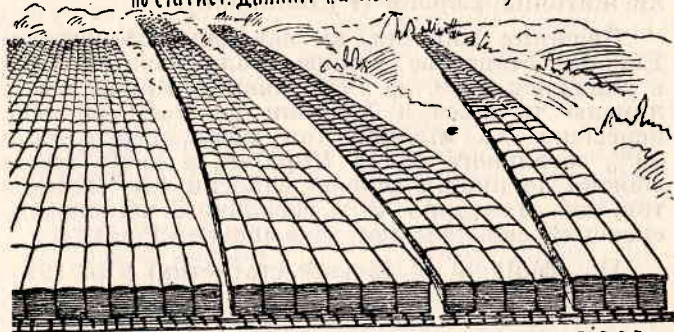
*) „Die natürlichen Hilfsquellen der Ukraine“. Von Dr. J. Schafarenko.

*) „L'Ukraine economique“.

зараз таки вивезти 10 мільйонів тон всілякого збіжжя. “*”)

Експорт Українського хліба в 1914 р.

по статист. даним „L'Estimate economique“

пшениці	ячменю	жита	всїх
376.000 вагон.	276.600 вагон.	60.600 ваг.	16.600 ваг.
а 150 метр. сотн.	а 150 метр. сотн.	а 150 метр. сотн.	а 150 метр. сотн.

Того хліба нікуди не вивезено і третя російська большевицька інвазія з початком 1920. року застала Україну надзвичайно багатою, можна сказати, „молоком і медом текучою“ країною.

Огородництво, садівництво, бжільництво, шовківництво та промислові рослини.

Огородництвом займається Україна переважно тільки для власного вжитку; однак ярину управляє в зовсім вистарчаючій кількості.

*) „Die Ukraine und der europäische Markt“. Von Prof. Fes-schenko-Tschopiwskyj. 1920.

За кордон Україна ярини не експортувала.

Славні на Україні так звані баштани, закладані чи то близько хатів (це рідше), чи переважно на степу. Це інтенсивна управа кавунів, мелонів, гарбузів, кабаків, динь, помідорів, баклажанів, червоного перцю (паприки) і т. п. Перший урожай з баштанів збирається на Україні вчасним літом на експорт, а другий під осінь для власного вжитку. Є на Україні окремий клас хліборобів, так звані баштанники, що цілі простори винаймають під баштани. Колоністи Болгари, як рівнож більша частина колоністів Греків, займаються переважно огородництвом, а особливо працею коло баштанів.

Садівництво в наслідок замишування українського населення до культури дерева розвинене краще.

На самому Поділлі тільки під селянськими садками є 26.000 гектарів, в Таврії більше, як 7.000 гектарів і т. д. *)

Крім цих областей розвивається садівництво на більшу скалю в Київщині та на Волині. Тут удаються твердіші породи північних яблук, грушок, а також вишні.

Також на Херсонщині і Катеринославщині плекають садівництво, головнo в долині Дніпра, де достигають також морелі (апрікоси). В Полтавщині і Харківщині культура овочевих дерев розвивається доволі гарно, особливо в околицях міста Харкова, Охтирки, Богодухова і инш...

З Поділля (і Бесарабії) експортовано щорічно 800.000 метричних сотнарів свіжих садових овочів, 100.000 метр. сотнарів сушених овочів та 20.000 метр. сотнарів горіхів і мідгалів.

Продукція садових овочів у Таврії перевищала щорічно 160.000 метр. сотнарів та 40.000 метр. сотнарів горіхів.

*) Всі дані в цьому уступі беру з „Географії України“ проф. Степана Рудницького.

2 Герасимович, Голод на Україні.

Управа винограду на Україні сягає лінії Заліщики (у Східній Галичині) — Камянець Подільський — Катеринослав, і тягнеться далі аж до Астраханя. Місцями та лінія посувається на північ, наприклад, аж до Білгорода в курській губернії.

В Херсонщині було 7.000 гектарів землі під виноградом. Донеччина давала кожного року 33.000 метр. сотнарів винограду та фабрикувала відомі мусуючі вина. Дуже гарні виноградники на чорноморському побережжю і в Таврії. Особливо гарні виноградники в околицях Мелітополя та Бердянська. Загалом Таврія продукувала 250.000 гектолітрів вина.

На Україні в 1910 р. було

виносила в 1910. році 125.000 метр. сотнарів та воску 13.700 метр. сотнарів (себ-то 38% згідно 34% продукції цілої довоєнної російської імперії).

Шовківництво на Україні ще мало розвинене, хоча морва росте всюди по цілій Україні. Вправді до світової війни культура шовківництва почала вже поширюватись у Донеччині, Таврії, Херсонщині, Катеринославщині, Харківщині, Київщині, Полтавщині й Чернигів-

щині, однак продукція шовку на Україні ще дуже мала. В київській губ., напр., добуто в році 1907. лише 1.300 метр. сотнарів кукон.

Промислові рослини. Управа конопель і льону займає на Україні невеликий відсоток управної площі. В Катеринославщині було під льоном 3%, а в Полтавщині, Чернигівщині й Харківщині 1—2% управної землі. В полудневій Україні сіють льон тільки для олії. Під управою конопель є всюди коло 1%, і тільки в Чернигівщині до 4% управної площі. Конопляні продукти переробляються звичайно в домашньому промислі, — натомість льняні продукти експортуються. Щорічно ввозилось 10.000 тон льону за кордон.*) Соняшник служить в цілій Україні для видобування олії. Ріпак управляли лише по великих посілостях, головню на Херсонщині, Київщині, Полтавщині та Поділля. Мак управляють всюди на Україні (також селяне, але в більшості для домашнього вжитку).

Управа тютюну займає на Україні 50.000 гектарів. Найбільш продукує тютюну: Чернигівщина, Полтавщина та Таврія. Менше продукують: Чорноморщина, Поділля, Волинь, Херсонщина та Харківщина. Продукція тютюну виносила в 1908. році 660.000 метр. сотнарів, це є 69% загально російської довоєнної продукції.

Управа хмелю на Україні ще дуже мало розвинена. Головно займаються нею чеські колоністи. Під хмелем було 3.000 гектарів землі, а річна продукція виносила 16.000 метр. сотнарів хмелю, себ-то 40% загальної російської продукції.

Плекання худоби.

Плекання худоби на Україні тісно з'єднане з виразно хліборобським характером цієї країни та є одним із найважливіших та необхідних чин-

*) „Die natürlichen Hilfsquellen der Ukraine“. Von Dr. J. Schafarenko.

линів гарної продукції господарської, а з другої сторони одним з найбільших джерел доходу населення України.

По офіційним російським статистичним даним*) стан плекання худоби на Україні представляється нормально так, що на 100 мешканців у губернії припадало:

Губернії	Коней	Рогатої худоби	Овець	Свиней
Волинь	19	32	18	17
Поділля	16	19	17	11
Київщина	13	18	17	10
Херсонщина	29	24	16	11
Чернігівщина	21	25	33	16
Полтавщина	14	22	27	11
Харківщина	17	27	23	10
Катеринославщина	25	26	21	12
Таврія	30	28	61	11

З повищим зіставленням сходяться й статистичні дані українсько-швейцарської торговельної палати, хоча дотичні обчислення роблено по другим методам. Там читаємо:

„Після управи ріллі на першому місці стоїть на Україні плекання рогатого скоту та коней. На 1000 мешканців України припадає:

Коней	196	штук
Рогатої худоби	258	„
Овець	239	„
Свиней	126	„

Разом 819 штук.

Ця цифра значно більша, ніж дотична цифра других західно-європейських країв, напр., в

*) Географія України, проф. Степана Рудницького.

Швейцарії припадає 714 штук на 1000 мешканців. Коли взяти за основу попередню цифру — 258 штук рогатої худоби на 1000 мешканців, то, числячи українську сім'ю пересічно 6 душ, на 1000 семейств припадає 1548 штук рогатої худоби.“

На цілій Україні було худоби в 1916. р.
(По „Економічній Географії“ Чопівського)

Коней		5.754.600 шт.
Рогатої худ.		8.016.800 шт.
Овець		7.350.400 шт.
Свиней		4.894.000 шт.

З огляду на велику конкуренцію раціонального австралійського плекання овець, на Україні вівці, як бачимо, не становлять найважливішої галузі українського плекання худоби. Всеж таки нормально начислюють на Україні коло 10.000.000 овець, а це будь-що-будь уже дуже поважна кількість. Крім того в південно-східних областях України поширена годівля верблюдів.

Велике значіння українського плекання худоби для європейських ринків побачимо, коли придивимося до статистичних даних*) про щорічний вивіз худоби та мяса з України. Отже щороку вивожено з України:

Коней	біля	15.000	шт.
Рогатої худоби		240.000	шт.
Свиней		130.000	шт.
Волового мяса		9.000	тон
Переробленої свинини та дробу		12.000	тон
Яєць		9.000	тон
Шкур		65.000	тон

*) „Die natürlichen Hilfsquellen der Ukraine“. Von Dr. J. Schafarenko. 1920.

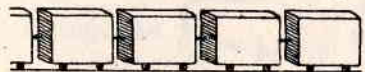
Спіраючись на повищі дані стане нам ясно, які величезні резерви скоту мало зібратися не

Експорт з України.

Волового м'яса переробленої свинини
та дров 21.000 тон

Яєць 9.000 тон.

Шкір 65.000 тон.

Експорт з України.

коней п'ять 15.000 шт.

рогатої худоби 240.000 шт

свиней 130.000 шт.

Україні від початку революції за час 1917—1920. року, себ-то до часу останньої інвазії російських большевиків.

Цукроварні.

Росія перед війною була одним з найбільших світових продуцентів бурякового цукру. Нищеневедені статистичні дані*) дають ясний образ того, звідки той цукор походив та яке значіння мав він так для самої Росії, як і для світового експорту.

В році 1912. річна продукція цукру виносила 112,4 мільйонів пудів, себ-то Росія з цього боку

*) „Die ukrainische Zuckerindustrie“. Von Dr. Bruno Hahn. Праця друкована в місячнику „Die Ukraine“ за листопад 1919. року.

стояла на другому місці світової продукції. Цею масою цукру не тільки покривано всі запотребовання російської імперії, але надвишку також експортовано за кордон, при чому сам цукровий акциз приносив російській державі поверх 100 мільйонів золотих рублів (в 1913. р. — 139 мільйонів золотих рублів) доходу. Коли ближче придивимось, звідки походила та колосальна продукція цукру, то побачимо, що 93,4% управної площі цукрових буряків цілої Росії (без Польщі) і 94,8% російської цукрової продукції припадало на Україну. Річ отже ясна — російська продукція цукру є в суті річ українською продукцією.

І. Шимонович в статті „До реальної роботи“ („Гром. Вістник“, ч. 115. за 1922. рік) подає порівняння площі під цукровим буряком в р. 1914. в поодиноких державах Європи. Отже маємо:

Україна	681.500 дес.
Німеччина	430.200 „
Австро-Угорщ.	338.700 „
Франція	209.600 „
Польща (Кр.)	25.500 „
Росія	23.900 „

Площа під цукровим буряком в 1914 р. в поодиноких державах Європи на підставі статист. ріствелень Шимоновича.

Площа під буряком на Україні, як видно, більша за площу таких старих країн по культурі буряка, як Німеччина і Франція вкупі взяті.

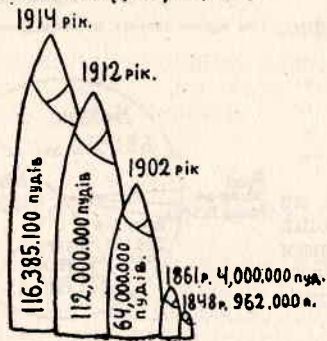
Зокремаж в порівнянні до Росії, то за той короткий час (1912. р. до 1914. р.) площа під буряком зросла на Україні до 96,5%, так що посівна площа буряку в самій Росії (Великоросії) виносила пропорціонально вже тільки 3,5%!

Про могутий зріст продукції цукру на Україні свідчать слідуочі цифри:

1802. р. засновано на Україні першу цукроварню.	
1848. р. річна продукція українського цукру виносила	962.000 пудів.
1861. р. річна продукція цукру зросла до	4.000.000 „
1902. р. річна продукція виносить уже	64.000.000 „
1907. р. річна продукція виносить уже	75.800.000 „
1912. р. річна продукція виносить уже	112.000.000 „
1914. р. річна продукція виносить уже	116.385.100 „

В році 1914. було на Україні вже 237 цукроварень, які творили великі промислові центри,

Зріст продукції цукру.

де „кожна фабрика уявляла собою ціле місто“, як інформує про це І. Шимонович.

Із нащонаведених зіставлень В. Мазуренка на підставі офіційної російської статистики*) виходить, що повиші дані відносяться до рафінадного білого, твердого цукру а також до білого цукрового піску. Не обчислені тут великі маси сирого, нерафінованого темного бурякового цукру. Взавши під

увагу повиші три роди цукру пересічна їхня

*) „Господарська самостійність України в цифрах“ В. Мазуренка, друкована в „Новій Добі“ — комуністичному органі у Відні.

річна продукція за рр. 1910—1912. представляється точно ось як:

рафінадного твердого цукру	33.638.203 пудів.
рафінадного білого цукр. піску	84.893.653 „
темного бурякового цукру	320.499.528 „

Вертаючись до зіставлень д-ра Бруна Гана*), побачимо, що від року 1910. зросла управна

Зріст продукції цукру на Україні на підставі статистичних зіставлень Шимоновича.

Зріст цукроварень

площа цукрових буряків на 46,3%; добуток цукру на 124,6% і ужиток цукру на 138%.

Відповідно до цього постійного розвитку цукрового промислу на Україні зростає також і кількість збору цукрових буряків. Так в

*) „Die ukrainische Zuckerindustrie“. Von Dr. Bruno Hahn.

нищенаредених п'ятиріччях збір цукрових буряків з десятини був такий:

З а ч а с	Збір буряків		
	най-нищий	най-вищий	середній
	в пудах		
В роках 1897—1902.	102.18	116.54	108.32
„ 1903—1907.	110.71	151.94	126.00
„ 1908—1912.	124.32	195.10	151.00

Також удалося піднести відатність цукру буряків.

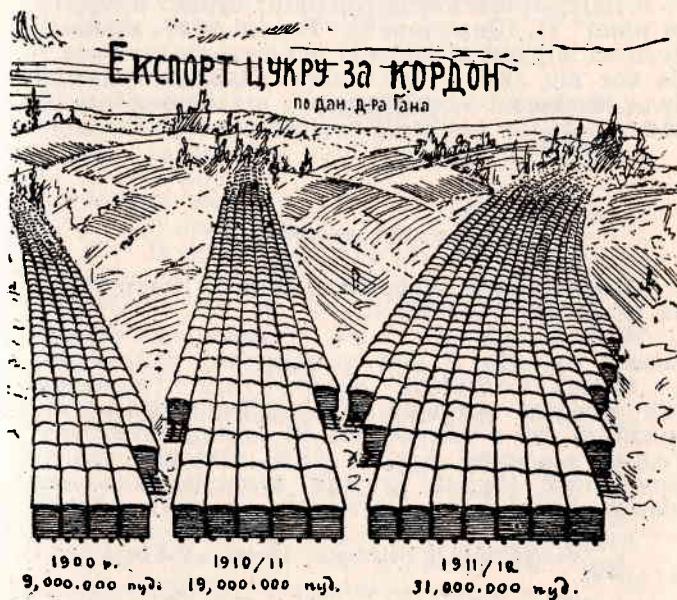
В рр. 1887—88	виносила лише 9,1%	ваги буряків	
„ 1902—03	зросла до	11,9%	„ „
„ 1911—12	виносила вже .	13,6%	„ „
„ 1914	виносила вже .	13,8%	„ „

Для порівняння не від річи буде завважити, що данський і голандський буряк дає 13,1% цукру, французький 11,9%, італійський 10,4% і т. д.

На процент цукру в бурякові впливає підсоння, а потім уже інші чинники, як ґрунт то що. Буряк родить найкраще в перехідній місцевості від морського до континентального підсоння, яким є підсоння України. Також для буряка потрібно чорної землі, які прикмети має українська чорноземля. Чорноземля на Україні доходить в деяких місцях до двох метрів глибини і земля містить від 4 до 10% органічних складників перегною, що дає ґрунтові чорний колір та має високу спосібність втягувати ріжну вогість і затримувати її в собі. Все це головним чином і сприяло так швидкому поширенню культури цукрового буряка на Україні.

Наслідки цієї прогресивно зростаючої цукрової продукції на Україні з огляду на поліпшені методи управи цукрових буряків та поширення управної площі (в 1900. р. припадало на одну цукроварню України 1882 десятини, а в 1914. р. ця площа зросла вже до 2827 десятин) відбилися передовсім на знижці цін цукру в самій Росії (1 пуд цукру в 1887. році коштував 3,40—3,65 рубл., а в 1912. році 2,32—2,45 рублі); це тим більше замітне, що ціни на інші продукти в Росії навпаки значно зросли.

Цукрова продукція України не тільки могла цілковито покрити запотребовання власного краю

(22—25%), але також і цілої російської імперії. В році 1910. припадало на кожную душу населення

цілої Росії — 12,79 фунта, в році 1907. — 15 фунтів, а в р. 1912. вже 17,75 фунта.

Надвишки продукції українського цукру вивозилось за кордон, до других держав. Отже

в році 1900. вивезено . . . 9,9 міль. пудів цукру
 „ 1910/11. вивезено. 19,9 „ „ „
 „ 1911/12. вивезено. 31,6 „ „ „

Крім того Україна своїм буряковим насінням постачала ринки всього світу, як напр.: Англію; Італію, Австро-Угорщину, Болгарію, Німеччину, Данію, Норвегію, Румунію, Швейцарію, Фінляндію і Московщину — в Європі; Китай, Туреччину, Японію, Афганістан, Корею і Персію — в Азії; Аргентину в Америці; Єгипет в Африці та інші“ (І. Шимонович). В році 1917. вивезено було за кордон 17.550 тон бурякового насіння.*) За час від 1917—1919. року Україна придбала була величезні запаси цукру, які оставались до часу третього приходу російських большевиків.

Підземні скарби.**)

Дуже великі мінеральні скарби знаходяться на території України.

Кам'яний вугіль в донецькій області займає простір 23.000 квадратних кілометрів, а його продукція в р. 1911. виносила 203 мільйони метричних сотнарів. Крім того видобуто тут в тому ж році 31 мільйон антрациту. Тодіж узискано також 33,7 мільйонів коксу. Брунатний (бурий) вугіль знаходиться в так званій київсько-блисавецькій вугляній області

*) „Die natürlichen Hilfsquellen von Ukraine“. Von Dr. J. Schifferenko.

**) Дані в цьому уступі беру з „Географії України“ проф. Степана Рудницького, з праці д-ра І. Шафарева „Die natürlichen Hilfsquellen der Ukraine“ і з брошури українсько-швейцарської торговельної палати „L'Ukraine economique“.

на обширі 5.000 квад. кілометрів. З кінцем минулого століття продуковано того вугілля річно пересічно 82.000 метричних сотнарів.

Торф у великій кількості находитесь переважно в північних частинах Київщини, Чернігівщини, й Волині. Річно видобували торфу 100.000 тон.

Залізна руда у великій кількості й доброї якості находитесь на Катеринославщині та Херсонщині та займає обшир 33.000 моргів. Залізних гут (доменні печі) було

в ходу 85. В криворозьській області запаси залізної руди обчислюють на 225 мільйонів тон. Самого сирого заліза продукувала Україна в тонах:

1913. р.	1914. р.	1915. р.	1916. р.	1917. р.
3.051.000	3.003.000	2.704.000	2.837.000	1.900.000

Манганова (марганцева) руда. Копальні мангану на Україні стоять що до багатства на другому місці світової продукції. Найбільше мангану находитесь біля Нікополя (Катеринославщина) та на східному Північчю. Продукція мангану виносила в тонах:

1910. р.	1912. р.	1913. р.	1914. р.	1915. р.	1916. р.
175.000	235.000	261.000	235.500	272.000	278.500

ПАПЕРОВИХ ФАБРИК БУЛО 65

продукували 50.000 тон.

Нині 7 паперових фаб. дали 50% своєї річної продукції

КОПАЛЬНІ ЗАЛІЗА

в 1917 р. дали 1900.000 т.

Нині 10.000 пудів.

КОПАЛЬНІ ВУГІЛЯ

за 1 міс. 1911 року

В червні 1921 р.

18.000.000 пудів

або

2.880.000 метр. сотн.

Каолін знаходиться в межах Херсонщини, Катеринославщини, Полтавщини, Чернігівщини, Київщини та Волині. В р. 1907. було добуто його більше 216.000 метр. сотнарів.

Фосфориту добуто на Україні, головню на Поділля; в тонах:

1913. р.	1914. р.	1915. р.	1916. р.	1917. р.
17.800	18.200	11.100	9.300	9.600

Графіт знаходиться в Київщині, Волині, Поділля, Херсонщині та на Катеринославщині. В південній частині цього району було добуто в тонах:

1913. р.	1914. р.	1915. р.	1916. р.
200	840	1.113,5	1.613

Сіль є біля Бахмута, де в р. 1911. видобувано 4.900.000 метр. сотнарів камяної соли. Крім того багато сільних озер (лиманів), особливож у Херсонщині, де річна продукція соли хиталась між $3\frac{1}{2}$ і $5\frac{3}{4}$ мільонів метр. сотнарів, а в р. 1910. продукція зросла була до 10 мільонів метр. сотнарів.

Інші мінерали є також в більших і менших кількостях на Україні. З важніших слід одмітити:

Живе срібло коло Бахмута. Гончарна глина в Київщині, Чернігівщині та Полтавщині. Огнетривала глина в Донеччині. Літографічний камінь на Поділля. Мінеральні фарби біля Лисичанська на Донеччині. Млинове каміння добувається й виготовляється по багатьох місцевостях України, а найкраще з них біля Глухова на Чернігівщині. Каміння до шліфования на Полтавщині. Крейда до писання на Поділля, Волині, Харківщині. Гіпс на Поділля, і т. д.

За час російсько-більшевицької окупації України продукція в цих промислових областях, напр. добування вугілля, зійшла до мінімуму,

а наприклад заліза і других мінеральних скарбів впала зовсім.

З упадком цієї продукції наступило безробіття і зубожіння великої частини населення, що в своїх наслідках посередньо також багато причинилось до теперішнього страшного голоду на Україні.

Промисел.

Щоб мати приблизно заокруглений образ відносин на Україні в добільшевицькому часі, згадаю кількома словами і про український промисел. Царський російський уряд постійно спинював розвиток промислу на Україні, творячи коло Москви й Петрограду промислові центри, куди вивозилось з України потрібні сировці. Одначе умовини життя в зовсім природній еволюційній дорозі довели до засновання початків промислу і на Україні.

Світова війна в р. 1914. застає на Україні вже доволі поважне число фабрик — 3.401, в яких працювало 331.890 робітників.*) Крім того на Україні дуже був поширений домашній промисел, в якому перше місце займають ткацькі вироби, вишивки, вироби деревляні та глиняні. Фабрик сірників було на Україні в 1912. році 12, в яких працювало 34.162 робітники.

Хемічний промисел на Україні ще дуже незначний. Продуковано, напр., сірчаної кислоти річно біля 100.000 тон; соляної кислоти в р. 1914. біля 24.300 тон; селітри річно біля 12.000 тон; сульфату та бісульфату до 32.500 тон; мідяного сульфату біля 1130 тон; залізного сульфату до 323 тон і т. д.

Папіровий промисел на Україні ще також мало розвинений. В р. 1912. було на

*) „Die natürlichen Hilfsquellen der Ukraine“. Von Dr. J. Schafarenko.

Україні лише 65 фабрик паперу, в яких заня-
було 4.700 робітників, що продукували не
більше 50.000 тон паперу. На покриття за-
потребовання України треба було спроваджу-
вати щорічно біля 45.000 тон паперу.

Фабричне столярство. В році 1912.
було на Україні 276 столярських фабрик з
10.000 робітників.

Скло продукувала Україна в малій кіль-
кості в 30 гутах скла.

Металева фабрична продукція
розвинена передовсім на Катеринославщині,
Київщині та Харківщині. Також по селах
подекуди розвинена домашня металева продукція,
особливож виріб хліборобських знаряддів. Так
напр. одно тільки село Біловодськ в окрузі
Старобільська достарчало річно 3.500 плугів.
Таких сел чимало на Харківщині, Чернигівщині
і Полтавщині.

Будова кораблів головно в Мико-
лаїві, а в менших розмірах і Одесі.

Гарбарні і кушнірні на цілій Україні
були в дуже гарному розвитку. Головні
центри — Чернигівщина, Харківщина і Полтав-
щина. Крім того були фабрики обуви, рогових
виробів, багато млинів, гуралень, рафінерій,
броварень, олійних фабрик, тютюнових і т. д.

Большевицький режим довів до цілковитого
упадку промислу на Україні, що в своїх наслідках
спричинилося до збільшення голоду на Україні

Українська кооперація.

Цей природний прогресивний зріст продукції
хліба, скоту, цукру та безмірні багатства найріж-
нородніших сирівців викликали потребу ко-
операції та відповідних господарських товариств
так для внутрішнього, як і для закордонного

ришку, а з другої сторони потребу і продукційних
товариств.

Українська кооперація почалась вже за цар-
ських часів, однак тоді вона не могла розвину-
тися, бо була підпорядкована московському
центрові, який ніяк не хотів згодитися на засну-
вання незалежного від Москви українського ко-
оперативного союзу.

Тільки з вибухом революції, відірвавшись
від Москви, українська кооперація зростає так
швидко і сильно, що в короткому часі osiąгає
ступень розвитку навіть таких кооперацій захід-
но-європейських держав, які в справах ко-
оперативного руху стояли і стоять на чолі.

Нищенаведені статистичні дані*) дають на-
глядний образ того колосального зросту:

„Після революції поробила українська ко-
операція величезні поступи. По останнім даним
більше, як 80 % українського на-
роду згуртувалося в кооперації-
вах. Та головний поступ виказують продук-
ційні кооперації. Під теперішню пору (1919)
вони мають у своєму розпорядженню:

- 25 друкарень,
- 40 гарбарень,
- 50 парових та нафтових машин,
- 2 ткальні,
- 9 фабрик обуви,
- 1 фабрику тютюну,
- 2 фабрики сукна,
- 35 миловарень,
- 3 копальні заліза,
- 11 механічних верстатів,

і 3 фабрики господарських машин, із котрих
одну купив красвий „Центросоюз“ у фірми Гепа
за 20 мільонів золотих рублів (сто швайцар.
франків рівні 33,5 зол. рублям):

Крім вищенаведених є ще і інші кооперації
та підприємства, про які у нас не достає потріб-
них відомостей.

*) „L'Ukraine economique“.

В. Герасимович, Голод на Україні.

Завдяки політичним та економічним умовам останніх років велика частина цілої української торгівлі була сцентралізована в руках кооперативів. Закордонна торгівля в великій мірі розвивається також через кооперативні організації.*)

Доволі буде навести найголовніші центральні кооперативних союзів, що зараз існують:

1. „Дніпросоюз“ числить 6.920 консумпційних товариств.

2. „Українбанк“, з філіями по всіх більших містах України, обіймає 3.800 кредитових установ.

3. Спільна всіх так званих „Центросоюзів“, що обіймає 21 союз з 850 господарськими товариствами. Діяльність усіх товариств, особливо союзів, розвивається під управою Комітету „Центросоюзів“ цілої України. Крім українського Комітету в Києві знаходяться в кожному більшому українському місті різного роду місцеві кооперативні стоварищення.“

Большевики, окупувавши в 1920. р. цілу Україну, знищили українську кооперацію і майно розграбували. На її місце створили російську експозитуру так званої „української“ кооперації, залежну від Москви („Вукопспілку“, „Губсоюзи“ і „Ужпо“; між тим „Дніпросоюзів“ дозволено існувати тільки в Києві), якої головним завданням є „викачувати“ в дорозі купна по твердим або риночним цінам, або в дорозі товарообміну всякі українські продукти, в першій же мірі хліб, масло, сало і т. п. для Москви, а тим самим український кооперативний рух повернули в без порівняння гірші, чим дореволюційні царські, відносини, серед яких уже українська кооперація не могла розвиватися.

*) В портових містах (напр. Одеса) „Дніпросоюз“ мав великі портові магазини, а також і власні кораблі для закордонної торгівлі.

ЧАСТИНА II.

ПРИЧИНИ ГОЛОДУ НА УКРАЇНІ.

Політика „єдиної неділимої“ в цілі експлоатації України.

Російські большевики, як ультра соціалістично-марксистичні зпочатку теоретично обстоювали рівноправність та самоозначення пригноблених націй, а опісля на практиці стали найбільшими націоналістичними шовіністами й централістами та гнобителями завойованих нім народів, такими гнобителями, яких коли-небудь взагалі знала історія.

На передодні революції Ленін писав:

„Переможний соціалізм повинен здійснити повну демократію, значить не тільки провести повну рівноправність націй, а й здійснити право на самоозначення пригноблених націй, себ-то право на вільне політичне відокремлення. Соціалістичні партії, котрі не докажуть цього всією своєю діяльністю тепер, підчас революції і після її перемоги, що вони визволять поневолені нації і построять свої стосунки до них на основі вільного союзу, а вільний союз є брехливою формою без волі відокремлення, — такі партії вчинилиб зраду відносно соціалізму.“*)

*) Ленін. „Итоги дискуссий о самоопределении“. „Социал-Демократ“ № 1. 1916. года.

Захоплюючи з кінцем 1919. року і початком 1920. втретє Україну, російські більшовики робили це під кличем „хай живе незалежна Україна“ та видавали під ту пору багато обіцяючі „прикази“ (Троцького), „відозви“ (Леніна) та „постанови“ (Комуністичного Центрального Виконавчого Комітету в Москві).

Для інформації наведу найбільш характеристичні місця зі згаданих тут офіційних більшовицьких заяв:

1. З „Приказу Троцького до червоної армії“: „Товариші! Солдати! Командіри! Комісари! Ви ступили на Україну і бете банди Денікіна. Ви звільняєте братський край від гнобителів. Україна є краєм українського робітника та трудлюбивого селянства. Тільки український робітник та селянин має виключне право панувати в своїй країні. . . . Памятайте, що вашим завданням є визволення, а не поневолення України. . . . Хай живе могутча самостійна Україна!“ (На підставі радіо з Москви 3 грудня 1919. року.)

2. З „Відозви Леніна до українських робітників і селян“: „Протягом століть гноблені народи живуть в надії на визволення згід великих держав, наприклад український народ від великоруського народу. Ми стоїмо за вільну спілку народів без ніякого насилування. . . . Тому ми, великоруські комуністи, мусимо з найбільшою строгістю і твердістю викорінювати найменші об'яви великоруського націоналізму. . . .“ (На підставі радіо з Москви в січні 1920. року.)

3. З „Постанови Комуністичного Центрального Виконавчого Комітету в Москві“: „Центральний виконавчий Комітет, який невідкично стоїть на засаді переведення самоозначення народів, вважає

за потрібне ще раз підтвердити, що російська комуністична партія признає незалежність української соціалістичної республіки“. (На підставі постанови виконкому російської комуністичної партії в листопаді 1919. року. „З кїївської „Боротьби“ з р. 1919.)

Та скоро тільки російська червона армія встигла зайняти цілу Україну, зараз, як шило з мішка, вилізла властива причина цієї більшовицької інвазії. Вже приблизно в половині лютого 1920. року на засіданні московського виконавчого Комітету вказав Ленін на конечну потребу забрати з України, як найбільше харчових запасів для центра.

Рівночасно російські більшовицькі газети зачали трубити в один голос: „Там на Україні нечисленні запаси хліба. Стоги по п'ять літ не молочені. Пшеницею коней годують, мелоком свиней кормлять. Весь той хліб належить центру!“

А російські червоноармійці зовсім одверто заявляли: „Тепер ми побідили „хахлів“, тож вони мусять нас (Москалів) годувати.“*) Це зовсім не випадкові прояви тієї охоти на чужу власність, а вірна історичній московській традиції свідомо експлуататорська політика в завойованій колонії.

Вже на першому всеросійському з'їзді совітів народнього господарства в травні 1918. року в Москві ухвалено слідуючу резолюцію: „Порізнєння Великоросії і України довело до найбільшої гостроти розстрєбності громадського обміну і зробило майже безвихідним економічне становище півночі, району обробляючої промисловости. Тільки повернення суспільного зв'язку між цими двома частинами економічного

*) „Die Lage in der Ukraine“. Von P. Fedenko. „Die Ukraine“, 1921.

організму, що склався історично, дасть можливість нормально жити й функціонувати.“*)

Бо й справді: „Що керувало більшевиками в їх поході на Україну?“ — питає І. Мазепа**) і відповідає:

„В першу чергу Україна була потрібна їм як колонія, без якої, на їх думку, вони не могли існувати.“ Тим то „більшевики прийшли сюди не тільки, як соціалісти-утопісти. Вони прийшли і як завойовники, що кровю і залізом здійснювали лозунги збанкотованої російської буржуазії“. Не даром російська буржуазія пішла на службу до більшевиків: „хоч совітська, аби єдина неділима Росія...“ Совітська Московщина (навіть всупереч висновкам економістів***) вважала, що вона не може „нормально функціонувати без України.“ „Як це воно прикро сказати — пише д. Аксель Шмідт****) — одначе мусимо сконстатувати, що також для російських соціалістів і комуністів інтегральність та неділимість областей буйшої царської Росії становить туж саму святість, як для буйших царських генералів, російських поміщиків, фабрикантів, урядників, вчених та письменників.“

З огляду на це нікого не здивує, що всі місцеві російські круги, не виключаючи й соціалістів, активно допомагають їм в цій роботі що до „об'єднання“ Росії. Сибірський краєвий Комітет рос. соц.-революціонерів у р. 1920. писав до заграничних груп своєї партії: „Ми, і взагалі вся демократія, готові помагати більшевикам

*) „Труды 1-го Всерос. Съезда Советов Народного Хозяйства“. Москва, 1918 года.

**) І. Мазепа. „Большевизм і окупація України“. Львів-Київ, 1922.

***). Напр. на вищезгаданому з'їзді економіст Мілютин, член партії більшевиків бачив вихід для незалежного від України існування Московщини в пересуванні центрів російської промисловости в райони добування вугілля і руди — на Урал і Сибір та в сильнішому розвитку продукційних сил в цих районах.

****) „Die Bolschewisten in der Ukraine“. Von Axel Schmidt. „Die Ukraine“, 1921.

у всьому, що сприяє об'єднанню Росії, хоч би під властю розбійників.“

„Так само на Україні і російські есери і рос. соц.-демократи (меншевики) весь час були скорше на стороні більшевицьких, а навіть Денікінських „об'єдинителів“, ніж на стороні українських „сепаратистів“, до якогось політичного напрямку ці останні не належали.“*)

Д. Аксель Шмідт, наводячи теорію лідера російського комунізму Радека про економічні основи неділимости Росії („Між частинами Росії — себ-то Польщею, Литвою, Балтійськими провінціями, Білоруссю, Україною і т. д. — є глибокий економічний зв'язок; вони становлять навіть в тому товаристві противенств, яким являється капіталізм, один економічний організм.“), — питає:

„Чи воно справді так є? Чи сміє комуніст взагалі так говорити? Чи можна говорити про „один економічний організм“ цілого комплексу країв, спасних зі собою штучно, насильством, підступом, поневоленням, кровю та залізом? Чи ж Австро-Угорщина становила також один економічний організм?“

І відповідає:

„Наколиб потрібно доказати, що Україна, як національна держава, може існувати самостійно, то мусимо сказати, що ані одна держава в Європі не посідає об'єктивно так багато умов до такого самостійного існування, як саме Україна!“**)

Очевидно російським окупантам ніякі „об'єктивні умови“ не промовляють до переконання і вони роблять і переводять в діло те, що йде до здійснення „єдиної неділимості“.

Побідивши на всіх фронтах, обезсиливши економічно і стероризувавши „інородне“ населен-

*) І. Мазепа. „Большевизм і окупація України“. Львів-Київ, 1922.

**) „Die Bolschewisten in der Ukraine“. Von Axel Schmidt. „Die Ukraine“, 1921.

ня, — російський більшовизм вважає тепер вже зайвою річчю закривати своє правдиве обличчя різними пролетарськими та соціалістичними масками. Большевицький орган „Накануне“ (№ 63 з р. 1922.) в статті „Российская федерация“ пише вже зовсім одверто:

„... „Советизация окраин была их русификацией. Цікаво, що всюди, від Фінляндії аж до Кушки*), носителями ідеї одірвання були культурні буржуазні круги. Навпаки революційна совітська основа „начало“ була zarazом і російською основою. В парламентах, радах, курултаях, меджілісах „столпотворили“ Фінляндці, Українці, Білоруси, Татари; в совітах же були всі товариші і греміла крепкая русская речь“.**)

„... Москва давала провід в боротьбі, яка йшла по всіх тих окраїнах проти самоозначаючихся буржуазних правительств...“

„Вплив Москви мав тут основу національну-об'єднуючу...“

*) Кушка — це військова російська станиця на афганістанському кордоні, над рікою Кушка.

**) Большевики стараються вмовити людей, що на світі є тільки дві головні політичні чи там класові групи: з одної сторони комуністичні-большевицькі, а з другої всіякі буржуазні, до котрих належать різного рода демократія та соціалісти („предатели“), які ще не стали на большевицьку платформу. Тільки це, що комуністичне — то у большевиків революція, а все останнє на світі — то реакція і контр-революція. Тим то і не дивно, що большевики і соціалістичну українську Центральну Раду і соціалістичне правительтво Грузії і т. д. зачислили до „буржуазних“ груп. Ідучи послідовно за російським большевицьким світоглядом, ніхто в цій російській федерації не може бути чимсь іншим, як тільки Москалем. Во „евроветизация“ є ідентична з „русификацією“, а хтоб захотів відорватися і жити самостійно, той — річ ясна — „іменник“ супроти большевизму, він помить „єдиний комуністичний фронт“, він або сам буржуї, або наймит буржуазії, реакціонер, контр-революціонер і т. п. — одним словом „дрокважонний“. . . Таким чином, хочеш — чи не хочеш, а бязвеш бути большевиком, то мусиш бути zarazом і Москалем та працювати для „єдиної неділимої“ . . .

„Такий то один із багатьох парадоксальних революцій. Період державного розпаду російської імперії okazався періодом витворення національної єдності Росії...“

„Ми приходимо до самого основного розуміння російської (в оригіналі „русской“ — значить навіть не в державному російському, а в російсько-національному значінню! — Прим. І. Г.) федерації. Вона зачалася і розвивається зараз „как начало служебное и подчиненное по отношению к задачам общенационального единства“. Практично зараз в Росії переводиться в життя „единая национально-революционная диктатура.“

Ясно і коментарі зайві!

З цілею службовою та підпорядкованою у відношенні до завдань російського національного „єдинства“ являється і большевицька комедія в виді папирового „договору“, заключеного між совітською Росією і радянською Україною в зими 1920-1921. року, який звучить:

„1. Р. С. Ф. С. Р. і У. С. С. Р. заключають військовий і господарський союз.

2. Для кращого переведення зазначених в артикулі 1. завдань вирішують оба правительства, що слідуєчі народні комісаріати є спільні: 1) Комісаріят для війни і маринарки, 2) Найвища управа народнього хазяйства, 3) Комісаріят для зовнішньої торгівлі, 4) Комісаріят фінансів, 5) Комісаріят праці, 6) Комісаріят комунікації. 7) Комісаріят пошти й телеграфу“.*)

Таким чином повищі комісаріати являються не тільки фактично, але й формально російськими, з осідком у Москві, — а всі останні тільки по назві українські, а на ділі — то такі самі російські, як і вищенаведені, лише з осідком у Харкові.

*) „Vossische Zeitung“, Nr. 337 з року 1922.

В кінці відповідно до завдань російського національного „єдинства“ — „не тільки заборонено існування всіх українських партій, але також переслідується поодиноких членів К.П.Б.У. (Комуністична Партія Большевиків України), коли цей або той член не цілковито погоджується з поневоленням Українців.“*)

Комнезами.

Так зложений російський окупаційний державний апарат на Україні не мав одначе доступу до українського села, не мав з ним ніякого контакту, не мав контролю на місці та навіть при оружній допомозі російської червоної армії не був в стані „викачувати“ з України продукти праці українського населення в такій мірі, як цього бажав московський центр.

Український комуніст А. Річицький пише:

„Комуністи України виявили повну нездатність підійти до українських працюючих мас, особливо селянських; відносно останніх вони так себе чудесно поставили, що без надійної озброєної сили не сміли носа показати на село.“**)

Для кращого переведення експлуаторської політики придумав московський центр нову організацію на місцях, так звані „комнезами“ („Комітети неможлимих селян“) і весною 1920 року покликав її до життя.

Потребу і ціль існування такої організації з'ясовують самі большевики ось як:

„Центр ваги партійної роботи переноситься на село. За основу роботи береться продо-

*) „Die Bolschewisten in der Ukraine“. Von Dr. Axel Schmidt. „Die Ukraine“, 1921.

***) „Червоний Прапор“. Київ, з грудня 1919. і січня 1920 року.

вольча база, яка стає знаряддям розслоєння села.“**)

„В комнезамах ми бачимо не так продуцентів, як певну верству, яка являється на селі провідником наших мір. Комнезами повинні бути агентами для проведення на селі державного урегулювання сільського хазяйства.“***)

Щоб цих агентів заохотити до успішної „продовольчої роботи“ на користь московського центру, було звільнено їх від хлібної розкладки, та крім того вони мали діставати ще й якусь точно неозначену маленьку частину зібраних ними продуктів.

Досі українське село не знало класової боротьби. На Україні не було селян-експлуаторів та лихварів на зразок московський, де є одноцільний російський народ, — бо на Україні лихварями та експлуаторами були переважно чужинці.

„Хоча большевики й завели таку організацію на Україні, та всеж таки не могли викликати розслоєння села, бо українське село звичайно не наймає робочої сили, а тільки відробляє „довги“ при молотьбі та помагає при оранці, що являється свого роду примітивною кооперативною формою. В ті комітети (комнезами) вступали скорумповані елементи, які всюди найдуться, щоб їсти, нічого не робивши.“****)

Одначе з огляду на те, що цього галапасного елементу була тоді на Україні всеж таки не вистарчаюча кількість, а також, що й на той елемент большевики не могли цілковито покласти, тому — „большевикам довелося присилати до комнезамів всякий непотрібний і

*) Владимирів. „Основной вопрос“. В „Комуніст“ 1920 року.

***) Отчет Народного Комисариата Земледелия. „Збірник справоздань“ за 1920 рік.

****) „Die Lage in der Ukraine“. Von P. Fedenko. „Die Ukraine“, 1921.

зайвий елемент з Московщини в ролі своїх агентів.“*)

„З Росії напливає велика еміграція і вона приходить тільки для поповнення комнезамів.“***)

Таким чином поперше, „непродуктивний люмпенпролетаріят протиставлено продукційному селянству; по друге — і це найголовніше — своєчасне виконання розкладки селянського хліба загарантовано краще, ніж раніше. Лучшої машини для викачування хліба у селяни не можна було придумати.“*****)

Проти комнезамів виступив був на 8. всеросійському конгресі меншевик Дан. Він, критикуючи централістичну політику совітів на Україні, зажадав знесення комнезамів, бо там „зійшлася різна сволоч, сумнівної вартости ідівідуми та всякі підозрілі елементи, щоб тероризувати та експлуатувати українське селянство.“

Що виступ меншевика Дана був „голосом вопіючим в пустині“ — це річ ясна. Не на теж большевики й видумали комнезами, щоб опісля зректися цієї найголовнішої підпори їхнього організованого грабунку на Україні!

Таким чином комнезами, разом з „чека“ та червоною армією, становлять найважливішу основу в апараті безупинної систематичної експлуатації всіх багатств України, а з другої сторони мають також обов'язок „стежити за тим, щоб не-члени комнезамів не брали участі в виборах в совіти та виконавчі комітети і щоб навіть не бували присутніми на виборчих сходинах та зібраннях“ *****)

*) І. Мазепа. „Большевизм і окупація України“. — Львів—Київ, 1922.

**) „Die Lage in der Ukraine“. Von P. Fedenko. „Die Ukraine“, 1921.

***) І. Мазепа. „Большевизм і окупація України“. Львів—Київ, 1922.

*****) І. Мазепа. „Большевизм і окупація України“. Львів—Київ, 1922.

Декласування пролетаріату.

Як воно не дивно, а фактом є те, що большевицька влада, яка називає себе „пролетарською“, сама спричинилася до знищення пролетаріату. Пролетаріят, коли прийняти такий термін для означення зорганізованого кваліфікованого робітництва, може існувати тоді, коли є заводи, фабрики, одним словом, коли розвивається промисловість. Між тим большевицька влада привела промисловість до цілковитого упадку, а робітників, дуже часто навіть проти їх волі, силувала виконувати спеціальні завдання, які нічого спільного не мають з фаховим робітничим станом.

Д. Феденко подас такий факт насильного декласування большевиками кваліфікованого робітничого пролетаріату в Катеринославі: „Большевики стараються притягнути також робітників до боротьби проти селян для відібрання хліба. Робітники ставляться вороже до цих большевицьких мір. Напр. трамваєві робітники в Катеринославі відмовилися їздити з військовими частинами для збирання хліба по селах і за це всіх їх (біля 1000 душ) звільнено зі служби.. Металістів за це тепер висилають до Росії.“*)

Так робилося і в Одесі, і в Києві і скрізь по цій Україні. „Пролетаріят декласувався і розпорочився: частина пішла на села, частина — в совітську бюрократію, частина — в спекулянти, і тільки дещо залишилось при фабриках, заводах та копальнях.“***)

Навіть Левін в своїй останній промові на з'їзді політпросвітів у Москві сам констатує цей

*) „Die Lage in der Ukraine“. Von P. Fedenko. „Die Ukraine“, 1921.

**) М. Шаповал. „Господарська відбудова України“. „Нова Україна“, 1922.

факт, тільки подає на оправдання інші причини. Він заявив виразно:

„У нас пролетаріат через війну і страшне знищення та руїну з декласованим і, себ-то вибитим зі своєї класової колії і перестав існувати, як пролетаріат... Оскільки зруйновано велику капіталістичну промисловість, оскільки фабрики й заводи стали, — пролетаріат зник. Він іноді формально значився, але він не був зв'язаний економічним корінням.“

Одним словом більшовики, творячи армію своїх агентів для експлуатації України („продовольственные отряды“, „комнезамы“ і т. п.), вербуючи чимало шпигів і провокаторів для „чека“, поповнюючи ними численну свою бюрократію і т. п., відривали трудлюбивий пролетаріат від його фахової продуктивної праці і творили безчисленні маси непродуктивних галапасів, так званих, люмпен-пролетаріат, чим — з одної сторони деморалізували добрих, совісних, кваліфікованих робітників і декласували їх, а з другої сторони — тим самим причинялися до занепаду промислової продукції, до прогресивного зубожіння краю, що в своїх дальших наслідках привело до неминучого голоду.

Реквізиції.

Україна, не дивлячись на довголітню світову війну, в часі котрої вона прохарчувувала величезні російські армії в запілля і на своєму фронті, не дивлячись на революцію, а опісля на ту важку визвольну боротьбу, підчас якої всі воюючі між собою війська та відділи черпали поживу тільки у місцевого населення, — мала такі величезні запаси хліба, таку безчисленну масу коней, рогатої худоби, свиней, овець, домашньої птиці, такі багаті запаси цукру, що

могла з легкістю, не потребуючи ніякої посторонньої помочи, пережити і 5 літ цілковитого недороду.

Очевидно, що найважливіша річ — це хліб, бо його треба не тільки на прохарчування населення, але також на норм для худоби та на посів. Отже що до цього, то саме перед приходом на Україну більшовиків справа представлялася так:

Бритійська господарська комісія, що в тому часі вернулася була з України, подає отсі статистичні дані*) про врожай в 1919. році:

	Урожай 1919. р.	Старі запаси	Разом
	в міліонах пудів		
Пшениця . .	550	200	750
Жито	288	100	388
Разом	838	300	1.138

Для порівняння наведемо статистичні дані врожаю цих двох родів хліба з попередніх літ:

	Урожай 1904. р.	Пересічний за 1911—1915. р.р.
	в міліонах пудів	
Пшениця . .	569	418,6
Жито	220	262
Разом	789	680,6

На жаль, вищезгадана британська господарська комісія не подає статистичних даних про збір другого рода хлібів на Україні. Та ці недостачі легко доповнити аналогічним обчисленням.

*) „Воля“, 1920 рік.

Проф. І. Шафаренко на підставі точного обчислення збору найголовніших 6 родів збіжжя на Україні за рр. 1909—1913. (отже за 5 літ) подає процентове зіставлення, з якого видно, що Україна продукувала:

пшениці й жита	58%
ячменю й вівса	37%
гречки і проса	5%

Значить, Україна продукує ячменю, вівса, гречки і проса разом 42%. Коли цей процент перенесемо на конкретні цифри, — то вийде, що врожай цих останніх чотирьох родів збіжжя в 1919 році враз з аналогічними старими запасами виносив понад 822 мільйони пудів. Отже большевики, занявши з кінцем 1919. року і з початком 1920. Україну, застали там величезні запаси збіжжя, бо разом взявши, 1.960.000.000 (один мільярд дев'ятьсот шістьдесят дев'ять мільйонів) пудів.

Коли до цього додати не обрахований тут збір кукурудзи та соняшників, а далі сім'я з конопель та льону, а також весь збір картоплі,*) буряків, кабаків (гарбузів) і всякої городини, — то кожному стане ясно, що загальна цифра всього харчового запасу на Україні в той час далеко-далеко перевищала 2 мільярди пудів. Самогож цукру було в тому часі на Україні поперх 200 мільйонів пудів.

І на все це незмірне багатство — оwoч тяжкої, муравлиної праці трудолюбивого українського населення, закусили зуби північні історичні галапаси, що від давніх давен витягали найкращі соки з України, жили з чужого поту й чужої крові, жили продуктом чужого, головню українського, труду.

Реквізиції переводили большевики головню і з політичних причин, щоб таким чином, зруйнувавши економічно українське населення, відс-

*) Річний збір самої картоплі на Україні виносить 200 міль. пудів.

брати йому змогу далі боротися за самостійність своєї вітчизни.

„Совітська влада, поставлена перед альтернативою політичної смерті або тяжкої господарської руїни, мусіла вибрати останнє.“**) І ту господарську руїну для політичних цілей перевели російські окупанти дуже докладно.

Російські большевики поробили дуже великі і основні приготування до зорганізованої, систематичної і ґрунтової експлоатації всіх українських багатств.

Силою приневоливши кваліфікований міський, фабричний та заводський робітничий пролетаріат перетворитись на „продработніков“, утворивши на селах комнезами, поставивши на ноги цілу „чека“, зо всіми широко розгалуженими її віттями, доповнивши існуючу на Україні „красну армію“ новими, самими надійними військовими частинами з сучасної російської області,***) — приступили большевики до переведення реквізицій на Україні.

„Без права на компенсацію і без ніякого порозуміння з місцевим робітництвом вивозяться з України локомотиви, вагони, машини, збіжжя, вугіль, цукер і скло, — внаслідок чого українським робітникам грозить безробіття і голод.“****)

„Економічна політика російських большевиків на Україні в р. 1920. відрізняється від попередніх років інтенсивним „викачуванням“ з України продуктів. Реквізиції споживчих продуктів в українських селян рівняються збиранню

*) „Голод и дети на Украине“. Составил В. А. Арнаут ов. Харьков, 1922.

**) Склад червоної армії на Україні зовсім не-український. По даним „Краткого отчета командующего всеми вооруженными силами и уполномоченного Р. С. Ф. С. Р. на Украине за 1920 год“, основне ядро цієї армії в розмірі до 85% складають Великороси. Українців тільки 8—9%. Рештає Татари, Башкири, Кіргізи, Узбеки, Латиши та інші. Мобілізованих українців, як правило, відсилають служити за межі України, головним чином в північні райони Московщини.

***) „Die Bolschewisten in der Ukraine“. Von Axel Schmidt. „Die Ukraine“, 1921.

контрибуцій у напівдиких народів Сибіру за часів царизму. Тільки ті методи у большевиків багато твердіші. Дуже поширене забірання закладників. По селах, які не вповнили приписаної збіжжєвої розкладки, арештується біля 10 осіб і їх розстрілюється, коли села не зложать залеглостей. Большевики реквірують коней, худобу, сало, яйця, кури, свині, вівці, убрання, сукна, полотно, сорочки, простині (простирала) і т. и. В Херсонщині, відповідно до околиці, забірано від десятини поля по 30, 40, 60 пудів хліба.*) Вони жадають не тільки збіжжя, але забірають також соломку, сіно і т. д. При цьому зовсім не звертають уваги, чи це багач (кулак), чи середняк, чи малоземельний селянин. Правда, існує на папері наказ, на підставі котрого не можна реквірувати у таких селян, що засівають тільки до трьох десятин, — однак на практиці відбирають хліб навіть у таких, що мають лише одну десятину поля.**)

Повищі дані вповні сходяться з дотичними даними І. Мазепи,***) який каже: „Розкладка, яка торкається всіх продуктів споживання і фуражу, починаючи від хліба та соломи і кінчаючи медом, маслом, яйцями і т. д., охоплює всіх селян з хазайством від одної десятини. Заможніші селяне мають можливість швидше і легше відбити свою повинність і здихатися татарщини. Незаможним селянам це трудніше. Тому замість справжньої контр-революції чека переповнені заложниками від біднішого селянства за невиконання розкладки. Коли і це не помагає — закладників розстрілюється.“

*) Коли зважимо, що середній врожай озимої пшениці з одної десятини в рр. 1908—1912. на Україні вносила в пудах: в Київщині — 67, на Поділлі — 64, на Волині — 67, в Харківщині — 57, в Чернігівщині — 57, в Полтавщині — 64, в Катеринославщині — 50, в Херсонщині — 47. (Дані ці взяті з праці Вруна Гана „Die Bedeutung einer Agrarreform für die Ukraine“, 1919). — то стане ясно, що та хлібна розкладка рівнялася грабункові, бувально, до останнього зерна!

**) „Die Lage in der Ukraine“. Von P. Fedenko. „Die Ukraine“, 1921.

***) І. Мазепа. „Большевизм і окупація України“ Львів—Київ, 1922.

нання розкладки. Коли і це не помагає — закладників розстрілюється.“

„Село стогне під режимом большевиків. Большевизм, побідивши на зовнішніх фронтах, кинув свої озброєні сили на села. Не досить того, що селяне вже дуже обтяжені харчуванням червоноармійців, вони мусять ще зносити й накладання різних реквізицій. Реквірується все, почавши від збіжжя, аж до зброї, худоби та коней.“*)

Таким чином — „вся економічна політика большевиків на Україні зводиться до безоглядного вивозу з України її матеріальних ресурсів. Ні про які заходи для організації, піднесення й розвитку економічних сил України, відповідно до її внутрішніх умов і особливостей, — нема й мови. Ті, що визнають рацію існування власного українського економічного центру, вважаються в найкращому разі за українських шовіністів, а сама ідея утворення такого центру кваліфікується, як ідея контр-революційна. Через те було знищено навіть українську кооперацію у всіх її видах.“**)

Та практичне виконання того організованого грабіжа незмірних багатств України не прийшло російським окупантам так легко. Українські селяне та робітники разом з українською інтелігенцією, не дивлячись на страшний терор, не дивлячись на певну смерть, яка їх жде, — організують повстанчі відділи та партизанські загони (большевики називають їх усіх „бандами“) і зі зброєю в руках не допускають до вивозу награваного майна. В ряди повстанців вступають також Німці-колоністи, Греки та мешканці інших націй, що живуть на Україні, — і часом бачимо там навіть Жидів. Боротьба ця йде надзвичайно успішно, бо весь український народ пособляє та помагає „своїм“ загонам. Не

*) Сучасна стаття: „Die Bauernaufstände in der Ukraine“. „Die Ukraine“, 1921.

**) І. Мазепа. „Большевизм і окупація України“. Львів—Київ, 1922.

одну большевицьку дивізію розбито, не один отряд „продрабників“ тікав, куди очі несуть, та все і все свіжі сили Великоросів, Латиців, Китайців, Башкирів, Кіргізів і т. д. добре озброєні та заосмотрені муніцією (фабрики в Московщині тільки те й роблять, що виробляють безнастанно зброю та муніцію), хмарами напливали на нещасну Україну. На Українці, як відомо, нема ані одної фабрики зброї, ні муніції, і повстанцям, котрим нізвідки не було ніякої реальної помочи. — врешті решт забракло зброї і вони осталися з голими руками... В страшний спосіб розправлялися російські окупанти з українським населенням, яке повставало проти грабінницької господарки північних наїздників. „Більша частина селянських повстань на Україні кінчалася тим, що большевики висилали карні експедиції, а вони палили цілі села.“*)

Багато загинуло героїською смертю в обороні своєї батьківщини, в обороні української державности, багато приняло страшну мученицьку смерть з руки окупанта, — але чимало розбрелось по селах, по лісах, пішло в підпілля і — хоча в змінній формі і в зменшеному масштабі — всеж таки безнастанна боротьба продовжується.

Цього не заперечують і самі російські большевики. В їхньому офіційному „Збірнику справоздань“ комісаріату продовольчих справ за 1920 рік писалося:

„Внутрішній фронт, бандитизм виступає найголовнішою перешкодою, що гальмує заготовку. Боротьба на цім фронті велася і далі ведеться ще й до цього часу.“

Про розміри тієї боротьби дадуть деяке поняття нищенаведені цифри тогож „справозданья“:

За час від 20. V. 1920. року до 1. I. 1921. року було відібрано у повстанців: „205 кулеметів, 13 гармат, 23.714 рушниць та обрізів, 683 ре-

*) „Die Bauernaufstände in der Ukraine“. „Die Ukraine“, 1921

вольвери, 207 бомб, 342 шаблі та инше майно. Сюди“ — додає автор справозданья — „не ввійшли трофеї, відібрані у Махна, серед якого нараховують більш 600 кулеметів, 20 гармат і багато иншого майна.“

Тому й не дивно, що в 1920. році російські большевики не зуміли ще „викачати“ з України цілої наложеної розкладки.

Як подають „Моск. Изв.“, до 1. жовтня 1920. року зібрана в деяких українських губерніях хлібна розкладка представляється так: На Поділля зібрано 6 мільонів пудів, у Херсонщині 7 мільонів, у Київщині 3 мільони, в Полтавщині 4 мільони. Крім того вивожено з України денно „тільки“ по 10 вагонів цукру, так що за вищегаданний час перевезено в Московщину „лише“ 4¹/₂ мільонів пудів українського цукру.

В той спосіб грабінж України йшов далі. Всеж таки, з огляду на „внутрішній фронт“ та на „банди“, можна було в 1920. році зібрати з України тільки 19.69% назначених розкладок,*) як то з цієї причизи скаржитесь автор справозданья Комісаріату продовольчих справ за 1920. рік.

Та після большевицької перемоги на внутрішньому фронті дальший збір розкладки поступав уже з меншими перепонами і большевики зуміли з часом вивезти по дорозі, вимощеній трупами українських оборонців-героїв, весь український хліб до Росії. Таксамо вивезено всі величезні запаси виробленого за останні роки цукру, а далі що найкращі коні, корови, свині, вівці, домашню птицю, мед, яйця, масло, шкіри, сукно, полотно і т. д., — ба навіть убрання,

*) В практиці діялося це так, що большевики, стягнувши одну розкладку, наклали на основі якого иншого розказу другу, опісля „в боевом порядке“ третю, а далі четверту, п'яту і т. д., говорячи, що ця розкладка за такий-а тамта за такий то рік, або прямо ніяк не мотивуючи... Головна річ, щоб забрати — а претягав завсіди якийсь найдеться...

обув, господарські знаряддя, хатні річі і домашню посуду.**)

Сам В. А. Арнаутів в своїй брошурці „Голод і діти на Україні“ зауважує, що „тяжелая продовольственная разверстка 1920. года“ не осталася без впливу на теперішній голод на Україні.

„Розкладка того року“ — пише він — „посягнула на той резервовий фонд, запаси якого являються в сільському господарстві конче потрібною умовою здорової сільсько-господарської економіки. Неврожай при стані нашої сільсько-господарчої техніки залежить від погоди і згаданий резервовий фонд вносить господарську рівновагу в сільському господарстві, порушену випадковим недородом.“

Зруйнувавши до щенту сільське хазяйство, російські большевики мали змогу легше опанувати українські села, а тим самим і скріпити своє становище на Україні.

Крім розкладки обов'язкової для всіх, большевики ввели ще й так звану систему „розкулачування“, яку примінювано до деяких заможніших мешканців та до таких осіб, які з особистих причин або за „неблагонадійне“ політичне становище попали в неласку якогось большевицького комісара, „партійного работника“, члена комнезама, або якоїсь іншої комуністичної риби. Коли від звичайного громадянина бралось тільки розкладку, то від „розкулачуваного“ забіралося вже все дочиста, не зоставляючи ані одного зернятка на прожиток чи на засів, не оставляючи „ні одного хвоста“ коло хати, та забіраючи всю одіж, обув, господарське і хатне приладдя, а

*) Коли приходить в село якась частина большевицьких червоноармійців, то це викликає заводи велике занепокоєння. Коженні ховає свої річі (убрання, обув) десь на дворі. Повстає велика метушня. Стараються десь сховати також свині, коні і т. п. Це все дуже нагадує опіску татарських нападів в давнину“. („Die Lage in der Ukraine“. Von P. Fedenko. „Die Ukraine“, 1921.)

нерідко й викидаючи „розкулаченого“ з йогож хати на вулицю. Таке розкулачування разом з розкладкою переводжено буквально в кожному українському селі і хуторі і розкулачені хазяїни — оскільки не мали змоги дістати від своїх свояків (родичів) якоїсь помочи — ставали відразу жебраками.

За три роки такої безупинної експлоатації зуміли російські большевики вивезти остаточно всі матеріальні ресурси з України та, зруйнувавши або привівши до застою майже всі українські фабрики, заводи і взагалі промисел та торгівлю і здекласувавши та здеморалізувавши дорешти кваліфікований робітничий пролетаріят, знищили вони і останній найважливіший продуктивний елемент — українське селянство.

Ще до недавня цвітуча, найбагатша країна в Європі — тепер Україна представляє собою одну Велику Руїну.

Марнування зібраного майна.

В наслідок цілковитого розвалу транспорту величезні засоби всього награбованого на Україні майна фізично не можливо було в наміченому часі вивезти в Росію.

На „зсипних пунктах“, на залізничних станціях, по різних „продкомах“ і т. п. назбирувалося десятки та сотки тисяч пудів збіжжя. Через цілковиту недбалість большевицької господарки зсипувано його то в замкнених, неповітрюваних будинках, то в складах дуже часто зі зруйнованою кришею (бож там все поруйноване, а направляти нема кому). Наслідки цього були такі, що більша половина зібраного збіжжя почасти стухла, сплісніла та зогнила, а почасти замокла, попроростала і зробилась неможливою до вжитку.

Крім того більшовики для проведення „посівної кампанії“ зібрали з сіл та хуторів також збіжжя призначене на засів, яке опісля обіцяли розпреділяти по посівним районам. Збіжжя те, завдяки своїй безмежній глупоті, зсипували більшовики озиме і яре до купи, і таким чином саміж унеможливили посівну кампанію. Цьому не дивуватися, коли зважити, що до ведення тих діл здебільшого призначувано „партійних товаришів“ міського походження, н. пр. фризирів..., що цілковито не розумілися на сільському хазяйстві.

Ще гірше представлялася справа з живим інвентарем. Тисячі коней, рогатої худоби, свиней, овець зганялося з цілого повіту, та не було кому того всього доглядати. Весь той скот блукав цілими днями не ївши, не пивши, а далі і почав здохати.

Санітарні умовини були в найпоганішому стані. Хорий скот заражував здоровий різними пошестними недугами. Десятки й сотки ріжного скоту гинуло денно, а пошести все і все поширювалися в „збірних пунктах“. Звідтам з часом перекидалися пошестні недуги і на села та хутори.

В ще більший мірі пропадала реквірована домашня птиця.

Так само цілі вагони зіпсованого масла та сала приходилося закопувати.*)

Таким чином ізза невмілої, недбалої і несовісної більшевицької господарки награвованим на Україні безмірним, неоціненним добром значна частина його була знищена і нею не покористувались ані Українці, у яких його забрано, ані Росіяни, для котрих воно було призначено.

*) Я сам був свідком того, як три вагони сала з Голти (Голпер — Первомайськ) викинуто й закопано.

Примусова колективізація.

Так українське, як і російське селянство принципово противиться заведенню комуністичних хазяйств. Одначе ступінь тієї відрази до насаджуваної більшовиками „комуни“ є на Україні і в Росії ріжний.

В часі, коли в Росії була т. зв. „община“, яка по своїому духу дуже нагадує більшевицьку комуни, із давніх давен була традиційною народньою формою хазяйства, — то на Україні навпаки традиційна форма хазяйнування є індивідуально-власницька. Вслід за тим, коли для російського селянина колективізація являється певного рода змодернізованою на більшевицький лад общиною і з психологічного боку та по традиції є для нього скоріще доступна, — то по психології й традиції українського селянина є вона ворожим новотвором, зверненням проти його життєвих інтересів. І під тим зглядом нема ріжниць між бідним, середняком та можним українським селянином. Всі вони однодушно, безкомпромісово ворожі всякій „комуні“.

Попередній гіркий досвід більшовиків з їхнім насильним насаджуванням комуни, „ізза чого — як то вони самі казали — два рази мусли уходити з України“, присилував їх обережніше ставитися до цієї справи.

Тим то з останнім своїм окупаційним наступом на Україну російськими більшовиками розповсюджено було по Україні „рішення“ комуністичного центрального виконавчого комітету в Москві, де між иншим в останньому його уступі: „Завдання аграрної політики на Україні“ — читаємо:

„Точка 3.: В справах об'єднання села в комуни, артїлі і т. п. належить строго переводити політику партії, яка що до цього не терпить ніякого силування та полишає цю справу вільному рішенню селян і за

всякі спроби переводити її в життя насильними принципами чекає строга відповідальність.“*)

Повищі „рішення“ в аграрних справах найвищої комуністичної езекутиви, як також і рівночасні гарантії в „приказах“ (Троцького) та „відозвах“ (Леніна) що до самостійности України — okazалися в практиці на ніщо нездатними кляптиками паперу!

Та при цьому помічалось, що „селянська політика большевиків в Московщині і на Україні була неоднакова... Після надалої спроби з сільською комуною за допомогою „комбедів“ в 1918. р., себ-то після першої серйозної капітуляції большевиків перед селянством, — в Московщині на масову колективізацію сільського хазяйства махнули рукою“. І від того часу совітська влада спірається в Московщині на середняків або по їхньому на „старательних“ хазяїнів, шукаючи з ними згоди, як в області економіки, так і в області політики. Вони там не побоялися піти на той шлях економічної політики, бо „там большевицька диктатура являється своєю національною владою.“**)

На Україніж навпаки. Большевики, почувавши, що вони являються тут чужою, чисто окупаційною владою, бояться допустити до втворення „середняцької“ України і всіми силами стараються насадити комуноу.

„Коли в найблищі місяці“ — писали большевики в кінці 1920. р. — „ми не зуміємо на Україні звязати наших комнезамів завданням колективізації сільського хазяйства, як черговим практичним завданням... то можна з певністю сказати наперед, що вся наша політика комнезамів приведе до утворення середняцької України... Ми повинні здійснити це завдання тепер, бо інакше через рік ми будемо мати

на Україні можливо й „розслосне“ село, але злите в суцільну масу старательних хазяїнів, що стоятимуть єдиним фронтом проти пролетарської демократії.“*)

Таким чином у Московщині, де, вважаючи так на психологічний, як і на традиційний бік російського народу сільсько-хазяїська комуна могла би найти для себе порівнюючи ще найбільш підходячий ґрунт, оперли большевики політику якраз на середняцькій верстві селянства. На Україніж, де комуна навпаки не мала і не має ніяких основ для існування, всіми способами насильно насаджують колективи сільського хазяїства, заводяться „совхози“ і т. п. комуністичні експерименти, якими доконуються дуже болючих та небезпечних вівісекцій на живому українському організмі. Але на теж вони побідники і плантатори, і можуть — на їх думку — окуповану колонію різати, оперувати без огляду на наслідки цих експериментів для українського організму, коли тільки це є в інтересах московського центру.

Задалеко завелоб нас описування страшного безладдя в тих насильно насаджуваних комунах на Україні. Та кожний зможе легко уявити собі, який там мусить бути хаос, коли взяти під увагу, що такими комунами правлять переважно чужі люде, заволоки, яких інтереси зовсім не звязані з добробутом України взагалі, а зокрема дотичної комуни. Ціла купа комісарів, завідуючих, їхніх заступників, політкомів та воєнкомів, писарів, наставників, ревізорів, агітаторів і т. п. тільки те й робить, що краде, розбірає, нищить, — одним словом „кує залізо, поки гаряче“... А щоб на всякий випадок і начальство мати за собою, то від часу до часу відвозиться впливовим повітовим та губерніяльним „шишкам“ земотделу, чека чи паркома якусь частину придбаного таким способом добра і добувається раз на завсіди спокій.

*) Г. Мазепа. „Большевизм і окупація України“. Львів-Київ, 1922.

***) Київська комуністична „Боротьба“ з 29. XII. 1919.

*) Отчет Народного Комисариата Земледелия за 1920 г. „Збірник Справоздань“.

Між тим пишеться і справоздання до влади, в яких поміщається різні фантастичні цифри, але те все тільки відомі „потьомкінські села“, які мало що спільного мають з фактичним станом... Наколиж часом має прийти справа вже „до крутого“, то однієї темної ночі все пускається з димом, — і кінці в воду... Про продукційну вартість таких комун — річ ясна — нема що й говорити. Я сам особисто з конечности бував по різних комуністичних „совхозах“ і це, що тут коротко наводжу для приміру, є тільки дрібенькою частиною всього того, що там діється на велику скалю.

„На ділі така комуністична політика привела до повної руйни сільського хазяйства. У звязку зі знищенням промисловости і постійними ревізіціями споживчих продуктів селянське хазяйство поволі втратило інтерес до дальшого розвитку сільсько-хазяйственої продукції.... Селянин почав засівати лише стільки, скільки йому необхідно для власних потреб. Він не хоче дурно працювати на органі большевицької власти. Розуміється, це страшно понизило сільсько-хазяйственну продукцію і послужило одною із найважливіших причин теперішнього голоду на Україні.“*)

Повищі виводи д. І. Мазепи цілковито сходяться з дотичними офіційними большевицькими справозданнями, з яких наводжу характеристичний уступ:

„Селянське хазяйство, переставши бути риночним, перетворюється помалу в хазяйство натурально-споживче, яке обслуговує виключно свої власні потреби... Селянське хазяйство стає невідгидним... Недосів приймає характер не випадкового факту,

*) І. Мазепа. „Большевизм і окупація України“. Львів—Київ, 1922.

а характер органічного явища, що виростає на ґрунті розпаду всього народнього хазяйства...*)

Таким чином примусова колективізація України являється в своїх наслідках також одною з дуже важних причин теперішнього страшного голоду на Україні.

Упадок продукції.

Грабіжницька політика большевиків з одного боку, а з другого насильне насаджування комуни спричинилося до страшного упадку продукції хліба на Україні.

„На степах України осталися величезні простори незасіяні, їх налічують тисячі і тисячі десятин. Селян не хотять працювати для галапасів та засівають лише стільки, скільки самі потребують...“***)

„Посівна площа“ — читаємо в офіційній большевицькій газеті — „по шести повітах (два повіти кременчужської, одеської та полтавської губ.) скоротилась майже на одну третину — 31%. По одеській губ. було засіяно в 1910. році 2.329.000 десятин, а в 1921. р. 1.054.000 десятин,

ЗМЕНШЕННЯ посівної площі при большевиках напр. Одещина

*) Отчет Народного Комисариата Земледелия за 1920 г. „Збірник Справоздань“.

**) „Die Lage in der Ukraine“. Von P. Fedenko. „Die Ukraine“, 1921.

себ-то, порівнюючи з 1910. роком, в одеській губ. було засіяно в 1921. р. в два з лишнім рази менше... Загалом же по всій Україні за останні три роки*) значно зменшилась площа засіву. Важне значіння в ряду причин неврожаю має зменшення скількості худоби (бо її більшовики реквізували! — Прим. І. Г.), а також погіршення хліборобського реманенту. Всі ці обставини взяті разом з'ясовують причину дуже малого збору хлібів на Україні.***)

Упадок продукції цукру представляє документально і дуже наглядно проф. В. Коваль.***)

Що коштує у більшовиків продукція цукру

(На підставі продукційної програми та звіту київської централі цукру за рік 1920)

жечки, я хотів би тільки навести кілька цифер, що

*) З огляду на те, що в дотичній статті є мова про голод на Україні в 1921. і 1922. р., то „останні три роки“ припадають на час якраз більшовицького режиму, а саме 1920., 1921. і 1922. роки. — Прим. І. Г.

**) Д-р. Н. Бергер. „Голод на Україні в 1921. і 1922. рр.“ в офіційній більшовицькій газеті „Український Червоний Хрест-голодним“, тиждень Червоного Хреста, Київ, 17-23. квітня 1922.

***) „Die Lage in der Sowjet-Ukraine“. Von Prof. W. Kowal. „Die Ukraine“, 1921.

показані в окремих діаграмах. На одній сторінці є представлена ціла продукційна праця київської централі цукру. От же: зправа намальований мішок з цукром, якого київська централія напродукувала в році 1920. — 1.165.000 пудів; зліва подані видатки, витрачені на випродукування того цукру. Виходить, що за випродукування тих 1.165.000 пудів цукру не тільки виплачено 2 мільярди карбованців, 200.000 аршин мануфактури, 50.000 пудів соли та 40.000 пудів тютюну (махорки), але також 1.500.000 пудів цукру!...“ Далі проф. В. Коваль наводить, якими то містеричними способами доведено до таких колосальних видатків на так розмірно малу продукційну скількість цукру.

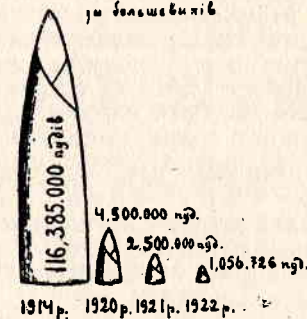
Та з огляду на недостачу місця ці впрочім дуже інтересні виводи пропусаємо. Додаємо гільки за проф. В. Ковалем: „Тут треба завважити, що цукровий промисел після більшовицького мілітаризму вважається за найкраще зорганізований.“

Нищенаведені дані*) ілюструють в загальних зарисках упадок промислової продукції в деяких її поодиноких галузях.

Продукція цукру, яка щорічно виносила 70 до 90 мільйонів пудів,**) упала в 1920. р.

*) „Die wirtschaftliche Lage in der Ukraine“. „Die Ukraine“, 1921.
**) В 1916. р. врожає була до 118.000.000 пудів.

Упадок продукції цукру на Україні у більшовицькі

до 4¹/₂ мільйона пудів; в р. 1921. до 2¹/₂ мільйона пудів, а в році 1922. до 1.056.726 пудів (в тому числі: піску — 702.188 п., рафінаду — 238.115 п. і темного (сирого) 116.423 п.). Коли навіть до цього додати 355.098 п. побічних цукрових продуктів, то загальна продукція винесе ледви 1.411.824 пудів.*)

Дальші дані про упадок продукції наводжу з „Die wirtschaftliche Lage in der Ukraine“

В металевій промислі всі майже печі стоять нечинні. З 15 великих заводів працює тільки один.

Шкіряний промисл: з виїмкою трьох — чотирьох чинних... гарбарень з дуже обмеженим числом робітничого персоналу всі стоять.

Папіровий промисл: із 24 фабрик фактично працює тільки 7, які продукують лише 50% нормального часу.**)

Копальні заліза цілковито нечинні.

Копальні вугілля, що ще в березні місяці 1921. р. дали 33 мільйони пудів, вже в червні тогож року знизили продукцію до 18 мільйонів пудів вугілля і то тільки зі самих верхніх шарів, через що його вартість для промислу дуже мала. Долішні шари копалень затоплені водою.

Замітна річ, що вже в тому часі, як причину того катастрофального упадку продукції вказували більшовики на голод, а більшовицька преса вже тоді писала про „гибель Донбасу“!

*) Дати за рік 1922. подаємо з „Ost-Express“, Nr. 543, 1922.

**) Цікавий образ недостатчі паперу малює І. Феденко в статті „Die Lage in der Ukraine“ („Die Ukraine“, 1921): „... Паперу також немає. Совітські газети печатаються на такому лихому папері, що навіть піп не може читати“. Всі книжки, навіть молитовники та церковні книги уживають селяне на цигарочний папір. Тому так і рошчубаються за більшовицькою літературою...

Неврожай.

Так пограбовану, знищену та зруйновану різними більшовицькими експериментами країну застав 1921. рік із його досі небувалою посухою.

Страшна посуха навістила в цілості губернії: одеську, миколаївську, катеринославську, запоріжську та донецьку і по два повіті з губерній полтавської й харківської, а також частини губерній кременчужської й київської. Саме тоді я перебував в південній Україні і мав нагоду наочно переконатися, які нечувані розміри прийняв цей страшний неврожай.

По деяких місцях вигорів хліб так, що іє можна було розібрати, де, наприклад, посіяний був соняшник, а де пшениця або кукурудза. Мало того: не можна було гаразд розібрати, де степ ораний і засіяний, де цілина, а де дорога.

Губернії середньої та північної України дали почасти середній, а почасти нище, і дуже рідко де вище середній врожай.

По офіційним більшовицьким даним справа неврожаю представляється на Україні так:*)

„Посуха 1921. р. викликала надзвичайний неврожай, який привів і без того економічно сильно виснажену країну до нечуваного голоду. Як раз найбільш хліборобські губернії України: запоріжська, донецька, катеринославська, одеська й миколаївська найтяжче потерпіли від цієї посухи.

*) Зі статей: д-ра Н. Веккера: „Голод на Україні в 1921 і 1922. р.“ і д-ра Іллі Холодного: „Голод і пошесті на Україні“ в одноденній газеті „Український Червоний Хрест — голодним“, тиждень Червоного Хреста, Київ, 17-23. квітня 1922. р.

Неврожай був остільки великим, що в багатьох повітах, як наприклад: мелітопольський, маріупольський і инш., більш як 80% засіяного поля зовсім не косилося, а в других повітах не повернулося навіть насіння.

До часу збору хлібів середня помітка семи головних хлібів (озиме жито, озима та ярова пшениця, ячмінь, овес, гречка й просо), визначена п'ятибальною оцінкою (середній врожай — 3), була по губерніях цілої України така:

Для запорізьької губ.	1,4.
Для миколаївської губ.	1,6.
Для катеринославської губ.	1,8.
Для донецької губ.	2,0.
Для одеської губ.	2,0.
Для кременчужської губ.	2,2.
Для харківської губ.	2,4.
Для полтавської губ.	2,8.
Для київської губ.	2,8.
Для чернігівської губ.	3,1.
Для подільської губ.	3,2.
Для волицької губ.	3,6.

В цілій Україні зібрано 350 мільонів пудів. себ-то тільки 35% нормального збору.

Збір семи головних хлібів в голодних українських губерніях представляється ось як:

Губернії	З одної десятитини зібрано в пудах									
	жито озиме	жито ярове	пшениця озима	пшениця ярова	ячмінь	овес	гречка	просо	середній збір усіх хлібів	
донецька	10,2	14,2	12,2	9,0	9,0	17,7	9,8	—	9,4	
катеринославська	3,2	—	3,3	2,1	1,7	3,3	—	—	2,2	
одеська	16,0	—	18,0	12,8	12,8	15,5	—	—	14,2	
запорізьька	10,0	—	9,0	2,0	1,0	2,0	—	—	4,4	
миколаївська	5,2	5,0	7,4	2,1	1,7	3,1	6,0	8,4	3,6	
2 повіти полтавської	16,0	—	13,0	15,5	12,4	15,1	10,6	15,5	14,3	
середній збір для всіх губ.	9,6	11,9	10,5	7,6	5,3	9,6	5,4	3,6	7,5	
звичайний збір в цих губ.	60—190	40—90	90—200	60—150	100—120	100—200	50—110	60—120		

5*

Збір хліба в п'яти голодних українських губерніях 1921. року в порівнянні до збору в тих же губерніях в році 1916. представляється в тоннах ось як:

Українські голодуючі губернії	В р. 1916. зібрано хліба в тон.	В р. 1921. зібрано хліба в тон.	Менше проти 1916. р. на
катеринославська	1.335.716	263.900	80,2 %
запорізьська	1.219.016	298.233	75,5 %
миколаївська і одеська	2.694.216	810.133	70 %
донецька	1.572.916	283.183	82 %
разом	6.821.864	1.655.449	75,8 %

На цілій Україні зібрали
350.000.000 пуд. хліба (35% норм. зб.)

В 5 голодних губерніях України

Кількість зібраного хліба в голодних українських губерніях з угляденням числа населення та скількості річного запотребовання хліба для нього, рахуючи по 25 пудів на рік на одного чоловіка, представляється в пудах ось як:

Губернії	Зібрано зерна пудів	Численність населення	Потреба в зерні на рік пуд	Не досає для прохарчування на рік пуд	Процент недостачі
донецька	12.677.990	3.317.600	82.925.000	70.247.010	85,6%
катеринославська	2.775.510	1.676.000	44.675.000	41.799.490	93,5%
запорізьська	6.161.000	1.125.600	28.140.000	21.979.000	78,1%
одеська	20.033.940	1.940.000	48.507.500	28.473.560	58,7%
миколаївська	4.440.790	1.371.700	34.292.500	29.850.710	87 %
2 повіті полтавськ.	8.067.440	522.300	13.167.500	5.090.060	38,8%
всього в голодн. губ. України	54.156.670	10.044.500	251.115.000	196.958.330	78,7% *)

*) Чомусь тут не вкислені голодуючі повіті кременчуць. губ., де на підставі рапорту № 22 з 30. IV. 1922. р. капітана Квіслінга до командарму д-ра. Навсена на 1. III. 1922. р. голодувало вже 150.000 населення, і харківської губ., де саме тоді вже голодувало 200.000. Дані в цій таблиці що до численности населення в поданих губерніях не зовсім сходяться з дотичними офіційними даними тож саме самого більшевизького уряду в зіставленні „Центрального Статистичного Управління України на р. 1922.“

З вищенаведеного виходить: Коли взяти під увагу тільки п'ять згаданих полудневих українських губерній та два повіти полтавської, то для тамошнього тільки населення треба додати 196.958.330 пудів хліба для нормального його прохарчування на рік.

Колиж до цього додати потрібну скількість збіжжя на засів та на прокормлення коней і худоби, то повища цифра запотребування (196.958.330 пудів) значно ще зросте.

Продналог.

Щож робить большевицька влада, щоб зарадити цій катастрофальній нестачі хліба, спричиненій недородом в р. 1921.?

Забравши, як розкладку, всі величезні запаси хліба за попередні роки, розграбувавши і стягнувши з України все інше добро, тепер на обідрану, оголену зі всього, навіщену небувалым неврощаєм Україну накладають большевики натуральний податок, так званий „продналог“.

На Україну зпочатку наложено було 117 мільонів пудів продналогу, себ-то по 6 пудів від одної засіяної десятини, тоді як на впятеро більшу Росію наложено 240 мільонів. Та вже в липні піднесено висоту продналогу до 12 пудів з десятини; а далі все вище й вище: Щоб викачати весь хліб з України, було змобілізовано всі московські сили та стягнуто на Україну численну червону армію. Подаючи повищі дані „Die Ukraine“ в місяці вересні 1921. року*) в статті „Die wirtschaftliche Lage in der Ukraine“ писала ось що:

„Тому що большевики забрали з України все до чиста, то Україна не буде мати настільки харчів, щоб перетривати зиму.“

*) Між тим „продналог“ продовжувався збиратись навіть в поторично голодних губерніях України до березня 1922. року!

Большевицька влада поінформувала була капітана Квіслінга, буцім-то з цілої України зібрано продналогу тільки 10% загального збору хліба, себ-то, числячи від 350 мільонів пудів, поверх 30 мільонів пудів продналогу.**) Між тим самі офіційні большевицькі джерела доказують, що ті урядові большевицькі інформації, дані представникові Комісаріату д-ра Нансена, є свідомо брехливі. І так офіційні большевицькі „Вісти“ (***) пишуть, що із 61 мільонів пудів зібраного по січень 1922. року з України продналогу обіцяно дати двом голодним губерніям України (запорізьській та катеринославській) 112 вагонів хліба.****)

Таким чином большевики, пустивши в світ свідому цинічну брехню, немов-то вони за весь час забрали з голодної України „лише“ 30 мільонів пудів хліба продналогу — тут же і проговорилися, що лише до січня 1922. року зібрали 61 мільон пудів. А продналог зібрано аж до березня 1922. року!

А судячи по висказам самих же визначніщих провідників комунізму совітська влада, не дивлячись на катастрофічний голод, за весь час стягнула продналог в наміченому нею розмірі. Це зробила вона в повній свідомості того, що „необхідною річчю є забезпечити голодуюче населення в першу чергу не імпортованим, але місцевим хлібом. Совітська влада навпаки була заінтересована в тім, щоб натуральний податок з населення зібрати в повні“ (****)

Із самих же безперечно голодуючих губерній тільки 5 полудневих губерній: Донеччини, Ка-

*) Rapport du Capitaine Vidkun Quisling, représentant du Dr. Nansen pour l'Ukraine et la Crimée. Kharkow, le 30 mars 1922. Genève, le 30 avril 1922. Information Nr. 22.

**) „Вісти“, Харків, 8, 18. лютого і 18. березня 1922. р.

***) 1 вагон = 1000 пудів. Значить із зібраних з України 61 міль. пуд. хліба, обіцяли большевики оставити на Україні 112.000 пудів, себ-то лише 0,18%, або кругло — 2 тисячні частини.

****) „Голод и дети на Украине“. Составил Б. А. Арнаут ов. Харьков, 1922.

теринославщини, Одешини, Запоріжжя та Миколаївщини, яким по самому большевицькому обчисленню не ставало на прохарчування тамошнього населення 196.958.330 пудів, стягнуто

На прохарчування голодуючих
5 лівд. губ. + 2 повіті Полтавщ.
треба до їхнього збору 54,156.670 пуд.
Додати + 196,958.330 пуд.

Зібрано продналогу по січень
1922 р. 61,000.000 пуд.
з того оставлено на Україні 112 ваг.
або 2/1000

місяців голодування офіційно признано губернію голодуючою в місяці лютім 1922. року. До тогож часу провадився збір продналогу“...

Це загально. А тепер конкретний примір із волостей миколаївської губернії, як ілюстрація того, з якою нечуваною безоглядністю стягано той продналог з України.

В тій же самій рубриці находимо такий уступ:
„Становище населення і боротьба з голодом.

Білоцерківська волость, херсонського повіту:
Голодує 90% населення, весь інвентар проміняний на хліб. Продналог виповнено

*) „Український Червоний Хрест — голодним.“ Київ, 17-28. жовтня 1922. року.
**) „Помощь голодным“. Однодневная газета Главполитпросвета и Цекнапомгогод. Харьков, 10. марта 1922. года.

на 97%. Щоденно умирає десятки людей в наслідок голоду і населення тікає, полишаючи дітей на волю судьби.“

Я на власні очі бачив, як російські „заградительные отряды“, не дивлячись ні на які волосні, повітові й інші посвідки, без жалю відбирали по дорогах у голодних з полудневих українських губерній хліб, який вони проміняли були в хлібних областях України на живий інвентар або на останні господарські знаряддя та хатні річі.

Та з огляду на повищі офіційні большевицькі цифри ілюструвати це нечуване людожерське поведіння російських окупантів являється зовсім зайвою річчю. Бо, коли при 90% голодуючих, при десятках голодних смертей денно — стягасться 97% продналогу, то там вже кінчається всяка людська мова! Це не люде — а звірі!

Большевицька адміністрація.

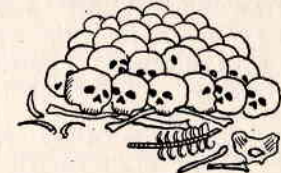
Так безпощадно, по звірськи поводитися в якійсь країні, як це поведяться большевики на окупованій ними Україні, можуть тільки божевільні або несовісні, озвірілі чужі окупанти — плантатори. Так воно й є.

Коли придивимося цілій великій армії адміністративного большевицького апарату на Україні, то побачимо, що це всеж чужий, не укра-

Білоцерківська волость Херсонського пові.

В НАСЛІДОК ТОГО

Щоденно десятки умирають з голоду.
з болш. офіціоза
„Помощь голодным“

Інський елемент, переважно люде гіршого сорту, сама „грязь Москви.“

„Всі адміністративні апарати на Україні обсаджено чужим, не-українським елементом. В урядових установах запанувала російська мова, а українську витіснено на другий план. Загалом виявляється негативне, підозріле відношення до всього українського: відсилаються назад папери, писані по українськи; робляться арешти осіб, у котрих найдені посвідки на українській мові, а не на „общепонятном языке“ і т. д. Не-українські комуністи ставляться з підозрінням навіть до українських комуністів, як до нечистих комуністів, як до потенціальних контр-революціонерів.“*)

Для ілюстрації большевицької бюрократії наведу декільки прикладів:

„Комуністичні принципи: „я не стерплю“ і „я знищу“ стали основною засадою большевицької адміністрації. Немаєж там ніяких рад (совітів), а фактичну силу мають тільки комісари,**) що підлягають „чека“. В адміністрації сидять переважно молоденькі особи. Це факт, що ніякий комісар не загіє довше місця на посаді, як три місяці; відтак безумовно приходиться перед суд за крадіж. Комісар може все робити. Однак на підставі приказу „з гори“ ніякий совітський урядник не сміє побірати більше, як 6000 рублів місячно. За таку суму може він купити тільки два боханці хліба.***)

Тому ясно, що грабунок та злодійство являються необхідною кінечною потребою. Комісари, червоні провідники, червоні сестри-жалібниці дуже відрізняються від звичайних селян, робітників та червоноармійців. Вони їздять у чудових

*) І. Мазепа. „Большовизм і окупація України“. Львів - Київ, 1922.

**) Це так зване „єдинопічне правління“. А коли де її існують формально якісь ради (совіти), виконком, комітети і т. п., то вони мають значіння органу з дорадчим голосом у менш важних справах.

***) Такі відносини були ще в 1920. році.

повозах, в автах, добре одягаються, їдять знаменито і взагалі придержуються засади: *Carpe diem*.“*)

Дописуватель із Саратова так характеризує сучасну большевицьку адміністрацію:

„Злодійство, хабарництво, зловживання, грабунки так вкорінилися в організм совітських служачих, що без них не може обійтися ні одна бюрократична установа, а тим більше така, як „компомгол“, де до того так багато нагоди й цілковито немає контролю. Крадіжки і зловживання стали у нас такими звичайними явищами, що крадіжки на фронті голоду не викликають вже обурення, про них говориться тільки мимоходом.“**)

Бельгійський „Пепль“ сповіщає, що загалом відома англійська соціалістка д-ка Сноуден (жінка Філіпа Сноудена), одержавши певну звістку, що Ленін безнадійно психічно хорий, додала:

„Мене та звістка ніяк не здивувала. Коли я сама бачилась з Леніним в Росії, то, завваживши, як його уста й очі постійно сміються — хоча становище Росії в той же час не давало ніякого приводу для сміху — я ще тоді подумала, що у большевицького провідника поважна недуга“..

А требаж признати, що між большевицькими вождями Ленін являється ще може найбільш поміркованим і в своїх психопатичних екстремних експериментах ще найменш божевільним! А другі?... Тим-то й не дивно, що ціла большевицька адміністрація носить більш або менш божевільний характер.

Характеристичний зразок большевицької адміністрації подає проф. В. Коваль з київського губерніяльного „продкома“:

„Мене завжди дуже дивувало незвичайно велике число урядовців у цьому уряді, переважача частина яких були панночки. На

*) „Die Lage in der Ukraine“. Von P. Fedenko. „Die Ukraine“, 1921.

**) „Голос Росії“, № 991, 1922. року.

сходах і на коридорах можна було постійно бачити цілі зборища тих совітських служачих, як то вони зі стосами актів, з мапами, паперами кудись-то спішили, гримали дверима та задихані в дикій метушні одна одну переганяли. Одного разу я запитав председателя: „Чому то у вас на коридорах така біганина, чи ви натискаєте так дуже на ваших совітських служачих?“ — „Так, у нас завжди горить“ — відповів член колегії Голуб. „Горить — це ще замало сказано“, — завважав подразнений комуністичний председатель, „це є пожежа в домі божевільних!“ І дійсно я думаю, що совітська господарка не може зробити на здорового чоловіка іншого вражіння, як пожежі в домі божевільних.“*)

Та спеціально що до України — то це, самими комуністичними вожаками сконстатоване божевілья в большевицькій адміністрації, треба розглядати з іншого боку.

Коли, загально беручи, божевілья, як психопатичний об'яв, являється наслідком неясного, ненормального функціонування психічних органів і дотична людина за свої діла, доконані в такому стані, не може відповідати, — то тут навпаки. Ціла діяльність большевицької адміністрації — це свідоме, консеквентне, планове нищення всього, що українське, почавши від української традиції, культури, політичного й громадянського життя, а скінчивши на безпощадному матеріальному та фізичному винищуванні цілої української нації, як такої.

І це не є ніяким випадковим явищем, що уміраючому з голоду українському населенню виривається з рота останній шматок хліба і вивозиться його в російські області. Ні. Це один із свідомих, добре обдуманих способів винищування Українців на їхній

*) „Die Lage in der Sowjet-Ukraine“. Von Prof. W. Kowal. „Die Ukraine“, 1921.

праді дівській землі та колонізування їхньої батьківщини московськими та іншими собі відданими елементами, що і переводиться якраз в дуже широкому масштабі.

Тим то з одної сторони традиційна російська націоналістична „єдина недліма“, а з другої сторони безмежна, дійсно божевільна ненависть до українського народу і постійне непогамоване бажання винищувати його дощенту, відзначають цілу діяльність большевицької адміністрації на Україні, особливо ж в часі теперішнього страшного голоду.

Спричинений російськими окупантами, докочаний большевицькою адміністрацією, голод на Україні — це обильні жнива для імперіалістичних носителів ідеї „єдиної неділимої“, для безпощадних катів українського народу і української державности.

Червоний терор.

Коли говориться про небувалий в історії людськості большевицький, так званий, „червоний терор“ взагалі, то що до України треба його розглядати ще й з іншої точки погляду. А саме: коли в російських областях терор цей, звернений тільки проти деяких класів, то на Україні виявився він у систематичному нищенні цілої української нації, без огляду на які-небудь українські класи чи політичні партії.

З огляду на те, що так поміщики, як і буржуазія на Україні, в подавляючій більшості неукраїнська, чужа, то „червоний терор“ найбільше нищив саме українських селян і робітників, як найбільші складові частини українського народу, себ-то якраз тих, під яких імя безсоромно підшивалися й підшиваються російські большевицькі імперіалісти.

„Ця влада ні в якому розумінні не була і не є для українських мас своєю. Вона з однаковою силою душила й душить українське робітництво і селянство, як з боку економічного, так і національно-культурного. Поряд з „вичачуванням“ із України її матеріальних ресурсів і навіть засобів продукції для піддержки московського центру, неминучим було для большевицької політики на Україні стати на шлях національного терору... Терор, заведений, як система правління, завжди є ознакою слабости, відірваности від народних мас тої влади, яка його вживає. Хистке становище російських большевиків на Україні штовхає їх до найжорстокіших засобів для утримання влади в своїх руках.“ (Мазепа.)

Однак „ця політика... сіяла невдоволення проти російської влади, зміцняла національну свідомість українських мас, загострювала відносини між Україною і Москвою, нарешті привела до стихійного бунту українських робітників і селян проти російської окупації.“ Як переводиться „червоний терор“ на Україні, доволі буде навести для приміру зпоміж безчисленних наказів, розпорядків, інструкцій та тайних обіжників в тому напрямі, всіляких черезвычайок, окремих комісій, наркомів, ревкомів, ревтрибуналів, юротдслів і т. п. один тільки декрет преднаркома (предсідателя народніх комісарів) України, або як тепер його звичайно називають: завідуючого Україною („Der Verwalter der Ukraine“) — Раковського.*)

Він звучить:

„1. Всі, що ставляться проти совітського режиму, мають бути на місці розстріляні.

2. Найблищих родичів повстанців мається вивести і помістити в концентраційних таборах.

*) „Krise in Russland?“ Von Georg Cleinow. „Deutsche Allgemeine Zeitung“, Nr. 263, 1922.

3. Села, що доставляють повстанцям коні, підводи, і також роблять їм військові услуги, оголосити на стані облоги і карати їх так: а) конфіскація всіх засобів живности, б) грошова контрибуція, в) конфіскація майна, г) військове обстрілювання села, д) цілковите знищення.

4. Поручаю комендантам заплля, як також представникам совітської влади, доставити списі, що вважаються гніздами контр-революції і перевести вищенаведені карі.

5. Рівночасно наказую, щоб коменданти заплля після здавлення контр-революційних повстань перевели розоруження населення.

6. Наказую зо всіх місцевостей, де приготавлиються буржуазні повстання, негайно забрати закладників. Закладників треба взяти зпоміж заможних та впливових кол населення, котрих підозрівається, що вони допомагають бандитам (повстанцям).

7. Закладників передати через вичайні або ревтрибуналові при найблищому військовому штабі в ціли засуду.

8. Оголосити населенню, що на випадок участі селян в повстаннях проти комуністів або взагалі якої-небудь ворожої акції проти совітів, закладників негайно розстріляється.**)

Хто хоч трохи ознайомлений з большевицькими методами, той легко зможе уявити собі, як то вони практично переводять такі декрети. Під покришкою „ліквідації контр-революції“ нищиться безпощадно кожна українську свідому людину без огляду на класи і партійну приналежність, фізично винищується сотнями й тисячами найкращі елементи зпоміж української інтелігенції, селян та робітників, одним словом, нищиться українську націю.

Цим страшним, безпощадним, згірським нищенням української нації займаються крім червоної армії, міліційних та інших військових частин,

**) „Der rote Terror in der Ukraine“. „Die Ukraine“, 1921.

ще дуже численні інші большевицькі установи, з яких безперечно на першому місці є різного рода „черезвичайні комісії“ або „черезвичайки“ чи скорочено „чека“.

„Чека“ — це добре організована різниця людей. Вона складається переважно „з молодих різного рода аномальних людей обох полів: морфіністів, садистів, кокаїністів і т. п.“ (Феденко).

Крім цілої хмари комісарів, слідчих і добре оплачуваних та гарно харчованих катів, чека удержує тисячі і тисячі шпionів та провокаторів, які невидимими сітями звязують ціле громадянство, входять у всі уряди, школи, установи, комісії, товариства і т. п. і подібно, як за царських часів „чорні сотні“, так і вони майстерно, одначе з більшим вирафінуванням, інсценують різні „заворушення“, „підпольні організації“, „протикомуністичні та протисовітські змови“ і т. п. „разоблачення“ та при тім розстрілюють сотнями й тисячами. По селах, крім повитових та волосних чека, тую огидну провокаторську й шпionську роль сповнюють переважно комнезами. Комнезами — це саме найбільш жорстокий апарат влади, це не що инше, як сільська череззичайка. Вона далеко гірша, ніж городська, бо комнезами в досі ніде не практикований спосіб слідять за кожним рухом селянина.“*)

Всі численні простори тюрем царського режиму не тільки що в десятеро переповнені, але потворено сотки нових тюрем (по містах трохи не на кожній вулиці, а на деяких і по кілька, як рівнож по волостях, а то і по селах).

Одним словом ціла Україна перетворена на одну велику тюрму, а нещасні жертви дождають, коли то кати, рано чи пізно, заведуть їх в гараж чека і зроблять кінець їхньому стражданню... Чи серед таких відносин може бути мова про правильне ведення господарства на більшу скалю? — Ні в якому разі! Селянин цілковито тратить охоту до управи поля та

*) „Рух“, ч. 482, 1922 г.

ледви засіває стільки, скільки потрібно для його особистого вжитку.

Одначе наслідки „червоного терору“ я хочу тут розглянути з иншого боку.

Живучи тижнями, місяцями, літами в такій страшній непевності, населення попало в дивну резигнацію. Один знайомий відомого В. Н. Прокоповича сказав йому:

„Я вважаю себе розстріляним, а кожний день мого життя являється для мене подарунком.“

Цей нечуваний большевицький „червоний терор“, який на Україні прибрав форми найжорстокішого національного терору, ці „щоденно оголошувані звідомлення череззичайки про докнані розстріли“ (Феденко), ціла та душна атмосфера завжди переповнена запахом свіжої людської крові невинно помордованих жертв, — взагалі цілий той страшний упадок людської гідності і небувале обезцінення людського життя відражаючими наслідками відбився на нещасному населенню України.

Я, будучи на Україні, був свідком, як одна мати так „успокоювала“ голодну дитину від плачу: „Цить, не плач; а то я тебе зараз віддам в череззичайку і тебе розстріляють, як розстріляли Василя.“

А Василь — це рідний брат малої Катрусі. Сердечне на саму ту згадку тієї страшної події замовкло, перестало плакати і тільки дві великі сльози далі котилися по її бліденькому обличчю... Я бачив, як діти бавилися в „череззичайку“. Був тут і „товариш“ предсідатель чека, були „товариші“ ченісти зі шпичастими лопухами на голові і „товариші“ слідчі, — були і суджені контр-революціонери... На диво діти дуже добре наслідували большевицьких носителів російської культури, вигукуючи по російськи: „Толькс без разговор...“ „Замолчать...“ „Унічтожть...“ „С корнем вирвать...“ „Прігаварить сво к висшей мері наказанія через разстрел...“ „Товарищ, палач, возьміте стого контр-революціонера в гараж“. І „то-

вариш кат" повів засудженого за стодолю... Ці життєві приклади, як страшний большевицький терор, проникаючи всі верстви населення аж до маленьких дітей, витискає з їхніх душ все благородне і людське; притуплює природний нахил до добра, до правди, вириває з їхніх сердець почуття милосердя та любови семейної і любови до ближнього, — а на місце того всього вкорінює з чим раз більшим успіхом пониження людської гідности, обезцінення людського життя і загальне озвіріння.

І коли в часі теперішнього голоду на Україні людожерство виступає вже не як поодинокий випадок, а стає звичайним щоденним явищем, того рода явищем, що навіть і сорітська влада конець кінцем звернула на це увагу і каже, що з цим лихом треба боротися, та ревтрибунали ізза навали матеріалів у багатьох випадках відказуються від переслідування переловлених капіталістів, — то 99% вини за це страшне нечуване озвіріння між добросердним і добродушним населенням України, спадає якраз на російських окупантів та на їхні жорстокі, криваві, звірські методи правління в завойованій ними колонії! Бо, звісна річ: в душі прищеплюються не пусті демагогічні слова без реального змісту, а реальні діла. — *Verba volant, exempla trahunt.*

ЧАСТИНА III.

СУЧАСНИЙ СТАН ГОЛОДУ НА УКРАЇНІ.

Число голодуючих на Україні.

Найбільш повні дані із всіх тих вістей, які досі передерлися за кордон, про число голодуючих на Україні містить безперечно маленька, але дуже цінна брошура капітана Квіслінга.*) Цєю працею безстороннього гуманного чужинця, який з такою самопосвятою взявся за рятування тисячів і мільонів наших рідних братів і сестер, загибаючих страшною голодовою смертю — хочу отже покористуватися, по змозі переглядно зіставляючи його статистичні дані та найбільш характеристичні замітки.

Незвичайно скорий зріст голодуючих на Україні приписує капітан Квіслінг тій обставині, що совітська влада запізно признала, що взагалі є голод на Україні.

В одній тільки Донеччині вже 1. жовтня 1921. р. зареєстровано було урядово 2.299 випадків комплетно голодуючих. Це число за 1 місяць, до 1. листопада 1921. р., зросло до 48.297 душ (себ-то 2100%), а за слідующий місяць, до 1. грудня 1921. р. зросло вже до 204.884 душ (себ-то 8.900%).

*) „La Famine en Ukraine“. Rapport du Capitaine Vidkun Quisling, représentant du Dr. Nansen pour l'Ukraine et la Crimée. Kharkow, le 30 mars 1922. Genève, le 30 avril 1922. Information Nr. 22. Стор. 82, 8°.

З інших губерній тих даних в брошурі капітана Квіслінга немає.*) Одначе треба припускати, що вже в тому часі по других голодуючих губерніях справа голоду стояла багато гірше, ніж у Донеччині, коли зважиться, що на 1. березня 1922. процент голодуючих виносив: у Донеччині 23%, в Катеринославщині 43% (отже майже подвійно), в одеському повіті 50%, в миколаївській губернії 58%, а в запоріжській губернії 78% (більше чим потрійно) всього населення.

Та, не дивлячись на те все, совітська влада стягала з тих голодних губерній хліб і вивозила в Росію.**) Тільки Донеччині дозволено дня 11. січня 1922. перестати давати поміч Поволжью, а в тому часі 274.060 душ самоїж Донеччини урядово зареєстровано, як комплетно голодуючих. В початку березня 1922. року можна ще було бачити в голодних повітах миколаївської губернії афіші: „Робітники Миколаїва, на допомогу голодному Поволжью!“, а цяж сама губернія мала в той самий час у себе 700.000 урядово зареєстрованих комплетно голодуючих!

Це страшне безвихідне становище стає тим тяще, що незачеплені голодом області України мають і далі обовязок доставляти харчі на Поволжжя.

Подаючи подрібне зіставлення голодуючих по губерніях та повітах (переважно зі стану з дня 1. березня 1922. р.), капітан Квіслінг пояснює при цьому, що на ділі справа го-

*) Тільки що до Запоріжчини подано, що на 1. листопада 1921. р. було там зареєстрованих 175.000 душ, на 1. грудня 225.000, а на 1. січня 400.000 комплетно голодуючих, себ-то вже тоді 81% населення цілої губернії.

**) Нагадую, що до січня 1922. р. вивезено з України 61 мільон пудів продналогу, а зі самих голодних українських губерній 18 мільонів пудів продналогу! (Тут не входить в рахубу те, що большевики вивезли після січня 1922. р.) Отже ясно: неймовірний зріст числа голодуючих щомісячно на тисячі відсотків являється неминучим природним наслідком цієї безпощадної експлуататорської господарки російських окупатів на Україні.

лоду стоїть багато гірше, а саме по отсим причинам: Наведені дані недокладні, бо подані цифри рішучо за низькі через те, що не всіх голодуючих вписано в урядовий реєстр, а також — дати перероблювані в урядах. Дати, коли саме зіставлювано дотичні дані, не відповідають дійсності, бо вказують число за пізніший час ніж те, в якому зібрано статистичні матеріали, — а за той час число голодуючих прогресивно зросло.

Всєж таки хоч неповні, неточні і спізнені — дотичні урядові дані дають бодай приблизний орієнтаційний матеріал в справі сучасного стану голоду на Україні.

На 1. березня 1922. р. стан голодуючих на Україні виявляється в цифрах так:

Губернії:	Населення по переписі в р. 1920.	Голодуючі на 1. березня 1922.	Процент голодуючих
одеська	1.951.000	350.000	18%
миколаївська	1.420.000	700.000	50%
катеринославська	1.910.000	775.000	40%
запоріжська	1.288.000	1.000.000	78%
донецька	3.112.000	675.000	22%
разом	9.681.000	3.500.000	36%
кременчужська	1.905.000	150.000	8%
полтавська	2.255.000	150.000	7%
харківська	2.466.000	200.000	8%
разом	16.307.000	4.000.000	25%

До цих чотирох мільонів голодуючих треба додати ще найменше 100.000 комплетно

голодуючих з решти українських губерній і по-верх 100.000 Москалів,*) яких совітська влада пере-кинула, або які самі приїхали і прийшли з голо-

дуючих російських о-бластей на Україну, — так що загальне число комплетно голодую-чих на Україні на 1. березня 1922. р. ви-носило 4.200.000 душ, себ-то 16% населення цілої України.

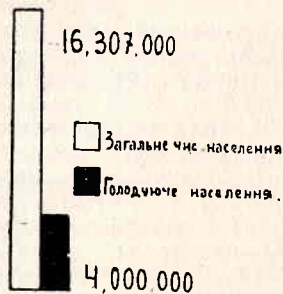
Цифри подані у вищенаведеній за-галній таблиці не сходяться часом з відповідними цифрами в подрібному зіста-вленню числа голо-дуючих по повітах до-тичної губернії. Так н. пр. в таблиці по-дано, що дня 1. берез-ня в губернії кате-

ринославській на 1.910.000 цілого на-селення губернії було голодуючих 775.000 душ себ-то 40%, а між тим в подрібному зіставленню тієїж губернії по повітах виходить, що тої самої днини на 1.779.000 душ населення цілої губернії було голодуючих 774.000 душ, себ-то 43%. Так само число голодуючих в донецькій губернії з дня 1. березня подано в одному зіставленню 22%, а в другому 23% і т. д. Та це невеликі різниці, очевидно з причини неточности больше-вицьких джерел і вони в самій основі нічого не змінюють.

*) На підставі большевицьких зіставлень (гляди в частині IV. відстуд „Переселювання Москалів на Україну“) виходить, що Москалів переселено на Україну що найменше 267.000 душ.

Число зареєстр. голодуючих

в 5 голодуюч. гув. і в 3 голодуюч. повітах:
Кременч. Полтав. та Харьків. ½ 1922 р.
на підставі рапорта кап. Квіслінга.

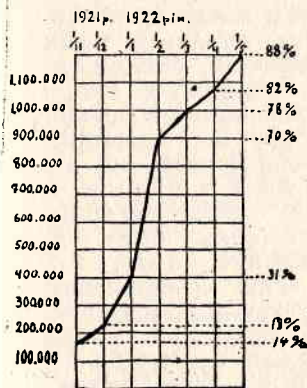
Важне є зіставлення прогресивного зросту голоду на Україні на підставі урядових обчислень в Запоріжській губернії:

Було зареєстрованих:

1. листоп. 1921.	175.000	голодн., або:	14%
1. грудня 1921.	225.000	„ „	18%
1. січня 1922.	400.000	„ „	31%
1. лютого 1922.	900.000	„ „	70%
1. березня 1922.	1.000.000	„ „	78%
1. квітня 1922.	1.075.000	„ „	82%
1. травня 1922.	1.100.000	„ „	88%

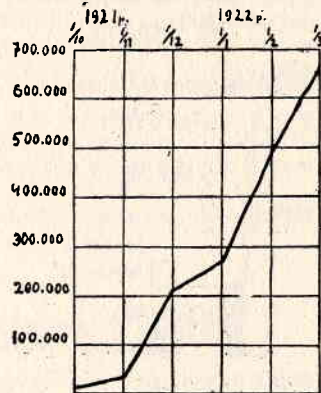
Зріст голоду на Запоріжжю

на підставі рапорта кап. Квіслінга.

Зріст голоду в Донеччині.

на підставі рапорта кап. Квіслінга.

Зріст голоду в донецькій губернії за час від 1. жовтня 1921. до 1. березня 1922. пред-ставляється так:

Було зареєстрованих:

1. жовтня 1921.	2.299	голодуючих
1. листоп. 1921.	48.297	„
1. грудня 1921.	204.884	„
1. січня 1922.	274.060	„
1. лютого 1922.	493.404	„
1. березня 1922.	654.749	„

Капітан Квіслінг в телеграмі до комісаріату д-ра Нансена в Женеві ще з дня 22. лютого 1922. р. так представляє число голодуючих на Україні.

„Вісім мільонів людей голодують на півдні України. З них $2\frac{1}{2}$ мільйони абсолютно не мають що їсти. Другі $2\frac{1}{2}$ мільйони мають до їдження тільки сурогати,

як сіно, буряки і т. п., але жадної нормальної страви. З мільйони мають деякі запаси, однак в такій незначній кількості, що вони дуже скоро переходять до першої і другої категорії. Треба думати, що до кінця квітня в цих двох останніх категоріях буде до **7.000.000** людей.“

Факт стверджений капітаном Квіслінгом, що совітська влада подала за низьку цифру голодуючих,

Число голодуючих на Україні.

На підставі даних В.А. Арнаутова і кап. Квіслінга.

констатує також один із самих же визначніших большевицьких діячів В. А. Арнаутів. Він виразно зазначує в своїй брошурі „Голод і діти на Україні“, що голодуючими є ті губернії, які цілковито вивиповнили на-

туральний податок, і їх совітська влада після того признала голодуючими; навпакиж, такі фактично голодуючі губернії, які того натурального податку не виповнили в назначеній висоті — совітська влада через це не признала голодуючими. В наслідок того — читаємо дословно „на Україні є губернії є геть повністю голодуючі, і напів голодуючі, тільки офіційно не оголошені голодуючими!“ Загалом взявши В. Арнаутів констатує, що тільки про Поділля, Чернігівщину та Волинь можна говорити як про не голодуючі, а всі останні є по часті цілковито, по частиж напів голодуючі.

І здогад капітана Квіслінга, який ще в лютому сподівався, що до квітня число повністю голодуючих на Україні зросте до 7.000.000 душ, — не тільки що цілковито сповнився, але і та цифра оказалась навіть за мала. В. А. Арнаутів, який свою брошурку — коли виходить із його ріжних даних — писав в квітні 1922. р., констатує, що „з повною рішучістю можна ствердити, що найменше третина України голодує, т. є. в такому самому буквальному страшному значінню того слова, як прийнято для самарської, саратовської та других губерній Поволжжя.“

А третина України — це по верх **8.000.000** населення!

В голодних місцевостях України.

В рубриці під цим заголовком подає офіційний „Український Червоний Хрест - голодним“*) короткий образ сучасного стану голоду на Україні

*) „Український Червоний Хрест - голодним“. Одноденна газета киявського управління Українського Червоного Хреста. Тиждень Червоного Хреста 17-23 квітня 1922. р. Газета складається з 2 листків і коштує 100.000 руб.

в губерніях: запоріжській, катеринославській, миколаївській та одеській. Цей образ, який по словам самої редакції „У. Ч. Х.-г.“ залишає бажати багато в своїй повноті, доповнюють тут ще даними з большевицьких офіціозів „Помощь голодным“, „Пролетарська правда“ і других.

Запоріжжя.

Капітан Квіслінг подає слідуєчі дані про стан голоду на Запоріжжю дня 1. лютого 1922. р.:

Повіти	Число населення по переписі з р. 1920	Число голодуючих на 1. лютого 1922. р.	Процент голодуюч.
бердянський	215.000	134.281	62%
великотокмакський	149.000	69.403	46%
генічеський	?	27.000	?
гуляйпольський	217.000	178.611	82%
запоріжський	196.000	126.167	64%
мелітопольський	511.600	358.655	70%
В цілій губернії	1.288.000	894.117	69%

„Український Червоний Хрест — голодним“ пише:

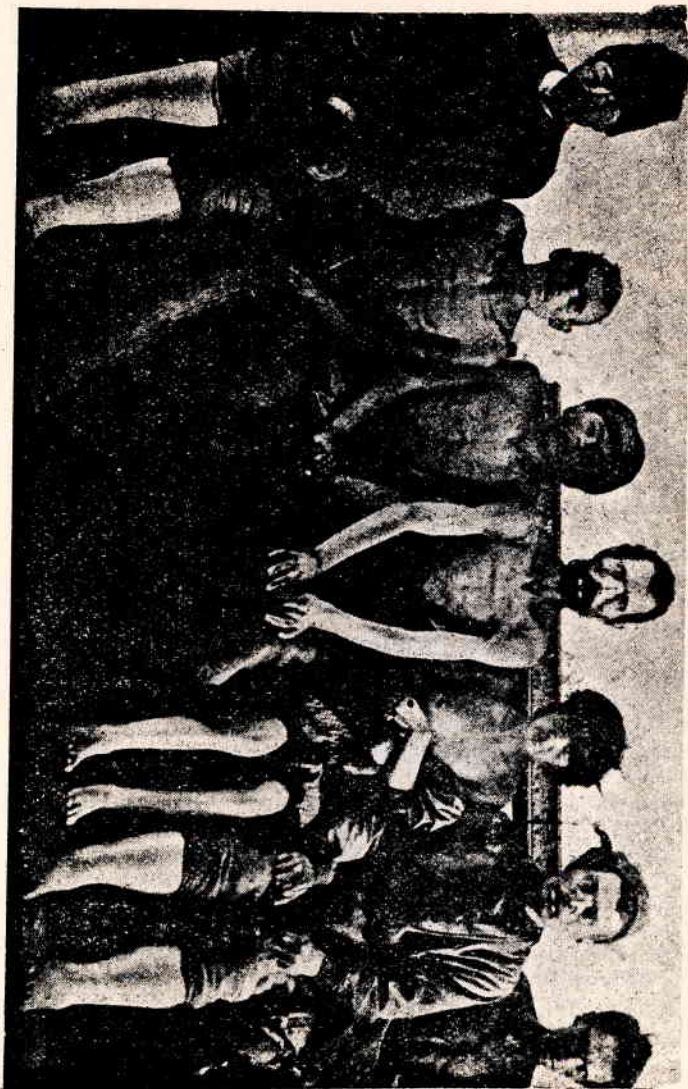
„Кількість населення 1.125.600. На лютий зареєстровано зовсім голодуючих — 891.117, з них 60% діти. З повітів потерпів найбільш запоріжський, найменш генічеський. Хворість і смертність все збільшуються. З'їдено все. Коти, собаки і різна падаль є звичайний харч. Бували випадки, коли варили юшку з упряжі і ширмятої шкіри. Зауважено, що голодні в ідальях гризуть столи. Офіційно зареєстровано 7 випадків людодства. Харчують $\frac{1}{20}$ % (себ-то 0,05%) загальної кількості голодних.“

Цю жахливу картину доповнюють більш подрібним зіставленням з „Пролетарської правди“ з 5. травня 1922. р. про бердянський повіт. „Пролет. правда“ пише:

„Зупинимось на бердянському повіті, як найбільш типовому. Він навіть у кращому стані ніж гуляйпольський та мелітопольський повіти і таким чином по цифрам одного бердянського повіту можна мати уявлення про жахливий стан Запоріжжя.“

Андрієвська волость: З загальної кількості населення в 12.135 душ, померло до 6. квітня 3467 душ. Решта абсолютно голодує (їдять глину, курай, мертвечину; зареєстрована велика кількість випадків труподства). Берестовецька волость: З загальної кількості населення в 8948 осіб померло 2418, голодує 96,5%. Зареєстровано випадки людоджерства. Новоспасовська волость: Рахувалася одною з самих багатих волостей повіта, а нині там вимерло 40%. Голодує майже все населення. Бувало багато випадків людоджерства; труподство стало звичайним явищем. Троїцька волость: З 5.000 осіб від голодової смерті загинуло 1.500; з квітня місяця смертність в цій волості в звязку з наступленням теплих днів через епідемії значно збільшилась. Дмитрівська волость: Тут смертність від голоду найшла для себе широке поле. Хто встиг, перекочував в урожайну місцевість. Решта загиває. Петрівська волость (в 6 верстах від Бердянська). На повітовому з'їзді лікарів у Бердянську сконстатовано, що населення цієї волости їсть екскременти.

В самому Бердянську життя жахливе. Люде ходять понурі й злі. Ще в 1919. році місто нараховувало 65.000 осіб. Тепер у Бердянську після укомплювання великого числа братських могил залишилося 28.635 осіб, з яких абсолютно голодує 15.485 осіб, напів голодує 7.143 і лише ледви живуть 6.000 осіб. Повищі зіставлення

доповнюю оцими даними з „Помощі Голодним“:*)

„В однаковій ступені зменшується кількість робочої худоби. Ще в осени 1921. р. було в цій губернії 550.000 коней, а вже на 1. січня 1922. р. осталося їх біля 160.000. На 1. лютого осталося тільки 110.000, а на весну по всій ймовірності зменшиться ще вдвоє. Уже й тепер є волости, де осталося ледви 10 коней на цілу волость... З центра не наспіло в губернію за січень і лютий ані одного пуда зерна на допомогу голодним... Комнезами разом з компомголом токмацького повіту видали наказ, яким забороняється їсти більше ніж 2 рази на день по установленій ними нормі... Широко практикується забірання церковних цінностей на боротьбу з голодом. Вже в січні за почином мєсткомів, компомголів та комнезамів переводилося забірання золота і срібла з церков.“**)

Та голод все далі збільшується і приймає як найстрашніші форми.

Капітан Квіслінг розповідає в своїй брошурці про те, що бачив він на Запоріжчині: ... „Побачите живі ще людські кістяки, що розпростерті чи то в хаті на долівці, чи серед вулиці, чи на майдані, лежать в очікуванні смерті абож вже мертві. Часто зустрічаються купи трупів, страшних, жахливих, з одчиненими очима, бож нікому їх причиняти, ніхто не старається та немаж і сили до того, щоб їх закопати в яму. Селянин сіє останнє своє зерно та сам помірає з голоду, але він не ріже своєї останньої корови, „бож не можна руйнувати свого хазяйства...“

Не від річи буде тут завважити, що большевики, не дивлячися на весь цей страшний жах

*) „Помощь голодным“. Однодневная газета Главполитпросвета и Цеканомголода Харьков, 10. марта 1922 г.

**) Про те скільки золота, срібла і других дороговцінностей під покришкою допомоги голодним забрано з церков, а більки з цього фактично скористали ті голодні — буде мова в IV. частині цієї книжки: „Допомога голодним“.

голоду — „викачали“ з самого таки Запоріжжя 600.000 пудів (себ-то 600 вагонів по 160 метричних сотнарів) хліба і вивезли його на Волгу, як про це інформус в своїй брошурці капітан Квіслінг.

Катеринославщина.

Капітан Квіслінг подає слідуєчі дані про стан голоду по повітах Катеринославщини з дня 1. березня 1922. р.:

Повіти	На-селення	Число голо-дуючих	Про-цент
Катеринославський . . .	360.000	200.000	56%
Никопольський . . .	130.000	84.000	65%
Криворіжський . . .	384.000	161.000	43%
Верхньодніпровський . . .	181.000	67.000	37%
Новомосковський . . .	424.000	169.000	40%
Павлоградський . . .	300.000	90.000	30%
В цілій губернії . . .	1.779.000	774.000	43%

„У. Ч. Х.—г.“ представляє стан голоду в Катеринославщині ось як:

„Кількість населення 1.676.000. Загальна кількість голодних 774.000. З повітів найбільш потерпіли: новомосковський і криворіжський, найменше — верхньодніпровський. Місцеві організації комголоду сподіваються прогнудувати своїми силами не більше 30.000—40.000 душ. Захоруння на тиф збільшуються. Були випадки холери. Лікарської допомоги майже нема. На всю губернію не більше 950 ліжок. (Нормально 8.000 — одно ліжко на 200 душ.)“

Повищі дані доповнюють зіставленнями з „Помощі голодним“: Неврожай в цій губернії представлявся так: „Від посухи погинуло хліба

по повітах: в криворіжському — озимого 95%, ярового 92%; в катеринославському і никопільському — озимого і ярового по 75%; у верхньодніпровському — озимого 75%, ярового 40% та в павлоградському — озимого 90% і ярового 10%. Для прохарчування населення цієї губернії треба 45.000.000 пудів, — а удалось зібрати лише 15.000.000 пудів хліба, — отже виявився великий недобір в 30.000.000 пудів.

Поївши рогату худобу, стало населення різати коней. Однак цього корму не вистачило надовго. Тепер збирають всюди падаль та лущипиння... В голодних областях люде харчуються тепер кураєм, жолудем, коріннями багнистих рослин, рогозою, ч е к а л о у (остання — отруйна і дає високий відсоток смертності). Ж м и х и стали там розкішню, як також солом'яна мука. — Голод так швидко росте, що місцевими засобами нема змоги боротися з ним. Навіть дитячі доми закриваються через недостачу харчів.“

Миколаївщина.

„У. Ч. Х.—г.“ подає:

„Кількість населення 1.371.700 душ. Загальна скільність голодних на березень 573.944. З них 35% діти. Найбільше потерпів повіт миколаївський, найменше дмитрівський. Загальна кількість захорунь за 1921. рік — 55.501. Хоруння збільшуються через харчування ріжними сурогатами. Їдять макуху із соняшника, гірчиці, ріжню, рогози, ріжних рослин плавні. З мяса котів і собак роблять ковбаси та холодець. Конина вважається за ласощі. Через харчування нею були випадки захоруння сапом. Відсоток смертності всіх захорунь значно збільшився. Після кору хорують гангреною ясен і 22,8% вимірає. При поворотному тифі час між приступами скоротився так, що приступи ідуть майже один за другим, і смертність значно

збільшилася. Приціпка віспи не охоронює від захворювання на неї. Через голод значно поширилася водянка, з якої помирає 50%.

Найбільш відбиваються жахи голоду на дітях. У Миколаїві є 22 дитячі будинки, які переповнені на 300—400% понад норму*). Наприклад будинок ч. 2 на 40 душ містить 228 дітей. Щоденно приходять туди 20—30 дітей, з них 90% підлітків. Дітей піддають в „народіві“, лікарні, навіть на квартирі співробітників „народіві“. Умови життя дітей жахливі. Немає білизни, одяжі, улаштування, харчів.

Розміри харчової допомоги голодним надзвичайно малі. На 574 тисячі голодних, годуються на харчовому пункті коло 25.000, але й на таку допомогу є харчів тільки на два тижні.

Місто Херсон. Найгостріший голод і найбільш лиха у м. Херсоні... Жахом віє від цього міста. Це єдине з усіх міст, де лихо по своїй силі не менше, як по селах. Кількість голодних перевищує 15.000. Діть вичаючно сиротати. Головним чином рідну макуху, внаслідок чого зареєстровано вже 25 випадків отруєння нею. Собаки і коти стали звичайними харчами. Інвентарний наслідок голоду збільшується хворість, смертність і зменшуються родини. Місто прогресивно вимірає.

„Червоний Миколаїв“ містить вражіння редактора газети „Селянина“ після поїздки його до Херсонщини:

„Херсон уявив з себе кладовище старих і молодих. Вмирають десятками й сотками. Кількості померлих ніхто не знає, бо ніхто цим не цікавиться. На жидівському і християнському кладовищі Херсону лежать стоси непохо-

*) Зовсім так, як більшовицькі норми і підвали через чийонок. Тільки ці останні чи ще не в бізній мірі.
7 Герасимович, Голод на Україні.

ваших мерців. Хоч робочих рук на кладовищах і збільшено, але вони не в стані приготувати потрібної кількості могил."

„Тими днями один з херсонських лікарів зайшов в дім-інтернат і скаменів від жаху: в кімнаті на підлозі валялись худі, голі люде, прикриваючись піррям з подраних подушок. Побачивши свіжу людину, на нього накиннулись, при чому не кричали, а шепотіли: „їсти“. В сусідній кімнаті в такому ж становищу були діти, серед яких знаходився трун, що вже смердів."

З огляду на те, що в II. часті цієї книжки в угрупі „Продналог“ я вже навів, як то большевиків, не дивлячися на це страшне „Дантове некло“ голоду, до лютого, ба й до березня цього року безпощадно забірали звідтам продналог, булоб зайвим додавати щось до повищої жахливої картини голоду, намальованої в самому ж большевицькому офіціозі.

Та всеж таки вважаю за річ конечну підчеркнути за „Помощею Голодним“ отсей момент*):

„Неврожай вже з самого початку дуже тяжко відбився на положенню населення. Населення не мало ніяких запасів, бо одної тільки розкладки хліба 1920 — 1921. років селянство дало більше ніж 17.000.000 пудів хліба, 2.000.000 пудів фуражу-пашні, а також 1.000.000 пудів картоплі. Треба сказати, що вже 1920. рік був не зовсім добрий по врожаю, — він був нище середнього; а врожай 1921. року багато разів гірший."

Це є признання і доказ з офіційної большевицької сторони того, що ніхто і ніщо иншого

*) Нищенаведені дані відносяться тільки до одної Миколаївщини.

не є причиною теперішнього страшного голоду на Україні зі всіми його страхіттями, — а тільки виключно грабіжницька політика роззвіреного російського окупанта в завойованій ним нещасній колонії. Це один із найуспішніших багатьох инших способів російського большевицького режиму, який систематично веде свідоме і доцільне фізичне нищення Українців на їх же прадідівській землі!

Одещина.

„У. Ч. Х. — г.“ подає:

„Кількість населення 1.940.000. Кількість голодуючих на березень 355.000, з них коло 50% діти. Населення годується майже виключно сурогатами: зіпсованим насінням льону, змеленими на муку качанами кукурудзи, собаками, котами, здохлячиною.

Міське населення їсть картопляні лущайки і капустає листя. Багато через голод позбавляють себе життя, особливо радянські службовці. Хорують найбільше на водянку і цингу, особливо діти."

Для доповнення образу не від річи додати ось що:

На зборах „Ліберального Союзу“ в Венеції муніципальний радник того міста А. Перетц, що вернувся з Одеси, виголосив викад про положення в тім місті. Він говорив:

„Коли ми причалили до пристані, на наш пароплав піднялися чекісти. Їх було вісім. Вони були босі, озброєні в револьвери, які стирчали з кишень. Їх загальний вид був відражающий."

Пасажири були виставлені на рид напастей. Пароплав зразу окружили голодні. Морязки і пасажири видали їм хліб, при чім прийшло до бійки. Війні червоноармійці розігнали цих нещасних.

Після 2-денних переговорів большевики дозволили кільком Італійцям відвідати місто, за що вони мусіли заплатити по 10 мільонів рублів від особи.

Ми вибрались до міста малими групами. Прегарні домів вулиць і бульварів майже опустіли. Вікна повибивані. На хідниках купи сміття. Під одною стіпою ми побачили приспороженого трупа. Біля міського театру валялись трупи коней. Голодні собаки роздирали їх. Повітря в місті невнюсиме.

З театру пішли ми на пошту. Будинок переповнений людьми. Довкола валяються трупи. Дихати неможливо.

Візники в Одесі рідкість. Нечисленні повозки служать до перевозу трупів. На вулицях можна стрінути візок, наповнений трупами. Їх вивозять за місто і палять.

На Куликовім полі при язімь будинку стоїть караул. Рядом валяється труп, на який прохоні не звертають уваги. — Одначе всі страхіття видно щойно в робітничих кварталах.

Одеса без води. Населення стоїть довго при нечисленних криницях, стережених красноармійцями. Брак води сприяє епідеміям довершати страхіття голоду. Багато домів в Одесі розбірають люде на паливо.

В місті продовжується „робота“ черезвичайки, яка кожної ночі розстрілює по кілька десятків людей. Промисловість Одеси завмерла. Довкола міста поля необсіяні. По селах потують випадки „голоїдства“.

Вікні для заокруглення образу тамоніих відносин подаю, за „Nachrichtenblatt über Ostfragen“, ч. 18, з дня 5. травня 1922 р., характеристичний епізод з так званої зовнішньої торгівлі в Одесі, оскільки вона впливає на стан голоду. Там читаємо:

„До порту Одеси приходять майже виключно самі малі грецькі пароплави. Все те, що вони привозять, то по більшій часті виключно люксусові, одначе дуже покупні товари, як цитрини, помаранчі, фіги, вино, горівка, кокаїн і т. п. — З другої сторони замітно, що з одеського порту вивозить ся на тих малих пароплавах ладунки збіжжя, і це в часі, коли в самому місті панує найбільша недостача хліба, а вже у віддалі ледви 100 кілометрів від міста найстрашніший голод масово косить населення. Це ілюстрація, — кінчить дописувач, — до так захвалюваного російського „внешторгу“, що мав би незвичайно гарно розвиватися і процвітати“.

Звертаю тут увагу, що як не страшне і безвихідне становище в самій Одесі, — одначе по словам дописувача — справа голоду багато разів гірше стоїть поза Одесою, себ-то по наших селах та по німецьких колоніях.

Також для вияснення справи не від річи додати, що т. зв. „внешторг“ — це виключно большевицька державна монополія, до якої мають доступ тільки „чекісти“ та умисне для цього призначені „відповідальні робітники“ по справам зовнішньої торгівлі.

Донеччина.

Капітан Квіслінг подає слідуочі дані про стан голоду по повітах Донеччини з дня 1. березня 1922. р.:

„Помощь голодным“ подає за докладами з місць (як видно, — на підставі розісланих kwestіонарів) звідомлення про стан голоду в типічних поодиноких волостях різних повітів. Переповідано в скороченню:

Гришинський повіт*). Солідовська волость. У волості дорослих людей приблизно 9.000 душ, дітей 3.000. Зібрано $1\frac{1}{2}$ пуда зерна з 1 десятини. Кукурудзи дуже мала кількість. Харчуються сурогатами: макухою, строжинням, соняшником та ріжним листям. Їдять падаць з собак та котів.* У волості немає запасів фуражу та насіння. Земля не засіяна. Немає ніяких місцевих засобів, щоб поправити положення голодуючих.

Гришинський повіт, село Старо-Керменчуг. Харчуються сурогатами: білою глиною, половою, соломою, кукурудзяними качанами, макухою, кістями з худоби, навіть дохлятиною. Насіння, щоб засіяти всю землю, треба 180.000 пудів зерна: пшениці або ячменю. На місцях є волкомітети помочи. Із повітном голода видають по 16 золотників муки на день для дітей і старців. Інші не дістають нічого. Кооперація нічого не робить для голодуючих. З повіту приїжджав представник і вияснив загальне число голодуючих та число голодуючих, що мають право на зачислення їх в харчівню**, хорих внаслідок голоду та померших з голоду. Робітники не дістають нічого, але хоча і дістали би тих 16 золотників,

*) В гришинському повіті на 171.930 душ населення голодувало на 1. березня 72.210, с. г. 42%, а самих дітей 38.796 (Квіслінг).

** Видно, що не всі голодуючі мають право на харчівню! Коли зважити, що в большевицькі „організації по піборюванню голоду“ „входить також через випадка, який доручено дрібничку... „інформация политическая“, то можна собі уявити хто може потрапити в совітську харчівню. Та докладніше про це буде бесіда в IV частині цієї книжки „Допомога голодуючим“.

Повіти	Волость	Голо- дуючі волости	Голо- дуючі дорослі	Голо- дуючі діти	Голодує загалом	Число на- селення	Про- цент
Бахмутський . . .	22	13	10.955	13.142	24.097	240.491	9%
Гришинський . . .	23	13	33.414	38.796	72.210	171.930	42%
Дебальцевський . . .	31	22	11.199	6.987	18.186	261.682	7%
Луганський . . .	43	17	33.830	39.811	73.641	310.367	23%
Маріупільський . . .	43	18	50.067	47.143	97.210	208.384	47%
Славянський . . .	21	20	27.314	53.378	80.692	243.538	32%
Старобільський . . .	34	20	44.892	57.498	102.389	368.455	29%
Таганріжський . . .	47	21	26.023	32.408	58.431	347.684	17%
Усовський	26	18	64.193	48.000	112.193	299.174	38%
Шахтинський	21	7	7.175	8.525	15.700	255.522	6%
в цілій губернії	311	169	309.000	345.000	654.000	2.700.000	23%

то це рішучо невістарчаюче. Їм необхідно дати пайок. Сім'ї червоноармійців дуже голодують.

Юзівський повіт.*) Красногорська волость. Рік тому назад дорослого населення було 15.000, а дітей 22.000,—**) тепер дорослих є 7.500, а дітей 12.000. Половина населення вимерла від голоду і пошестних недуг. Худоби було 700, а осталося 300 штук. З одної десятини зібрано $\frac{1}{3}$ —2 пуди. Харчуються сурогатами: кукурудзинням (лабузом), вербою, тухлуєм, кураєм. Ідять дохлятину, трупи, були випадки людодства. Волость не має фуражу і цілковито не має насіння. Земля незасіяна. Мається кооператив та він нічого не зробив для голодуючих. Представники поїхали купувати хліб, та немає ніяких відомостей про успіхи. Сім'ї червоноармійців не забезпечені. Церковні дороговартівности треба обміняти на хліб.

Юзівський повіт. Харківська волость. В наслідок голоду зменшилося населення на $\frac{1}{3}$. Рогатої худоби було 1.500 штук, тепер же рогатої худоби 150, коней 60, овець 30 штук. Уживаються такі сурогати: солома, мякина, курай, опилки, бурян, бадилля з рослин. Фуражу немає. Комітет помочи є. Помочи ніякої. В самій волості зібрано на користь голодуючих 2 мільони грішми і $1\frac{1}{2}$ пуда овочів. Харчівні немає. Кооперація нечинна. Становище сімей червоноармійців катастрофічне. Іде агітація, щоб забрати церковні скарби на користь голодуючих.

Луганський повіт.***) Александрівська волость. Населення в волості

*) В юзівському повіті на 299.174 душ населення голодувало на 1. березня 112.193 с. т. 38 %, а самих дітей 48.000 душ (Квіслінг).

**) Ці цифри подаємо за оригіналом.

***) В луганському повіті на 310.367 душ населення на 1. березня голодувало 73.641 сиб-то 23 %, а самих дітей 39.911 душ (Квіслінг).

збільшилося через те, що на шахтах зменшено число робітників. Средствами поживи є: курай, качани з кукурудзи, полова з гречки. Фуражу немає. Помочи ніякої ні від кого. Кооперація нечинна. Сім'ї червоноармійців голодують.

Славянський повіт. Комітет у нас є і складається з комнезамів. Було 1.000 смертних випадків. Люде харчуються деревом клену, липи, макухою, крейдою, глиною, жмихою. Сурогати шкідливі здоровлю. Відчинено 6 міських харчівень на 200 голодних дітей і 6 харчівень по повіту на 600 дітей.*) Представителів у нас не було. Становище сімей красноармійців дуже важке. Треба забирати дороговартівности з церков на користь голодуючих.

Полтавщина.

Про Полтавщину дуже мало звідомлень у большевицьких публікаціях. Тільки в бюлетені делегації радянського „Українського Червоного Хреста“**) читаємо між иншим:

„Голод вже загрожує південній Полтавщині. Там вже голодують біля 3.000 чоловік (2. лютого 1922.).“

В иншому місці того бюлетеня читаємо:

„Становище на Полтавщині погіршується щодня. В 5 південних повітах біля 20 % населення вже не мають чого їсти. Ідять макуху, курай і навіть очерет. Хліба давно вже немає. Робоча худоба гине (8. лютого 1922.).“

Далі бюлетень наводить поіменно випадки канібалізму на Полтавщині.

*) Яка це мізерна поміч — стане ясно, коли зважити, що на 243.539 душ населення того повіту голодувало дни 1. березня 80.692 с. т. 32 %, а самих дітей голодувало 27.314.

**) Дальші дані про голод на Україні“. Др. І. Холодний, генеральний делегат „Українського Червоного Хреста“ до Західної Європи. Берлін, 14. березня 1922. р., Бюлетень № III (літографований).

Для заокруглення образу не від річи буде навести статистичні дані про число голодуючих на Полтавщині на підставі брошури капітана Квіслінга. Отже дня 1. березня 1922. р. урядово зареєстровано 150.000 голодуючих, з чого наведені дати в поодиноких двох повітах тойж губернії представляються так:

П о в і т	Насе- лення з р. 1920	Голоду- вало 1. березня 1922	Відсоток голо- дуючих
кобеляцький	236.000	50.000	21%
константиноградський	298.000	50.000	18%

Харківщина.

Про Харківщину подрібні відомости з місць також неповні. Капітан Квіслінг подає, що на 1. березня 1922. р. стан голодуючих на Харківщині виносив загалом 200.000 душ, з чого в поодиноких повітах було голодуючих:

П о в і т	Насе- лення з р. 1920	Голоду- вало 1. березня 1922	Відсоток голо- дуючих
чугуївський	84.000	20.000	24%
ізіумський	150.000	50.000	33%
купянський	281.000	90.000	32%

Бюлетень № III. делегації радянського „Українського Червоного Хреста“ так ілюструє становище голоду на Харківщині:

„В південній частині Харківщини їдять люде хліб з полови, до якої домішується трохи вівсяного борошна. В деяких волостях зовсім немає

корму для худоби. Подекуди селяне їдять хліб з глини зі соломкою. В багатьох селах лютує голодний тиф (15. лютого).“

Кременчужчина.

Найменше подробиць в справі голоду дійшло до нас про Кременчужчину. По офіційним большевицьким органам „Український Червоний Хрест — голодним“ та „Помощь голодным“ Кременчужчина не входить навіть в рахубу совітської влади, бо не стоїть в числі голодуючих губерній України. Навпаки! Совітська влада призначила, щоб ця губернія годувала — Самару!*) Між тим капітан Квіслінг в своїй брошурці виказує, що в Кременчужчині на 1. березня ц. р. було урядово зареєстровано 150.000 голодуючих, з того в одному тільки повіті олександрійським на 433.000 населення голодувало 120.000 душ, себ-то 27%.

Між Херсоном, Одесою, Києвом і Полтавою.

На підставі звідомлення д-ра Нансена, подає німецький Червоний Хрест слідуєчі дані про українські великі міста Київ, Харків та Одесу.**)

„Тисячі утікачів з голодуючих областей приходять до Києва, але що місто не розпоряджає ніякими засобами, щоб їм допомгти, — то вони, не маючи ніякої помочи, мусять лишатися на залізничій станції. Кожного дня забирають звідтам групи людей, що померли від голоду.

В Харкові, резиденції українського правительства, положення ще гірше. Сотки зголоділих дітей блукають по бульварях без ніякої

*) „Что такое постоянная помощь голодающим“ в однодневній газеті „Помощь голодным“, Харьков, 10. марта, 1922 г.

**) „Das Hungerelend in der Ukraine.“ — „Berliner Lokal-Anzeiger“, Nr. 314, з дня 21. липня 1922. р.

поживи. Вони падають на землю та умірають без ніякої помочи. Звичайно, на залізничному двірці перебуває 700 до 800 утікачів. Завідуючий Харковом уряд примушений замикати шпиталі з причини нестачі медикаментів і харчових засобів.

Таке саме положення є від Харкова аж до Одеси. Тягарові вози, що вивозять трупи, мають до роботи цілий тиждень, щоб об'їхати ціле місто. Наслідком цього є, що часто трупи і 4 дні лежать на вулиці, заки їх покидається в збірні могили. При забірранню трупів okazується, що багато з них до половини з'їджені щурами та голодуючим населенням.

Ціла область між Одесою і Полтавою, яка була колись найбагатшою частиною України, цілковито неуправлена, незасіяна. Всі дома селяне покинули, з'ївши наперед солону з дахів. Деякі міста втратили більше як 85% свого населення. Випадки людоїдства такі часті, що суди зрікаються вже переслідувати ті випадки.

Про колоніях.

Національні меншости. Капітан Квіслінг подає такі дані: „Що до Німців, то більшість проживає в голодуючій районі, переважно, як колоністи. Нараховують їх на Одещині 100.000, у Миколаївщині 30.000, у Катеринославщині 8.000, на Запоріжжю 75.000, в Донецчині 150.000. Приблизно $\frac{1}{6}$ частина тих 360.000 Німців належать до секти менонітів і оселені більшістю в губернії запоріжській, в долині Молохней і на острові Хортиці, а також в Миколаїв, Катеринославі і Донецчині.“

Що до інших націй: „В голодуючих губерніях мається слідуєче велике число національних меншостей: в Одещині 10% всього населення, в Миколаївщині 5%, на Запоріжжю 4%, в Донецькому районі 5%, яких положення дуже зле.

В такому положенні знаходяться Румуни в Одещині, 70.000 Болгар на Запоріжжю і грецькі колоністи, що по берегах Чорного моря. Що торкається останніх, то президент Донецчини мені казав, що 100.000 грецьких колоністів знаходиться в дуже трагічному положенні і що вони усі загинуть, як що їм не буде подана допомога...

Загалом можна сказати, що будучина національних меншостей особливо тяжка, — Жиди, Німці, Румуни, Поляки, Чехословаки, Болгари, Греки, Латини й Литовці мусять зробити все можливе, аби допомогти землякам у голодуючій Україні.

Але треба завважити, що коли у вищій згаданій районі місцевості прибуде допомога, то вона обов'язково мусять бути поділена без огляду на національність і віросповідання. Це головню торкається допомоги оказуваній жидівському населенню.“

Німецькі колонії. „Продстарська Правда“ з дня 9. травня 1922. пише: „В цвітучому німецькому господарстві, де майже на кожне окреме господарство було по декілька коров і коней, становище також загрожуюче.“ Точніше про це пише в своїй брошурці капітан Квіслінг:

„Давня колонія німецька така цвітуча, зразок порядку і організації для своїх сусідів, зруйнована громадянською війною, реквізиціями, бандитизмом і знаходиться тепер загроженою цілковитим знищенням від голоду. Щоб представити картину положення, подаємо одну з численних петицій, що наші організації одержали від німецьких колоністів:“

Посвідчення. З поручення німецьких колоністів і громадян німецького походження, проживаючих у мариупільському повіті, по дорученню і від імени німецького населення Володимир Фридрих Вуско, народний учитель, і Яків Від, представники німецької колонії вищенаписаного мариупільського повіту звертаються з рапортом об обставинах голоду в цій місцевості,

до всіх російських і німецьких представників, до організації помочи в Німеччині, Америці і других державах і прохають їх помочи, а також мають право одержувати їх пожертвування, на користь голодуючих німецьких колоністів. Вкінці цей представник доказує, що по статистичним даним район Маріуполя більш усіх підлягає голодові з усього побережжя Чорного і Азовського морей. Руїна цих місць така, що нема слів, щоб її описати. Урожай був такий злий, що селяне зібрали тільки $\frac{1}{20}$ частку з асіяного зерна. Сама найбільша частина населення вже з'їла свої хлібні запаси ще літом і голод почався ще весною. Можна собі представити картину страшного бідкування по тому вже, що 25 грудня 1921 року вже 79% німецьких колоністів терпіло від голоду. В даний момент неможливо подати точно процент голодуючих, але він не менший 90%.*)

Кількість голодуючих збільшується з дня на день.

Напевно незабаром будуть голодувати 95% населення. Біля 50% з них бродять без усякої цілі і вже скоро не зможуть більше ходити. Їх обличчя і части тіла попухли і вони мов віддані на голодну смерть.

Розповсюдження і сила цього всенароднього бідкування побільшується ще як наслідок вживання різних нестравних сурогатів хліба, як кукурудзяні качани, бадилля соняшників, каолінова глина і инш.

Оці шкідливі для зодовля продукти служать як средство, щоб лише обманути голод.

М'ясо собак, котів і птиць уважається ласощами.

Далі наводиться поіменно, який німецький колоніст і де вбивав своїх дітей, мясом яких живилася якийсь час ціла родина. Ті і другі

*) Причиною цього є, що большевики від німецьких колоністів так само безпощадно забрали весь хліб, як і від українського населення.

ім подібні факти я наводжу в дальшому відступі п. н. „Озвіріння, некрофілія і канібалізм.“ Далі читаємо в посвідченні:

„Як наслідок цього страшного голоду мораль впала до незваної до цього часу ступені.

У багатьох селах трупи звалюються в загальну могилу.

Поганий врожай останнього року привів за собою повний недостаток паші. Німецькі колоністи втратили 96% коней,*), більш 50% рогатої худоби і 75% овець. Незабаром не стане німецьким селянам господарського знаряддя і машин. Словом, положення і біда перевищує тут далеко все те, що можна бачити в голодних районах Поволжжя. Очі цілого світа звернені на голодуючий район Волги, в той час, як побережжя Чорного і Азовського морей забуті, покинуті на руки судьби.“

Представники Володимир Фридрих Вуско і Янів Від наочні свідки вимірання населення. Вони люде достойні всякого довірря і дуже чесні. Вони уповноважені зробити негайний доклад в Росії і за кордоном, ілюструючи картину цієї ще небувалої нужди і просити, аби післано допомогу голодуючим німецьким колоністам.

Німецький союз і німецькі колоністи надіються, що оці два представники встигнуть виповнити доручене їм так важне завдання і що голос їх почує цілий світ і вони просять во ім'я чоловічолюбія:

„Змилюйтеся над нами, поспішіть нам на допомогу, — бо ми гинемо. Коли допомога припізниться, то 60% цілого німецького населення загине до весни!“

Грецькі колонії. Грецькі колоністи не видержують тих страшних мук голодного

*) Більшу частину коней забрали большевики для війноти Буденного, — тому процент втрати цього роду худоби такий великий в порівнянні н. пр. до рогатої худоби

пекла на Україні. З Константинополя доносять: „На пароході „Николаос“ приїхала в салоницький табор нова валка українських Греків. За два місяці вивезено звітам вже до 10.000 Греків, які всі свої баштани та огороди покинули на волю судьби.“

Болгарські колонії. Про ці колонії окремо находимо мало згадки в большевицьких звідомленнях. Тільки мимоходом загадує „Пролетарська Правда“, що — „в деяких болгарських селах голод не має таких жахливих розмірів.“*)

Жидівські колонії. Для декого може бути неясно, про які „колонії“ тут бесіда, коли Жиди живуть по містах і по селах цілої України всуєміні з українським населенням. Тому для пояснення скажу ось що: Була тенденція запорізької землі заселити Жидами. І справді удалося заложити там вже біля 2 тисяч хліборобських жидівських осель. Тепер ці оселі дуже потерпіли від голоду. — Капітан Квіслін пише в цій справі: — „І Жиди терплять від голоду. На Запоріжжі було 1.700 хліборобських жидівських осель, та в наслідок голоду осталося з них ледви 67.“

Комуністичний журнал „Жизнь Национальностей“ пише про голод в жидівських колоніях: „В багатьох колоніях улаштовуються недільники для збирання трупів, що тижнями валяються неприбрані. Родичі тікають з колоній, оставляючи опухлих та покорчених з голоду в передсмертних судорогах дітей. Можна числитися з тим, що в теперішній посівній компанії буде засіяно тільки 15% земельної області, наколи не наспіє

*) Для пояснення скажу ось що: В часі, коли весь український нарід, wraz з другими народами, населяючими Україну, проявив попередня вороже ставовище супроти російської окупації і большевицької комуні, — то українські Болгари не показались такими непримиримими до большевизму, як другі, і за це при заборанню хліба з України (в дорозі розкладали, продпагогу і т. п.) большевики відносилися з деякими зтядами до Болгар.

вчасно насіння, особливо городини. Жидівський комітет помочи погромленим (Евобществком) уживає всіх сил, щоб врятувати ситуацію, одначе та поміч мала в порівнянні з бідною, що вимагає більше засобів. Средства з заграниці напливають покищо дуже скупо. Колоністи р о з п р о д а л и всі скарби в обмін на суроґатний хліб та насіння.“

Та завдяки дійсно дуже дбайливій руці совітського уряду в цьому випадку та енергійній допомозі жидівського і иншого громадянства в краю і за кордоном ситуація в жидівських колоніях покращала. І так „Єврейская Трибуна“ з 8. червня доносить: „Улаштований в Москві вечір жидівських літератів в користь жидівських колоній дав доходу 2½ мільярди рублів. — Як доносить берлінський відділ ОРТ-а, дякуючи розділенню насіння між колоніями „їхнє становище значно поліпшилося і настрої колоністів піднявся. Має бути переведена величезна праця в напрямі відновлення колоній.“

Подорож по голодуючій Україні.

Як відомо — совітський уряд заключив був з німецьким урядом договір в Рапалло, на підставі якого німецькі промисловці малиб допомогти до відбудови знищеної большевицьким режимом країни. Та німецькі промислові фірми, заки рішилися приступити до реальної праці в тому напрямі, вислали наперед своїх мужів довірря для пізнання правдивих відносин в совітському царстві. Звідомлення одного такого мужа довірря, який в червні 1922. року об'їхав Київщину, Катеринославщину, Харківщину і Донеччину, поміщає „Berliner Lokal-Anzeiger“ № 314. з дня 21. липня 1922. р. і наводимо його тут ізза його актуальности:

„Загальні відносини на Україні безвідраді, багато гірші, чим можна би подумати на підставі дотеперішніх часописних звідомлень. Вже за

8. Герасимович. Голод на Україні.

кілька станцій від польської границі залізничні станції переповнені голодуючими, обідраними людьми, з опухлими від голоду членами тіла; а їх крик і зойк такі душу роздираючі, що багато подорожніх віддають все, до мають зі собою, щоб бодай одному або двом людям улукшити їх животиння хоч на короткий час.

Канібалізм — це зовсім не поодинокий об'яв, але виступає так загально навіть по містах, що суди навіть не в силі всіх справ полагоджувати. Колись багаті фабриканти — тепер просять о шматок хліба. Директори й інженери, які почасти ще й нині знаходяться на своїх передвоєнних посадах — цілковито без ніяких средств, бо свою платню одержують часто із двохмісячним запізненням. Все живе лише з дня на день і щасливе, коли має удержання на той день.

Плямистий тиф лютує в досі небувалих розмірах. Старші люде безвиможно гинуть від нього; молодші легше витримують і остаються при життю; але вже такі зниділі і тупоумні, що нездатні ні до якої праці. Воци ледви волочуть ноги за собою.

Селяне, які в часі війни і після неї дуже забагатіли — також самі бідні, як і міщани.

Подорожніх засипують всі цитаннями, коли Петлюра прийде; не тому, щоб якраз він мав принести їм спасіння, — ні, нарід очікує рятунку від когонебудь, від неба, від чорта, тільки щоб визволити його від цього пекла.

Як серед таких відносин стоїть справа з большевизмом — можна собі легко уявити. Його проклинають в цілій Росії, але жаден чоловік не має сили пальцем рушити проти нього, не має вже й енергії до цього. Селяне і робітники таки зовсім одверто висловлюють всюди свій погляд і їм ніхто нічого за це не робить. Вже не оплатиться, вониж кінець кінцем таки всі вимруть з голоду.

Інтелігенція держиться з резервою, бо вона знає, що за деякі вислови з її кол безумовно слідує кара смерті. В поступованню інтелігенції

добачується ще й нині змагання до повалення большевизму. Уживання „товарищ“ в зносинах з директорами, інженерами і т. д., вже знов цілковито зникло і кожний робітник признає добродушно, що вони поступали так, як цілковиті дураки, коли свого часу заводили робітничі совіти і т. п.

З Катеринослава йде до Харкова один раз на тиждень особовий потяг. Один білет коштує 25 мільонів рублів. Змалювати таку подорож — то річ зовсім неможлива і той, що верне без плямистого тифу, може говорити про щастя. Щоб для локомотиви дістати паливо, розбивається багато товарних вагонів. Потяг часом спиняється за браком опалового матеріялу. Тоді відчеплюється останній товарний вагон і розбивається його та таким чином діставши опалового матеріялу, рушають далі...

Промисел цілковито стоїть, лише два об'єкти ще сяк-так працюють: Єнакієво і Нижне-Дніпровськ. Там можна би ще працювати, але хто потребує матеріялу? Один об'єкт випродукував недавно 10 вагонів заліза і це лежить. Копальням вугля не стає всього: бурові машини нечинні, бо їх не можна направити. Відомий труст Югосталь не має грошей, щоб поробити навіть найменші замовлення. Товару для обміну, от як манган, феросіліціум та криця, лежить багато в об'єктах: але тяжко це все відтам видістати. Таким чином не можна зачинати з промислом.

Розуміючи це, Німці зачинають працювати при господарстві. Оброблене поле дає чудові жнива. Пшениця в селянина, одначе цього так мало, що наколи в найближшому році не прийде могутня допомога, то цілі області краю вилюднюються. Тому що в полудневій Росії (?), особливо в губерніях таврійській, херсонській та харківській є сильні німецькі колонії, німецькі підприємці повинаймали від тих колоністів великі області на 10, 15 літ; цілі корабельні грузи господарських машин, насіння під засів при-

везено до Одеси і вже на весні розпочалася робота в більшому стилі. Хочуть передовсім в тих околицях удержати населення при життю, а опісля зпровадлити начинати і відновлення промислу. Це є — річ природна — ще дуже далека, але, здається, раціональна дорога. Правдоподібнож також інші краї слідуватимуть по цій методі. На погляд багатьох компетентних мужів стоїть на перешкоді большевицьким планам по відбудові між багатьма іншими головною перешкодою: Немає вже ніяких робітників. Ті, що ще є, то все розлюжене (verlottert), здегенероване (verkommen), нездібне до праці і вимірає — бодай на півдні. На захід і на північ від Москви, де зовсім немає голоду, можливо, що там нині краще. Однак з огляду на те, що голод поширюється далі, то в найближчих літах будуть там панувати такі самі відносини, як на півдні. Отже відбудова може зачатися лише робітниками з інших країв. Нова мандрівка народів лише цим разом зі заходу на схід!

Тільки представник німецького промислу. До останніх його медитацій в справі відбудови краю новою масовою колонізацією (очевидно в першій мірі Німцями) хочу завважити декілька слів.

Із всього досі сказаного, опертого на самих же большевицьких даних, як також із попередніх слів самого автора вищенаведеного звідомлення виходить ясно: 1) Страшна теперішня катастрофа України — це наслідок експлуаторської колоніальної політики і большевицького режиму російських окупантів. 2) Як це вже доказано в II. і III. частинах цієї книжки, а ще наглядніші докази наведені в IV. частині цієї праці, російські завойовники й далі продовжують ту ж саму експлуаторську діяльність на Україні, якої остаточною метою є ослабити економічно, фізично, інтелектуально й чисельно українське населення для кращого удержання його в московському ярмі, а в дальшій меті для сколонізування областей, вигублених такою російською

політикою Українців московським та иншим елементом. 3) При цій ганебній роботі московського ката над систематичним вишищуванням української нації потерпіли в рівній мірі, а подекуди навіть і в більшій мірі, національні меншости, які живуть по колоніях України, не виключаючи навіть жидівських колоній, та не дивлячись на те, що Жиди в теперішньому большевицькому устрою являються розмірно ще найбільш упривілейованим елементом. 4) Не від річи буде пригадати, що теперішня колонізаційна політика большевиків — це продовження такої ж самої колонізаційної політики за царських часів, коли так само, як це нині роблять большевики, нарізувано чужим колоністам у 20 або й 50 разів більше землі, чим споконвічним господарям української землі — українським селянам. Наприклад в географії України проф. Рудницького читаємо в цій справі ось що: „Наколи чужі колоністи, яких Катерина II. оселявала в південній Україні, діставали 65 гектарів на душу, то після знесення панщини в році 1861. наділювано українських селян найбільше $3\frac{1}{2}$ гектарами, а в багатьох випадках ледви $1\frac{1}{2}$ гектарами на душу.“ І цей великий наділ землею і прекрасна господарська техніка колоністів — все це не в стані було охоронити навіть безперечно найкультурніших зпоміж других колонізованих націй — Німців від страшної поголовної голодової смерті: 60% на 90% голодуючих. Річ ясна: коли ворог запалить хату, щоб таким чином вигубити находячихся там хазяїнів — то ця катастрофа не обміняє і гостей, що знаходяться під одним дахом з тими господарями.

А тепер російський імперіалізм страшною чумою большевицького режиму нищить здорове населення України, переміняє в руїну фабрики, а багатий плодородний край — в дику пустиню. Одним словом з раю творить найстрашніше некля на землі. І в хати, на місця від тої большевицької чуми загинувших жертв української

і не-української нації, малиб прийти нові колоністи! Чим вони заасекуровані, що й їх, як не нині, то завтра, під тим же самим російським большевицьким режімом не, стріне такаж сама доля?

Ні! Не цю дорогою братися до уздоровлення організму. Вводячи нових здорових людей в непровітрену навіть хату, з якої тільки що винесли хазяїнів й їхніх гостей, померших від чумної большевицької зарази, не спиниться тим розширення недуги, не уздоровиться тим самим організм, а навпаки свіжі, здорові люде, перебуваючи постійно в тій же чумній атмосфері морального і суспільного занепаду, безумовно підуть з часом тоуж самою дорогою, якою пішли їхні попередники! Я був сам свідком того, як у нім. таборі полонених у Новгородській німецька управа табору в першій мірі наділювала всілякими річима чекістів і совітських служачих, як консерви й другі артикули поживи з таборових маґазинів можна було дістати за добрі гроші в цілому місті, між тим, коли самі полонені не діставали приписаних порцій, а з одежі лише останки. Це все вказує, що деморалізаторський вплив большевизму не омине набіть таких солідних натур, якими являються Німці.

Відновити Україну, себ-то уздоровити її організм, та урухомити його, щоб правильно функціонував — можна тільки усунувши причину цієї катастрофи: усунувши російсько-большевицьку окупацію та давши змогу самій Україні жити своїм суверенним державним життям. Тоді всі: і Українці й колоністи, якіб вони не були — користуватимуться продуктами своєї праці і природніми багатствами України, а це в своїх наслідках приведе певно до уздоровлення організму, уздоровлення відносин і господарського відновлення.

Це правдива й одинока дорога!

Там, де панує голодна смерть.

Бюлетень № III. закордонної місії радянського „Українського Червоного Хреста“ подає:

„По звідомленням, які ми одержали від головної управи „Українського Червоного Хреста“, її уповноважені, вислані до голодних місцевостей, повідомляють:

Вулиці Катеринослава переповнені голодними людьми, які вже не просять, а кричать про допомогу. Всюди чути стогін голодних дітей і дорослих. Діти з обличчям земляного кольору виснажені до тої міри, що вже трудно повірити, що се живі діти, а не дитячі трупи.

Там сидить чоловік і вже не просить, і вже не кричить, він вис.

В і є з голоду.

Там далі лежить селянка, що вже не плаче і не вис. Вона вже непритомна.

З ранку до вечора ходять ці нещасні без всякої надії дістати звідкись допомогу, аж поки виснажені до останку не падають і тут же на місці вмірають.

Он там, якраз здохла коняка, на неї кидаються декілька голодних, ще до того, як кінь зовсім здох, з ножами. Вони товпляться і б'ють одно одного, відрізують шматки мяса й тут же їх поїдають. Там ідять не тільки трупи коней і собак, але їх шкіри. Ширяться голодні психози.

Один божевільний з'їв тіло свого помершого батька (27. лютого 1922. р.). Другі поїдають своїх дітей.

Надісланий до Запоріжжя делегат повідомляє: В трьох південних повітах Запоріжчини голодує понад 190.000 чоловік. Четверта частина голодних лежить і вже не може піднятись. Це населення засуджене вже на смерть. Вже давно поїли всіх собак і котів. Запаси висушеного буряну доходять до кінця. Ідять усе. Шкіри звірів ріжуть на шматки, варять і ідять такий холодець.

Бюлетень № 4. закордонної місії радянського „Українського Червоного Хреста“ з 18. квітня 1922. р. подає:

„Становище на Україні з кожним днем становиться гірше й гірше.

Один лікар, який вже давно живе в Одесі, пише до „Українського Червоного Хреста“:

„Коли порівняти місячні цифри 1914. р. з одного боку і 1921. та 1922. рр. з другого, то буде видно, що середня кількість народжених в 1914. р. була 1.191 в місяць, а померших 914, що давало приріст населення пересічно 277 чоловік на місяць.

Отже які цифри тепер:

місяць	народжених	померших	зменшення на
січень 1921. р.	580	1.450	870
грудень 1921.р.	907	1.452	545
січень 1922.р.	160	2.208	2.048
лютий 1922. р.	147	2.718	2.573

Випадки смерти безумовно від голоду збільшуються весь час в Одесі і Миколаїві не тільки в міських шпиталях, але ще більше в приватних помешканнях і навіть на вулицях.

В одному тільки Миколаїві в моргу (трупарні) на протязі двох місяців з 1. січня по 1. березня зареєстровано 247 випадків смерти від голоду. За лютий місяць загалом померло понад 1.000 чоловік.

„По селах справа стоїть не краще. В районі Н. — Бур за січень зареєстровано 31 випадків смерти від голоду, у Бориславі — 25, у Воронцівці — 15, в трьох волостях дніпровського повіту — 280.“ („У. Ч. Х. — г.“).

„Мимо безпосередньої смерти від голоду ширяться також випадки смертельних кишкових недуг, які викликаються нездоровими суроґатами поживи, рівнож як від спеціальних напливів, при яких смерть часто приходиться від паралічу серця.“

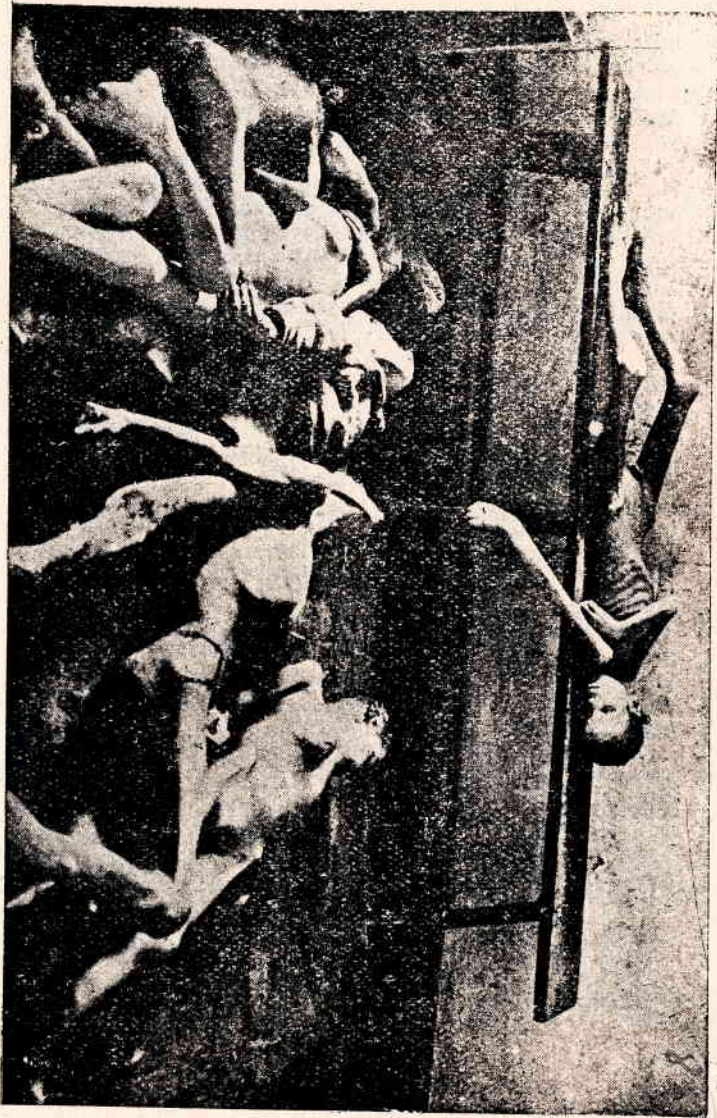
Про голодну смерть в поодиноких волостях Запоріжчани була мова вже в попередньому уступі „В голодних місцевостях України“ Образ того доповнюю тут типовим представленням жахливих відносин в одному з повітових міст — в Бердянську — на підставі даних з большевицької „Пролетарської Правди“ з дня 9. травня ц. р.:

„Середня кількість смертних випадків, — читаємо там, — щоденно в Бердянську складає число до 180. Шостого квітня з огляду на наступлення теплих днів було мобілізовано все мужське населення для вириття могил: 5 день пішла праця лише для риття ям. І ось результати праці: в братську могилу № 1 покладено 1.749 трупів, в могилу № 2 — 1.329, в могилу № 3 — 1.079, в могилу № 4 — 479. Але всіх не поховали. Залишилося ще 348 трупів і довелось рити ще одну могилу. В Бердянську можна бачити й таку жахливу сцену: умовляється 2—3 чоловіка з „опухаючих“ (звичайно у кого є сила волі) і йдуть на кладовище помірати, щоб дати спокій рідні, такий же голодній і змученій.“

Повищі зіставлення доповнюю ще оцими даними з „Помощі голодним“ з 10. березня ц. р.:

„Вимірають цілі області, особливож в гуляйпільському повіті... В гуляйпільському та мелітопільському повітах люде вимірають щоденно сотками від голодного тифу...“

В меншому страшному положенні знаходиться Миколаївщина. Особливо страдає від голоду місто Херсон. Замітне, що коли по других містах страхіття голоду в порівнянні менші, чим по селах, то тут — по словам

„У. Ч. Х. — г.“ — це лихо по своїй силі не менше, чим по селах. І так: „У січні ц. р. у місті було зареєстровано 574 голодних хворих. З них померло 138. У лютому зареєстровано — 560, з них померло — 295. У покойницьких і міських моргах (трупарнях) збирається значна кількість непохоронених тіл. Морги стоять з вибитими вікнами, і дверима, так, що туди мають повну змогу лаяти голодні собаки. Тіла померлих лежать часто по два тижні і перевозять їх підчас повного розкладу і скидають у братські могили до 200 тіл в одну яму. Ями часто і довго стоять незалитими і незакритими через відсутність робочих рук. Бували випадки, що тіла розтягали голодні собаки.“

„У. Ч. Х. — г.“ доносить, що в місті Одесі голодна смерть переважно лютує на передмістях.*) Дословно читаємо: „На вулицях пригороду Одеси (Молдаванка) тіла часто лежать не прибраними по 5—8 днів. Були випадки, коли тіла померлих викидали на вулицю. В моргах налічується до 1.000 трупів і лежать неприбраними по три тижні, а до них щодня додається по кілька десятків.“

Як в російській комуністичній „Федерації“ формально все мусить носити марку певних професій, так з поширенням голоду і в його наслідках піднесення смертності населення, повсталала нова професія трупоносів, або — як то по офіційному „грозно“ називають їх большевики — „трупотранспортовщиків“. Та і ця нова дуже поширена на Україні професія не може дати собі ради з навалом щоденно вміраючих з голоду людей.

Бюлетень № IV закордонної місії радянського „Укр. Черв. Хреста“ оправдує це зменшенням худоби і коней:

*) між тим, коли центр міста Одеси переважно інтернаціональний, то передмістя замешкані робітниками переважно українськи.

„Це зменшення худоби й коней — чигасмо — і для міста дає багацько труднощів, хоч би вже з огляду на перевозку хорих та померших. Часто трапляються випадки, коли трупи, яких назбираються цілі гори, завдяки недостатку транспортних засобів, перевозяться на возах, що везуться людьми. В братських могилах ховають часто-густо разом по 250 трупів. Через те, що мало робочих рук, а ще менше невиснажених робочих рук, ці могили часто довгий час залишаються незакопаними і медична комісія находила куски людських трупів, напів об'їдених собаками десь аж за пів кілометра від цих могил.“

Здається, що вищенаведені дані й факти доволі ясно освітлюють те жахливе безвихідне становище, в якому опинилося нещасне населення України в наслідок страшного голоду. Повищі зіставлення, оперті на совітських урядових даних, закінчу характеристичним поглядом такого безстороннього чужинця, яким являється капітан Квіслінг.

Як інформують капітана Квіслінга — в Москві панує погляд, що на Україні пів мільйона людей засуджено на неминучу голодову смерть. Однак капітан Квіслінг по всьому тому, що він бачив, і на підставі урядових даних самої совітської влади каже, що цифра засуджених на голодову смерть в дійсності є шість разів більша! Зараз вмирає на Україні щоденно 10.000 людей з голоду!

Загибель худоби і наслідки цього.

В попередньому уступі згадував я принагідно і про зменшення худоби на Україні, як про один з неминучих наслідків голоду. Ця справа така важна, що їй хочу тут посвятити

бодай малейкий окремих уступ для переглядного зіставлення дотичних статистичних дат.

Капітан Квіслінг пише в своїй брошурці:

„Страшно винищив голод коні та худобу. З минулої осени до лютого ц. р. поздихало в донецькій окрузі 30% коней та худоби, між тим в мариупільському повіті виздохало більше половини коней та худоби, а вже при кінці

березня совітська влада донецької округи рахувала, що не залишалось там більше третини коней та худоби.

На Запоріжжю ще на 1. січня ц. р. рахувалось 160.000 коней, на лютий осталося 110.000, а під кінець лютого вже тільки 50.000 коней. Великі села в кілька тисяч мешканців мають не більше 20—30 коней, а в деяких не залишилось ні одного коня!

В Катеринославщині зменшення числа коней та худоби вино-

сить 50%, цеж саме відноситься до Миколаївщини та Одещини.

Про Херсон мається такі відомости:

листопад 1921. р.	75.000 коней
січень 1922. р.	46.000 „
2. березня 1922. р.	13.000 „

Більшість домашньої худоби, що ще залишилась живою, цілковито безвартісна, бо коні безсилі, а корови без молока. До цього треба

додати, що свиней на Україні в голодних губерніях буквально вже зовсім немає.“

Ця страшна загибель домашнього скота робить в своїх наслідках становище і на будуче безвихідне. Немає з чим працювати коло обробки поля. Приходиться зголоднілим, немічним, виснаженим селянам самим запрягатися та орати... А це фізично неможливо!

„Тому навіть при доброму врожаї голод на Україні і в цім році неминучий, бо — як оповідав представник міжнародного Червоного Хреста, що їхав від Тирасполя до Одеси й назад — всюди по дорозі бачив зін великі простори цілком незасіяної землі і це справляє незвичайно тяжке враження.“*)

Так представляється справа в Одещині. —

А щож доперва сказати про нещасне Запоріжжя, недавно ще цвітучий, багатий край, колись славною, гордого українського козацтва?!

Якийсь „советський сотрудник“ Макар так описує**) свою подорож:

„Із Александровська ми поїхали пустим і голим, мов степ, полем, котре тягнеться на десятки верств прямо від міста на Комишеваху. Ні села, ні хати, ні сторожки, ні хотяй би дерева, яке уріжнородилоб понурий образ зловіщого пейзажа.

Тільки де-не-де видніється далеко — в наслідок цілковито оголоченої пустині — низький і рідкий корчик кураї“...

Чи можна наглядніше представити те безнадійне, безвихідне становище України, як отце зробив представник тої самої советської влади, яка своїм хижацьким спустошенням перемінила веселий, багатий край в страшну пустиню? Тут уже всі слова сказані!

*) „Українська Праця“ 14 травня 1922 р.

**) „Кураї“ — написав Макар в одноденній газеті „Помощь голодным“, Харьков, 10. марта 1922 г.

Недуги, як наслідок голоду.

„У. Ч. Х.-г.“ подає в цій справі статтю д-ра Іллі Холодного, делегата радянського „Українського Червоного Хреста“ в західній Європі і з неї вибіраю місця, що відносяться до пощестей.

„Як неминучий наслідок голоду — пише д-р Холодний — ширяться на Україні всілякі пощести. Тут наводимо деякі дані про пощести на Україні. В році 1920. хорувало на:

плямистий тиф	609.000
поворотний тиф	305.000
черевний тиф	125.000
холеру	11.228
різачку (дизинтерію)	51.699

За перші 9 місяців 1921. р. хорувало на:

плямистий тиф	140.000
поворотний тиф	260.000
черевний тиф	100.000
холеру	13.000
віспу	35.000

Згідно телеграми, яку ми недавно одержали, а останні 2 місяці 1921. р. хорувало на:

плямистий тиф	7.600
поворотний тиф	18.000
черевний тиф	14.000
нез'ясовний тиф	5.513
холеру	497

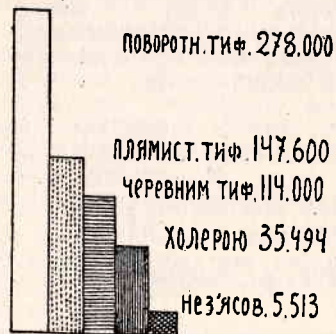
Дійсне число хорих має бути значно вище, бо статистичний апарат України, як і інші державні апарати... немає можності зібрат абсолютну точних даних.

Треба додати, не входячи в детальні пояснення, що особливу увагу треба звернути на те,

що — не дивлячись, на зимові місяці — холерою захоріло було більше, як чотириста чоловік у листопаді й грудні.

Похестними недугами хорувало в 1921 році.

Подан. Укр. Черв. Хреста.

Це є нечуваний факт! І коли не можна буде прийняти самих надзвичайних мiр, то це дає підставу до найгірших прогнозів що до цього року. Україна уявляє з себе коло сальне гніздо всяких епідемій, як ся являється місцем постійної небезпеси для рознесення епідемій по всій Європі, а зокрема для сумежних з нею держав. Пособити Укра-

їні в її боротьбі з похестями лежить в інтересах людности цілого світу.

До цього всього треба додати, що виснажене населення впало в глибоку апатію і почало менше й менше звертатися за медичною допомогою до лікарських установ і лікарів і цим певно треба пояснити те, що статистичні дані показують ніби-то зменшення епідемій в 1921. р. проти 1920. р. Крім того треба додати, що ці цифри говорять переважно за тих хорих, що перебували в шпиталях, себ-то переважно міське населення. Точних же даних за число людей, що хоріють по селах без всілякої медичної допомоги, ми не маємо.

В бюлетенях № III і № IV. радянського „Українського Червоного Хреста“ находимо принагідно такі дані з цієї області:

„На Катеринославщині в одному тільки гуляйпільському повіті опухло від голоду 1.378 чоловік.

В Запоріжчині голодує 700.000 людей. Вже багацько таких, які не мають навіть макухи і годуються найгіршими суроґатами, що викликає всілякі недуги. Біля 100.000 людей, переважно дітей, вже не можуть піднятися. Треба не менше як 50.000 пудів зерна на місяць, аби вони не вмерли з голоду. Треба їх годувати дуже обережно. Їх треба годувати і лікувати в той же час. При необережному годуванню вони так само помруть, як і без їжі, бо їх ослаблений шлунок вже не в стані як слід перетравлювати їжу.

Крім самих тяжких кишкових катарів поширюються випадки найтяжчих анемії і загального виснаження, самі різномодні шкіряні недуги і фурункульоз. В грудні рахувалось 937 випадків плямистого тифу і 1554 поворотного. В січні число їх подвоїлось.

Через те, що люде часто-густо живляться мясом здохлих коней, збільшується число людей хорих на сип.

Майже неможливо піддержувати організацію медично-санітарної допомоги. 60% всіх шпитальних ліжок занято жертвами голоду. Крім того майже неможливо давати медичну допомогу через брак санітарного матеріалу. Майже немає білизни. Температура більшости шпиталів зимою була 4—6 градусів.

Серед медичного персоналу приблизно 50% хоріє від голоду напливами і т. п. Часто лікарі падають непритомними підчас своєї роботи. В Херсоні один лікар умер буквально від голоду.

Санітарний матеріал, рівнож білизна і ліки майже цілком відсутні (Катеринославщина 25. лютого 1922. р.).“

Холера на Україні. Останніми часами большевицька преса подає, що поступають повідомлення про збільшення захворювань на холеру. Холера охоплює цілі райони. Від 8. до 15. травня на Запоріжжю зареєстровано

9 Герасимович, Голод на Україні.

341 випадків захворювань на холеру, в Бердянську — 164, Мелітополі — 4. „Петроградська Правда“ повідомляє, що збільшується холера в районі Одеси. За останні дні в Одесі зареєстровано 32 випадки захворювань на холеру. На Полтавщині холера найбільш лютає, і звідси вже перекинулася на сусідні губернії.

В Харківщині на 2.000 лікарів хорувало висипним тифом 203, з них померло 66, що творить 33%. При таких умовах можна сказати, що лікарський стан вимірає.

По звідомленням проф. Марцінковського поворотний тиф проходить вельми важко, приступи тягнуться довго, а повторюються деколи 12 до 16 разів. Він же подає в своєму звідомленню про відомих йому 8 випадків повторного занедужання віспою та 5 випадків повторного занедужання висипним тифом. Також кір часто повторюється.

— Навіть на Поділлію лютують пошесні недуги. „Червона Правда“ (ч. 90) повідомляє, що за місяць березень 1922. р. захоріло в кам'янецькому повіті:

на тиф загалом	382	люд.
з них на тиф черевний	50	„
„ „ „ „ плямистий	198	„
„ „ „ „ поворотний	119	„
„ „ „ „ нез'ясований	16	„
на скарлятину	30	„
„ дифтерію	46	„
„ кір	43	„
„ завушницю	33	„
„ коклюш	21	„
„ інфлюенцу	118	„

Як доносять з Харкова до „Гром. Вістника“, холера на великій Україні приймає катастрофічні розміри. До дня 7. червня сконстатовано холеру в 274 містах і містечках. Від 1. січня до 1. червня занотовано 17.000 випадків холери, підчас коли в тім самім періоді в минулому році занотовано було 400 випадків. Санітарні відно-

сини застрашаючі. В Харкові застрайкували й закрились усі аптеки на економічним підкладі, бо не одержали платні за два місяці. В Одесі число занедужань на холеру осягнуло 120 випадків на день.

Капітан Квіслінг в своїй брошурці пише:

„Непомірно велика також смертність від недуг. В наслідок виснаження організм не має сили боротися хоч би з найлегшими недугами. Кір, наприклад, ускладняється гангреною ясен, що поширюється на рот та залички, та дає 20% смертності. Неприятливість до віспи осіб, що нею вже раз були недужі — втрачена; зустрічаються випадки повторного занедужання віспою. Ріжні суроґати, що їх вживають для їжі, викликали надзвичайне поширення занедужувань шляхів травлення. Хліб, приготований з зернят морелі, давав 50% смертності. М'ясо здохлих коней, собак та котів, жолуді та всякі інші суроґати давали жахливі відсотки смертності.

Виснаження, особливо у дорослих, спричиняло загальний опух тіла, що викликало водянку, спалень (гангрену) ніг, пальців рук, носа і т. п., від чого 50% вмірало. Взагалі можна без переборщення сказати, що число щоденно вмираючих в наслідок голоду на Україні доходить до 10.000.“

Голод серед українських учених, письменників і учительства.

Над цією справою мушу спинитися трохи довше, щоби бодай приблизно представити те безвихідне становище, в якому тепер опинилися українська наука та українська школа й її носителя.

Вже бюлетень № II. радянського „Українського Червоного Хреста“*) констатує, що „ніде

*) „Становище вищих шкіль на Україні“. Генеральний делегат „Українського Червоного Хреста“ в зах. Європі. Вердін, 8. березня 1922. бюлетень № II (літографований).

становище робітників науки і наукової роботи не знаходяться в такому тяжкому стані, як на Україні“.

„... Великі міста, їх господарство все більше занепадало. Часто-густо не було світла, не було води, не було харчів. Бували часи, коли в акушерських клініках замерзали немовлята... Професура залишала наукову працю і мусіла робити те, що давало їй можливість не вмерти з голоду: переносила тягарі*), рубала в лісі дерева, колола дрова в місті, шила чоботи і т. д. В такому стані були й студенти.

До всього добавилось ще і повна відрізанисть від світових наукових центрів. Не було можливості поповнити лабораторії інвентарем; клініки не мали інструментарія і найнеобхідніших ліків.**)

Починаючи від 1914. року на Україну рідко надходила нова наукова література, а від 1917. року тільки коли-не-коли будь хто з професорів тою чи іншою дорогою одержував окремі числа наукового журналу.

Необхідною є поміч науковим силам України зовні. Необхідно, щоб усі, кому дорога українська культура і її робітники, прийшли на допомогу науковим силам і студентам України. Поміч потрібна й

*) З власного досвіду мушу завважити, що інтелігентіві дістатись в т. зв. артілі портових чи залізничних міхоншів в м. Одесі було прямо неможливо! Тако само і до інших організованих фізичних робіт в місті був для інтелігента доступ майже неможливий. Н. пр. професер одеського університету др. Михайло Білісієвич Слабченко, на якого плечах спочиває прохарчування численної сем'ї, — довгий час старався дістатись на звичайного робітника до якої-небудь хлібопекарні — та зовсім безуспішно...

Прим. І. Г.

**) Для висноження справи не від річи буде додати, що російська „Добровольческа я армія“, евакууючи в році 1920. Одесу, забрала зі шпиталів та аптекарських складів медичні інструменти та ліки, а коли опісля війни в місто російські большевицькі частини, то зараз же стали вилучувати та вивозити в Росію лікарські інструменти та ліки, які удалося було захопити перед „Добровольцями“. Подібне діялося і на цілій Україні.

Прим. І. Г.

матеріяльна (харчі, одежа, узуття, білизна та ин.) і тим, що необхідно для наукової роботи: книгами, науковими журналами, та всіляким приладдям для письма. Було би дуже бажано, аби в різних країнах утворилися комітети допомоги професорам і студентам України, якіб найшвидче надсилали на Україну те, що їм пошаститься зібрати для цієї мети.

Далі подаємо ми список вищих шкіл України. — На жаль ми не маємо з собою вичерпуючого матеріялу за кількість вищих шкіл на Україні, кількість професорів та студентів*).

Спис вищих шкіл на Україні.

Київ: 1) Українська Академія Наук**). 2) Політехніка, 233 п., 2.042 с. 3) Медична Академія, 213 п., 4.025 с. 4) Інститут Народного Господарства, 125 п., 3.156 с. 5) Вищий Інститут Народної Освіти, 288 п., 3.260 с. 6) Ветеринарний Інститут, 80 п., 748 с. 7) Інститут ім. Лисенка (музично-драматичний), 105 п., 786 с. 8) Інститут Зовнішніх Зносин, ? п., біля 1.500 с. 9) Українська Академія Мистецтв, ? п., біля 400 с. 10) Археологічний Інститут, ? п., ? с.

Харків. 11) Технологічний Інститут, 199 п., 2.163 с. 12) Медична Академія, 162 п., 4.300 с. 13) Сільсько-господарчий і Ветеринарний Інститут, 106 п., 2.600 с. 14) Інститут Народного Господарства, 119 п., 1.658 с. 15) Вищий Інститут Народної Освіти, 196 п., 1.536 с. 16) Вищий Музичний Інститут, 31 п., 116 с.

Одеса. 17) Політехніка, 165 п., 3.650 с. 18) Медична Академія 288 п., 4.479 с. 19) Інститут Народного Господарства, 33 п., 1.486 с.

*) В нижченаведеному списку подаю для заощадження місця такі скорочення: 1) Кількість професорів і педагогічн. персонаду — п. 2) Кількість студентів — с.

**) Бюджетень № II не подає, на жаль, числа вчених в Укр. Академії Наук, одначе я цю недостачу доповнюю, обговорюючи окремо справу цієї найвищої укр. наукової інституції.

Прим. І. Г.

20) Вищий Інститут Народної Освіти*), 198 п., 2.079 с. 21) Вищий Драматичний Інститут, 140 п., 90 с.

Катеринослав. 22) Гірничий Інститут, 111 п., 2.367 с. 23) Медична Академія, 120 п., 2.240 с. 24) Вищий Інститут Народної Освіти, 60 п., 1.500 с.

Ніжин (Чернігівщина). 25) Педагогічна Академія, 106 п., 577 с.

Житомир. 26) Вищий Інститут Народної Освіти, 30 п., 734 с.

Полтава. 27) Вищий Інститут Народної Освіти, 42 п., 1.000 с.

Кам'янець - Подільський. 28) Сільсько-господарський Інститут, 65 п., 500 с. Разом біля 3.088 п. і педагогічного персоналу та біля 56.041 с."

Тепер прийдеться зупинитись мені на Українській Академії Наук, теперішньому мозгові Великої України. Дані беру з відчиту д. Є. Вирового, виголошеного 12. травня 1922. у Берліні.

З кінцем 1921. р. Всеукраїнська Академія Наук вступила в 4. рік свого існування.

З наукового погляду минулий рік 1921. був для Академії Наук при всіх несприятливих умовах дуже добрим, навіть більше — можна сказати — щасливим.

Тількиж, коли ми подивимся на матеріальне становище співробітників Академії та її установа, то не доберемо навіть відповідного слова, щоб схарактеризувати минулий зловісний рік 1921-й; „надзвичайно важкий“, „катастрофічний“ — це все будуть слабенькі ще терміни.

Досі в історії Укр. Академії Наук за найгіршу добу вважався період денікинської окупації в Києві 1919. р. Денікинці хотіли зачинити

*) Цей інститут складається з трьох відділів: українського, російського і жидівського. Крім того має він часто українську філію в Ісаїві, вознесенського повіту. В цій філії було в 1921. році біля 30 п. і біля 100 с., яких матеріальні і харчеві відносини прямо катастрофічні.

зовсім Українську Академію Наук. та й аж чотири місяці жаден зі співробітників Академії не побірав платні. Большевики — навпаки, занявши Київ, не думали зачиняти Академії. Вони переіменували її з Української на Всеукраїнську і видали декрети про найкраще матеріальне забезпечення Академії і асигнували для неї широкі кредити. Та ці всі зарядження осталися на папері. На Академію видавалися з київської скарбниці смішно маленькі суми, а за цілу другу половину 1921. р. (від червня до кінця грудня), отже за цілих 6 місяців зряду не виплачувано ані копійки співробітникам Академії. Тільки в році 1922. дістали співробітники Академії деяку частину платні (далеко не всю) за ті шість місяців минулого року, але вартість тої платні сталася вже ніяка. Як що комусь належалося за липень 30.000 карбованців і колиб він був дістав їх у свій час, то міг би собі тоді купувати за те мало не щодня по фунтові хліба, бо хліб в липні коштував коло 1.000 карбованців фунт. Та коли він тих 30.000 карбованців дістав аж у січні чи в лютому 1922. р. то за це не міг тоді купити цілого фунта хліба, бо в той час один фунт хліба коштував вже 33.000 карбованців.

„Та офіційальне звітлення — завважує професор Кривецький*) — далеко не говорить стороннім про все те, що має місце в дійсності в цьому Дантейському пеклі, якому імя — Українська Академія Наук у Києві. Воно не говорить про те, як один з найвизначніших українських учених і культурних діячів, людина з авторитетним іменем також у всесвітній науці, мусить сам прати собі сорочку, бо має тільки одну... та й то немає за що дати випрати собі... Воно не говорить нічого, напр., про другого визначного вченого, що також відомий на заході Європи, і якого матеріальне поло-

*) Ів. Кривецький: „Рятуймо українську культуру!“ „Громадський Вістник“, ч. 104, з 29. червня 1922. року.

ження того роду було таке, що одинокий вихід для нього — по його власним словам — тільки с а м о в б и в с т в о (!), бо хоч сам і терпить голод, то не може дивитися, як вмірають з голоду його дрібні діти. “

Та наукові співробітники не кидали праці. Чи мерзнути в холодних академічних приміщеннях, чи мерзнути вдома вони, холодні і голодні*), провадили й далі свою академічну роботу і результати наукової роботи за 1921. рік — аж надто показні.

Які колоди кидає совітський уряд Академії під її наукову діяльність, послужить приклад з друкарнею: Давнє Українське Наукове Товариство, яке з наказу совітського уряду прилучене було до Академії, мало свою друкарню. Наука на цьому багато скористалась, колиб ново прилучена друкарня могла нарешті дати змогу для Академії Наук друкувати свої численні праці „що од них аж ломаються полиці архівів“. Та київський „Поліграф“, в особі свого голови т. Паргаманіка держав друкарню під печатками і нікого туди не пустив. На домагання Академії, щоб її дати до вжитку, заявив, що вона негігієнічна. Вдалася Академія до Харкова з просьбою о приділення їй свобідної печерської друкарні, заявляючи, що учені співробітники Академії Наук самі готові власноручно і „набирати“ і друкувати — аби тільки друкарню їм дано. З Харкова прийшов прихильний наказ та київський „Поліграф“ його не хотів виконати... Колиж згодом т. Паргаманіка скинуто з посади, то тимчасом намічену друкарню включено в т. зв. державний „Трест“, і от знов через цю нову причину не стало друкарні для Академії! І покищо таки нема в Академії Наук своєї друкарні, а офіційне „Державне Видавництво“ ледви може видрукувати для Академії Наук якийсь а р к у ш на місяць. Так то „допомагає“ больше-

*) Акад. Алешо теж не вдержав і виснажений голодом помер від малесенької простуди.

вицький радянський уряд України українській науці, українській культурі, українській видавничій справі.

Порівняймож тепер, як таж сама большевицька влада піклується російською наукою і які успіхи виказує вона на російському видавничому полі.

Якраз відбувається у Флоренції міжнародня книжна вистава, на яку совітська Росія послала свої експонати.

Большевицька газета „Накануне“ так пише про російський відділ тої виставки на підставі автентичних інформацій самогож завідуючого петроградським відділом „Госиздата“ Іллі Йонова*):

„Всього виставлено було біля 3.000 тисяч назв (крім петроградського „Госиздата“ та декотрих приватних видавництв), а з них одних періодичних видавництв 384.

Доволі вказати, що тільки за один місяць лютий петроградський відділ державного видавництва дав до друку 42 назви (в 446.500 прим.) та випустив в світ 56 назви (в 1.493.500 прим.).

Ми друкуємо — читаємо дальше — майже кожную назву біля 30.000 прим. і всі вони, заки ще вийдуть в світ, розділюються наперед між бібліотеки.

Недавно приїжджав один з членів королівської сім'ї (Duc di Genova) та висловив здивовання з приводу так прекрасного та багатого російського відділу...“

Ось тут паралеля і zarazом наглядний доказ, як російський окупант (усе одно: чи бувший Денікінець, чи теперішній большевик) ріжними методами систематично нищить українську науку, українську культуру, а між тим в цьому самому часі робить усі зусилля для піднесення російської науки і російської культури! — І коли тепер на Україні попри

*) „Триумф русскої книги.“ („Накануне“ № 62 з 1922. року).

нечуваий фізичний голод лютує там не менше страшний голод духовий, голод на українську книжку, — то це так само діло рук російського окупанта.

Загалом взявши, з кінцем 1921. р. було 36 дійсних (ординарних) академіків, (разом із співробітниками коло сотні), з яких

ГОСИЗДАТ

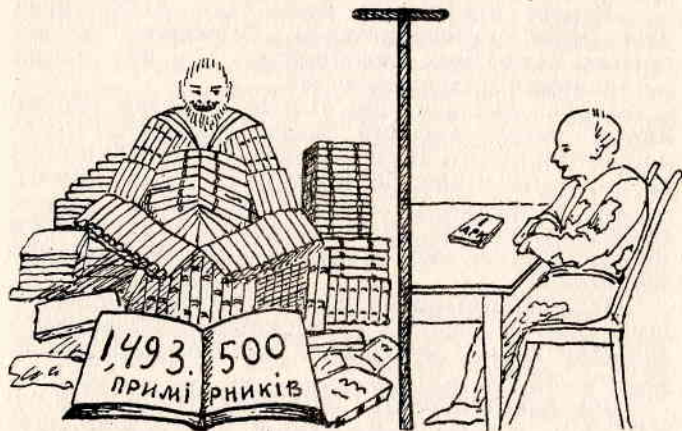
ПЕТРОГРАД

за 1 місяць

КИЇВ

за 1 місяць

для „Укр. Акад. Наук.“

приблизно одна третина не жила в Києві, а по других академічних місцях. Котріж жили в Києві, то несли ввесь тягар не тільки наукової, але й організаційної праці, очевидно серед голоду й холоду...

Українська народня школа таксамо потерпіла в наслідок голоду. Вправді за кордон дійшли в дуже обхідній дорозі тільки дуже скупі вісти в тій справі, та вже із цього можна уявити собі

становище і по других сторонах. Напр.: „Царгород. Харківській „Селянській Правді“ (ч. 38) пишуть з Покровського на Херсонщині: Більш як половина населення голодує. Поширюється пошесть тифів, обкладок та віспи. Од голоду життя завмірає. Школа вже кілька місяців не працює. Малось розпочати навчання з першого березня ц. року, але й до цього часу не спромоглися розпочати справу. Коштів немає, а самооподаткування провести не можна, бо населення голодує. Вчительство голодує, зовсім нічим не забезпечене. Не маючи жадних засобів до життя, один учитель працює в сельсекції за невеличку платню. Одна учителька має приватних учнів, бо теж голодує, а решта живе повітрям... Позашкільна освіта майже не провадиться. Причина голод. Всі співробітники порозбігалися по всіх усяодах за шматком хліба...“

Голод і діти.

Ця страшна трагедія України, яка на наших очах розвивається на тлі голоду, особливо тяжко відбивається на дітях, що становлять 42% цілого населення. Велике число дітей в наслідок всесвітньої довголітньої війни, опісля довгої кривавої горожанської заверюхи, а вкінці безпощадного червоного терору, опинилося без ніякої опіки. По офіційних большевицьких даних тепер на Україні є понад 700.000 круглих сиріт і полусиріт. Коли до того додати, що при загостренню голоду, навіть діти, що мають родичів, часто-густо залишаються ними на волю судьби, що немовлят підкидають по приватних домах, публічних установах або прямо викидають на вулицю, не говорячи вже про нерідкі випадки убивства самимиж родичами, — то можна собі приблизно уявити цілий той жах страшного безвихідного становища дитвори, тої

Таким чином дитяче населення виносить більше чим 42% загального числа населення. — Із загального числа населення п'яти офіційно признаних голодуючими губерній України в 9.373.246 душ припадає на дітей до 15 літ 3.861.252 душі.

Яке при цьому становище дітей? З Херсона телеграфують до газети „Комуніст“ (№ 4). „В місті голод косить щоденно не менше 40—50 жертв. В повіті картина ще страшніша. Умирають з голоду переважно діти.“

Число захорівших та померших в наслідок голоду дітей в мелітопільському повіті по даним з січня дуже велике: всього захоріло від голоду 14.541 душа, з них 5.222 дорослих і 9.419 дітей. Умерло з голоду 374 душ, з цього 224 дітей.

В дніпровському районі голодує ціле населення... 8.625 душ живиться виключно кураєм. Між ними більше чим 600 грудних дітей. Обезсилені від голоду матері не в силі їх кормити. Дітей жде неминуча смерть.

В херсонському повіті в села, де умирає щоденно до 15 дітей. Председатель миколаївського „рабочома“, що об'їхав голодуючі райони, доносить про тяжке становище населення. Особливе страхіття переживають діти. По цілій дорозі чути душу роздираючі крики голодних дітей. Безпомічні, вони вмірають сотнями. Обезображені голодом з тонкими ручками та ніжками й опухлими животами, голодні діти блукають по містах та селах, як тіні і збирають різні відпадки. Плачем і стогоном вони впрошують під вікнами горожан хліба...

В більчанській волості одеського повіту голодуючі родичі систематично підкидають своїх дітей. Більш дорослі діти ходять за десятки верст шукати хліба, попадають в хутори босі, півголі.

З маріупільського повіту, донецької губернії пишуть: Одно село підкидає безпріютних дітей другому сусідньому. За останній час замічається випадки, що дітей вже не підкидають, але взагалі викидають в степ та яри.

Діти опухлі в голоду в Бєлжанську

Населення судорожно кидається, шукає виходу, вживає помочи, попадає в розпук, само шукає смерті, тратить розум, судорожно ловить улітаюче життя, стараючись замінити хліб навіть навозом та глиною, і, наконіць, в невіносимих муках голоду стративши гідність людини, сходять до становища звірини і wraz зі здичавілими від голоду собаками зачинає гризти чоловічі трупи. Труподіство переходить у людодіство, при чому жертвами надуть в першу чергу діти. Об цім розповідає делегат 11-го всеукраїнського з'їзду комнезамів в „Пролетарии“ (№ 48). Другий кореспондент тої самої газети повідомляє про офіційально зареєстровані випадки людодіства

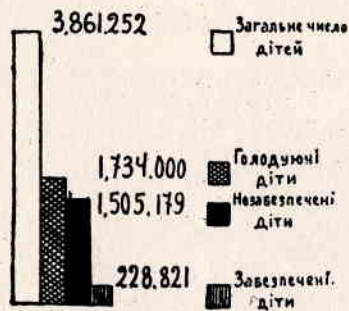
в кобеляцькому повіті, полтавської губернії, де діти падають жертвами людодідів.

Телеграма з Маріуполя з дня 16. лютого ц. р. в газеті „Комуніст“ повідомляє, що у повітовий виконком доставлено декілька дитячих голов поназбируваних у різних волостях повіту... Діти падають жертвами людодідів, як безборонні істоти.

В. А. Арнаутов подає в своїй брошурці „Голод и дети на Украине“

Голодуючі діти

в 5 південних губерніях на 1-IV-1922 р.

отсе статистичне зіставлення дітей голодуючих і забезпечених та небезпечених харчами:

Звідомлення про голодних дітей південної України на 1. квітня 1922. р.:

Губернії	Загальне число дітей до 15 літ	Із них голодуючих	Із них забезпечено					Небезпеченими харчами
			в забезпечених харчових ком. здрав.	індивідуальних харчових пунктах	діють харчів на харчових пунктах	в дитячих заведеннях наркомпроса	всього забезпечених	
Донецчина	1.216.874	400.000	5 000	40.000	20.928	65.928	384.027	
Запоріжжя	502.121	470.000	2.500	7.422	12.000	22.644	447.356	
Катеринославщина	743.302	252.000	3.000	60.000	11.000	77.375	174.625	
Миколаївщина	589.325	440.000	2.000	15.000	11.643	28.643	411.357	
Одещина	809.325	172.000	2.554	20.000	11.587	34.231	137.769	
разом	3.861.252	1.734.000	15.054	142.422	67.158	228.821	1.505.179	

10 Герасименч. Голод на Україні.

Виходить, що із зареєстрованих на 1. квітня в 5 голодуючих губерніях 1.734.000 голодуючих дітей совітська влада дає продукти тільки на 228.821 дитину. (**)

В. А. Арнаутів пише в своїй брошурці „Голод і діти на Україні“:

„Здоровлю цих дітей, які переживуть це пекло, буде нанесений непоправний ушерб, що загрожувє фізичним здегенерованням. Але, може бути, ще гірший моральний розклад, який вніс голод в ряди дітей. Вониж єсть свідками того страшного упадку людської гідности, якого ні при яких обставинах не можна було зауважити в минулому. Страшно й подумати: чи можеж морально виправитися дитина, яку стихія голоду пригнула до самої землі і примусила не тільки дивитися, але й бути учасником усіх відражаючих діл, доконуваних дорослими в наслідок їхнього звіринного егоїзму? Яке поняття про чоловічу природу може винести дитина з оточення, в якому приходиться їй ховатися від дорослих, сильніших людей або й від своїх власних родичів, щоб вони його не з'їли?“

Це все сказане бувшим головою одеського наробраза — зовсім правильне і правдиве. Видко д. Арнаутіві психологія дитячої душі не чужа.

Вище наведені таблиці й подані факти мусять мимохіть викликати рефлексії з приводу инакшого піклування голодними дітьми з Росії, а инакшого голодними самої України — тоюж

*) Як виглядає це совітське „забезпечення продуктам“ — видко з офіційних справоздань з місць, н. пр. зі села Старого Керменчуга, гришанського повіту, донецької губернії, де на дітей і старців видає повіткомголод по 16 золотників муки на день. Тай цих продуктів дістає, як виходить з офіційного обчислення, тільки 13% загального числа голодуючих дітей; значить 87% дітвори не забезпечені навіть таким „пайком“ і мусять прямо загинати з голоду! — Звертаю увагу, що в рахубу совітської власти не ввійшли тут голодуючі діти Полтавщини, Харківщини, Кременчучини та других губерній, яких також наабірається на сотки тисяч. Прим. І. Г.

самою совітською владою. Отже, в тому самому часі, коли десятки тисяч дітей з голодуючих російських губерній перевезено в урожайні області України і придбано для них поміщення, зодягнено їх і вони дістають правильний харч, — то голодні діти самоїж України „обезображені голодом, з тонкими ручками і ніжками та опухлими животами... блукають по містах і селах, мов ті тини і збирають ріжні відпадки!!...“

І нащо здалися всі ті громозвучні большевицькі кличі, їхні крокодиліячі сльози над жахом того страшного пекла, яке саміж Україні зготовили, нащо здалися теоретичні виклади про депривацію дитячої душі на тлі голоду, нащо здалися всі ті жести удаваного співчуття, коли голі факти дійсного життя показують якраз противне? Бо не досить того, що ревізіціями, продналогом, розкулачуванням і иншими способами грабунків російські окупанти свідомо довели до комплетної руїни і спричинили страшний голод на Україні, — а ще на виснажену, загибаючу країну наслали десятки тисяч Москвинят і для відповідного їх удержання забирають вже все останнє, — а тимчасом діти самоїж України щоденно тисячами гинуть у страшних судорогах голодової смерті!... Що в виду того значить тих 16 золотників муки щоденно, яку совітська влада — для замилення очей — дає аж 13% вибранців!?... Яке значіння мають большевицькі гарні дешеві слова про поміч? — Тільки декоративне, ба навіть викликане бажанням обловитися при евентуальній рятунковій акції!

Бо совітська влада, забираючи безпошадно сотками мільонів пудів хліб навіть з голодних областей України — з н а л а, що робить! У неїж під руками всі дані і обрахунки! І коли вона той пограбований український хліб вивезла і ще далі вивозить до Росії, а до того наслала й насиліє звідтам в урожайні області України сотки тисяч „їдоків“, — між ними десятки тисяч самих дітей, — з другогож боку мільони населення

України в тому числі, переважно дітей, засудила на явну голодову смерть, — то ясна річ, що це не сліпий випадок, а тут маємо до діла з системою, зі свідомим винародовлюванням, з вирафінованим фізичним нищенням Українців російськими окупантами!

Професор В. Підгасцький, обговорюючи вплив голоду на фізичний і інтелектуальний розвиток дітей,*) каже:

„Коли у дорослої людини живлення має на меті підтримати в стані рівноваги всі життєві процеси, то відносно дитини, організм якої росте, розвивається, в тілі відбуваються процеси утворення і розвитку цілих органів та окремих частин їх, — питання живлення мають вирішуватися у іншій площині. Дитячий організм у порівнянні з поверхнею і вагою тіла дорослої людини потребує більшої кількості поживи з огляду на зріст і розвиток. І не тільки більшої кількості, але й іншої якості поживи. Існують спеціальні вітаміни, котрі потрібні зростаючим молодим тваринам для нормального зросту і розвитку. Чинники зросту знаходяться в жирах (товщах), найбільше в жирі молока, в маслі від коров, в жовткові, в рибячому жирі, в малій кількості волового жиру; їх немає в свинячому жирі. В той час, коли доросла людина протягом довшого часу може існувати без помітної шкоди для себе, не споживаючи вітамінів зросту (жирів), — то розвиток і зріст дитини, позбавленої цих чинників зросту, себ-то, масла, молока та яєць, відразу виявляють нахил до припинення. Спостереження над школярами багатьох країн західної Європи і у нас, а також в Америці свідчать з одного боку, що діти одного віку, які мають більший зріст і вагу, вчаться краще й успішніше, ніж діти того ж віку, але менше розвинені, себ-то діти пролетарів.“

*) „Голод і діти“. Написав проф. В. Підгасцький, „Укр. Червоний Хрест — голодним“, 17-28. квітня 1922 року.

Беручи це під увагу, шановний професор бачить, що цей голод є великою загрозою і для усього нашого майбутнього.

„Хай би нам пощастило шляхом напруженої впертої боротьби врятувати від голодної смерти населення знедолених губерній. Хай би ми ввійшли з цієї боротьби з найменшими втратами що до кількості жертв голоду. Перед нами лишається ще проблема врятування нашої молоді, дітей, що живуть і народжуються, від наслідків голоду, від біологічних впливів його на природу людини, на її здатність до боротьби за існування, на її розвиток — як фізичний, так і розумовий.“

Нам загрожує ще не менше лихо, а саме: знищення в наступному поколінні фізичних, інтелектуальних і моральних якостей, утворення з них націй і класів другорядних, недорозвинених, рабів — чиї б вони не були! Під загрозою того нещастя, може більшого, ніж цілковите вимірання усього національно-біологічного колективу, ми мусимо кинути гасло: „в дітях наше майбутнє, наша доля і воля!“ В боротьбі з голодом окремої уваги вимагають до себе справи живлення дітей, які мусять стояти на першому місці у всіх заходах. В боротьбі з голодом в першу чергу діти і усе для дітей!“

Розпад соціальних зв'язків.

В. А. Арнаутів в своїй брошурці „Голод и дети на Украине“ пише:

„В звітних звітах з голодуючих місць передовсім звертає на себе увагу великий розпад соціальних зв'язків, на котрих, добре, чи погано, а всеж таки до цього часу держалося суспільне життя.“

Із мелітопільського повіту запорізької губернії втікає кожний, хто тільки може, куди його очі несуть.

Голова райвиконкома і компомгола мариупільського повіту донецької губернії пише до ВЦИК дня 29. XII. 1921. р.:

„Край вимірає. Ми морально обов'язані кричати про це та жадати помочи для спасіння. На тлі голоду виростають такі явища, що їх не можна описати: крадіжки, грабіжи та убивства. Населення, доведене до розпуки, покидає помешкання та уходить, куди очі несуть. Край дичіє, вимірає, пустіє.“

В кореспонденції з кобеляцького повіту полтавської губернії в газеті „Пролетарій“ № 45 читаємо: „Ще до кінця 1921. р. населення доїдало останні запаси сурогатів. Групи голодних, шукаючи хліба, волочаться від волости до волости; вони падають і загивають по дорогах.“

Характеризуючи положення в зміївському повіті харківської губернії, делегат II. всеукраїнського з'їзду комнезамів пише: „Голодний чоловік не остановляється ні перед чим: від голоду ідуть грабіжи та убивства.“

Телеграма з Мелітополя в зв'язку з голодом у веселівській волості повідомляє: „Грабіжи й крадіжки стали звичайними явищами.“

Телеграма з голодного Херсона з 2. січня 1922. р. доносить: „Крадіжки, нанани (налеті) і грабіжи дійшли до колосальних розмірів“ і т. д.

„Громадський Вістник“ ч. 110. з 1922. року доносить з Одеси: „На тлі голоду робітники одеської пристані розграбили цілковито склад харчового комісаріату, де були зложені всі харчі з Америки. Грабіжи складу тривали 3 дні. Окремий комуністичний відділ стріляв в товпу, однак це нічого не допомогло.“

Далі пише В. А. Арнаутів: „Подібні явища показують, що перед перспективою голоду частина населення міцно держиться за останні харчових засобів та не проявляє ніякої готовності ділитися зі своїми близькими шматком хліба.“

Там же, де голод зрівняв уже всіх, населення проявляє тупу байдужість та покірність судбі.“

Цього тільки й треба російським окупантам. Вони своєю грабінницькою політикою і довели до страшної катастрофи голоду, щоб з нащадків славного козацтва, з вільних синів та доньок України поробити байдужних до всього, покірних рабів Москви!

Божевілля і самовбивства.

В брошурці В. А. Арнаутова „Голод и дети на Украине“ читаємо під цим заголовком:

„В кобеляцькому повіті (полтавської губернії) на тлі голоду являється голодовий психоз. Офіційально зареєстрований випадок людоїдства.“

В валківській волості (запорізьської губернії) на тлі голоду трапляються душевні занедужання.

З Таганрогу пишуть: „Частіше й частіше несуться вісти про масові самовбивства та про голодову смерть селян. В генеральській волості матері кидають своїх дітей і утікають від них, як божевільні.“ („Комуніст“, № 42.)

З Маріуполя телеграфують 11. лютого 1922. р.: „На тлі голоду трапляються випадки божевілля. В селі Марському колоніст Німець (в приступі голодової психози) відрубав голову своїй десятимісячній дитині, яку потім спечено та її їла ціла родина.“ („Комуніст“, № 38.)

В гуляйпільському повіті в селі Благовіщенському дуже часто бувають випадки божевілля та людоїдства.

Із Очакова миколаївської губернії повідомляють, що в селі Байкуші бувають дуже численні випадки самовбивства селян на тлі голоду.

В херсонському повіті самовбивства й дітоубивства стали звичайним явищем.

З Запоріжжя пишуть: „Були випадки, що дітей вишано, душено чадом, кидано в студню. Багато випадків самовбивства.“ („Пролетарий“, № 49.)

З Маріуполя доносять, що положення повіту гіршає з дня на день. Цілі села й райони їдять білу глину. В селі Ялта реєструється щоденно десятки смертних випадків, не всівають копати братських могил. Були також випадки божевілля на тлі голоду.“

Озвіріння, некрофатія і канібалізм.

Страшний кількалітній большевицький режим на Україні з його національним, соціальним та прямо грабіжницьким терором, з його черезвичайками, гаражами, підвалами і тюрмами, зі сотками та тисячами щоденно помордованих, зі сотками та тисячами побожеволілих в наслідок нечуваних фізичних та моральних знущань, зі сотками та тисячами загинулих за большевицькими гратами та від голоду, холоду й недуг, зі злочинною самоволею большевицьких комісарів, цей меч Дамокла, що постійно висить над головою нещасного горожанина і в любую хвилину може перетяти нитку його незавидного життя, ця цілковита відсутність законної горожанської і особистої охорони, не говорячи вже про найпримітивнішу свободу — одним словом це, до купи взявши, мало непереможний вплив на загальне пониження людської гідності та взагалі вартості людини.

Можна уявити собі, до якої міри морального упадку привів нечуваний голод населення України, якого психологія в масі під безнастанним впливом різних звірських актів російського окупанта і так уже майже цілковито стратила всякі благородні основи! Про цю перемену в душі голодуючої людини, читаємо саме в короткій статті п. з.

„Голодні“, *) з якої вибіраю деякі характеристики місця:

„Аж це не ~~випади~~ писати про голод: так і здається, що всі рядки про необхідність пошукати голодним, про голодуючих людей і вмираючих дітей летять марно, швидко перебігаючи з якимсь неприсмним чуттям і викреслюються з галки в нашому щоденному танку турбот...“

„Прості слова не зворушують нас, логіка мало запалює нашу думку. А там люде пропадають... Ні, не так, що не пообідав раз, не пообідав другий — і умер, як це собі нерідко уявляють ті, що ще знають часи обіду й вечері, часи їди... А так, що звикаючи потроху до всяких сурогатів — сіякового хліба, кори, до всяких пожив об'їдок, опилон, лущайон, чим все таки ніколи не можуть насититись і нагодувати своїх дітей, забувають про дійсне почуття ситості і спускаються поволі до такого стану, коли людині вже все одно... До стагу, що вже поза межами життя... Коли немає обов'язків... Немає любови... Немає дітей... Немає і голоду... Вже нема нічого: все, все однаково.“

Оттут наступають хвороби, тут вони починають свою видиму роботу, яка так потрібна очам тих, хто „голодного від п'яного не вміє відрізнити“... Хвороби роблять свою роботу над власне уже умерлою людиною, в якій вже нема життя...“

Не можна ж лічити життям те, що робить ця присуджена вже до свого кінця істота!

Це голод...“

Це передчасна смерть розуму, кінець людині, коли це тіло може й хоче жити... Коли шлунок, його потреби виростають перед себепізнанням людини в великого Молоха, все поглиначаючого і все потрібуючого, для жертв котрого існує все останнє, ще є й може бути на світі...“

*) О. Лесюк: „Голодні...“ в одноденній газеті „Український Червоний Хрест — голодним“, Київ, 17-23. квітня 1922. р.

Все мусить бути йому віддано: братерство... діти... не кажучи вже про такі річі, як совість, чесність...“

Большевицька газета „Накануне“*) пише, що в голодних областях України „людюїдство являється побутовим явищем.“

Капітан Квіслінг в своїй брошурці пише: „Коли описують війну, революцію та всілякі інші катастрофи, то все це дрібниці в порівнянні з тим жахом, що лютує по голодних селах Запоріжжя та загалом на Україні... Почуєте всюди оповідання про людюїдство та навіть самі побачите докази того. Та не тільки людюїдства, але мертвюїдства. Вам доводиться говорити з людьми, що їли своїх дітей, братів або сестер.“

„Накануне“ подає такий конкретний випадок:

„Селянка Анна Бєдова з села Дальника, одеського повіту з'їла труп власного 12-літнього хлопчика та годувала ним себе і свою 8-літню доньку.“

Бюлетень № III. західно-європейської делегації радянського „Українського Червоного Хреста“ подає такі факти з Катеринославщини й Полтавщини:

„Один божевільний з'їв тіло свого померлого батька. Другі поїдають своїх дітей. (Урядове донесення з 27. лютого 1922. р.)

В селі Благовіщенка, одна родина з'їла своїх дітей: хлопця 9 і дівчинку 7 років. В другій родині голодний батько задушив свою жінку і двох дітей.

В південній частині Полтавщини трапилось таке: Одна зголодніла вдова, яка мала п'ятеро дітей, задушила своїх молодших синів 7 і 5 років. Коли про це довідались сусіди, одну людину було вже з'їдено, друга висіла „про запас“ в коморі.

*) „Голод и дети на Украине“ (Письмо з Харкова). — „Накануне“, № 70. 1922 г.

Сама мати була в такому стані, що її мусіли повести до шпиталю, де вона скоро й померла. (Урядове донесення з дня 22. лютого 1922.)“

Документи канібалізму.

Капітан Квіслінг подає в своїй брошурці такий урядовий акт канібалізму:

„Протокол: 23. січня 1922. р. Ми підписані А. Троянський з 14. медичного відділу, Е. Саєнко, секретар ком'ячейки Благовіщенська, і Ц. Дитюк, голова комітету неможлих, по просьбі голови волосного комітету відвідали та допитували сім'ю Івана Федоровича Нищенка, якого жінка Харитина Андріївна, 45 літ від роду, вбила двох своїх дітей та з їх трупів приготувала собі їжу. Це зробила вона в відсутності свого чоловіка, що пішов шукати собі хліба, покидаючи свою родину зі словами: „живіть собі, як можете, я піду за хлібом.“ Харитина Нищенко зовсім здорова жінка без всяких фізичних недостатків, мала 11 дітей, з яких тільки двоє вмерло в 1921. році. Діти її це Юстина 25 літ, Марко 18 літ, Ларіон 11 літ, Анастасія 12 літ та Марія 1 року. Комісія застала всіх цілковито здоровими фізично й умислово. Сама Харитина Нищенко також здорова, але дуже виснажена голодом, як і вся її родина. На запитання, що спонукало її дунити своїх дітей, відповіла вона чистосердечно та в цілковитій притомності: „Я задушила їх, бо вони були найбільше кволі та найбільше виснажені, а опісля я їх зварила та нагодувала себе та дітей, бо ми були дуже голодні“. Комісія прийшла до висновку, що Харитина Нищенко була доведена до вбивства своїх дітей голодом та розпукою, бо не мала напії на яку-небудь допомогу, щоб врятувати своїх дітей. Підпис: А. Трояновський, шеф 14. медичного відділу, Саєнко, секретар ком'ячейки Благовіщенська, Дитюк, голова комітету неможлих.“

Документи некрофагії.

Далі подаю урядові документи за часописю „Український Червоний Хрест — голодним“:

„Протокол медичного огляду трьох трупів родини Баканових в селі Камишеवासі, тієїж волости, запорізького повіту й губернії.

Марта 19. дня.

Присутні: Лікар харч. загону Леонид Володимир. Злочевський, член вол. виконкому Леонід Олекс. Фомин, секретар комячейки Микола Васил. Жилин і сусіда будинку, як понятий, Павло Васил. Василів.

Склали протокола медичного огляду в тім, що вищезгаданими особами в хаті знайдено: по-перше труп, який лежав на підлозі, обличчям вниз, гор. курської губ. фотицького повіту, дмитровської вол. с. Хопчи, Устінія Баканова, біля 60 років, опухлого від виснаження. В другій половині хати біля стіни коло дверей труп без голови хлопця років 12-ти Івана Баканова, з відкритим животом і зовсім порожнім — очевидно все з'їдено. Мається кілька порізів по всій ширині грудей. Над цим трупом знайдено другий труп Василя Баканова 20 р., він стоїть навколішках зі сталним ножем в правій руці, а лівою рукою тримає менший труп. Труп Василя Баканова опух очевидно від повного виснаження, але можлива смерть В. Баканова від зараження трупною отрутою, бо в роті й на грудях знайдено шматки мяса, як видно, від трупа Івана Баканова. Призвища, імена й походження встановлено документами, а також вказівками найближчих сусідів.

Цей протокол підписували: лікар Злочевський, член волвиконкому Фомин, секретар комячейки Жилин, понятий неписьменний.“

„Громадянка села Петровського, гришинського повіту, донецької губернії Ірина Іванова 50 років і дочка Федора 20 р. і Єфимія 17 р. посвідчили, що діти гр. Іванової — Григорій 12 р. і Василь 6 р. померли від голоду й вони поїли їх мертвими.

Предволвиконкому (підпис). Старший інний міліціонер (підпис). Поняті (підпис).“

„Село Новошатилка, маріупільського повіту. Жінка з'їла труп свого чоловіка.“ (З відомостей комдопгоду за лютий місяць.)

Акти канібалізму.

„1920. року лютого 25 дня секретар ялтинської волосної комячейки Фелютювич і присутні: член волвійськзагону с. Ялти тов. Жигитов і член виконкому т. Констаниць склали цей акт в слідуючім:

Цього числа було викрито, що громадянин села Ялти Баракаїв Володим. Олекс. займався вербуванням до себе дітей і, зарізавши їх, вживав мясо на їжу. Після обслідування його будинку було знайдено шматки людського черепу, а також замкнуті в будинку жінчина з дівчинкою 9—10 років, котрих Баракаїв також заманив для згаданої вище мети. Розпитуванням у дівчинки встановлено, що останню Баракаїв запросив до своєї хати, протягом двох днів нікуди не випускав, а жінчина посвідчила, що минулої ночі він гострив ножа і ясно, що він мав на увазі когось зарізати з тих, що перебувають у нього в хаті. Ці самі особи посвідчили, що Баракаїв уже зарізав і з'їв свою сестру і чужу дівчинку.

На підставі вищесказаного постановили скласти цей протокол, Баракаїва затримати і з цим актом передати його до розпорядження місцевої міліції.

Підписали: Фелютювич, Жигитов.“

„Село Ялта маріупільського повіту, донецької губернії. Мати разом з сусідами зарізала двох своїх дочок — 6-ти і 4-х років. Все це було з'їдено з одною сусідкою й своєю родиною. Все це було викрито міліцією, акт знаходиться там же. Про це донесла одна з дочок.“ (З відомостей комдомголу за лютий ц. р.)

„Мирське, олекс-невс. волости, маріупільського повіту. Батьки разом зі своєю родиною з'їли 17-ти денну дитину. Справа відбулася в січні місяці й викрита трусом. Знайдено одрізану голову дитини.“ (З відомостей комдопмолу на 1. березня 1922. р.)

Людодіство в німецьких колоніях.

Бюлетень № III. закордонної місії радянського „Укр. Черв. Хреста“ подає:

„В селі Марському біля Маріуполя німецький колоніст одрубав голову своїй 10-місячній дитині. Після цього дитину зжарили і з'їли цілою сім'єю. Після медичного дослідження в нього найдено психоз на ґрунті голоду.“ (Урядове донесення з дня 14. лютого 1922. р.)

Капітан Квіслінґ подає:

„Вільгельм Ріндфляйш, мешканець колонії Міро ч. II. в січні місяці вбив свою дитину, опісля всю свою родину в тому числі й матір, і таким чином заспокоїв свій голод, пожираючи нещасні жертви.“

Озвіріння дітей.

Бюлетень № IV. закордонної місії радянського „Укр. Черв. Хреста“ подає:

„Ширяться злочини серед дітей, трапляються випадки, що діти убивають одне друге із за шматка хліба.“

„Червоний Миколаїв“ доповнює:

„Зареєстровано випадки, коли під час подолу хліба, добутого матір'ю в кількості одного фунта, старший брат, якому здавалося, що він одержав менше від молодшого, зарубав його сокирою.“

Харківська газета „Помощь“ з 18. квітня ц. р. подає кореспонденцію з Нікополя (біля Катеринослава):

„На вулицях нападають в білий день і люде, на яких нападають, можуть врятуватися лише тоді, коли на їхні крики хто небудь прийде з своєчасною поміччю.“

В тих днях загинуло двоє дітей, що йшли до села Довганівки.

Хлопець, який напав на восьмилітню дитину, отверто заявив: „Я голодний, а тому хотів її з'їсти.“

Таж сама газета подає далі:

„20-літній хлопець Зайців і його 12-літня сестра з'їли: двох сестер, малого брата, стару матір і чотири сторонніх ~~людей~~ які випадково до них прибули. Зрештою ~~одна~~ загинув від голоду, а все розповіла сестра. Між иншим стверджено, що вони торгували людським мясом. Цікаво також, що вони були виховані в душі релігійнім і ходили правильно до церкви.“

Діти дріжжать від страху, переходячи вулицю, дріжжать лягаючи спати, дріжжать у сні.

О 8. год. вечора містечко ніби завмерло. Люде бояться у вечері виходити на вулицю.“

Поширювання людодіства.

„... А по селах робиться таке: В Лапинцях з'їдено мерця, який добре смакував селянам. Після почали убивати й їсти.“

В Довгалівцях зарізано 18-літню дівчину.

В Шолохові матір з дітьми з'їли двох дітей.

В Новопавлоському стверджено 2 випадки людоджерства. В Шолохові церква замкнена. Санітарно-рятунковий відділ в Борисовці втік відтіль, як тільки цілий запас муки був розділений.

На базарі заарештовано жінку, яка несла мясо дуже підозрілого вигляду.

Яксь Рибачіва, що поховала недавно чоловіка й двоє дітей, забила свою останню дитину, восьмилітню дівчину, пізніше виривала серце й легені, засмажила й з'їла.

Страшний кров заморожуючий випадок:

Напів божевільна жінка везе на візочку закутану дитину. За нею йде міліціант. Юрба збентежена. Чути крики: „Повісити її, убити це стерво!“

Жінка цілком спокійно відповідає:

„Що то їх може обходити. То моя дитина, що хочу, то й роблю. Так чи інакше мусіла вмерти, як не сьогодні, то завтра.“

Діагноза зроблена урядовим лікарем підтверджує, що в цьому мала рацію...“

Так то російські окупанти своєю безоглядною грабничицькою політикою спричинили страшний нечуваний голод на Україні; а в його наслідках, як також витворюючи червоним терором і взагалі цілим своїм режимом атмосферу переповнену запахом крови, помордованих жертв, — зуміли тихий рай України замінити в страшне пекло, — а людей в хижих звірів!...

Голод в посейі.

О. О л е с ь.

Слухайте!

Слушайте, слухайте крик із безодні,
Нашу молитву гарячу...
Ви, що обідали й ситі сьогодні,
Киньте хоч шкіру собачу!

Землю укрили ми трупом холодним,
Чорна земля посиніла...
Хліба нам, хліба нам, хліба голодним,
Вашої крові і тіла!

Як? Ви не знали, що впала посуха?!
Як — ви не чули нічого?!
Деж ваше серце і очі і вуха,
Деж у вас крихта людського?!

Мясо ви! М'яса нам, м'яса нам вволю!
Падло давно ми поїли.
Гляньте! По-нашому тихому полю
Всюди розриті могили.

О, порятуйте, бо ми рятувались,
Їли ми кору і глину,
Крові людської із ран напивались.
Мати варила дитинчу!

Землю укрили ми трупом холодним,
Згляньтесь, о згляньтесь на муки...
Хліба нам, хліба нам, хліба голодним
Хліба нам, хліба звірюки!

13. 5. 1922.

Тиждень терпів я від голоду муки.

Тиждень терпів я від голоду муки,
 Плакав, ходив, простягаючи руки,
 Врешті й ходить я не зміг,
 Ледви дійшов і упав на поріг.
 Встав би, підвівся... Та зрадили сили...
 Плакали діти, баби голосили.
 Федір, мій син, на лежанці лежав...
 Звісно — каліка; терпів і мовчав.
 Рачки над вечір поліз я по двору,
 Ледви добрався і вліз у комору,
 Наче уже перемиг я й біду...
 Їсти не хочеться, смерти вже жду.
 В ранці на другий день зирк! у руки
 Хтось мені суне кавалок макухи!
 Хто це? Це ти, мій сусіда, Петро...
 Біг хай віддячить тобі за добро.
 Слина пішла. Затрусилися руки.
 Боженько милий! Кавалок макухи!
 Де ти? Пішов вже... Аж нагло онук
 Вихопив в мене кавалок із рук!
 Хтів я схопитись, побігти, догнати,
 Вирвати з рота! Навколішки стати...
 Вже я підвожусь і падаю знов...
 Впав непритомний, прокинувся — кров.
 Мабуть забився... Вже близько до краю...
 Крутиться все навкруги... уміраю...
 В когоб спитати — чи з'їв хоч онук,
 Може і в його хтось вирвав із рук.

14. 5. 1922.

Далеко

Далеко ти наш рідний краю,
 Далеко дуже і неблизько,
 А як собі тебе згадаю —
 На стіля головку клоню низько.
 На стіля головку клоню в руки
 В думках, як в морі потопаю,
 Якись далекі ловлю звуки,
 Що йдуть від тебе, рідний краю.
 Знається: чую — стогнуть груди,
 Тріщать як струни, хлопські жили,
 І в голоду попухлі люди
 Валяться тихо до могили.
 А та земля, що їх плекала,
 Полита кровю і безплідна,
 Як мати до дітей припала,
 І вкє: „Діти! Я не годна!“
 Не годна більше сил добути
 Її зневолили злі люде.
 Якесь таємні шепти чути:
 „Га, що то буде? Що то буде?“
 І наче вітер, заверуха
 Народ зірвався й безпритомний
 Тікає... Кличуть — він не слуха,
 Лиш гонить, ніби пес бездомний
 Як звір зацькований тікає,
 Боїться, щоб не завернуло.
 Гей! Лиш один це Пан Біг знає,
 Що ті люди перебули!

Далеко ти, наш рідний краю,
 Далеко дуже і неблизько.
 А як собі тебе згадаю —
 На стіля головку клоню низько.

Голодна мати.*)

Глибини страждання.

Різала носика,
Очки виймала,
Щей ротик порола,
А їх цілувалаж недавно.
— Ой мамо, матусю,
Не ріж —
Страшний твій нагострений ніж!
— Мила дитино,
Ой сину,
Проклята голодна година!
А злість прибувала, мов став!
І мозок смоктала,
Робила драглі...
— Ай!...
Серце моє розривають палі
Затесані гостро!
Погляд сіро блукає,
Волосся у космах,
А змії в йому:
Немає життя вже синку моєму
Як різала тіло,
Ножем розтяла,
Ой чула живе під своїми руками,
То тіло своє відчувала мов рану.
Колісь цілувала живе.
Він більше не встане.
Ай!...
Тай зомліла.
Не чула вже болю,
І жалю не мала до тіла,
А потім солила,
Робила драглі...!
Ой, серце моє пробивають палі
Затесані гостро!

*) „Помощь голодным“, 10. марта 1922.

Європа й людоджер

Байка.

У царстві смерти і насильства
Некорований король захорував.
Чи за содіяні убивства,
Чи за грабіж Господь його карав,
Питання це вважали за насмішку,
Червоних бо гріхів в Совдепії нема,
Дарма
Що там усе червоне...
Лежить предсовнарком у ліжку,
І тяжко стогне —
Не їсть, маячить і не спить.
Чекісти в ту мить
Лейб-ескулапів позганяли,
Ті хорого сумлінно лікували
Й до Леніна звернувся апетіт;
Замовляє предсовнарком обід,
Меню маніяка:
„Bouillon a la kombede, Cotelette a la Tscheka“.
Наївчися до сходу,
— „Товаришу, подякувать вас хочу,“
Він каже кухарю. — „Мене ви відживили!
З-кого ви це такий смачний обід зробили?
„Котлетка — із грудей жіночих,
Бульйон — з дитячих потрохів!“ —
Вклонивчись кухарь відповів.
.....
Повірити цьому я не найшов охочих,
Тай байдуже мені — того я не хотів.
Я, як бажаєте знати —
Хотів таке сказати:
Коли від голоду вмірають мільйони
І тисячі — людей їдять,
А у Кремлі кати сидять,
Жеруть бифштекси і бульйони

І ллють шампань
На декольте совпань,*)
Европа ж нафту в них купує —
Нехай з вогнем перекуйка жартує —
Згорить в огні!!!
А коли ні,
То комуністи
Почнуть самі себе їсти...

ЧАСТИНА ІV.

ДОПОМОГА ГОЛОДУЮЧИМ.

Переселювання Москалів на Україну.

Большевицька рятуноква акція на Україні — це даліше виснажування її ріжними способами, — це свідоме добивання нещасної жертви.

Першим способом „рятування“ навіщених посухою областей України було .. переселювання Москалів та Москалят в урожайні області України та побільшування таким чином числа „ідонів“, — а тимчасом діти самоїж України гинуть страшною голодовою смертю...

Кільки їх так „перекинула“ совітьська власть на Україну — цього не можна точно означити. Мабуть переселено Москалів на Україну дуже багато, коли сама совітьська влада інформує капітана Квіслінга, що більше чим 100.000 душ. На ділі це число багато-багато більше. Самих же дітей, яких спроваджено з Росії, нараховує „Намануне“ (ч. 70 з 1922. р.) 29.142 душ себ-то крупио 30.000!*) Це очевидно ті зареєстровані, що дістали приміщення в приютах, інтернатах, зажоронках, санаторіях і т. п. установах України. А скількиж то їх є ще незареєстрованих між людьми?..

*) Діти прибували й проживають на Україні зі сподоби російських місцевостей: Саратов, Казань, Симбірськ, Омська, Оренбург, Ст. Дебашин, Уфа і т. п.

*) Совпані — совітьські „барини“.

Якраз большевики улаштували в Берліні виставу голодуючої Росії. Одна діаграма, представляє число вивакуваних мешканців Поволжжя. Там находимо такі цифри:

Робітників	456.365	душ
Утикачів	218.021	„
Колоністів	62.222	„
Дітей	96.034	„
Ріжних	22.418	„
Разом	855.060	душ

Очевидно евакуованих переселювано і в інші області — не тільки на Україну. Та коли пропорціонально взяти для всіх переселенців той сам ключ, що до дітей Поволжжя, „яких офіційні цифри відомі,“ то вийде, що на Україну переселено не 100.000, але що найменше 267.000 Москалів. А це вже дуже значна кількість для голодуючої України! В. А. Арнаутів в своїй брошурці „Голод и дети на Украине“ подає, в якому стані „перекидувала“ совітська влада московських переселенців-дітей на Україну.

З Житомира завгубнаробраз телеграфував дня 8. жовтня 1921. р. до наркомпроса: „Дня першого прибув санпоїзд № 38 з 400 дітей... Діти без одяжі і без обуву. Губнаробрази і губздравы удержують приюти коштом існуючих дитячих заведень.“ — З письма-звідомлення тогож завгубнаробраза: „Санпоїзд № 1020, що прибув на днях, є в ще гіршому стані, чим до цього часу прибувші потяги. Діти в одних сорочечках маленьких розмірів, зовсім без цілого обуву та взагалі без нічого.“ — Голова полтавського соцвоса, повідомляючи, що коло 1. березня прибуло на Полтавщину 5.450 дітей, пише: „Треба завважити, що діти рішучо голі і босі.“ І т. д. і т. д.

Нещасній Україні прийшлося тих дітей не тільки годувати, але й одягати, узувати, добувати для них одіяла і все інше, а між тим діти самої

України оставалися без нічого й гинули з голоду й холоду.

„Неодноразові протести секції — пише В. А. Арнаутів в своїй брошурці — перед евакуаційним бюро наркомпроса Р. С. Ф. С. Р. проти недостаточного санітарного отляду дітей та жадання присилки мануфактури або готової одяжі і білизни, яких на Україні немає і не може бути, — що правда поліпшили санітарні відносини евакуованих дітей, одначе що до постачення для них мануфактури, одяжі, білизни та обуву, — не дали ніяких результатів. Правда президія ВЦИК-а постановила давати мануфактуру для евакуованих дітей півночі, одначе ця постанова лишилась на папері.“

З огляду на те, прийшлося заосмотрювати дітей півночі місцевими таки ресурсами України. І так: за час від 1. вересня 1921. р. до 1. березня 1922. р. наркомпрос розділив між тими українськими губерніями, які приймають Москвинят, слідуючі матеріяли і предмети дитячого забезпечення:

мануфактури	345.000	аршин
обуву	7.622	пар
ватованих одіял (ковдра)	1.050	штук
готових убрань	1.050	комплект.

Крім того панчохи, скарпетки, хустки на голову, шапки і другі дрібні річі. Крім того відпущено „Українському Червоному Хресту“ 12.000 аршин мануфактури для російських дітей, що йдуть „самотеком“ та попадають в ізолятори Червоного Хреста. Що всі ці заосмотрення чужих дітей відбуваються зі шкодою для самих же дітей України — це річ ясна. Тому не дивуватися, що українські „повіти стали ухиялятися від обовязку приймати нових переселенців“.

„Останній санпоїзд № 184, який їхав в Миргород і Лубни, названі повіти не прийняли і він мусів їхати на Пирятин, де також не можна було лишити дітей. Тоді губерньський виконком

дав наказ лубенському та миргородському повітовим виконкомом під особистою відповідальністю тих же голов прийняти дітей.“

Крім того, що діти з Московщини цілковито голі і босі, — ще до того між ними чимало хоріє всілякими недугами. І так голова полтавського соцвоса пише: „Заведення для дітей Пovolжжя являються огнищем зарази. Тиф, скарлатина, дифтерія, а в останні часи і холера звили собі гніздо в тих заведеннях.“ — Житомирський завгубздрав телеграфував: „В санітарному поїзді № 216, який прийшов в Житомир з Саратова, оказались діти хорі: 1 шкарлатиною, 20 на кір, 4 на різачку (дизинтерію), 2 на поворотний тиф, 1 на плямистий тиф, 2 на гострий ентерит, 10 на грипу, 11 на інші блище неозначені заразні недуги. Дітей всаджувано в недезинфіковані потяги і в дорозі також не переводилося ніякої дезинфекції. Потяг і діти крайне антисанітарні.“

Річ ясна, населення України не тільки терпить від тих „перебросок“ під тим зглядом, що мусить давати харчі і піклуватися чужими дітьми, а свої власні діти покидати на голодну смерть, — але навіть в найздоровіших околицях України Поволжане поширювали пошести.

Всеж таки завдяки особливо запопадливій опіці Поволжанами смертність між ними в порівнянню зі смертністю українських дітей дуже невелика. Н. пр., із 1509 перекинених дітей на Волинь є слабих і хорих 163, з чого дійсно хорих 2,3%. Померло 51 дітей, себ-то 3%. Та волинський губздрав — читаємо далі — зумів вже злокалізувати ці пошести.

В подільській губернії стан Поволжан дуже гарний, в київській губернії харчування слабше, чим на Поділлі та великих пошестей там немає. В Кременчужчині велику поміч подає губсоюз. В харківській евакуаційній прийомній станції було 8 випадків холери, з чого 4 смертних, та завдяки енергічним заходам вдалося епідемію побороти.

Як піклується совітська влада на Україні московськими зайдами, а як власними дітьми України, видно на цьому примірі: В місяцях жовтень-листопад 1921. р. асигнував уряд для переселених „детей Севера“ на Україну 995 мільонів рублів, а на всіх дітей 5 офіційно признаних голодуючих полудневих губерній України тільки 205 мільонів рублів. — В січні 1922. р., коли вже укр. діти тисячами гинули денно з голоду, холоду і недуг, совітська влада асигнувала на переселених „детей Севера“ на Україну 1.200 мільонів, а на дітей самоїж України знов лише 1.000 мільонів рублів!

Та тому перекидуванню „детей Севера“ на Україну не видно й кінця! В. А. Арнаутов пише в своїй брошурці: „Потік дітей Півночі не тільки не зменшується, а навпаки з кожним днем росте!“ Їх нема вже де помістити по інтернатах, тому він радить організувати загальні дитячі харчівні, а самих дітей індивідуально і групами розміщати між населенням. Щоби це досягнути, треба значно поширити інститут дитячої інспекції...

Таким чином замість того, щоб усі сили звернути на рятування дітей самоїж України, совітська влада спроваджує Москвинят і найбільше енергії затрачує на їхнє приміщення та харчування, — очевидно зі шкодою для українських дітей.

Німецька газета*) помістила допись свого власного кореспондента з Поділля, із якої наводжу характеристичне місце, що відноситься до московських переселенців:

„На Поділлі напливають великі маси голодуючих з Поволжжя... Большевики розкватировують ті маси між сільським населенням Поділля та Волині. Кожному селянинові призначається 5 голодуючих. Селяне обов'язані тих

*) „Wirtschaftliche Aufbau-Korrespondenz für die Ostfragen und ihre Bedeutung für Deutschland,“ München, 19. Mai 1922, Nr. 20.

людей харчувати за заплатою 5.000 со-
вітських рублів.*) — Рівночасно большевики
реквізують далі хліб для війська.“

„Помощь голодным“**) на підставі докладів
з місць, як видно з надісланих з центра формуля-
рів, подас такі дані про піклування переселенця-
ми:

* „Полтавська волость. Переселенців
40 сімейств. Діти приміщені в дитячому домі.
Селяне відносяться до них гарно. Порішено
поробити заходи про наріз полевої
землі під засів. Постановлено улаштувати
чайню. Улаштовані захоронки. Переведено
обложення грішми.“

Як бачимо, большевики використовують на-
году голоду на колонізацію України московським
елсментом. Бо річ ясна, коли наріжеться
московським зайдам землю на Україні, то їх
побут тут не буде вже тимчасовий, щоб тільки
перебути тяжку годину, а постійний. В такому
разі вони не гості, а хазяїни України! — Ось
до чого довела большевицька... „рятункова
акція“!!...

Совітська поміч дітям України.

В тому часі, коли для дітей Півночі, спрова-
джених на Україну, робилося і робиться все
можливе, щоб їх одягнути та забезпечити хар-
чами, — то до дітей самоїж України бачимо
інше відношення.

*) В січні 1922. року 1 фунт (40 дека) хліба коштував
33.000 сов. рублів, а в лютому 1922 вже 200.000 рублів. З того
можна уявити собі, що за вартість може представляти для
укр. селянина 5.000 рублів від особи... Ними оплачує сов.
влада ледви одно дека хліба. Значить укр. селянин мусить
годувати московських зайдів даром!

**) „Как селяне помогают голодным“ — в одноденній
газеті „Помощь голодным“, Харьков, 10. марта 1922.

Передовсім впадає в вічі та „очень дурная
информация“ про стан голоду на Україні — як
її називає В. Арнаутов — в наслідок котрої
самаж „українська“ большевицька влада до
останньої минути не знає, чи взагалі є десь на
Україні якийсь гбод, чи ні... Та це тільки
свідоме обдурювання загалу. Бо на ділі совітська
влада дуже добре знала і знає фактичний стан
харчових засобів на Україні і ясно здавала і
здає собі справу з того, що робить. Це видно
зі слів самого В. А. Арнаутова:

„... Беручи під увагу катастрофальний стан
транспорту, необхідно було забезпечити голо-
дуюче населення в першу чергу місцевим, а не
ввозним (спроваджуваним) хлібом. Одначе
совітська влада була навпаки заінтересована в
тому, щоб до останку зібрати з населення па-
туральний податок (продналог). Тому неуро-
жайні губернії признавалися офіційально голо-
дуючими тільки після того, як... з повною
очевидністю оказалось, що вже не можна зібрати
ані одного пуда!...“

Щож це: „дурная информация“, чи свідомий,
безоглядний грабунок?!

Річ ясна, коли забрано з України останній
шматок хліба, то не було опісля змоги (або й
доброї волі) допомогти виміраючому населенню
України!

„На жаль, нужда була так безмірно велика,
пише В. А. Арнаутов, — що розстроїла в цілості
нормальну роботу цілого совітського апарату.
Ради охорони дітей оказались занадто слабими,
щоб взятися за величезну роботу спасіння дітей
від вимірання... Бралось під увагу тільки
абсолютно голодуючих та і для них далеко
недоставало харчів. Стихія голоду викидала
все нові кадри, призначені на голодову загибель.
Цифри зареєстрованих голодних запізнялися на
кілька тижнів від стихії ростучого голоду.
Оказувалася потреба нових реєстрацій, які знов
фатально запізнявалися і т. д. Таким чином

цифровий матеріал, що відноситься до голодуючих дітей України, не може визначатися вірністю. Доволі сказати, що за минулу зиму безперечно вимерло величезне число дітей, а вони не були ніким і ніде зареєстровані.“

Коли з одного боку взяти під розвагу „заінтересовання совітської влади“ стягнути з України продналог до останнього пуда і аж опісля признати виміраючі з голоду області України голодуючими, — а з другого боку дивний розстрій совітського рятувального апарату в голодних областях України (між тим коли вони в голодних областях Росії та в областях України, куди переселено Поволжан, функціонує розмірніо краще) аж до тої міри, що сама реєстрація голодуючих Українців „фатально“ запізняється на кілька тижнів, — то стане ясно, що тут мається до діла зі свідомим совітською владою заініційованим або що найменше нею толерованим саботажем в напрямі рятувальної акції.

Багато говориться пустих слів, багато пишеться гарних фраз, грімких закликів, представляється для ефекту страшні сцени Дантейського голодного пекла України, громиться при тому закордонну буржуазію, що не спішить з поміччю і т. д., а на ділі безпощадним забіранням харчів та саботажем у справі рятувальної акції робиться все, щоб тільки вигубити голодом і недугами як найбільше населення України. В. А. Арнаутов подає в своїому офіційальному звіставленні, що на 3.861.252 дітей пяти губерній півд. України голодує 1.734.000. З цього числа користає зі совітської допомоги 228.821 дітей, а 1.505.171 дітей зовсім необезпечені ніякими харчами!

В. А. Арнаутов не виказує в своїй брошурці, скільки дітей міського і скільки сільського населення та яких національностей користає зі совітської допомоги, — та вже його замітка, що в осени 1921. р. Одеса, Миколаїв і Катеринослав придбали були значні заготовки для дітей, а навпаки „в самому поганому

становищі опинилася запорізьська губернія, у якої майже зовсім немає зорганізованої пролетарської сили“, виявляє ясно тенденцію тої совітської помочи. Вона звернена головно на міські центри, а український селянин, українські селянські діти і далі гинуть страшною голодовою смертю! Та до цього питання прийдеться мені ще раз вернутися.

Совітська поміч для України взагалі.

Большевицька газета „Накануне“ помістила розмову з головою „Всеукраїнського Червоного Хреста“, який є зараз головою цекапоноголоду і секретарем ВУЦИК-а, А. Івановим, з якої довідаємося ось що:

„Голод, що винув в обійми довольної голодної смерті біля 4 мільонів людей, був предметом особливого завдання українського правительства... Правительство доставило і розділило... два мільони пудів кукурудзи, 500.000 пудів ячменю і проса, бобів і другого насіння. Більша частина того пішла на посів.“

„Голос Росії“ замічає до цього: „...Кілький з того було куплено правительством, а кільки другими організаціями, про це А. Іванов дипломатично мовчить. Невідомо також, на що пішла менша частина“...

Далі А. Іванов інформує: „Правительство асигнувало один мільярд совітських грошей і один мільон золотих рублів з фонду церковних цінностей на дальші закупки хліба за кордоном.“

„Голос Росії“ замічає до цього: „Один мільярд грошей! Одначе, коли це перевести з трюхповерхової совітської мови на звичайну людську мову, то це рівняється 250 довоєнним рублям. Наколиб голод був, скажім, в році 1914. і тоді А. Іванов приїхав до Берліна, то ця фраза зовсім не звучала би гордо: правитель-

ство на поміч голодуючим чотирьом мільонам населення асигнувало 250 рублів!"...

Коли зважити, що большевики зібрали по церквах з 24 губерній 250 кілограмів золота, 160.000 кілограмів срібла, 13.000 штук діамантів і брилянтів, 31.000 інших дорогих камінів та

ПЕРЕТОПКА ЦЕРКОВНОГО ЗОЛОТА БОЛЬШЕВИКАМИ

КАЗЬОННА		ПЕРЕТОПКА
В КАЗНУ	ТОПЛЕНО 	ТОПІЛЬНИКАМ ЗА ТРУД
800 ф.	 30.000 ф. золота	29.200 ф.

що дорожчійності церковні забирають ще й далі, — то стає ясно, яку незначну частину з тих величезних церковних скарбів, забраних на боротьбу з голодом, призначено дійсно на ту ціль. Та про це докладніше в окремому уступі.

Щож торкається допомоги хлібом, то коли взяти під розвагу тільки забраних в виді натурального податку з України в часі самого

голоду 61 мільонів пудів хліба лише по січень 1922. р., — а натуральний податок стягано ще й опісля до березень, — коли зважити, що з самих голодуючих губерній України, не дивлячись на страшне голодне пекло, „викачано“ безпощадно 18 мільонів пудів хліба, то яким мізєрним охлапом з того являється даток 2¹/₂ мільйони пудів кукурудзи та иншого другорядного насіння в порівнянні з тими десятками мільйонів зрабованого з України першорядного хліба вже в часі страшного голоду!.. Та коли до цього додати забрані з України всі резерви хліба з попередніх літ, яко розкладку, що певно винесе понад 1.000 мільйонів пудів, то вийде з того, що совітська влада ледви тисячну частину „пожертвувала“ голодуючим України з того величезного майна, яке сама зрабувала з тойж України!

Ця „поміч“ дуже живо нагадує отсей приклад большевицької жертволюбивости з Одеси:

В ночі на самі зелені свята 1920. року арештували чекісти мені особисто відому українську громадянку, матір п'яти дітей. Між арештуючими була й чекістка. Коли арештовану жертву відведено в підвали череззвичайки, тоді чекістка з червоноармійцями стала реквізувати річі арештованої. Всі добрі й наполовину добрі річі забрала, а деяке старе на ніщо непридатне драгтя „роздаровувала“ розбудженим перестрашеним дітям нещасної жертви червоного терору та за це казала собі найстаршій дівчинці грати на фортепіяні третій интернаціонал...

Ох, немаж то як московські большевики! Це незвичайно чуткий народ на людську кривду, на людське горе, — особливож у відношенню до Українців!...

Большевицька демагогія на фронті голоду.

Демагогія демагогії не рівня. Але це, що в цій області зуміли зробити російські большевики, переходить уже всякі міри нормально думаючої людини. Вони створили конгломерат демагогії, цинізму й свідомої брехні, чому не було і не має пари під сонцем.

Відомо, наприклад, що інтелігенція в совітському царстві буквально загибає голодною смертю, що не має в що одягнутися і обутися і щоб як небудь рятувати фізичне злиденне життя, мусить покидати свою фахову інтелектуальну працю і переносити тягарі, пиляти і рубати дрова і т. п. В тому самому — ба часто ще й гіршому становищі — знаходяться і студенти. Таке невідрадне становище так інтелігенції, як і студентства змальовує сам же офіційний бюлетень № II. генерального делегата „Українського Червоного Хреста“ в західній Європі з дня 6. березня 1922. р. і закликає західну Європу, Америку та взагалі цілий культурний світ до рятування інтелігенції та студентства від неминучої загибелі.

Та большевицький другий офіціоз „Помощь голодным“ з 10. березня 1922. начеб з місяця впав на землю і не знає, що діється в совітському царстві — пише:

„... О допоміж селові з боку інтелігенції, от вже майже проминув рік, а між тим нічого не чути. Де молодці і дівчата, де студентки і курсистки, що йдуть положити життя своє за другів своїх, що кидають хату, сім'ю, університет та йдуть мити й чесати вшивих дітей села? Де інтелігенція, що не відгукнеться на голод і пошести для спасіння загибаючого народу? Одначе ми не будемо хвилюватися тим і обурюватись, це треба зрозуміти: діти буржуазної інтелігенції в своїй масі можуть бути не чим иншим, як тільки інтелігентними буржуази!“

Далі пише так:

„Весь тягар боротьби з голодом робітників і селян повинні були звалити на себе не багато

менше голодні робітники та селяне й їхні політичні організації: совітська влада і комуністична партія. Таке то вже наше історичне призначення, наше хрестне щастя. ... Могутнє і велике вже зроблено. Союз совітської влади і партії з робітниками та селянським населенням сильніше скріпився, чим коли небудь було це раніше... Голодний нарід знає і бачить одно: Допомогу подає йому тільки єдина комуністична совітська влада і більше ніхто. Нарід це знає і признає вже тепер. Ще більше признає він це після того, коли нарешті вийде з біди і знов зможе думати й судити. І тоді він не забуде ані того, хто в ті безмірно страшні дні йому допоміг, ані того, хто його зрадив і продав для грошевої або політичної наживи. В тому змислі поміч голодним являється не тільки нашою державною konieczністю та обовязком, вона являється найважнішим партійним ділом, в тісному значінню того слова партійним. Більш партійним, чим агітація, партшкола, дискусійний клуб, або комсомол.“

Читаючи повищі громи на інтелігенцію, на студентів та на всіх можливих і неможливих зрадників і крамарів політичних за їх байдужість, а з другого боку, читаючи тую безмежно самопевну самохвальбу що до праці на фронті голоду, мається вражіння, що то хто, як хто, а комуністична партія зі своєю комуністичною совітською владою доконали певно вже великий діл в напрямі поборовання голоду на Україні. Та останній уступ тойж статті викликує цілковите розчаровання. Це все вищесказане, за що нарід тепер, а ще більше в будуччині має бути вічно вдячний, тб тільки... поки що фантазії, проєкти! Стаття кінчається словами:

„В такому змислі наша партія ще, на жаль, не взялася за роботу (!). Але про це треба буде ще поговорити подрібно.“

Річ ясна, редактори „Помощі голодным“ самі ситі, одягнені й обуті, як і взагалі всі

„партийные работники“. Вони робили і роблять ще пропаганду, щоб з України „викачати“ весь хліб до останнього пуда. І коли, в наслідок того, мільони населення України загибають страшною голодовою смертю, то вони грабіжники самі, ще не взявшись за роботу, обвинувачують тих, яких обдерли до останньої нитки і довели їх до голодової загибелі, про... байдужність в справі голоду!!!. Це вже верх глуму, брехні і демагогії, навіть коли це міряти большевицьким масштабом. А того роду демагогічною літературою переповнена вся большевицька преса. Одним словом, голодуюче населення України годують большевики демагогією і тої „пици“ вони йому не жалують...

Російська вистава голоду в Берліні.

Те саме й за кордоном. Якраз відбувається вистава голоду в Росії, устроєна „у загально-федеративному масштабі“ в Берліні, на Unter den Linden ч. 11 (від 7—23. липня 1922. р.) російським совітським представництвом у Німеччині, з якої весь дохід призначений на голодуючих Росії. В надії; що найду там повніщі матеріяли і про голод на Україні, заходжу і я на виставу. Обстановка така: Білети продає Німка, а в середині впорядчиками вистави самі горожане російської совітської федерації жидівської національності. Не то Українця, але навіть родовитого Москаля не можна зі свічкою найти. Та можливо, що це тільки припадок...

Вистава займає 5 великих просторих кімнат і робить вражіння звичайного собі агітпункта, агітпросвіта або політпросвіта десь в Одесі, Миколаїві або Катеринославі. Стіни обвішані малюнками різних фабрик, робітників в профсоюзах Комуністичних хазяйств, електрофікації, санітарних установ, опіки над дітьми, науки —

одним словом, судячи по малюнках, то в совітському царстві рай тай годі. Є і кілька карт, що представляють голод на Поволжжю, а також рятункову акцію там же. Діаграми представляють стан голодуючих в Росії і поміч совітської влади та закордонної буржуазії. На столах немудрі вироби домашнього промислу з російських областей, зразки сурогатів хліба, фотографії, альбоми, та картки зі знімками важних комуністичних діячів чи подій, парад червоноармійців і агітаційна література, між котрою тут і там є мова також і про голод.

Один з впорядчиків поясняє відвідувачам ломаною німеччиною:

„Тут бачите зорганізоване робітництво Росії в профсоюзи, ізза чого зросла видатність праці і добробут робітників, але цього за царських часів не було... Тут видите, які в Росії фабрики. Їх построїла совітська влада, а за царських часів не було, н. пр., ані одної прядільні... Тут представлено, як совітська влада навчає нарід жити гігієнічно... На цій карті видно розміри голоду в Росії... Тут видно, як він стоїть на дверях церкви і не допускає брати церковних скарбів для голодуючих. Ось де червоний кулак совітської влади примушує попа здати всі церковні дорогоцінності. А цей довгий потяг, то представляє кількість церковних дорогоцінностей, які можна забрати на боротьбу з голодом; він тягнеться на три кілометри*)... Ці діаграми представляють, скільки зробила на фронті голоду совітська влада, а скільки закордонна буржуазія. І так: Цей великий стовп представляє працю, зроблену на фронті голоду совітською владою, а цей маленький — то цілою закордонною буржуазією Європи і Америки. Як бачите, сама совітська влада зробила більше, чим всі буржуазні пра-

*) Приглядаюся ближче тому намальованому довгому потягові, а там стоїть написано не 3 кілометри, а шість чертов!

вительства і організації на світі разом взявши!... Ця діаграма представляє, які пайки дає голодуючим совітська влада, а які закордонна буржуазія. Отже цей великий пайок — то дає совітська влада, а цей маленький — то дає Америка, ще менший Нансен і т. д., а Чехословачина дає той найменший пайок."

А всеж таки Америка пожертвувала багато на голодуючих Поволжжя^{*)}, — завважає один з відвідуючих виставу Німців.

„Це нічого не значить,“ — поясняє впорядчик вистави. „Це тільки тому виглядає так багато, бо американський доляр стоїть дуже високо. Уявіть собі, скільки ви мусите заплатити німецьких марок, щоб зрівнятися жертвою хоч би тільки кільканацяти долярів, які для Американця не грають ролі...“

Таким чином „пояснення“, а властиво большевицька агітація продовжується...

Я звернувся до другого впорядчика з запитанням, чому не виставили нічого про голод на Україні.

„Бачите ж самі, що на се немає місця!“ — відповів. А далі запитав: „Ви може Українець?“ На мою підтверджуючу відповідь дав ще таке пояснення: „Я звернувся був ще перед двома тижнями до совітської місії України в Берліні, щоб прислала деякі матеріяли. Я хотів на ту ціль зарезервувати аж одну цілу стіну, та досі вони не прислали нічого, тільки цю мгалу, що стоїть звинена в куті. Вона зроблена так погано, що я її не міг повісити на стіні.“

Дивлюся на той смаровіз, що його назвав впорядчик мапою України, і мусів в душі признати, що він має рацію. Мапа зроблена зовсім безграмотно, а означення густоти катастрофи голоду в поодиноких губерніях України, — це звичайна собі фантазія, не оперта на ніякій статистиці...

Так то на російській виставці голоду „в загально-федеративному масштабі“ Україна зовсім не представлена. Навіть немає там найзви-

чайнішої мапи України. Видко — як російська „федерація“ журиться про допомогу для загибаючої з голоду цієї своєї колонії.

Праця російського Червоного Хреста і совітської влади за кордоном.

Як відомо, посуха одночасно навістила російське Поволжжя і південну Україну. Однак російський Червоний Хрест і совітська влада, працюючи „у загально-федеративному масштабі“^{*)}, звертали увагу тільки на голодуючі області Росії, себ-то Поволжжя, зовсім промовчуючи факт, що це саме нещастя — подекуди в ще більшій мірі — навістило недавчо ще найбагатшу житницю Росії і Європи — Україну! Завдяки величезній праці в напрямі широкої інформації, яку провели російський Червоний Хрест та совітська влада, всюди за кордоном (в Європі і Америці) знали вже про голод на Поволжжю на весні 1921. р., в літі пороблено договори в справі рятувкової акції і вже в осени 1921. р. почали прибувати з закордону продукти для голодуючого Поволжжя.

Подаючи окремо виказ пожертвувань зза кордону для голодуючого Поволжжя, тут наведу коротко, з якими організаціями увійшов в зносини російський Червоний Хрест: перший договір заключено з Гувером в липні 1921. року.

„Далі потворилися в Америці „руско-американские комитеты помощи детям“, в які входять представники „АРА“ та представники російської совітської влади. Центральний вибонавчий комітет складається з Віліяма Хаскеля

^{*)} З большевицького офіціоза „Укр. Черв. Хрест-годожник“, Київ, 17—28. квітня 1922. р

і Радека, а при ньому рада коопераційного товариства. 20. серпня 1921. р. заключено договір, а через 2 тижні, 5. вересня вже вийшов перший потяг з Риги з харчами на Москву. Взагалі всі харчі посилається головним чином через Москву. Тепер побільшено сітку районних баз. У вересні йшли тільки харчі, а в жовтні вже обстановка для харчівень та транспортні засоби (автомобілі).

Перший план харчувати 1.000.000 до 1.200.000. дітей розширено пропозицією на 2 мільони дітей і 5 мільонів дорослих.

По останнім даним, які Левін представив Президії КПП., виходить, що АРА до 10. лютого 1922. доставила 2.575 вагонів, 2 мільони пудів. АРА харчує не тільки дітей, але також хорих та матерей, які груддю кормлять дітей.

Крім харчів уже наспіли і йдуть ще в дорозі одяга, мануфактура, медикаменти і ин. Американський конгрес пожертвував 6 мільонів пудів хліба.

Бритійський Червоний Хрест входить в склад російського фонду помгоду. Цей російський комітет помгоду в Англії складається із отсих бритійських товариств: Бритійський Червоний Хрест, Королівський фонд, Товариство Другів (Квакерів) та англійський парламентарний комітет помочи.

Представник чехословацького правительства працює разом з головним комісаріатом д-ра Нансена. Всі три організації (Інтернаціональний Кооперативний Союз, Італійський Червоний Хрест та представник чехословацького правительства) працюють в рамках головного комісаріату д-ра Нансена.**)

Головний Комісаріят д-ра Нансена взагалі об'єднує 30 організацій.

Крім вище названих організацій навязав Російський Червоний Хрест зносини зі всіми

*) Повищі дані взяті з большевицького офіціоза „Помощь голодным“, Харьков, 10. марта 1922.

майже представниками держав і організацій Європи та Америки і заключив торговельно-філантропійні договори для допомоги російським голодуючим областям.

Закордонна поміч голодуючим.

Скільки помочи одержало голодуюче російське Поволжжя зза кордону — видно з офіціального совітського звідомлення.

Російський большевицький офіціоз „Известия“ з 10. мая 1922. р. № 102 (1541) докладає ось що:

„Найбільшими успіхами увінчалася праця російського Червоного Хреста в Америці, яка провадилася серед усіх верств американського громадянства, почавши від робітничих організацій, а скінчивши на релігійних. Акція йшла почавши від 1. вересня 1921. аж до 1. лютого 1922., в якому то часі засновано допомогові комітети в 65 містах. В грошах зібрано 69.300.676 долярів; до Росії вислано: 68.088 бушлів пшениці, 1.647.860 фунтів пшеничної муки, 3.092.400 фунтів кукурудзяної муки і крупи, 575.960 фунтів вівсянок (Haferflocken), 35.000 фунтів рижу, 13.240 пак конденсованого молока, 2.000 мішків цукру (по 100 фунтів), 438.142 фунтів свинячого смальцю, оливи і т. п., 314.800 фунтів м'ясних консерв, 1.018.850 фунтів какао, 7.720 фунтів шоколаду, 73 паки аптекарських товарів, 320 ф. мила, 20 пак текстильних товарів, 30.000 ярдів перевязочного матеріалу, 145 пак з убраннями, 12 пак проекторів, 200.123 стіп фільмів — взагалі на 500.000 долярів.

Навязано тісний контакт зі слідуєчими організаціями: 1. Американський допомоговий комітет для російських дітей, 2. Комітет для голодуючих Росіян, 3. Допомоговий Комітет в Лос Анжелос, 4. Голодовий комітет в Буфальо, 5. Канадійський комітет для допомоги голодуючим і т. д.

Крім того з початком березня вислано з Нью-Йорку на пароході „Rokway-Park“ російському Червоному Хрестові: 200 пак мила, 1.000 мішків рижу, 400 мішків цукру, 100 скринь какао, 930 пак кондензованого молока, 389 мішків збіжжя під засів, 1.539 мішків муки, 250 пак м'яса, 23 скрині товщу, — загалом за 25.000 доларів.

Заступник совітської Росії розпочав зараз збирати жертви для голодуючих Росіян, при чому президент Обрегон зобов'язався в найблищому часі переслати Червоному Хрестові 2 пароходи медикаментів та засобів поживи. Соціалістичні держави Мексика, Юката та Компоці пришлють один корабель зі засобами поживи. Держава Хоральос перебрала прохарчовання 1.000 голодних дітей Поволжжя.

Зі Швейцарії вислало російське заступництво продуктів на 26.919 франків (від 1. вересня 1921. до 15. лютого 1922.), в чому знаходяться: 1.600 кг. какао і шоколаду, 6.000 кг. муки, 11.000 бульонових кісток, 1.720 кг. гороху, 461 кг. бобу, 772 кг. сочавиці, 100 кг. рижу, 470 кг. молока, цукру іт. п., 1.125 убрань, 764 штук дитячої білизни, 335 пар черевиків.

По ініціативі д-ра Багоцького заснувався і функціонує в Берні „Комітет для допомоги голодним російським дітям“; який збирає щомісячно заповоги для 150—200 дітей і від 1. березня пересилає до розпорядимости Червоного Хреста місячно 1.050 до 1.400 швейцарських франків.

В Німеччині зібрав заступник російського Червоного Хреста 452.451.020 марок.

В Австрії робітнича рада пожертвувала: 400 сорочок, 400 пар штанів; комуністична партія: 125 теплих камізелок, 2.000 дитячих панчош та медикаментів у вартості 7 мільонів австрійських корон.

У Фінляндії пожертвувано 2 мільони нім. марок для закупок у Німеччині. За це переслано

72.315 кг. пшеничної муки і 5.324 кг. какао до Москви на адресу Червоного Хреста.

В Англії заснувалося саме заступництво російського Червоного Хреста. Розпочалося вже збирання пожертв і досі вислано; 27 пак сукна та 808 мішків жита. Крім того „жидівський допомоговий фонд для робітників“ переслав через заступника російського Червоного Хреста муки за 400 фунтів штерлінгів, консервів за 150 ф. шт., чаю за 50 ф. шт., і убрань за 75 ф. шт.“

По інформаціям „Wirtschaftliche Aufbau-Korrespondenz über Ostfragen“ з 26. травня 1922. р. — американська АРА має поширити харчування з 3.500.000 душ на 8 мільонів, в чому 3 мільони дітей. Вона улаштувала у 8.990 місцевостях 10.749 народних кухонь; з Америки одержала вже 160.000 тон харчів, а 130.000 тон є вже в дорозі до совітської Росії. Протягом одного тільки березня перевезено в голодуючі області 10.545 вагонів харчів.

З большевицького офіціоза „Помощь голодным“ з 10. березня 1922. подаю ще ось які доповнення:

„Німецький Червоний Хрест вислав санітарний парохід „Трітон“, в Москві зорганізував бактеріологічну лабораторію, а в Казань після епідемічний поїзд.

Бельгійський Червоний Хрест пожертвував 1.071.185 швейцарських франків, за котрі закуплено продукти.

Червоний Хрест і правительство Болгарії удержує 15.000 російських дітей.

В Данії правительство пожертвувало 100.000 корон, а добровільних жертв зібрано 160.000 корон.

Естонія пожертвувала 10.000 естонських марок і 14 вагонів продуктів.

В Литві правительство пожертвувало 1 мільон литовських марок і 75.000 збіркою. На 880.000 марок закуплено продуктів. 768.000 призначено в користь тих Литвинів, що арештовані або скриваються в Росії (1).

Голандський Червоний Хрест вислав 4.000 тон продуктів.

Громадянство Швеції вислало 39 вагонів, 320 тон продуктів, ліків, одягу (на 8.000 людей на 3 місяці), а також 3. і 4. експедицію, яка зможе прохарчувати 15.000 людей.

Норвежське громадянство передало рибних продуктів на 1 мільон корон.

Англійський відділ Міжнародного Союзу помочи дітям вислав у саратовську губернії кухні на 250.000 дітей, крім того продуктів на 250 рухомих кухонь. На 1. січня вже функціонувало там 250 рухомих кухонь для 144.265 дітей. Товариство друзів (Квакерів) дало різних товарів на 25.000 фунтів штерлінгів і постійно доставляють молоко на 14.000 дітей. Мається окремі власні склади. Завдяки поїздки їхнього представника до бузулукського повіту урятовано 20.000 дітей. Порозумілися воїни з АРА і годують тепер 60.000 дітей. Дають доповняючий харч для 15.000 білоруських дітей.

Європейське студентське товариство передало 100.000 долярів на поміч студентам Росії.

Інтернаціональний кооперативний союз передав 2.000 ф. штерлінгів, з чого думають 25% уділити для голодуючої Грузії.

Італійське правительтво пожертвувало 6 мільонів лір. Улаштується по 5 кухонь на 10.800 обідів, почавши від лютого на 6 місяців. Крім того італ. соціал. комітет „Для Росії“ вислав корабель з продуктами і зібрав 1.250.000 лір.

Чехословаччина збрала 12 мільонів корон, 50 вагонів продуктів та одягу.

Наansen одержав 160 вагонів з 151.000 пудів і 8.170.000 рублів золотом“.

В цілій тій низці всіх пожертвувань зза кордону одну тільки рубрику находимо, що жертви направлено на Україну, а саме:

„Універсальна жидівська конференція загальної помочі. Леві

Аберзон. Готвлять жидівські кухні для 1.000 дітей на Україні.“ („Пом. гол.“)

Що це для потреб голодуючої цілої України дуже зникаюча й невиварююча поміч, то річ ясна!

Та при цій нагоді насувається мимоволі питання: Чому таке нерівне відношення закордону для потреб голодуючого Поволжжя і потреб загибаючої з голоду України?

Тут одинока вина по стороні злочинно односторонньої інформації російського Червоного Хреста і совітського уряду, які, як заступники загальної федерації, маючи одиноко змогу пробувати за границею, затаювали перед закордоном те велике нещастя голоду, що його спричинив на Україні сам большевицький грабіжницький режим, а доконала нечувана посуха!

Я переконаний, що колиб західна Європа і Америка, в свій час зналиб були дійсний безвихідний, катастрофічний стан України, то і в розділі цілої низки жертв найшлиб ми більше позицій призначених для України, ніж вище наведено одну однісіньку...*)

Радянський Українхрест на фронті голоду.

Радянський Українхрест пише в „У. Ч. Х.-г.“ про свою працю ось що:

„Праця Українхреста по боротьбі з голодом почалася ще з середини літа того (1921.) року, коли з причини посухи на півдні України і на Поволжжю почала накреслюватись небезпека

*) В останній хвилі довідуємося, що АРА задумує видавати голодуючим дітям в Одесі 100.000 пайків а в Миколаїві 17.000. Як доносить „Berliner Lokal-Anzeiger“ (ч. 314 з 21. 7. 1922. р.), прибула до Одеси допомогова експедиція Німецького Червоного Хреста днів 13. липня 1922. року. Рівнож мають розвинути рятункову акцію організація д-ра Нансена та чесько-словацьке представництво Прим І. Г.

неврожаю. Передбачаючи, що в 1922. році буде голод на Україні і бажаючи не бути захопленим несподіванкою, ми вирішили за потрібною допомогою вдатися в першу чергу до західної Європи тим більш, що по деяких державах Європи вже починали виникати організації допомоги голодним.“

На цьому прийдеться мені на хвилину зупинитися. Іменно з вищесказаного зовсім не виходить, начеб голод спав на Україну зовсім несподівано та що всьому винна „очень дурная інформація“ і т. п., як тим вибріхуються большевики. Навпаки! Тут ясно, як на долоні, що небезпека неврожаю і небезпека голоду почала одночасно накреслюватися на Поволжжю і на південній Україні. Тільки в тому часі, коли совітська влада й Російський Червоний Хрест робили все можливе в краю і за кордоном для рятування Поволжжя, то з України безпощадно забирали мільйонами пудів хліб (про що докладніше була мова вище) аж до тої степені, коли вже не можна було витиснути буквально ані одного пуда більше.

В серпні 1921. р. вислав Українхрест першу місію під головуванням П. К. Линниченка до Західної Європи, яка одначе з „незалежних від неї обставин, просидівши 2 місяці у Варні, вернулася без наслідків.“

„Друга експедиція під головуванням лікаря Холодного наприкінці 1921. року*) виїхала до Німеччини, Швейцарії і Чехії. Ця місія щасливо прибула до Женеви 25. січня 1922 на з'їзд всіх громадських організацій і „Хрестів“. Безпосередно після жахливого доповіді високого комісара Нансена — члени комісії виступали з докладом

*) З другої статті п. в. „Праця Українхреста за кордоном“ в тій же самій газеті довідуємося, що ця місія „Українського Червоного Хреста“ виїхала з Києва тільки що 18. січня 1922. року за кордон. Місія та, оскільки мене добре поінформовано, складалася тільки з трьох людей, а саме: двох Українців — д-ра Холодного і д. Гамалії та третього — Жиди, якого назвиська собі не пригадую — І. Г.

про страшне становище голодних по українських губерніях. На цьому з'їзді виявилось, що благодійні організації всього світу, які зібралися на з'їзд Міжнародного Червоного Хреста в Женеві, цілком не були поінформовані про дійсний стан річей — і тільки з доповіді членів місії „Укр. Червоного Хреста“ дізналися про страхіття голоду на півдні України.“

Комітет Міжнародного Червоного Хреста в Женеві вирядив свого делегата, лікаря Л. К. Десона на територію України для обслідування місцевостей, що найбільш потерпіли від голоду і для об'єднання всієї закордонної червонохрестної праці на території України. Другому своєму делегатові, лікарю Л. К. Дасіліс, що працював на території Румунії, Міжнародний Комітет у Женеві дав доручення організувати матеріальну допомогу голодній людині, що живе по повітах Одещини, яка межує з Румунією.

Закінчивши працю на з'їзді в Женеві, делегація лікаря Холодного одвідала Прагу, Гамбург, Відень, Варшаву і довгий час перебувала в Берліні.“*)

„Комісар Ф. Р. Нансен, виконуючи доручення з'їзду, надіслав свого помічника капітана Квіслінга на Україну для обслідування голодних місцевостей і для організації допомоги голодним. Капітан Квіслінг разом з комісією Українського Червоного Хреста об'їхав всі голодні губернії. . . За договором складеним між капітаном Квіслінгом і Укр. Червоним Хрестом — утворюється технічний апарат для праці дає Українхрест, а все устаткування, що надходить з закордону на імя

*) Совітська влада стягнула цю укр. делегацію на Україну і вона в половині травня 1922 року мусіла вертатися, не здійснивши ніде в Західній Європі зі свого рамени нічого, що продовжав би начату працю. Російський Червоний Хрест навпаки функціонує всюди тут далі!

Фр. Нансена, передається до розпорядження цього апарату для розділу."

В статті п. з. „Праця Українхреста за кордоном“ читаємо між иншим:

„У наслідку величезної праці російського Червоного Хреста та уряду вся увага закордонних червонохрестних та інших організацій зосереджувалася на Поволжжю. Ні про який голод на Україні там і не гадалося. Ні в які та ні в чий обрахунки Україна не входила. По старій пам'яті, вона залишилася по думці Західної Європи тієюж „житницею Росії“, на яку ніякі посухи та недорід (а особливож большевицькі реквизиції— прим. І. Г.) вплинути не можуть. Треба було отворити саму широку інформацію та почати її з самого початку.

... Велику і важку інформаційну працю вже зроблено і місце попередньої інертності зайняла загальна свідомість і зацікавленість що до становища на Україні... Від багатьох організацій одержала місія відповіді на її листи й відозви, де зазначається, що всі надіслані повідомлення були цілком новими і що працю по збиранню коштів вже розпочато.

Парижський жидівський комітет вже почав організацію допомоги дітям на Україні, для чого він гадає асигнувати до 500.000 французьких франків.

Організація Нансена вже надіслала до Херсонщини 400 тон кукурудзи."

Крім того навязала місія зносини в справі придбання ліків та санітарного майна для України.

„В своїй праці — читаємо далі — місія не залишила так само і турботи про боротьбу з духовним голодом на Україні. Вона виготовлює і розсилає спеціальний меморандум про становище вищих шкіл на Україні і вже складено згоду з багатьома червонохрестними

і науковими організаціями про надіслання на Україну найновішої наукової літератури."

Місія брала участь на міжнародній конференції по боротьбі з пошестями в Європі, яка відбулася в другій половині березня у Варшаві. На цю конференцію з'їхалися представники 28 держав. Україну заступав д-р Холодний.

„Було визнано, що пошести, які лютують тепер на Україні і в Росії, загрожують санітарному добробуту не тільки цих країн, але всіх інших, що боротьбу цих країн з пошестями треба вести за допомогою їх апаратів, але засобами всієї Європи і що її треба організувати в згоді з останнім словом науки, а не через утворення будь яких особливо суворих спеціальних санітарних кордонів... Наприкінці конференція визнала, що боротьбу з пошестями неможливо вести без широкої харчової допомоги голодній людині."

„Переходячи до самостійної роботи Українхреста що до подання допомоги голодним без участі Заходу, ми повинні зазначити такі етапи: Початок конкретної праці Українхреста в осени минулого року припав з деякою реорганізацією управління і перенесенням головного управління з Києва до Харкова. В Київ'їж залишилося красе управління, що керує працею в 5 правобережних губерніях України, тоб-то Київщині, Поділля, Волині, Чернігівщині й Одещині. Головне управління oprіч головного керування всіми справами переводить працю по губерніях Лівобережжя — на Харківщині, Полтавщині, Кременчужчині, Донеччині, Катеринославщині, Запоріжжю і Миколаївщині. В кожній губернії цю роботу зосереджено в руках губерньського уповноваженого, що має свій апарат для переведення в життя на місцях завдань, що їх одержує від центру. (Тому не дивуватися, що апарат Українхреста використано в першій мірі для несення помочи переселюваням Москалям на Україну, в тому часі, коли саміж Українці гинули з голоду і недуг без ніякої помочи! —

ІІ Герасимович, Голод на Україні.

Прим. І. Г.) В згоді з умовою, складеною з Квіслінгом, уповноважені Українхреста одночасно є уповноваженими Нансенівської організації.

При цьому через те, що людність багатьох голодних місцевостей в такій мірі виснажилася, що майже половина цілком не могла рухатися і ходити до кухонь за їжею, а крім того необережне вживання їжі після довгої голоднечі часто мало наслідком смерть, то повстала потреба провадити цю роботу під безпосереднім лікарським доглядом, збирати людність в окремі помешкання і пильно стежити за голодними.

Третя праця Українхреста полягала в тому, щоб взяти на себе постачання дитячих та інших продуктів дитячим домам і ріжного рода іншим лікарським дитячим установам, що й виконувється в тій мірі, в якій вистарчає засобів і сил.

Наводячи докладно, звідки і якими шляхами йдуть ті засоби, кінчає автор статтю словами: „Останнє проте, на великий жаль, дає мало реальних наслідків.

Роблючи підсумки 8-місячної праці ми можемо сконстатувати, що ми зробили дещо позитивне; однак, якщо порівняти те мале число, яким ми опікуємось, з тими міліонами, що поступово вмірають від голоду й чекають від нас допомоги, то ми з жахом повинні визнати, що якщо ми не зробимо найгероїчніших зусиль, не напружимо всю енергію й не покличемо до допомоги нам усі верстви людности, — то до 7 міліонів самої дорогої людности України — хліборобів помре голодною смертю.

Із вищенаведеного виходить, що в „Українському Червоному Хресті“ безперечно є люде доброї волі, які всі сили напружують, щоб допомогти голодуючим України. Однак тому стоїть на перепоні централізація, через що областним організаціям Українхреста звязані руки, а також недостача засобів. Тим-то в порівнянні з грандіозною діяльністю Російського Червоного Хреста

на фронті голоду — успіхи Українхреста на тому фронті являються нікчемними, прямо зникаючими.

А цьому зарадити дуже легко. „Каса, куда притекают средства для голодающих, одна в федерации“ — констатує большевицький офіціоз „У. Ч. Х.-г.“ Значить — із міліярдних пожертвувань закордону на голодуючих, із величезних скарбів, здертих зі самих же українських церков, можна чейже при добрій волі уділити Українхресту засоби, потрібні для удержання необхідних його інституцій на Україні. Коли до цього зважити, що головою Українхреста є той самий Москаль А. Іванов, який є заразom головою Центральної Комісії Допомоги Голодним і секретарем Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету, то це навіть не натраплялоб на ніякі формальні труднощі...

Та мабуть саме з тої причини Українхрест опинився в таких невідрадних відносинах, що — „з браку засобів мусить замикати частину своїх інституцій“, — як це стверджує в своїй брошурці капітан Квіслінг. А тимчасом Україна вимірає голодною смертю...

Червона армія на Україні і голод.

Близько міліонова червона армія, що стоїть постеем на Україні, по урядовим большевицьким даним тільки на 8—9% складається з Українців. Головне її ядро, в розмірі 85%, становлять Москалі (Великороси), а решта Татари, Башкири, Кіргізи, Узбеки, Латиші і ин. Річ ясна, це не місцевий український, тільки чужий, напливовий елмент, який для голодуючої України є незвичайним тягарем.

Голова цекапомголоду А. Іванов заявив був кореспондентові „Накануне“ між иншим: „Розташована по селах червона армія у вільний час

допомагає селянам в польових роботах і тим самим творить з ними одну, тісно звязану сем'ю. Політичний бандитизм на Україні зовсім зник.“

„Голос Росії“ з 16. червня 1922. року завважує до цього від себе: „Не треба на це поясненє, як помагають завсиди в хазяйстві військові частини, що стоять постоем, і як улаштувуются ті „семейні“ відносини. Очевидно, „досвід показав“, що про „бандитизм“ не може бути й мови, коли мало що не кожна громада, то чета, а мало що не кожне село, то сотня“. „Коли оставити на боці Іванова й його оптимізм, то наведені дані доказують, що допомога влади голодуючим є нікчемна та що армія об'їдає села.“

Таким чином, саме існування червоної армії на Україні, не говорячи про національні та політичні сторони, а вже з самого чисто економічного, скажім ясніше, з харчевого становища є катастрофічною руїною в цей особливо час, коли голодна смерть забірає щоденно тисячі жертв українського населення.

Та на цьому не кінець, що червона армія сама об'їдає українські села. Вона ще дістає інструкції,* що повинна робити на фронті голоду. З тих інструкцій виходить, що червоноармієць „повинен всі сили віддати на збір жертвувань від селян та других горожан“, що „йому (селянинові) треба доказати, що негайна поміч, хоча би навіть мало на цьому потерпіти його власне хазяйство, є діло не тільки як чоловіка, але й як хазяїна...“, що коли в свій час не поможеться голодуючим, то Росію зможуть чужоземні капіталісти завоювати голими руками, вернути селянам поміщиків, урядників та земських начальників...“

Крім цієї агітаційної роботи червона армія, що стоїть постоем на Україні, брала також

*) Что должна делать Красная Армия в борьбе с голодом — в однодневной газете „Помощь голодным“ в 10. марта 1922. г.

активну участь в боротьбі з голодом. І так зі статті п. з. „Что сделала Красная Армия для голодающих“ в „Пом. гол.“ довідуємося ось що:

„В жовтні місяці засобами армії України зформовано і оборудовано 7 санітарно-харчевих потягів. Хліб, фураж, коні, майно (річачи), медикаменти і все останнє в кількості на 6 місяців дала в ті потяги дбайлива рука червоної армії. Тепер ті потяги ведуть уже героїську боротьбу з голодом на Поволжжю, в Самарі, Уральську, Уфі і т. д.“

„Для доповнення запасів в тих потягах, для безпосередньої відправки харчів в голодуючі сторони, для харчування дітей, вирваних з кігтів голоду та привезених на Україну, для організації чайно-хлібних пунктів для голодуючих, що остають в лічних заведеннях, — повинен бути хліб. І червона армія дала його...“

Звичайно, вона не привезла того хліба з собою з Росії, а тільки відняла його від рота уміраючого з голоду українського селянина і післала його на Поволжжя, Уральськ, Уфу і т. и., відняла його з рота загибаючої української дитини і дала Москвіятам, яких перекинено з Поволжжя на Україну.

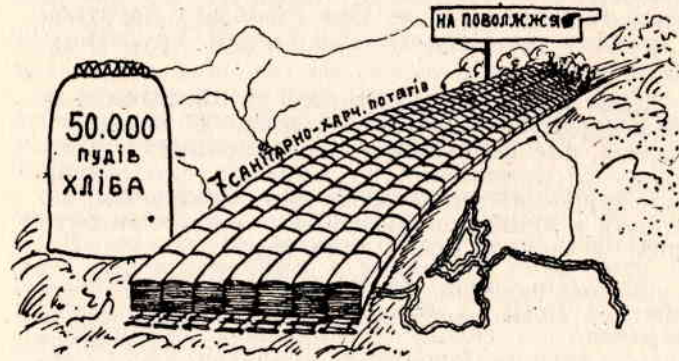
Далі поіменно наводить большевицький офіціоз, що зробила якась військова частина (дивізія, бригада, сотня, курінь і т. д.) на фронті голоду та скільки збрала муки, крупи, мяса, картоплі, вівса, сіна, отрубів, цукру, грошей, золотих та срібних предметів і т. п. З огляду на недостачу місця пропускаю цей довгий подрібний реєстр, а тільки візьму кінцеве зіставлення:

„По всій Україні за 4 місяці зібрано більше, як 50.000 пудів хліба, кількість вистарчуючу на прокормлення декілька тисяч голодних.“

Річ ясна, що для України, яка знесилена сама веде смертельну боротьбу з перемагаючим

голодом, легше зітхнулось би, як би взагалі не було на ній ані червоної армії, ані її „помочи“...:— як би всі ті засоби і весь хліб, що то його червона

ЧЕРВОНА АРМІЯ ЗАБРАЛА з України хліб і санітарне майно для Поволжжя

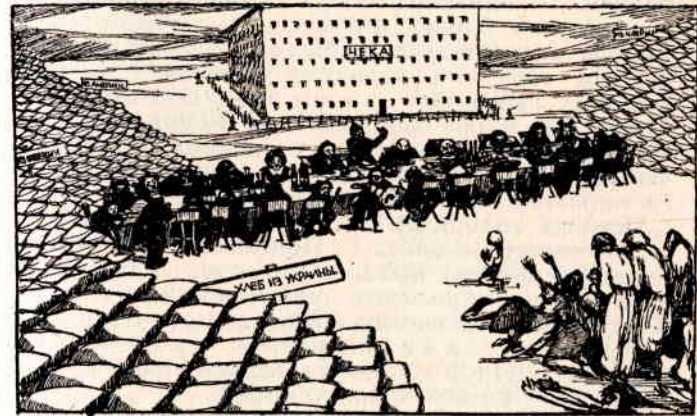

армія сама схарчувала і відправила з України в Московщину, остався був таки на місці і врятував життя соток тисячів, ба й мільонів синів та доньок самоїж України.

Дальше обдирання України під титулом пожертвувань.

Крім реквізицій, розкладок, натуральних податків, розкулачувань і інших способів обдирання України російським окупантом, в теперішньому часі страшного безвихідного голодного лихоліття, т. з. „пожертвування“, стягані репресивними мірами представниками совітської влади, — лягли тяжкою зморою на загибаюче

з голоду населення України та причиняються до збільшення страхіть того, і так не до описання, страшного голодного Дантейського пекла на Україні.

Тов. Троцький до тов. Дзержинського (показуючи наварму): „Звеліте, товарищ, отправіть етих самостійників в Гарам, пусть не портят нам харошаво настроєнія!“

Як тільки большевики почали були кампанію проти голоду на Поволжжю, то наводнювали українські області відозвами й закликами, в яких стояло: „Поволжжю треба доконче помогти, бо воно в свій час годувало червону армію, зодягало її, а тим самим допомогло до побіди над бандитами на внутрішньому фронті та над білогвардійцями на внішньому. Одним словом, Поволжжя становить очаг большевицької революції і ту революцію мусить врятувати хоча би це коштувало найбільше жертв.“

І в теперішню пору, коли візьмемо в руки, наприклад, присягу делегатів всеукраїнського з'їзду комнезамів (агентів совітської влади), то найдемо ті самі мотиви, майже ті самі слова,

що і раніш в справі забірання хліба, цим разом...
Титулом пожертв:

„... Будемо вживати заходів аж до репресивних мір проти тих, хто буде відмовлятись. Ми знаємо, що в тяжку годину революції Ви годували і зодягали нашу червону армію, що розбила всі банди, які були, і нагнали жаху на всю зграю білогвардійщини. Також знаємо, що Ви годували голодних Москви і взагалі з інших губерній... І ми заприсягаємо перед Вами, що пороз'їздившись на місця, візьмемо що найрішучішу участь у допомозі голодним частиною покладених на нас голодних пайків і в короткім часі обов'язуємося доставити їх Вам.“ („Помощь голодным“, 10. марта 1922.)

В статті „Голод і Комнезами“ в тому ж большевицькому офіціозі читаємо: „Особливий героїзм виявляють незаможники в голодних місцевостях. Всі ми загинемо з голоду, аби лишень врятувати революцію! — кажуть незаможники гуляйпільського повіту з Запоріжжя.“

Дуже незрозуміло звучить та дивна охота вмірати з голоду якраз в українського населення Гуляйпільщини, куди совітська влада довгий час не мала ніякого приступу і здобула собі ту „гарячу любов“ тільки після того, коли відбрала у тамошніх повстанців поверх 600 кулеметів, 20 гармат і багато іншого військового майна...

Та — здається — тут не треба мабуть аж окремих пояснень, що ті большевицькі комнезами, які заявляють таку охоту вмірати голодною смертю, дуже добре забезпечені харчами, як і всі інші большевицькі комісари і т. п. комуністичні діячі взагалі. А вмірати з голоду — то прийдеться таки звичайному українському селянинові!...

Зі статті „Україна на голодному фронті“ повищого большевицького офіціоза довідуємося, кілька большевики здерли з України хліба титулом пожертв. І так:

Поділля	46	вагонів хліба
Волинь	54	„ „
Чернигівщина	142	„ „
Полтавщина	44	„ „
Київщина	69	„ „
Кременчужчина	15	„ „
Одещина	53	„ „
Харківщина	25	„ „
Катеринославщина	1	„ „
Донеччина	1	„ „
Миколаївщина	7	„ „
З'їзд НВТ.	1	„ „
Укснаб	15	„ „
За готівку	5	„ „
Восний комісаріят	27	„ „
За вуголь	48	„ „

Разом 553 вагонів хліба.

„Із тих 553 вагонів хліба — читаємо далі — голодуючі губернії дали 92 вагонів!“ — В голодуючих губерніях „сбор і обложено“ проводяться найбільш успішно. Це зовсім зрозуміла річ: сам же Радянський „Український Червоний Хрест“ констатує, що „населення в українських голодуючих областях таке вже виснажене, що майже половина цілком вже не може рухатися і йти до кухні за поживою“.. Деж тут найдеться ще у нього сила й енергія, щоб як слід опертися проти цього нового большевицького рабунку?..

Тих 553 вагонів українського хліба розділено, як слідує:

Самарська губернія дістала	163	ваг. хліба
Саратовська „ „	138	„ „
Царицинська „ „	83	„ „
Уральська „ „	66	„ „
Запоріжчина „ „	28	„ „
Цеканомгол при ВУЦВК.	15	„ „
Татреспубліка дістала	3	„ „

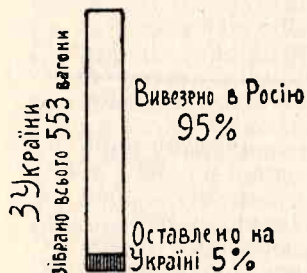
Разом 496 ваг. хліба.

Що сталося з 57 „нераспределенними“ вагонами хліба—більшевицький офіціоз благородно мовчить. Та про це легко догадатися...

Коли не числити 15 вагонів хліба, які цекампомгол оставив для своїх служачих, то виходить, що із здертих з голодної України 553 вагонів хліба, титулом „пожертв“, тільки 28 вагонів призначено на голодуючих України, с. т. 5%, а останні 95% вивезено з України!

Свій рот ближче.

Розділ жертв України.

Колиж звернемо увагу на самі тільки голодуючі області України, то, як заявляють самі большевики, з них „викачано“ 92 вагони, з чого оставлено на Україні лише 28 вагонів, а 64 вагони (себ-то 72%) вивезено таки в Росію.

Та большевицький рахунок тут багато „приу-

меншений“. Бо коли візьмемо під увагу ті губернії, в яких большевики на 1. березня 1922. року переводили реєстрацію голодуючих, то вийде, що:

з Полтавщ. зі	150.000	своїх голод.	взято	44	ваг.
„ Кременчуж.	150.000	„	„	15	„
„ Одещини	350.000	„	„	53	„
„ Харківщини	200.000	„	„	25	„
„ Катериносл.	775.000	„	„	1	„
„ Донеччини	675.000	„	„	1	„
„ Миколаївщ.	700.000	„	„	7	„

Разом з 3.000.000 своїх голод. взято 146 ваг.

Отже всі ці голодні області з 3.000.000 своїх голодуючих мусіли дати 146 вагонів.

Значить, большевики зі здертих 146 вагонів з голодуючих областей лише 28 вагонів, себ-то 19% оставили на Україні, а решту (себ-то 81%) вивезли в Росію. До цього завважити, що тими 28 вагонами користувалася тільки одна Запоріжчина,*) а всі вищевчислені голодуючі області не дістали нічого.

Радуйся, голодна Україно, такою большевицькою „поміччю“!

Та на цьому не кінець. „Під теперішню пору — читасмо далі — мається вже до 200 вагонів жертв переважно в Чернігівщині, Київщині, Волині й Полтавщині. Їх ще не розділено...“

Голодна Україна остаеться далі постійно кормильницею Поволжжя.

Крім жертв наложили большевики на Україну т. зв. „голодний пай“. Пояснення цього нового способу „допомоги“ голодуючим находимо в статті „Что такое постоянная помощь голодающим“ в офіціозі „Помощь голодным“ з дня 10. березня 1922.

„Поміч голодуючим повинна бути постійна... Вона повинна проявлятися не милостинею, не пожертвуванням, а дорогою самообмеження і лишення... Центральна Комісія помочи голодуючим виpracювала зразковий план, який затвердили всі помголи України та Всеукраїнський з'їзд незаможних селян.

Щоб прокормити голодного і урятувати йому життя, потрібно тільки один фунт хліба на

*) Тут на підставі брошурки капітана Квіслінга не від річи буде завважити, що большевики здерли зі Запоріжжя, яке на 1. березня 1922. р. числило 1.000.000 зареєстрованих голодуючих, 600.000 пудів хліба титулом натурального податку і його вивезли на Поволжжя. А це становить 600 вагонів, числячи 1000 пудів, або 160 метр. сотнарів на 1 вагон. — Прич. І. Г.

день, а в місяць, то буде 30 фунтів хліба. Це буде голодний пайок.“ — Пайки розділено на поодинокі губернії ось як:*)

	голодн. пайків	пудів
Поділля	296.000	222.000
Волинь	172.000	129.000
Чернігівщина	194.000	145.500
Київщина	302.000	226.500
Полтавщина	206.000	154.500
Кременчужчина	113.000	84.750
Харківщина	165.000	123.750
Одещина	83.000	62.250
Катеринославщина	49.000	36.750
Донеччина	101.000	75.750
Миколаївщина	37.000	27.750
Запоріжжя	22.000	16.500
Разом	1.740.000	1.305.000**)

„Крім того — заявляє „Помощь голодным“ — ті, що займаються промислом і торгівлею, мають дати на ту ціль 5% свого доходу.“***)

*) З брошури капітана Квіслінґа „La famine en Ukraine“.

**) Большевики викалькулювали, що 1.740.000 голодних паїв рівняється 978.750 пудам. Між тим простий рахунок показує, що ця цифра фальшива. А саме:

1 голодний пай 30 фунтам
1.740.000 голодних паїв . . . 52.200.000 ф.;

40 ф. = 1 пуд, отже 52.200.000 ф. = 1.305.000 пудам. Прим. І. Г.

***) Тут впадає в вічі нерівномірне трактування селян і промисловців та торговців. Вож це велика різниця заставити селянина, щоб він відступив останній шматок хліба „навіть зі шкодою власною і свого хазяйства“, — а жадати від торговця чи промисловця тільки 5% від його чистого доходу!.. В першому випадку совітська влада руйнує селянина фізично і матеріально, а в другому випадку накладається на торговця і промисловця розмірно смішно малий тягар. Та це зроблено не випадково, а обдумано і з розумом. А саме: хлібороби — це переважно Українці, — отже їх треба як найбільше винищити. Натомість торговці і промисловці, — це чужий, переважно російсько-жидівський елемент отже їх треба охоронити. Прим. І. Г.

По большевицькому обчисленню, скільки голодних паїв призначено на поодинокі категорії населення України, виходить:

селяне мають дати	1.118.000 гол. паїв,
робітники	164.000 „ „
нетрудові	458.000 „ „ *)
Разом	1.740.000 гол. паїв.

Большевицький офіціоз далі пише:

„Таким чином, по плану, Україна має дати щомісячно 800 вагонів хліба.“

Коли числити навіть по большевицькому рахункові, то до перевозу 978.750 пудів хліба (числячи 1.000 пуд. або на європейську міру 160 метричних сотнарів на 1 вагон) потрібно на це 978 вагонів. Значить большевики „приуменшили“ о 178 вагонів. Але ж на ділі голодні паї виносять не 978.750 пудів, але 1.305.000 пудів. Тимто Україна має дати щомісячно не 800, ані не 978, — але 1.305 вагонів хліба. Очевидно, це різниця на більше чим 500 вагонів щомісячно. Але що значить у большевиків така „дрібниця“!

Постійна поміч з України
(Голодні паї)

*) В большевицькому офіціозі „Помощь голодным“ цифра ця подана: 458.000 голодних паїв. Натомість в брошурці капітана Квіслінґа — 458.000 голодних паїв. Тому я її виправив так, як це стоїть в брошурці Квіслінґа, бо инакше між підсумками голодних паїв по губерніям і по категоріям населення булаб різниця о 2.900 паїв. Виходить ясно, що цифра 458.000 помилкова. Прим. І. Г.

Вони вже найдуть на це відповідне місце...

Для перевірки, чи всі беруть участь у постійній помочі голодуючим, заводиться голодний пашпорт, де робиться помітки. Хто не внесе припадаючої на нього „постійної помочи“, той відповідатиме перед судом.

Зібраний хліб розділяється як слідує:

Поділля помагає Запоріжжю і Царицину.
Волинь помагає Миколаїву і Самарі.
Чернігівщина помагає Саратову.
Полтавщина помагає Катеринославу, Саратову і Царицину.
Кременчужчина помагає Самарі.
Харківщина помагає Уральській губернії і т. д.*)

При цьому завважується в большевицькому офіціозі, що цей план ще далеко неповний, бо треба ще збирати на переселенців та на постійно прибуваючих голодних дітей.

Під яким ключем розділюватиметься ті „голодні паї“, цього большевицький офіціоз не подає. Та цього можна приблизно догадатися із отсих його слів:

„В голодних місцевостях України є 3 мільйони**) голодуючих, а на Поволжжю 15 мільйонів. З тих в 4 губерніях прикріплених до України 6 мільйонів, а всього 9!“

Виходить отже, що большевики так помагають голодуючій Україні: Стягають з неї

* Замітна річ, що большевики чомусь не докінчили виказу про розділ зібраних „голодних паїв“. Іменно цікаво було знати, чи Одещина та Донецьчина також входять в рахунок, як рівнож, кого має годувати Київщина. Прим. І. Г.

** При цій нагоді варто завважити, як то большевики свідомо, брехливо приуменьшують цифру голодуючих на Україні. Сам же В. А. Арнаутів виказує, що на Україні голодує 8.000.000 душ, а радянській „Українській Червоній

щомісячно 1.305 вагонів хліба і з того 435 вагонів оставляють голодуючим України, а 870 вагонів висилають на Поволжжя!...

Отже не тільки, що з України забрано ревізичіями і розкладкою всі резерви хліба, — не тільки що натуральним податком доведено Україну до цілковитої загибелі, не тільки, що 95% всього забраного титулом пожертв з України хліба вивезено на Поволжжя, не числячи вже того великого рабунку, якого доконала і доконус на Україні червона армія, як така і т. д., і т. д., — а ще й тепер загибаюча з голоду Україна мусить постійно годувати російське Поволжжя!

І це діється саме в тому часі, коли вже весь український хліб пішов в Росію, коли величезна американська і західно-європейська поміч звернена майже виключно на Поволжжя. В тому часі, як московська „Правда“ пише, що „на Поволжжю положення основно покращало і найгірші часи минули“, а навпаки на Україні сама большевицька преса визнає, що „без негайної більш реальної помочи по лавина голодних засуджена на неминуче вимірання“. („Помощь голодным“, Харьков, 14. квітня 1922.) Це діється в тому часі, коли такий безсторонній чужинець, як представник АРА, професор Гатчисон, ще в зїмі, об'їхавши голодні області України, заявив, що „страхіття Поволжжя ніщо в порівнянню з тим, що він

Хрест“ — голодним“ каже, що грозить загибель 7.000.000 лише селян!...

Так само капітан Квіслінг на підставі офіційних дат самоїж совітської влади усталює цифру голодуючих на Україні на 8.000.000 душ. А тут большевики, коли йде о допомогу тим же, зрабованим вже до останнього шматка, який вирвали з рота конаючого а голоду населення України, — приуменьшують цифру голодуючих на Україні на яких близько $\frac{2}{3}$: замість 8 мільйонів — подають тільки 3 мільйони. Прим. І. Г.

бачив тут“.) (Кременч. „Известия“, 17. січня 1922.)

І хтож тут являється людоїдом в правдивому слова того значінню: чи та нещасна мати, що в безмежній розпуці, в приступі голодової психози вбиває одно зі своїх опухлих з голоду дітей, „яке так чи инакше, як не сьогодні, то завтра, мусіло вмерти“, щоб нагодувати решту загибаючих з голоду, чи той, не політичний, але дійсний бандит-рабівник, якому на імя: російський окупант, що з одного боку, любуючись описами бездонного горя, яке сам спричинив на Україні і громлячи на всіх і вся за те, що з йогож вини не спішуть з поміччю, — з другого боку сам свідомо відбирає з рота умираючої з голоду України останній вже шматок хліба і вивозить його на Поволжжя?? Відповідь ясна, як і ясно те, що ціллю російського окупанта є: фізично вигубити як найбільше українського населення і в цьому напрямі ведеться ціла його теперішня голодова політика. Ось де людоїди! Не ті ненормальні вже, опановані голодовою психозою, що самі не знають, що чинять, а ті здорові, одягнені, добре нагодовані, що обдуманно, по згори наміченому планові, консеквентно, систематично, „без сентиментів“

*) Не від річи буде навести тут дуже характеристичний пасус з большевицького офіціоза „Український Червоний Хрест — голодним“, Київ 17.—23. квітня 1922. р.: „... На кого спаде обовязок прохарчувати і спасти від голодової смерті тих, кого ми самі, ціле населення України, не можемо піддержати? Тож їх велика кількість п'ять-шість мільонів! Хтож їх спасе? Великоросія? Остання Росія? Але там своя біда. Там арифметика не краща, а то і погірша нашої“.

Зі сказаного виходить: 1) Ціла Україна не має зараз навіть стільки хліба, щоб змогла врятувати життя свого власного голодуючого населення. 2) Україна має і се бувальш віддати Росії, але від неї не може ніколи надіятися на ніяку, хоч би найменшу поміч, навіть в найчорнішу годину страшної голодової смерті. 3) Що до Росії, то совітьська влада числиться там з її арифметичними оглядами, але що до України, то ніяка арифметика не має місця. Прим. І. Г.

доконують діло знищення нації, знищення її культури і взагалі всього, що носить українське імя. Це — справдішні людоїди!

Голодовий податок і збіжжева позичка.

Большевики „для оказання помощи голодающим“ наложили ще „общегражданский налог“ у висоті $\frac{1}{2}$ до $1\frac{1}{2}$ золотого рубля на особу, який стягається по курсі. Наколи взяти за підставу курс, установлений „наркомфіном“ з дня 25. квітня 1922. р.: 1 золотий рубель = 200.000 совітьським рублям, — то голодовий податок винесе 200 до 300.000 рублів на особу. Одначе треба думати, що чим раз далі, то курс золотого рубля зросте. Цей „общественный налог“ мав бути зложений до дня 31. травня 1922. року. Хто пізніше схотів би заплатити, той мусів доплатити 10%, а вже після 30. червня 1922. р. совітьська влада стягне його примусовими способами, тільки вже в потрійній висоті.

Та і на цьому ще не кінець. Газети донесли були, що совітьська влада розписала короткочинцеву державну позичку збіжжеву на 10 мільонів пудів жита з обовязком віддати позичку в часі від 1. XII. 1922. до 31. I. 1923. р. в натурі*). Декрет датований 20. травня 1922. року і підписаний Калініним.

Як доносить телеграма з Москви з дня 5. липня 1922. р., большевики вже встигли і стягнути з населення ту збіжжеву позичку, а

*) Дуже треба сумніватися, чи совітьська влада віддасть ту збіжжеву позичку. Привідеж новий натуральний податок, придуть нові драчки, то не тільки зарахують ту позичку, а ще прийдеється багато-багато до неї додати. Прим. І. Г.

14 Герасимович, Голєд на Україні.

саме зібрано: з селян 4 мільони пудів, з робітників 3 мільони пудів, а державні інституції дали також 3 мільони пудів. З огляду на те, що ані фабричні робітники, ані державні інституції фактично не орудь, не сіють, то виходить наглядно, що всю ту „позичку“ мусіли дати таки хлібороби.

Ніде вправді не сказано, кільки цієї примусової державної позички здерли большевики з України. Але коли взяти за підставу дотеперішню большевицьку практику, де вони стягали з України приблизно $\frac{2}{3}$ натурального податку всієї російської федерації, то можна припустити, що і в цьому випадку вони мабуть не багато поступилися.

До цієї „помочи“ голодуючим (примусові пожертвування, голодні пайки, голодний пбдаток, державна збіжжева позичка і т. д.) улаштували собі большевики ось який апарат:

а. Органи виконуючі.

1) В. С. У., 2) Наркомпрос, 3) Наркомздрав, 4) Наркомсобез, 5) Наркомфін, 6) Наркомвнудел, 7) Укрсовнархоз, 8) Наркомпрод, 9) Наркомзем, 10) Наркомпуть, 11) Вукопспілка і Вукопромспілка.

б. Органи надзору.

12) Наркомінспекція, 13) Наркомюст, 14) Верховний Трибунал, 15) Всеукраїнська Черезвичайка, 16) Ц. С. У., 17) Наркоміндел і 18) Наркомпочдел.

І коли цей большевицький апарат, з його десятками, сотками і тисячами підвідділів со-вісно виконає весь „намічений план“, то в голодуючих областях України не буде вже для кого нести голодової помочи...

Церковні скарби України на фронті голоду.

Ціла большевицька преса переповнена шаленою демагогічною агітацією за вилученням церковних цінностей на поміч голодуючому населенню. В одному тільки офіціозі „Помощь голодным“ з 10. березня 1922. находимо в тій справі статті: „Молчать“... „Верующие и помощь голодающим“. А далі читаємо: „Церковные ценности должны быть превращены в хлеб для голодных.“ „Нужное для спасения голодающих золото и серебро в советских республиках есть, — оно в православных храмах“ і т. д. Навіть над відозвою Української Автокефальної Православної Церковної Ради в Києві до населення всього світу про допомогу голодним, яку помістили на останній сторінці „У. Ч. Х. — г.“, не втерпіли большевики, щоб не покласти надпис: „Церковні скарби на хліб голодним!“

Ниче нотуємо за большевицькою пресою, як реально переводяться повищі кличі в життя. „Помощь голодным“ з 10. березня 1922. інформує:

„Ліквідаційним відділом наркомюста впрацьований законопроект про передачу цінного церковного майна на фонд помочи голодуючим. Декрет прийнятий совнаркомом (Совіт народніх комісарів) дня 5. березня 1922. року і переданий ВУЦВК (Всеукраїнський Центральний Виконавчий Комітет).“

Видко та справа у виконкомі не залежалася, бо вилучення церковних цінностей розпочалося вже на велику скалю. З „Червоної Правди“ (число 95) дізнаємося про склад деяких таких комісій. В Чернигові губкомісія під головуванням завідуючого губерніяльним фінансовим відділом тов. Вінчина. На Катеринославщині губкомісія складається з голови Сухонова, Коге-това (голова губерніяльного партійного комітету, т. зв. парткому), Трощина (голова губви-конкому) та Постнікова (голова губерніяльної

черезвичайки). В Кременчузі на чолі губкомісії стоїть член Всеукраїнського Центрального Виконкому Облапенко.

Вже є і деякі звідомлення про успіхи праці комісії про вилучення церковних цінностей. „Червона Правда“ (ч. 94) повідомляє:

„На 12. квітня здано в губерніяльний фінансовий комітет у Харкові: 21 пуд 1 фунт 58 золотників срібних виробів і 1 фунт 2 золотники 66 дол. золотих виробів. Крім того в катедральному соборі намічено до вилучення срібний дзвін вагою більш, як 18 пудів.

До 12. квітня вилучення було переведено в 5 синагогах, 4 православних церквах, 1 лютеранській кірсі, 1 вірменсько-грегоріанській церкві та в 1 римо-католицькому костелі.“

У Києві комісія по вилученню почала працю 2. квітня і сподівається покінчити її до 20. квітня. Почали вилучення з Києво-Печерської Лаври та Софійського Собору. Наслідки вилучення: 1 пуд 19 фунтів золота, 533 каратів брилянтів, 231 пудів срібла, усе в виробах.

На Запоріжжі комісія під головуванням тов. Колоса збрала 7 пудів 16 фунтів 39 золотників срібла; підрахунок решти вилученого майна ще переводиться.

Таким чином, згідно з наведеним тут повідомленням, в Харкові, Києві та Запоріжжі зібрано до половини квітня: 1 пуд 21 фунтів 66 дол. золота, 533 каратів брилянтів і біля 280 пудів срібла.

Очевидно, праця в тому напрямі продовжується невтомно далі. Однак вже дотеперішні успіхи дають змогу совітській владі закупити величезні засоби хліба для голодуючої України. Між тим голова цекапомголу А. Іванов інформує, що на ту ціль призначено тільки 1 мільон рублів з фонду церковних цінностей... (Див. „Совітська поміч для України взагалі“ в цій книжці.)

Розкрадання і зловживання жертв для голодуючих.

Знаючи способи большевицького хазяйнування, не можна собі навіть уявити якої небудь збірки, ревізії, транспорту; завідування яким небудь майном і т. п. без крадіжей і зловживань, і то, очевидно, на таку скалю; що звичайні злодії в західній, Європі або навіть і в Америці являються супроти них ще мало розуміючими, початкучими учнями.

Возьмім для приміру маленький зразок відносин на залізницях. Московська урядова „Економическая Жизнь“ подає перегляд краді-

жей за час від 15. до 31. грудня 1921. р. на одному тільки залізничному шляху Москва-Казань, подаючи від себе, що ті дати ще багато неповні.*) Отже на повищому залізничному шляху сконста-

*) „Der Ost-Express“, Blatt 2, Berlin, den 1. März 1922.

товано 1258 випадків крадіжей. Скрадено між іншим збіжжя 16.650 пудів, інших продуктів живності 2.300 пудів, цукру 10.041 пудів, нафти 10.000 пудів, вугля 17.000 пудів, інших товарів 90.000 пудів і до того цілий ряд випадків менших крадіжей. Коли зробимо підсумок цього, то вийде дуже поважна сума — 145.991 пудів скрадених річей, не числячи, очевидно, менших крадіжей. Про колосальні успіхи злодійського апарату в комуністичному царстві наберемо поняття, коли унаглядимо собі, кільки це вине вагонів. Отже числячи 1000 пудів (себ-то 160 метричних сотнарів) на 1 великий вагон, то вийде, що за дуже короткий час—бо ледви за половину місяця скрадено на одному тільки шляху 146 великих нагужених вагонів всякого добра, себ-то три величезні комплекти тягарові потяги! А щож доперва за весь час і то по цілій російській федерації!?. Хай же спробують зрівнятися з большевиками звичайні західно-європейські, американські і взагалі всі злодії цілого світу!.. Рекорд що до цього буде рішучо за російськими большевиками!

Тут мимоволі приходить на гадку характеристика „усовершенствованиа“ злодійської штуки у Москалів, що її так коротко і влучно представив Леонід Андрєєв в своїому „Оповіданні про сімох повішених“:

„Мы всё, орловские, промышленные головы. Орель да Кромы — первые воры. Карачевъ да Ливны — всёми ворами дивны. А Елецъ — такъ тотъ всёми ворами отецъ.“

Коли так вже за царських часів буйно розвивалося і процвітало між Москалями злодійське ремесло, то не дивуватися, що тепер, коли чимало тих „воровських отців“ дохопилося до влади, то російські большевики досягнули під тим зглядом світовий рекорд.

І коли так розкрадається збіжжя, вугіль, нафта, цукор і т. п., то можна уявити собі що діється зі золотом, діамантами, брилянтами і другими дорогими каміннями, вилученими з церков!

Вправді досі офіційних відомостей ще нема про большевицькі успіхи на тому полі, одначе деякі зіставлення їхніх власних даних вказують вже тепер недвозначно, куди диваються ті зрабовані дорогоцінності.

„Червона Правда“ (ч. 95) друкує, приміром, таке радіо з Харкова центральної комісії по вилученню церковних цінностей:

„На Україні до 26. квітня біжучого року забрано 1 пуд 35 фунтів золота, 161 пудів срібла, 708 каратів брилянтів і інші цінності.“

Між тим в томуж таки 95. числі „Червоної Правди“ надруковано повідомлення, що в одному тільки Києві, де вилучення ще не закінчено, забрано 231 пудів срібла, себ-то 70 пудів більше, ніж виказує справоздання збору по цілій Україні! Коли в такій кількості зникає срібло, то можна собі уявити скільки безслідно зникає золота і брилянтів.. („Укр. Праця“ з 11. 6. 1922.)

Та і тут поволі починається прояснювати. Візьмім, наприклад, таку коротку та багатомовну телеграму:

„Гага, 6. липня: большевицькі делегати, користаючи з привілеїв гостинности, привезли між „документами“ великі маси діамантів, загранич з церков в Росії, які хотять продати в Голляндії.“ (Амер. „Свобода“ з 8. липня 1922.)

І ще один класичний примір:

Все зрабоване по церквах золото й срібло, — то звичайно не в сирому стані, а виключно виробі, часом дуже містерні, а через те ще більш дорогоцінні. Та большевики, не дивлячись на це, все те перетоплюють. І якраз дуже цікавий вислід такої маніпуляції. Загальнодержавна „Гохрана“ подає, що з перетоплення 30.000 кілограмів золотих річей узискано лише 800 кілограмів чистого золота, себ-то 2²/₃%!*)

Перебуваючи довший час в большевицькому царстві, вже я звик до такого рода позицій на їхніх рахунках, як: „утечка“, „усушка“, „роз-

*) До цього диви рисунок на стор. 176

сипка“ і т. п.; але ця остання „перетопка“, то вже переходить всякі міри можливості! Дійсно з цього боку большевики недостижимі!!!

А тепер придивімся, що діється по комісіях та комітетах помочи для голодуючих, по дитячих кухнях і т. п. організаціях та інституціях. З огляду на це, що на Україні організації і інституції в тому напрямі ще не розвинулися, подаю приклад дотичних відносин з Поволжжя. Соціалістичний орган „Голос Росії“ № 991. з дня 16. червня 1922. р. містить оригінальну кореспонденцію зі Саратова п. з. „Воіющее преступление“. Там читаємо:

„Уже давно ведеться у нас зорганізована боротьба з голодом. Вже минуло доволі часу, цілковито вистарчаючого на це, щоб поробити підсумки цієї боротьби. Факти до того такі „воіющіє“, що злочинно булоб мовчати про них.

Як по других місцевостях, так і в нас був з початку зорганізований „Губернский Общественный Комитет помощи Голодающим“, який скоро замінився в один з більших губерніяльних апаратів, які задержували продукти на „самоорганізацію“, а голодуючим уділяли тільки маленьку поміч.

Як по всіх совітських установах, так і в губкомпомголах або „Комитетъ самопомощи“, як злобно прозвали його совітські горожани, на чалися величезні зловживання і крадіжкі, в наслідок чого „губисполком“ був приневолений перевести деяку реорганізацію комітета, переіменувавши його в Комісію помочи голодуючим, що очевидно не змінило діла.

Крадіжкі продовжувалися. Злодіям мало було продуктів місцевого „русского происхождения“ і вони звернули свою увагу на англійські, призначені для харчування дітей. Тому то про ці крадіжки заговорила совітська преса, в № 273. місцевих „Известій“ поміщено окрему відозву, яка починається так:

„З огляду на вкорінившися масове зловживання в дитячій кухні міжнародньої помочи

дітям...“ а в № 283. тих же „Известій“ в передмові до інструкції про розділювання дитячих обідів вказується на це, що обіди навмисне заготовляються в більшій скількості, чим потрібно, і розносяться відрами по домах.

Злодійство, хабарництво, зловживання, розтягання добра — все це так вкорінилося в організм совітських урядовців, що без них не може обійтися ані одна бюрократична установа, а тим більше така, як „компомголу“, де так багато можливостей і цілковито немає контролю. Забірання і зловживання стали у нас такими звичайними явищами, що навіть розтягання всякого добра на фронті голоду не викликають обурення, — про них говориться тільки мимоходом.

Хто регулярно слідить за відділом „Борьба с голодом“ в місцевих „Известиях“ і „Советской деревне“, той вже давно переконався, що розділення харчевих засобів, призначених для голодуючих саратовської губернії, не зачинається від голодуючих, а навпаки, ними кінчиться“...

Коли большевики так провадять рятункову акцію на Поволжжю, на тому Поволжжю, яке вони вважають „очагом своєї революції“, то можна собі уявити, що то діється на „контрреволюційній“ і „бандитській“ Україні, яку вони „рятують“, забіраючи доценту останній шматок хліба з рота умираючого голодовою смертю українського населення!..

* * *

При цій нагоді не від річи буде додати про долю тих пакунків, які посилають за кордону, головнож з Німеччини, різні емігранти з Великої України та з Росії своїм рідним чи знайомим, що осталися на територіях совітського царства.

Берлінський „Руль“ (ч. 505 з 29. 7. 1922.) поміщає в тій справі такі 2 дописі:

Перша допись:

„Деякі місяці тому назад я вислав був через одно з багатьох повсталих у Берліні бюр посередництва посилки моїм рідним, що живуть тепер у Києві. Всі ті посилки дійшли (правда після 4—5 місяців). Та із писем, які я нині одержав, вияснилося, що совітське правительство, безнастанно дбаючи про добро своїх підданих, обкладає всі зза кордону прибувші товари такими неймовірними митами, що через те висилання посилок являється цілковито безцільним, бо таким чином „допомоги“ своїм рідним оказується в той спосіб „медвежу прислугу“.

За так звану річеву посилку (що складалася з куплених мною галантерейних і аптечних товарів на загальну суму 1.300 нім. марок) казали адресатові заплатити трицять шість мільйонів рублів мита!

За кожную харчову посилку (яка містила всього один фунт какао) із адресатів стягнули по два мільйони рублів мита!

Хто має уха слухати — хай слухає. Коментарі, думаю, зайві.

Прис. пов. Вл. Гольденберг.

Друга допись:

„До останнього часу можна було висилати в Росію маленькі посилки — Muster ohne Wert. — вагою не більш, як 500 грамів. Посилочки ті йдуть дуже гарно й скоро. Але за останні часи стали за них брати мито в таких розмірах, що посилка цілковито не оправдується. Говориться, що за харчеві посилки мита не беруть, але за фунт масла взяли „за догляд, печатки та шнурок“ 700.000 рублів, як мені писали, половину тамошньої базарної ціни. За старі цайгові річи взяли 4.000.000, „за яку ціну можна тут купити 2 таких“. Таким способом ті посилки, які були більшою підпорою, прийдеться здержати.

Посилки 5 кілограмові з річами і 15-кілограмові з провізією, всі, через кого вони не висилалися, йдуть через Детруту (Deutsch-Russische Transport-Ges. m. b. H.), а всі останні посередники являються тільки комісіонерами. Детрута має монополію тих посилок.

Я особисто познакомився в Гамбургу з тим заведенням і мушу посвідчити, що висилка відбувається дуже гарно, але на тому діло не кінчиться. Ні одна з посланих мною 16 посилок, з котрих перші були послані вже в березні, до цього часу не дійшла, та ніякі справки ні в Гамбурзі, ні в Росії не помогли, хоча всі числа посилок відомі. Всі посилки були адресовані в Москву.

На провінції діло стоїть ще гірше. За 1 фунт шоколаду взяли в Арзамасі 1.700.000 рублів мита, а в Архангельську за гуверівську посилку хотіли взяти 64.000.000 і не взяли лише тому, що предложено від „комбеда“ посвідчення про неможливість.

— Р. —

Большевицькі методи й цілі при розділюванні пожертв.

При розділюванні закордонної допомоги голуючим мають большевики на оці свої політичні цілі і цьому підпорядковують вони все: справедливість, гуманність, чесність, милосердя і т. п. „буржуазные предрассудки“. Щоб не бути голословним, подам на доказ кілька класичних прикладів:

Канадійський „Український Голос“ з 17. травня 1922. р. в статті п. з. „З раю большевиців“ помістив інтерв'ю свого кореспондента з вивандрувавшими з Поволжжя німецькими колоністами. 25 душ Німців виемігрувало зі села Печняж саратовської губернії і по довгих

переполах, по кількамісячній подорожі via Москва дісталися кінець кінцем до Латвії, де одержали поміч Американського Червоного Хреста в формі продуктів і одежі. Далі читаємо дословно:

„Адам Шмід, один з емігрантів, будучи більше інтелігентним чоловіком, сказав, що бачив на власні очі, як до Москви прибув потяг з американськими жертвами, призначеними для голодуючих Самари й Саратова. Цей потяг був розтягнений в Москві і далі не рушився. Не остав ані один фунт хліба, ні одежі, котру люде жертвували для тих, що нуждаються; це все розібрали червоноармійці. Також казав, що поміч дають лише тим, хто комуніст. Котрий ні, то здихай, як собака; ніхто на тебе не зверне найменшої уваги. Сказав, що ціль большевиків: виморити голодом людей, котрі не хочуть визнати їхнього панування.“

Вищесказане загально німецькими колоністами з Поволжжя підтверджує і кореспондент з Саратова в соціалістичній російській газеті „Голос Росції“ № 991. з дня 16. червня 1922. р., подаючи на доказ цілу низку фактів та статистичних даних, опублікованих в місцевих офіційних органах правлячої партії і губісполкома. Із поданого там дуже цікавого під тим зглядом матеріялу наведу тут для прикладу тільки що найбільш характеристичні випадки і зіставлення. Там читаємо між иншим:

„В першу чергу задовольняється Саратов не тільки цілковито, але навіть поверх всякої норми, потому повітові міста, і тільки це, що остає звідтам, дається дійсно голодуючим, які так жадно чекають помочи від влади.“

Кореспондент наводить, що на Поволжжю, не числячи дрібних організацій, мається потрійна велика допомога голодуючим, а це: державні пайки, харчування, що його достарчують товариства, між якими перше місце займає органі-

зація Нансена, та англійська допомога — головню для дітей.

В № 272. „Известий“ і в № 8. „Советской деревни“ поміщено постанову секції громадського харчування про розділ 152.000 державних пайків. З того 7 голодуючих повітів з 811.000 душ голодуючого населення одержали 116.369 пайків, а останні 6 голодуючих повітів — 3.636 пайків; для самогож міста Саратова оставлено 31.995 пайків, призначених в першу чергу для безробітних“.

Для кого оставлено таку велику скільність продуктів в Саратові? — питає кореспондент. Там там безробітних не більш, як 3.000 душ, а біженців 2.500 душ.

Між тим у петровському повіті, який числить 511 тисяч голодуючих „іза недостачі харчів — харчівень немає ніде“ („Известия“, № 273).

В балашівському повіті на 131.000 голодуючих є в місті 4 харчівні на 2.000 люде, а в цілому повіті тільки 1 харчівня на 25 люде („Известия“, № 273) і т. д.

Те саме і що до дитячих пайків. В самому Саратові є 103 дитячих харчівні. „Доволі стати в якій-небудь з тих харчівень, пише саратовський кореспондент, щоб переконатися, що дуже багато дітей, користаючих з харчівень, є гарно одіті й обуті, більша частина одіта середньо, але зовсім не голодна і тільки невеличка частина дітей дійсних бідаків; одначе і їх всеж таки не можна зрівняти з селянськими дітьми, що сотнями вмірають з голоду.“

Далі за місцевими офіційними органами подає кореспондент: „Дуже часто діти обідають в кількох харчівнях.“ „Із тих дітей, що приходять харчуватися по харчівнях, є діти зовсім маючих семейств, де вони вже дістають англійські пайки прямо до дому.“ („Известия“, № 283.)

Що до дітей робітників, то читаємо: — „В № 291. „Известий“ поміщена стаття замзавагубкомунотделом Захарова, котрий між иншим пише: „Максимальний зарібок кваліфікованого

робітника в трамваєвому парку — не один мільон, а три мільони.“ Це за місяць жовтень 1921, коли мука коштувала 160.000—180.000 рублів, а фунт м'яса 3.000 рублів. Далі він вказує, що робітники й служачі трамваю та електростанції можуть діставати обіди за 3.000—10.000, а діти їхні дістають безплатно обіди від Комітету помочи голодуючим“.

Коли таким чином місто не тільки забезпечене харчами цілковито, „але навіть поверх всякої норми,“ то — читаємо далі — „вистарчить від'їхати денілька десятків верств від міста і попадеш в країну страхіття і жаху. Голод опановує вже половину губернії. Більш чим 1 мільон голодуючих. Смерть косить направо і наліво. Батьки вбивають дітей... Ідуть трупи... Чи є що небудь подібного у нас в Саратові?..

В Саратові навпаки: велика маса кавярень, булочних, цукорень, в котрих такий натовп, що по годині мусять стояти в черзі, щоб дістати десяток „пирожных“ (тісточок).

Всі театри, цирки, кіна, не дивлячися на скажені ціни, переповнені. В десятках робітничих і неробітничих клубів танцюють, грають в лото, карти до рана.

З одного боку голод, холод і смерть... Смерть без числа, без кінця... смерть як не нині, то завтра. А з другого боку повне життя бе ключем. Кавярні, кабаре, ресторани, лото, театри, вино, окремі кабінети...

І от, серед дітей того міського населення розділюється 35.000 пайків, а уміраючі з голоду діти села дістають тільки 1 пайок на 6 до 7 душ.

Для чого це діється? В ім'я чого виривається з рота уміраючого хлібороба шматок чорного хліба і дається тим, що мають його доволі? Во ім'я чого? Так це все робиться в ім'я тогож проклятого принципу: власть без кінця... Треба, щоб були сильні міста, bastiони, розкидані між багатомільоновою селянською ма-

сою і вони держалиб розслоєне, незорганізоване, загулюкане селянство в послуху!“

„Великий, кричучий злочин — кінчить саратовський кореспондент — доконується тут в совітській Росії... Величезний і підлий обман доконується большевиками там, за кордоном... Хай мільони робітників всього світу знають, що зібрані ними грошові засоби не йдуть на спасіння голодуючих, а навпаки на них купуються нові кайдани рабства і безправства для багатомільонових трудячихся мас!“

Коли так російські большевики поступають у себе на Поволжжю, яке „годувало і зодягало червону армію, яке харчувало голодну Москву“, яке являється „очагом“ большевицької революції, для котрого забрано і забирається весь хліб з України і вже від ранньої весни 1921. р. ведеться в Західній Європі і Америці шалену допомогому агітацію із не абиякими реальними успіхами, то можна собі уявити, як то вони поступають в завойованій колонії — Україні, тому гнізді „сепаратизму“ і „контр-революції“ большевицької, яке коштувало їх стільки жертв та де вони і досі почувають себе дуже непевно серед крайне ворожого оточення і мусять спиратись на штики мільонової червоної армії, зложеної з чужого Україні елементу та на всякого рода черезвичайках з її провокацією, шпіонажем і терором!..

Тому не дивуватися, що большевики, як найточніше обчисливши, що для прохарчування голодуючого населення п'яти полудневих губерній України треба до їхнього врожаю в 1921. році 54.156.670 пудів доконче додати 196.958.330 пудів хліба, — не тільки нічого не додали, а навпаки зрабували до січня 1922. року з України 61.000.000 пудів хліба титулом натурального податку, а зі самих голодних областей 18.000.000

пудів і далі безпошадно грабують Україну під ріжними претекстами. Не дивуватися, що голодуючому півдню України „не припадає майже нічого навіть з тих запасів, які прибувають в чорноморсько-азовські порти за кордону. З українських портів і через Україну все транспортується на північ. До кінця квітня 1922. року представники Нансена в чорноморських портах головним чином займалися доставкою харчів для Поволжжя.“*)

Вищенаведені факти доказують понад всякий сумнів, що російські большевики, розділяючи пожертвування для голодуючих, в першу чергу мають на оці свої політичні цілі і не звертають найменшої уваги на дійсну людську нужду. Голодовою політикою вони стараються з одного боку скріпити свою захитану позицію і поповнити свої державні і приватні фінанси, а з другого боку ослабити й принизити всі ворожі собі елементи. З окрема ж дотично України, то в їхньому цілому безоглядному і крайнє ворожому поступованню ціль їхньої голодової політики пробивається дуже ясно: 1) забрати з України всі запаси живности, 2) не дати їй потрібної допомоги бодай з частини зрабованого ними добра з України, 3) по змозі не допустити (чи то промовчуванням про правдивий стан, чи то брехливим інформуванням, чи то в кінці направлюванням готових транспортів в російські області) визначнішої закордонної помочі для України, — а все те для того, щоб свідомо як найбільше Українців виморити голодом. Що при цій нагоді гине з голоду багато й не-українського населення — це річ ясна.

*) Лист Ц. К. У. С. Д. Р. П. з 17. травня 1922. року до соціалістичних організацій цілого світу.

Новий продналог на Україну.

Європейську пресу оббігла телеграма такого змісту:

„Дня 11. квітня відбулося в Харкові спільне засідання президії Всеукраїнського Виконавчого Комітету і ради народніх комісарів, на якому ухвалено податки на господарський рік 1922—1923. За одиницю прийнято один пуд жита. При надходячих жнивних має Україна дати 140 мільонів одиниць (пудів) жита податків. Природні податки можна платити слідуючими господарськими продуктами: збіжжя, сіно, олійні насіння, картопля, солома, м'ясо, товщ.“

Прямо вірити не хочеться, щоб найшовся такий звір, що, не дивлячись на безнадійне безпросвітне становище на Україні, де „жах душу охоплює“ і „не стає слів пересказати страшні явища цього лиха“, де „не стає фарб, щоб змалювати це страшне Дантейське пекло голоду“, щоб, не дивлячись на це все бездонне горе, замість подати умираючим шматок хліба, знов накладав на нещасне населення багатомільоновий натуральний податок. Але від російських большевиків можна сподіватися всього!

Вониж самі обчислили, що п'ятьом голодуючим губерніям України до зібраного там в році 1921. врожаю в 54.156.670 пудів хліба треба додати 196.958.330 пудів, щоб прохарчувати тамошнє населення. Та вони не тільки що нічого не дали, а навпаки забрали з України по січень 1922. року 61.000.000 пудів хліба (а продналог стягали аж по березень 1922. року), забіраючи зі самих голодних областей 18.000.000 пудів хліба. Вониж самі здерли з України 553 вагони хліба титулом „пожертвувань“ і так їх розділили, що лише 28 вагонів, себ-то 5% оставили голодуючим України, а решту 95% вивезли в Росію, та і дальших 200 вагонів „пожертв“ вже приготували до вивозу. Вониж самі в цей жахливий час нечуваного голоду заставили Україну давати

Поволжжю щомісячно 870.000 пудів хліба. І так наприклад: Харківщина має щомісячно доставляти уральській губернії 123.750 пудів хліба, а між тим у неї самої є 200.000 голодуючих, яких вона не має чим прокормити. Кременчучина має щомісячно доставляти Самарі 84.750 пудів хліба, а між тим в ній 150.000 урядово зареєстрованих комплетно голодуючих загинув без ніякої помочи і т. д., і т. д. Коли це все зважиться, то прийдемо до переконання, що нічого такого гідного немає під сонцем, на що не зважились би російські окупанти, коли ходить о цілковите знищення української нації. Тому й повища телеграма набирає ваги не тільки правдоподібності, але й реальної можливості.

З Москви доносять під датою 5. липня*):

„Большевицький комісар Леон Каменєв, котрий тепер заступає голову комісарів Леніна, каже, що він обрахував, що сьогорічні жнива в Росії винесуть 3 1/2 мільярда пудів збіжжя, отжеж на 1 мільярд більше, ніж дали жнива минулого року. Одначе, все таки сказав він, є пожадана загранична поміч для годування дітей, інвалідів (німечників) і для піднесення селян, що перебули голоднечу.

Американські кореспонденти питались Каменєва, чи він вважає потрібним, аби американська запомогова адміністрація Гувера осталась в Росії і по жнивах. На се він відповів, що большевики зробили умову з АРА, щоб продовжала свою запомогову акцію в Росії до січня 1923. року.

Звіти з усіх сторон Росії, крім північних, які приходять з Москви, виказують, що збіжжя доспівають усюди й жнива заповідаються красні. Як жнива будуть такі великі, як заповідаються, то се буде найбільший збір збіжжя від початку світової війни.

Виходить, що коли врожай гарний, такий гарний, якого ще не було досі від початку війни,

*) Американське „Озобода“ № 155. в дня 7. липня 1922. р.

то очевидно можна і треба наложити й продналог у відповідній, небувалій досі висоті, тим більше, що на відбуваючійся російській голодовій виставі в Берліні той продналог, який фактично причинився до голодової смерти цілих мільонів нещасного населення, представлено як велике розгонне колесо, від котрого має розцвісти промисел, торговля, наука і т. д., а між иншим найкраще й самеж хліборобство!...

Коли з цього вийде знов не розцвіт, а нова голодова катастрофа, то большевики, як і досі це постійно робили, удаючи невинних, наївних овечок, скажуть, що це все була „очень дурная информация“ і кінець! Впрочім... Впрочім... для чогож існує на світі Західна Європа та Америка? Щоб надсилати все нові й нові матеріальні ресурси та рятувати загибаюче населення від викликаной большевицьким режимом голодової смерти. „Наївні ягнятка“ вже наперед забезпечують собі, приміром, американську допомогу покищо до 1923. року, а що буде далі, то покажуться...

Таким чином большевицькі верховоди числять на подвійний інтерес: з одного боку здеруть з населення продукти його мозольної праці, а з другого „реакційний, буржуазний“ закордон все таки рятуватиме населення від голодової смерти...

Д-р Нансен, який — мимоходом кажучи — виглядає на „найбільший збір збіжжя“ представляє трохи в иншому світлі, передвиджуючи мабуть таку большевицьку господарсько-голодову політику, радить утворити слідчу комісію в тій справі. Як буде стрінутий цей проєкт д-ра Нансена всіми заінтересованими чинниками і на які реальні успіхи під большевицьким режимом зможе числити та слідча комісія, — це покаже недалека будучність. Покищо для інформації наводимо слідуючу телеграму з Лондону*):

*) „Berliner Lokal-Anzeiger“ Nr. 314. в дня 31. VII. 1922.

„Лондон, 21. липня. На вчорашньому полуднішньому засіданні Союз Народів застановлявся над пропозицією Нансена, щоб утворити слідчу комісію в справі російської голодової потреби. Нансен сказав, що російські жнива в році 1922. дадуть правдоподібно 30 мільонів тон, п. є. 20 мільонів менше, чим спотребовувала Росія у себе дома перед війною“...

Щож торкається виглядів на жнива в цьому році на самій Великій Україні, то по інформаціям „Громадського Вістника“ з дня 5. липня 1922. року капітан Квіслінг, представник д-ра Нансена на Україні, прислав телеграму, яка констатує, що по останнім офіційальним звідомленням сьогорічні жнива на Україні рівнятимуться половині нормальних, себ-то, що голод лютуватиме даліше, головню на Запоріжжю, де цього року засіяно лише третю частину супроти минулого року*). Догадуються, що жнива на Україні дадуть 2 мільони 880 тисяч тон озимини, в цьому 704.000 тон у п'ятих губерніях, обнятих голодом, і 5.280.000 ярого збіжжя.

При цій нагоді не від річи буде пригадати зі звідомлення Німецького Червоного Хреста**), що „ціла велика область між Одесою та Полтавою, яка була найбагатішою частиною України, зовсім неуправлена, незасіяна.“

На офіційні большевицькі дані не можна покладатися, коли навіть ходять о фактично переведену від хати до хати, від чоловіка до чоловіка перепись населення, а щож тут говорити про такі річи, як приблизне обчислення сподіваного врожаю. Під цим зглядом в большевиць-

*) Між тим вже в минулому році посівна площа на Україні була зменшена о $\frac{1}{3}$, а подекуди навіть і більше чим на $\frac{1}{2}$ площі, засіяної до большевицького приходу, і це було також одною з важних причин малого збору хліба в р. 1922. Колиж тепер та площа ще скоротилась о $\frac{1}{3}$, себ-то засіяно лише $\frac{1}{3}$ того, що в році 1921., то можна собі уявити, скільки збору хліба на Україні можна тепер сподіватися при половині нормального врожаю. Прим. І. Г.

**) Див. в частині III цієї книжки підтитул: „Між Харковом, Одесою, Київом і Полтавою“.

ких даних виходить завсіди відворотна пропорція, особливож, коли ходять о усталення числа, наприклад, голодуючих на Україні і числа сподіваного збору. І так, в тому самому часі, коли голодує ціла третина України, себ-то поверх 8 мільонів населення, „в такому самому буквально жахливому значінню того слова, як це прийнято для самарської, саратовської і других губерній Поволжжя“, то большевицькі офіційні дані зменшують це число до 4 мільонів, а навіть, коли ходять о допомогу їм, до 3 мільонів. Навпакиж, щоб мати претекст, як найбільше здерти хліба з населення, устанвлено було цифру врожаю за 1921. рік спершу на 850 мільонів пудів, опісля зменшено її до 650 мільонів, а в кінці до 450 мільонів пудів*). Та і ця цифра оказалась занадто „преувеличенною“, бо фактично на Україні було лише 350.000.000 пудів збору хліба.

Можна допустити при приблизному обчисленню ріжниць з фактичним станом на $\frac{1}{2}$ мільона, на 1 мільон, кажім на 10 мільонів, або навіть, числячися з введеними в життя большевиками астрономічними цифрами, на 100 мільонів... Але „помилитися“ на цілого $\frac{1}{10}$ мільярда пудів і вмісто 350 мільонів оцінити 850 мільонів, себ-то на 500 мільонів пудів більше, — це вже, навіть, коли міряти большевицьким масштабом, дійсно безмежно „дурная інформація“. На щож в такому разі взагалі здалася ціла та статистична комедія? Кращеб назначити декретом згори тільки а тільки пудів збору хліба, від цієї цифри назначити любий продналог і кінець. Воно фактично так і робиться, а статистична робота, то лише для декорації. В виду того якаж тут гарантія, що і нинішні цифри сподіваного врожаю на Україні не „преувеличені“ в продналогових цілях?

І наколи большевики, не дивлячись на все, дійсно виконають цю постанову про продналог

*) „Новый Мир“, № 22.

на рік 1922—1923., то матимемо таку картину, що не встигне ще загинути останній голодуючий на Україні від теперішнього голоду, а вже зачнуть вигибати нові жертви московського режиму в наслідок цієї нової большевицької „допомоги“...

Та мабуть не минувати нещасній Україні і цієї нової чаші горя. Як довідується „Громадський Вістник“ з 16. липня 1922. „від осіб, котрі на днях вернулися з Великої України, то мимо всього“ московський уряд виробив уже план вивозу з Великої України великого контингенту хліба для середньої та північної Росії“...

Це вже вершок большевицької „допомоги“... загибаючій Україні...

Новий голод — як наслідок нового продналогу.

Так справа малася до жнив 1922. р. А після жнив показалося ясно, в якій цілі розтрублювали большевики про найбільший збір збіжжя від початку світової війни в році 1922. Це все робилося дійсно лише для того, щоб мати претекст здерти з нещасного, голодного населення як найбільше хліба.

І так „Діло“ ч. 34 (9865) з 13. 10. 1922. доносить:

„Усі совітські часописи переповнені вістками й статтями про „продналог“, себ-то харчовий податок, яким знову ушасливлено все селянство.“ Між ин. читаємо про Чернігівщину таке: „Для найуспішнішого переведення продналогової кампанії у всіх повітах на Чернігівщині організують продналогові „тройки“.

Такі повітові „тройки“ та волосні „п'яторки“ організовано було в 1921. р. і вони то, стягнувши

з нещасної України натуральний податок „до останнього пуда“ спричинили були катастрофальний зріст голоду. Як бачимо, большевики в тому напрямі не змінили своїх метод, а упертою дорогою і далі спричинюють страшний голод на Україні.

Про дотеперішній вислід „продналогової кампанії“ на Україні пише „Діло“ з 14. 10. 1922. ч. 35 (9866) ось що:

„По офіційним даним на Україні до 15. вересня 1922. р. зібрано 29.913.710 пудів прод. податку. По крайнім губерніям найбільше зібрано на Харківщині — 6.000.000 пудів, а найменше в кременчужській губ. — 818.000 пудів і запорізьській — (олександрівській) — 715.000 пудів.“

Річ ясна, це лише початок і безоглядне збирання натурального податку з України. продовжується та вестиметься так довго, доки знов не заберуть „останнього пуда“...

Та на цьому ще не кінець. Як доносить „Діло“ з 20. 10. 1922. ч. 40 (9871) за харківськими „Вістями“ — „совітська влада для підготовки закордонних ринків до постійної закупки українського хліба визнала можливим вже в біжучому році вивезти до 5.000.000 пудів зерна і в цілях переведення цього експорту мається на увазі організувати мішане акційне товариство з участю закордонного капіталу.“

Отже не лише немилосердно дерти натуральний податок „до останнього пуда“, а то ще й вивезти решту за кордон, щоб таким чином ціною життя тисячів і мільонів українського населення „поправити“ совітську валюту!!...

Бо який тепер харчевий стан на Україні? По інформаціям „Діла“ з 12. 10. 1922. ч. 33. (9864) др. Нансен, характеризуючи сьогорічний врожай в Росії, заявив, що в округах киргизькому, в районі Саратова, на Кубані, Криму і Україні урожай жита дуже лихий. У всіх цих районах загрожує голод. Як не виправдалися надії на врожай, вкажує той факт, що в той час, коли

в сармаській губ. сподівалися збору в 70.000 тон, то він виносить всього 7.500 тон. На надволжанському районі бракує для харчування людности коло 1 мільона тон. По даним статистичного управління загальна кількість зібраного збіжжя в Росії і на Україні виносить 333 мільонів тон. При загальній кількості людности в 100 до 110 мільонів, виникає, що допомоги буде потрібувати 25% населення. По попереднім підрахункам урожай на Україні мав виносити 13 міль. тон, тимчасом він виносить 9 міль. тон. В Криму, замість сподіваних 128.000 тон, зібрано 70 тисяч тон. Скрізь у величезних розмірах гине худоба. В 13-х губ. кількість коней зменшилася до 50%. Загалом кількість худоби зменшилася на 32%.

„Діло“ (20. 10. 1922. ч. 40) п. з. „Положення на Україні“ доносить:

„Женева. (ПАТ.) Представники комітету д-ра Нансена на Україні звідомляють, що акція помочи, ведену совітським урядом, мусілося тепер перервати наслідком нестачі засобів. Треба було необхідно замкнути багато існуючих харчівень. Совітські власти всюди дуже задоволені, а в декотрих округах винні поважні грошеві суми організації Нансена. Секретаріят д-ра Нансена повідомляє, що совітські власти прислали знаменні вісти в справі жнив. На останній конференції делегатів округів, навіщених голодом, заявлено публично, що до 2—3 місяців голод шалітиме в значній частині провінцій, а населення після вичерпання засобів ждатиме помочи від правительства. Спеціально вчислено округи Дону, Запоріжчини та Миколаївщини. В декотрих округах мешканці потрібують помочи вже тепер, а в інших по обчисленням 35—40% населення потрібуватиме помочи перед Різдом.

„Красный Николаев“ друкує резолюцію виконкома миколаївської губернії, в якій визначається, що миколаївська губернія і в цім році переживає неурожай і що

мешканцям губернії, доведеться пережити ще один рік голодних мук.

Кишинівська комісія допомоги голодним на Україні одержала від представника всесвітньої організації допомоги голодним д-ра Адлера, що перебуває на Україні, такі відомости: Адлер вказує, що Україна цієї зими має переживати ще гірший голод, ніж торік. Особливо великого голоду треба сподіватися на Херсонщині. Для прохарчування населення, на засіви і для годівлі худоби треба в цій губернії 875.000 пудів хліба. Організації допомоги можуть дати сюди лише 30% потрібної кількості. Міській людности, яка до того немає палива, загрожує смерть від голоду, як що не буде допомоги зза кордону. А якуж раду дасть собі нещасне населення сіл? — (Прим. І. Г.) Найбільша небезпека загрожує дітям, які потрібують теплих річей.“

Твердження представника д-ра Адлера, що в році 1922—23. буде на Україні страшніший голод, ніж у минулому році — показуються зовсім непересадними, коли зважимо на конкретні цифри вже тепер ново-голодуючих.

І так „Діло“ з 21. 10. 1922. ч. 41 (9872) подає за „Рабочою Газетою“, що „Донеччина загрожена новим голодом. Урожай не дописав. Тепер начислено майже 300.000 душ голодуючих. Деяким селам в околиці Маріуполя грозить голодова смерть. Населення не може обійтися без помочи.“

Далі в тому самому числі „Діла“ находимо такі дальні голодні цифри:

„З офіційальних даних, оголошених в совітській пресі, виявляється, що кількість голодуючих в Запоріжчині нараховується на 371.000. В Миколаївщині голодує біля 60% всього населення (Миколаївщина числить 1.372.000 душ, отже 60% — 823.200 голодуючих! — Прим. І. Г.) Крім того на найблищий час найбільше загрожені губернії: Катеринославщина, Одещина й Донеччина, в яких вже тепер нараховується

голодуючого населення на 600.000 душ. У німецьких колоніях голодує біля 160.000 людей. Смертність у голодних областях раз-у-раз більшає.“

Коли зважиться, що новіці „голодні цифри“ походять з місяця вересня, а в тому часі минулого голодного року ще взагалі не було голодуючих на Україні, — то можна собі уявити, до яких розмірів розростеться новий голод в цьому році, коли світ ще в пору не прийде з відповідною поміччю нещасному, зрабованому населенню України!...

Та при цьому слід пам'ятати, що закордонна допомога, хоч як вона й потрібна, то при безнастанному, систематичному експлуатованню хліба і всіх матеріяльних ресурсів України самою ж большевицькою владою, матиме лише хвилиний, переминаючий успіх. Зарадити лихові можна тільки — усунувши його причину, себ-то: усунувши чужу окупацію з українських земель та давши таким чином змогу населенню України пожиткувати (користатися) плодами своєї праці.

ЧАСТИНА V.

УКРАЇНСЬКА РЯТУНКОВА АКЦІЯ.

Загальні замітки.

„Совітська влада була заінтересована в тому, щоб до останку зібрати з населення натуральний податок. Тому неурожайні губернії признавалися офіційно голодуючими тільки після того, як... з повною очевидністю оказалось, що вже не можна зібрати ані одного пуда.“*)

Забрання натурального податку з України тягнулося до березня 1922. року і до того часу большевики свідомо злочинно промовчували те страшне нещастя голоду на Україні. З другого боку большевики вживали всіх сил, щоб жадна „прісна душа“ не видіталася з України і не поінформувала світ про катастрофічне положення українського населення. А хоч би кому й поталанило було продертися одинцем через хмару кордонної большевицької сторожі, через усі пости червоноармійців та прикордонних чекістів, то він, не маючи змоги зібрати на Україні потрібні статистичні дані про фактичний стан голоду, не мав доказового матеріялу і при найкращій волі не міг інформувати світ про страшну катастрофу своєї нещасної вітчизни.

*) „Голод и дети на Украине“. Составил В. А. Арнауттов. Харьков, 1922 г.

Навіть українське громадянство за кордоном радянської України не мало поняття про правдивий жахливий стан голоду на Україні. Вправді доходили чутки про недорід в кількох губерніях, але ніхто не міг собі навіть уявити, щоб Україна могла колись перемінитися на таке страшне Дантейське пекло голоду, на яке зуміли перемінити її російські большевики.

Наприклад, українська американська „Свобода“ з 28. лютого 1922. року, говорячи про „голод на Україні“, зауважує: „Певна річ, що в порівнянню до Росії Україна не стоїть перед такою страшною катастрофою, яка грозить Росії, а всеж таки вигляди на будуче сумні.“ А між тим представник американської АРА проф. Гатчсон ще в січні, об'їхавши голодні області України, заявив, що „страхіття Поволжжя ніщо в порівнянню з тим, що він бачив тут.“ (Кременчужські „Известия“ 17. січня 1922. року.)

Щойно відозва Української Православної Церковної Ради, підписана архієпископом Василем Липківським, митрополитом Київським і всієї України та членами Церковної Ради, а також згадувана вже тут кілька разів цінна брошурка представника Нансенівської організації капітана Квіслінга з її багатим доказовим статистичним матеріалом та фотографічними знімками нещасних жертв голоду розкрили очі закордонного українського громадянства на страшне нещастя, яке постигло Україну.

Але це сталося з дуже великим опізненням. Самаж брошурка капітана Квіслінга датована: Женева, дня 30. квітня 1922. року, а заві її видрукували, заки вона дісталася в українські руки, то знов проминуло чимало часу.

Та довідавшись з таких безумовно достовірних джерел, як відозва українського митрополита і брошурка безстороннього гуманного чужинця, про катастрофічне положення України, ціла українська преса вдарила в дзвін тревоги і завізвала передовсім усіх Українців поспішити

загибаючим браттям і сестрам з визначною поміччю.

І все українське громадянство за кордонами радянської України без огляду на суспільні класи і партії приступило негайно до рятувкової акції. На територіях українських земель утворився в городі Льва „Красвий Комітет Допомоги Голодній Україні“, а на еміграції рятувкова акція зосереджувалася головню в Відні, де повстав рятувковий Комітет „Голодним України“, в котрому засідають представники всіх українських організацій у Відні. Крім того потворилися і творяться скрізь, де перебувають Українці, організації і гуртки для несення помочи населенню загибаючої України (у Берліні, Празі і т. д.). Зібрані жертви вони пересилають або до „Красвого Комітету Допомоги Голодній Україні“ у Львові або до рятувкового Комітету „Голодним України“ у Відні, — а вже ті головню організації пересилають жертви, куди слід.

Українська автокефальна церква і голод.

Українська Православна Церковна Рада в Києві випустила в справі голоду таку відозву:

„До населення всього світу про допомогу голодним.

Люде, Брати! До Вас, до всіх без різниці віри і національності звертається з братерським закликом Українська Православна Церковна Рада м. Києва, керуючий орган Української Православної Автокефальної Церкви, болючи всім серцем за нечуване в літописях людности горе своїх братів.

Ще з того літа почала насуватись чорна хмара голоду на велику частину України — Запоріжжя та на сусідні області, а також у Росії на Поволжжя. В осени і з початку зими

голод остаточно охопив ці країни, присудивши десятки мільонів людей до голодової смерті.

Бракує сили переказу, не має фарбів змалювати страшні з'явища цього лиха. А що буде далі, й подумати страшно.

Становище безнадійне, безпросвітне, жах охоплює душу.

Уряд за допомогою свідомих громадян уживає всіх заходів, щоб як небудь зменшити це лихо. Але останнє настільки велике, боротьба з ним при сучасних умовах настільки важка, що цих засобів зовсім не досить. Потрібна більш значна допомога.

Тільки дружна своєчасна участь в цій боротьбі всього культурного світу допоможе відхилити від нещасних охоплених голодом районів страшну катастрофу та вирятувати зі страшних кігтей смерті вже намічені жертви.

Люде, брати, всього світу! Тільки на Вас вся надія. У Ваших руках доля наших нещасливих братів. Рятуйте їх від голодової смерті. Во ім'я високої культури та святої гуманності почувіть стогнання знесилених нечуваними муками, простягніть їм руку помочи, пожалійте, вирвіть з кігтей ненажерливої смерті, особливо безвишних дітей. Киньте ясний промінь надії на життя тих, кого покрила чорна хмара безнадійності та нестерпучого жаху.

Звертаємось окремо до Вас, Брати Християне, всіх Церкв та общин на світі. Згадайте заповіді нашого Божественного Учителя про правду, любов та всесвітнє братерство. До Вас наші і Ваші нещасні брати простягають свої знесилені руки, Вам колись сказали за голодних Божественні уста: „Дайтеж, молимо і ми, дайте їм жити, за Вас Богу молитись і Йому хвалу підносити!“

Віримо, що любов, правда і добро не вмірають. Українська Автокефальна Церква, що прагне відновити християнське життя на цих непорушних основах, певна, що людність всього світу, будуючи на них своє щастя, почує її голос.

В грозі і хуртовині сучасних подій, що підняли весь світ і охопили його жахом, вона вбачає руку Господню, яка карає, але й милує. Через вогонь великих страждань рука Божя веде всю людність до нового життя, до царства ліпшої долі, до всесвітнього братерства правди на землі.

Підписав: **Архiepиcкoп Вacиль
Липківський, Митрополит
Київський і всієї України.**

Далі йдуть підписи: Голови Церковної Ради Мороз та її членів, серед яких є підпис Володимира Мойсієвича Чехівського, бувшого Голови Міністрів Української Народньої Республіки.

Східна Галичина — голодній Великій Україні.

На вість про страшне горе, яке постигло Велику Україну, негайно зорганізувався „Краєвий Комітет Допомоги Голодній Україні“, який зараз же розпочав живу акцію. В першу чергу видав „відоzву“ і для усистематизовання праці зладив „вказівки для переведення акції допомоги голодній Україні“. Наводжу тут дослівно оба ці історичні акти, бо з них видно, якими шляхами українське населення Галичини, само знесилене довголітньою світовою війною, в часі котрої Галичина була постійно тереном боїв, а опісля тяжкою визвольною боротьбою і важким лихоліттям після неї, — старається допомогти загибаючому своїмю братові по крові.

Відоzва Краєвого Комітету Допомоги Голодній Україні.

Громадяне! Брати! Сестри!

Велике горе постигло Українську Землю. Розвилось воно морем сліз від Сяну по Дон, від поліських болот по Чорне Море.

Український народ, що зірвався до бою за найвище і найістотніше право, за свою свободу, в надлюдських змаганнях відпираючи ворожу навалу із всіх сторін світа, стер із своєї душі ганебне пятно рабства, але фізично страждає ще в нелюдських кігтях неволі.

В ході визвольної боротьби Українському Народові прийшлося переносити найбільш діяючі терпіння, найбільш жахливі страждання, найболючішу муку, прийшлося переходити крізь чистилище й пекло, крізь заборони й середньовічні переслідування, крізь ріки крові і море сліз, крізь Жах і Божевілля.

Ця велика драма України продовжується вже сім років. Та навіть в найтяжчих хвилинах народного життя гола дійсність не була така неблагано жорстока, пропадно безвихідна, смертельно жахлива. Серед гучу гармат, тріскотні скоростріль, луни пожеарищ, кривавого насилля і всіх страхів боротьби, все ще втишливою яєністю коїло біль і горе блакитне небо України і щирим золотом всміхалися родючі поля Землі Української.

А тепер? Тепер населення найбагатшої країни попало у найбільшу нужду, у найстрашніше лихоліття. Золоті лани спалила змора-посуха, на загниваній землі запеклася счорніла кров, як пятно дієвого злочину, похилилися під вагою чорної журби до краю виснажені горді сини степів, спохмурніли колись веселі обличчя, в гробовій, могильній тиші замовк веселий щєбіт дїтвори, потахло в людині все людське, а безмежна розпука і всюди сухий — цар голод видобули зпід кори віків первісну з'яву чоловіка.

Майже ціла лівобережна й полуднева Україна сьогодні увляє собою саме дно Дантейського пекла, стогне важким стогоном болю, конає в голодових муках, а пошести — тиф і холера брудним смертельним покривалом словивають наших братів і сестер. Біснувати від голодових мук люде ще зімоу порили замерзлу землю і

в пошуканті за корінням в надії, що в лоні матері-землі найдуть ще життєдайні соки, ще зімоу обдирали кору з дерев, у липкій глині дошукувалися поживних складників. Одночасно „щасливіці“ годувалися всякою падлиною, аж в кінці сталася річ найстрашніша: на нашій Україні з'явилося людоджерство.

Поруч з тим лихоліттям на Великій Україні буруни революції і події на терені Наддніпрянщини викинули поза межі Батьківщини тисячі борців, громадських діячів, мозок Українського Народу. І отсі двигачі української національної думки, культурні робітники і сівачі, деякі з дрібними дітьми, в злиднях і нарузі проводять безпросвітні дні і ночі, в голоді й холоді ковтають гіркий полин еміграційної вегетації. А від них не ділять нас під цю пору ні межі, ні граничні стовпи, ні китайські мури. Чи ж не подамо їм помічної руки, чи не підіпремо охлялих, чи не заспокоїмо їхнього голоду, чи ділом не виявимо нашого братерства?

Громадяне! Брати! Сестри!

Закликаємо Вас усіх, синів і дочок одного Народу, і тут в Галичині, на Волині, Поліссю, Підляшшу, Холмщині, Буковині, Прикарпатській Україні, і там за океанами, у вільній землі Вашингтона, в британській доміні Канаді, в пралісах Бразилії і Аргентини, і всюди, де тільки бється українське серце, де відчувається кровний звязок з Українським Народом і Його Землею, — сповнити перший національний обовязок діяльної любові брата, а одночасно благородний людяний вчинок і негайно поспішити з допомогою голодній Україні.

На день 3. червня (задушна субота) проголошуємо національний піст, а всі видатки, які призначені на прожиток одного дня, як і заробіток одного дня, просимо жертвувати на допомогу голодним.

Мусимо під загрозою прокляття історією і нашими нащадками напружити усі свої сили,

16 Геракхович, Голод на Україні.

мусимо розвинути як найбільшу акцію, мусимо нею обняти всіх членів нації без винятку, мусимо піднести наше національне почування до ступня релігійної, молитовної екстази, а нашу щедрість до найдальших границь спроможности, щоб з челюсти смерти вирвати вмраючих, щоб з мутних хвиль зневіри врятувати потопаючих, щоб кинути їм ясний промінчик надії на життя, а нам самим стати людьми в повному того слова розумінню перед мавстатом Нації і Людськости.

У Львові, дня 29. мая 1922.

КРАЄВИЙ КОМІТЕТ ДОПОМОГИ ГОЛОДНІЙ УКРАЇНІ.

Слідують підписи представників цілого українського громадянства, а саме: українських учених, парламентарів, публіцистів, учительства, духовенства і прочої інтелігенції, міщанства, селянства та робітництва, — всього 356 підписів, між котрими замічаємо 93 докторів ріжних факультетів, 80 священників і т. д.

Вказівки для переведення допомоги голодній Україні.

I.

Красвий Комітет допомоги голодній Україні передає справу організації цілої акції підписаному Комітетові праці під проводом Вп. Юліяна Романчука.

II.

Всенародня збірка на допомогу голодній Україні обіймає всіх живих членів української нації — як в Галичині, Волині, Холмщині, Поліссю, Підляшшу, Буковині, Прикарпатській Україні, так і в З'єдинених Державах Північної Америки, в Канаді, Бразилії й Аргентині.

III.

Дня 3. червня ц. р. (задушна субота) згідно з розпорядком усіх трьох Ординаріятів у всіх церквах Галичини відбудуться заупокійні богослуження за борців, що впали в боротьбі за волю народу, а одночасно відправляться благальні богослуження за відвернення страшного лиха, що постигло Українську Землю. День 3. червня є днем національного посту. Всі члени українського народу, за винятком хорих, дітей і тих, що знаходяться в дорозі, повинні в тім дні через самочинний піст духом з'єднатися з голодуючими братами на Великій Україні і на еміграції.

IV.

Вартість проживлення одного дня, як і ціну одноденного заробітку цілої родини голова родини, а самостійні члени родини окремо, жертвують на допомогу голодній Україні.

V.

Ті, що не мають готівки, згідно розпоряджають натураліями, повинні складати на допомогу голодній Україні збіжжя, муку, полотно, взагалі все, що є потрібне голодній і голій людині. Нікому не вільно ухилитися від почесного обовязку помогти своїм братам.

VI.

Крім того емігрантам з Великої України, що знаходяться на терені Польщі і Галичини, а саме: інтернованим козакам, дітям і безробітним інтелігентам поможемо в той спосіб, що наші священники й багатші селяне приймуть козаків до пільних робіт, дітей порозміщують між себе інтелігентні родини, а безробітним дамо працю і можливість існування. Та для переведення цієї справи буде зорганізоване окремо бюро, яке небавом видасть подрібні інструкції.

VII.

Для переведення акції голодній Україні зорганізуються негайно у всіх місцевостях нашого краю, як і в областях, названих в уступі II, місцеві й повітові комітети допомоги голодній Україні. Ініціатива в покликанню до життя таких комітетів в першу чергу лежить в руках тих людей, що належать до Краєвого Комітету допомоги голодній Україні. Крім тих людей повинні взяти в свої руки ініціативу сього діла всі живі люди, а в першу чергу інтелігентні особи (як священники, учителі, інтелігентні селяне і робітники).

VIII.

З огляду на те, що голод не жде і негайна поміч є дуже конечна, переведення збірки розписується на два тижні від 1-го до 15-го червня. Колиб в котрій-небудь місцевості не можливо було з яких-небудь причин 3-го червня перевести національний піст, то безумовно треба його проголосити на другу суботу дня 10. червня ц. р.

IX.

Жертводавці складають готівку і натуралію в місцевих комітетах, котрі негайно з докладним списком жертв висилають готівку до Тов. взаємного кредиту „Дністер“ у Львові (Руська, 20) на вкл. книжку ч. 13.380. Жертви голодній Україні приймають також усі центральні фінансові інституції і повітові. Повітові інституції негайно перекажуть зложені суми до „Дністра“ на наведену вкл. книжечку. Списи жертводавців одночасно просяться пересилати на адресу Вп. проф. д-ра Кирила Студинського у Львові, вул. Хмельовського, 15. Зібрані в кожній місцевості натуралії слід відставити до тимчасового замагаювання до Повітового Комітету. Що до дальшого поступовання з натураліями прийде небавом від Краєвого Комітету окреме поручення.

X.

Місцеві Комітети негайно повідомлять повітові про своє укомститування, а повітові комітети Краєвий Комітет допомоги голодній Україні на адресу Вп. проф. К. Студинського.

У Львові, 30. травня 1922.

Комітет Праці:

Проф. Юліян Романчук, голова, проф. д-р Кирило Студинський і проф. Леонід Білецький, заст. голови; члени: Олександр Барвінський, д-р Володимир Бачинський, д-р Іван Волошин, д-р Альфред Говикович, Петро Ган, Микола Заячківський, Ілля Калятинський, Іван Квасниця, Олена Косевичева-Гомзінова, д-р Лесь Кульчицький, о. Леонтій Куницький, о. Василь Лициняк, Константина Малицька, Юліян Павлюковський, Стефанія Пашкевич, Степан Рудик, д-р Ілля Салагуб, д-р Іляріон Свенціцький, Дарія Старосольська, д-р Степан Федак, Юлія Шмігельська.

Допомогова акція повітових та місцевих комітетів і українського громадянства взагалі.

Відозва Краєвого Комітету широким відгомном відбилася на всій українській території і поза її межами. Негайно потворилися повітові і місцеві комітети, в склад яких увійшли представники всіх верств української суспільности без огляду на політичні партії. Ті комітети в своїх областях розпочали дуже живу діяльність. Для ілюстрації наведу бодай по одному, по два приклади тої рятувкової акції на провідці.

„Громадський Вістник“ (ч. 109) містить таке звідомлення:

Бучацький повіт відвив живу діяльність. Головою Комітету обрано о. Дениса

Нестайка, заст. голови п. Марію Вошинську, скарбником дир. Остапа Сіяка, секретарем Івана Крижанівського. До збірки доложив щиро рук о. проф. Адріян Добрянський. В самім Бучачі перевів успішно збірку кружок „Жіночої Громади“. В дні національного посту (3. червня) і в часі Зелених Свят зібрано 187.389 мп. Для побільшення сеї квоти приготував Комітет аматорську виставу. Села в Бучачині зложили заходами місцевих священників датки в грошах і збіжжю. Повітовий Комітет взиває всіх колектантів, щоб по дечь 9. липня покінчили збірки і здали звіт зі своєї діяльності. Зложено також дари в тов. „Праця.“

Далі читаємо:

„Росте серце, коли бачимо, як на перший поклик, дати поміч нещасливим, відкликнулася Збаращина, котра прислала вже до Львова майже 160 вірців збіжжя, а є ще надія на дальший вагон зерна. Одна парохія Добромірка з прилученими Гушанки, Лозівка і Ободівка зложила в зерні, грошах, полотні, одяжі дар що найменше вартости мільон сто тисяч марок польських. Парохом Добромірки є о. Лев Юрчинський. Славний громаді, діяльному Комітетові з о. В. Кодельським на чолі та цілій Збаращині щире признання і подяка.“

З „Громадського Вістника“ з 11. червня 1922. року беру далі приклад про діяльність громад:

„Село Запитів. Парохіане Запитова зложили 47.117 марок польських, а сам парох о. Лев Курманович додав від себе 5.000 мп. Громадяне в Жеребках Королівських повіту Скалатського зложили враз з місцевим парохом о. В. Бачинським дар в квоті 26.775 мп. і 50 австр. корон нестемпельованих, а з Жеребок Шляхотських прислано на разі 6.600 мп.“

Викази пожертв з боку громад, парохій, шкіл, читалень і т. п. находимо в кожному числі „Громадського Вістника“. З нього беремо

далі приклади жертволюбивости поодиноких українських громадян:

„Екссел. митрополит Андрій Шептицький поручив зложити на допомогу голодуючим без різниці народности квоту 250.000 мп. з виключенням червоноармійців та урядників.“

„В уряді парохіяльнім церкви св. Юра у Львові зібрано на допомогу голодній Україні поважну квоту 376.000 мп. Жертви впливають дальше. Акцію збірки веде о. Євзебій Бачинський“.

Це безперечно значні квоти, які вказують на глибоко відчуту потребу допомоги загибачому братові, подати йому помічну руку. Ці факти жертволюбивости українського заможного громадянства треба повітати з великим признанням.

Та без порівняння більше заважуть на загальному жертівнику „Голодній Україні“ ті „вдовині лепти“ неможного українського громадянства, які розмірно їхній мастковій силі та теперішнім важким матеріальним відносинам взагалі зростають до вартости великанських пожертв. І так читаємо в „Громадському Вістнику“ з дня 11. червня:

„Золото і срібло на допомогу голодуючим на Україні передала громадянка-учителька зі Станіславова п. Аделя Кунинська на руки редактора п. Квасниці, котрий доручив їх Красвому Комітетові. Дар щедрої громадянки складається в золоті: із мужеського годинника, бранзолети, двох обручок, двох перстенів з туркусами, одного перстня з рубіном і перлами, а в сріблі: з 10 великих ложок, 12 малих ложечок, 6 ложків, лихтарика, кульчиів і двох шнурочків переті. Пані Аделя Кунинська належить до ряду жінок, що тяжко запрацьовують свій хліб насущний і тому її жертва тим краща і дороща.“

Або в числі 109. „Громадського Вістника“: „П. Василь і Броніслава Світії з Жовкви передали Львівському Комітетові три золоті

перстенці. Сей дар незаможних людей вітаємо зі щирою радістю. Вони дали понад свою спроможність.

Дуже гарний об'яв розуміння української культури і піддержки тих людей, які світло науки і культури несуть в безпросвітну темряву сучасного російського-большевицького поневолення України, помічаємо не лише серед інтелігенції, але й серед українського селянства і робітництва.

Вістник Комітету Допомоги „Голодній Україні“ з дня 16. липня пише:

„Вигибає на Україні серед голоду наша культура. Члени Академії, професори університетів, артисти-малювачі, письменники, поети, публіцисти, словом усі представники культури вигибають серед голоду. Пішов клич по галицькій Україні, що володарям слова, людської думки треба усіма силами допомогти, нарівні з українським голодуючим населенням. Замітне однак, що цей клич підтримала не тільки одна інтелігенція, але й галицьке селянство. Громадяне села Чорний Острів коло Бібрки прислали збірку, переведену о. Петром Курчабою у висоті 76.600 мп. із заміткою: „Зі зложеної і переданої суми просимо признати певну частину, після власної волі, на „Академію Наук“ в Києві“. Замітне, що окрім більшого датку панства Курчабів 5000 мп. та їх дітей 1000 мп., бачимо в списі датки селян Степана Андрусичина 5000 мп., господарів Ткачука і Гр. Пшика (по 3000 мп.), Григорія Головача (1500 мп.). Двацять шість господарів і господинь зложило по 1000 мп., кількадесять осіб від 200 до 800 мп. Друге село Руда, бобрецького повіту прислало збірку 24.570 мп. рівнож з просьбою о передачу частини грошей на живність для Академії Наук у Києві. З Павлової прислали громадяне Осип Рожек 2000 мп., а Вася Школьніцька і Дмитро Жук по 1000 мп., як збірку, призначену спеціально для „Української Академії Наук у Києві“. Віримо, що ціле громадянство обильними

жертвами причиниться до улекшення горя „Голодній Україні“ та що не помине й тих, що є мозком і сонцем української землі.“

Галичане й Буковинці, що зараз перебувають поза межами свого рідного краю, також відгукнулися на зазив своєї метрополії. За почином д-ра З. Кузелі й Л. Шепаровича у Берліні зроблено збірку пожертв між місцевою колонією.

Із Чехословаччини надійшла збірка військових робітничих сотень, ветеранів, героїв Української Галицької Армії.

„Громадський Вістник“ ч. 91. з 14. VI. 1922 пише про це: „Зворушаючі приміри жертволюбовности. При українській робітничій сотні в Чехословачії, а саме: сотня сотника Стадника і сотня поручника Рудзінського в Пардубицях та четаря Кассараби в Забоні над Лабою, зложили на фонд допомоги „Голодній Україні“ квоту 1261 чеськ. корон, котрі переслано до „Дністра“ через Аграрний Банк в Пардубицях. Перша сотня збрала 806 ч. к., друга 700, а третя 115 к. ч. До посилки доручено отсі сердечні слова:

„Ми не маємо спромоги перевести в життя національного посту. Всеж таки зі щирого серця даємо нашу скромну лепту для наших братів, що жили галицьку стотисячну армію, коли вона в 1919. р. перейшла за Збруч, а котрої останки перебувають тепер по таборах, або по робітничих сотнях у Чехословаччині. Велике спасибі нашим старшинам, підстаршинам і стрільцям, за їх народну карність у великій ділі допомоги нещасливим братам на плідній недавно і багатій Україні, ограбленій воєнним лихоліттям!“

Перешкоди польської окупаційної влади.

На жаль, польська окупаційна влада в Українській Галичині вороже поставилася до то добродійної, філантропійної допомогової діяль-

ности придністрянських Українців своїм же рідним братам Великої України, що чей же являється не тільки їхньою повинністю з чисто гуманного боку, але прямим кровним обов'язком!

Польська окупаційна влада не приймає до відома зголошень про організацію комітетів для допомоги голодуючій Україні, а жадає, щоб в кожному поодинокому випадку аранжери голодової акції закладали статутів товариства, щоб затвердження статутів ішли бюрократичною дорогою аж до воєводства та щоб розпочату рятункову акцію припинити на так довго, доки воєводство не розгляне і не потвердить дотичних статутів та перешле дотичне рішення тожж бюрократичною дорогою ініціаторам української допомогової акції. Це тим більше замітне, що в тому самому часі польському громадянству не тільки дозволяється, але прямо з гори взивається його збирати жертви на голодуючих Поляків на Великій Україні і в Росії та без обиняків зівольється і на інші збірки зовсім не гуманітарного характеру ані філантропійного характеру...

Того рода нечувані ніде ані в Західній Європі, ані в Америці зарядження польської влади рівняються посередній забороні: Рятункову і так припізнену акцію треба вести негайно, щоб ще можна врятувати нещасних від страшної голодової смерті, а не місяцями ждати на бюрократичне полагодження і затвердження товариських статутів для діяльності, яка не носить постійного, тривалого характеру, але подиктована негайною, невідложною потребою даної хвилі, коли кожна страчена днина коштує 10.000 жертв людського життя...

Щоб не бути голословним, подаю із цілої низки фактів, доказів та документів тільки дещо з того для ілюстрації. „Громадський Вістник“ ч. 103. з 28. VI. пише:

„Львівське Воєводство заборонює збірки на допомогу „Голодній Україні“, жадаючи ос-

новання статутівого товариства. Против рішення Воєводства Комітет вносить рекурс до Міністерства Справ Внутрішніх у Варшаві. Ся заборона видана в хвилі, коли польські комітети у Львові та всіх провінційальних містах без перепон дістають дозвіл і просто не дають перейти переходячим через вулицю та домагаються складок. Українське громадянство зрозуміло вагу хвилі та потребу помочи „Голодній Україні“ і складає добровільно свої датки в „Дністрі“, „Краснім Союзі Кредитовім“ у Львові та інших повітових інституціях. Нема сумніву, що кожний громадянин, кожне село сповнили, або сповнять свій народній обов'язок. Замітно, що бідні робітники зложили по 1.000, або більше марок. Рескрипт „Львівського Воєводства“ подаємо в повній формі. Він звучить:

„Дирекція поліції у Львові.
Ч. 2611-II р. 22.

Львів дня 23. червня 1922. року.

До

Вп. основателів

„Комітету Допомоги Голодуючій Україні“
на руки п. д-ра Кирила Студинського

у Львові

вул. Хмельовського.

На внесені тут зголошення про основання „Комітету Допомоги Голодуючій Україні“ Дирекція Поліції повідомляє ВП. Основателів по думці рескрипту Львівського Воєводства, вид. през. з дня 11. червня 1922. року ч. 13222-222, що комітет цей буде міг розвинути намірену діяльність о скільки завяжеться, як стоваришення, по думці постанов закона з дня 15. падолиста 1867. р. дзд. ч. 131 та по затвердженню статута Воєвдством дістане дозвіл на переведення акції збірок.

Дирекція Поліції звиває проте ВП. Основателів до предложения статута так центрального комітету, як і місцевих комітетів в 5 примірниках відповідаючим постановам § 4. наведеного закону з тим, що статут має містити постанову, зазначаючи діяльність стоваришення, як часову, значить, що стоваришення по сповненню свого завдання мусить бути розв'язане.

Вкінці звертає Дирекція Поліції увагу, що аж до часу доповнення цих умовій не може комітет розвивати акції під загрозою правних наслідків на случай не примінення до цього розпорядження.

Директор Поліції: Рейнлендер.“

Це тим характеристичніше, що так звана кураторія львівського шкільного округу з дня 5. травня звиває всіх управителів шкіл в краю, щоб вони енергійно занялися допомогою акцією в користь Поляків, які терплять голод в Росії.

Подаю оригінальний документ староства в Рогатині в справі дальших заборон рятуноквої акції для виміраючих з голоду Українців.

Він звучить:

Starostwo w Rohatynie. Rohatyn, d. 20. czerw. 1922.
L. 14 845/22.

Zbiórka zboża i gotówki na rzecz
głodujących w Rosji zezwolenie
do

Pana d-ra Semena Hładkiego,
advokata w Rohatynie.

Na prośbę z dnia 7. 6. 1922 w sprawie udzielenia zezwolenia zbierania składek na rzecz głodujących na Ukrainie w tut. powiecie zawiadamiam, że odnośna prośba została przedłożona Województwu w Stanisławowie do rozstrzygnięcia.

Ponieważ wedle relacji Posterunku Policji Państwowej Komitet, na czele którego stoi Pan—wysłał w powiat do Urzędów parafjalnych odezwy do zbierania składek na powyższy cel bez pozwolenia Starostwa, a ci już rozpoczęli swą czynność, wskutek czego Policja w niektórych gminach zakwestjonowała zebrane składki i oddała do tymczasowego przechowania odnośnym Urzędom gminnym, przeto wzywam Pana do natychmiastowego wstrzymania tej akcji aż do udzielenia zezwolenia przez Województwo pod zagrożeniem pociągnięcia do surowej odpowiedzialności karnej.

O ile Województwo zezwoli, na zbieranie wyżej wymienionych składek, zakwestjonowane artykuły żywności zostaną zwrócone.

Rada Województwa i kierownik Starostwa:

Padlewski m. p.

Бобрецький староста видав таку заборону в справі збірок для голодуючих України:

Starostwo w Bóbrce Bóbrka, dnia 29. czerwca 1922.
L. 12 957/22.

Do Wydziału Czwrtelni „Proświta“

w Bóbrce.

Starostwo odmawia wydania pozwolenia na urządzenia zbiórki ulicznej celem zbierania datków pieniężnych i artykułów żywnościowych dla głodujących w Rosji, ponieważ Komitet nie zawiązał się legalnie, nie posiada zatwierdzonych statutów, zatem nie może rozpocząć działalności.

Od tego orzeczenia wolno wnieść rekurs do Województwa, który należy podać do Starostwa w ciągu dni 14. licząc od dnia następnego po doręczeniu.

Starosta: Zarzycki w. r.

В повищих 2 документах, як і взагалі в переважній більшості рішень польської окупаційної влади, забороняючих збірки в користь

України, бачимо уживання переважно назв „Росія“, помімо того, що всі комітети українські і в своїх повідомленнях про діяльність виразно зазначували, що збірки призначені для України, а не для Росії. Видно, що шовінізм представників польської влади на українській землі такий великий, ненависть до всього, що українське, така безмежна, що вже сама назва „Україна“ і „український“ для них нестерпима.

Ніше наводжу для ілюстрації поодинокі факти в справі заборон та конфіскації зібраних вже пожертв для голодуючих України.

„З коломийського повіту пишуть нам, що управитель тамошнього староства поклав свою руку на збірку „Голодуючий Україні“. В селі Корнич веде поліція слідство в справі збірки проти голови читальні „Просвіти“. Загальною конфіскувала поліція в коломийським повіті дванацять кірців збіжжя. Цікава подія звершилась в селі Іспасі. Державна поліція конфіскувала у одного громадянина збірку „Голодуючий Україні“. Рівночасно та сама поліція збирає данки на sztandar 49 pułku kresowych strzelców, na tak zwany huculski regiment“, котрого гуцульське населення ніколи не творило. Ми цікаві, чи державна поліція утворила собі на таку збірку комітет, епертий на статуті, як сього домагаються від українського Комітету допомоги „Голодній Україні“ теперішні власти? За розвязкою цієї загадки звернувся краєвий Комітет просто до станіславівського воєводи.

„Громадський Вістник“ ч. 99. подає далі зі Снятинщини: „В селі Кулачині зложили селяне гроші та дещо збіжжя. Командант постерунку жандармерії конфіскував цілу збірку, а староство потягає п. Б. до відповідальности. В Устьї зібрано збіжжя та зложено в „Нар. Торговлі“ в Снятині. Зараз з'явився поліціант, стягнув протокол з управителем склепу, хто уладжує збірку, хто належить до комітету і на чіє поручення приймає управитель данки. Те саме діється по інших селах Снятинщини.

Всі заходи в старостві снятинським та воєвідстві в Станіславові о дозвіл на прилюдну збірку не увінчалися успіхом.

„З села Явча рогатинського повіту доносять нам, що там сконфіскували 316 кілограмів збіжжя і 22.000 мп. Місцева поліція заборонила дальші складки.“

Подібне діється по цілій Галичині.

Та кінець кінцем завдяки безупинним заходам місцевих і повітових комітетів, як також заступника голови Красного Комітету „Голодній Україні“ проф. Студинського удалося висьднати зміну рішення станіславівського воєвідства в справі драконської заборони збірок в користь голодуючих України.

Цей по своїй актуальності дуже спізнений документ, який тільки що 16. липня змогла оголосити українська преса, подаю в оригіналі:

Województwo Stanisławowskie.

Wydział Prezydialny.

L. 6309 pr. ex. 1922.

Stanisławów,

dn. 4. lipca 1922. r.

Powiatowe Komitety pomocy
dla głodującej Ukrainy-Zbiórka.

Do wszystkich Panów Starostów.

Ze strony miarodajnej otrzymałem zapewnienie, że zbiórki na pomoc dla głodującej Ukrainy zostaną odprowadzone na właściwy cel. Wobec tego uważam za stosowne zmodyfikować postanowienia tutejszego okólnika z 26. czerwca 1922 L. 5988 pr. i polecam Panom zająć w stosunku do akcji składkowej możliwie liberalne stanowisko, które się wyraża w sposób następujący: 1) zaniechać zadania przedkładania statutów komitetu danego, mających stanowić podstawę prawną jego egzystencji i działania natomiast do zaistnienia takiego komitetu wystarczy pisemne zgłoszenie go w starostwie z wyszczególnieniem członków jego, ich zawodu i miejsca zamieszkania,

czasokresu i gmin, w obrębie których zamierza komitet działać, oraz przyjęcie tego zgłoszenia do wiadomości przez Starostwo. Jak długo Starostwo nie zalegalizuje komitetu przez zawiadomienie założycieli osobnym pismem o przyjęciu zgłoszenia do wiadomości, tak długo uważa się dany komitet za nieistniejący i nie wolno mu podejmować żadnej akcji składowej.

Dla utrzymania w ewidencji zalegalizowanych Komitetów należy założyć specjalny wykaz obejmujący daty wyżej wyszczególnione. Legalizację Komitetów należy załatwiać możliwie szybko.

Każdy Komitet w prośbie o zalegalizowanie musi podać czasokres, do którego zamierza działać, poczem bezwarunkowo musi się rozwiązać.

O ile powyższe warunki zostaną dopełnione, udziela Państwo komitetowym swego szczerego poparcia.

Pozatem postanowienia okólnika L. 5988 pr. pozostają niezmienione. Przypominam, że załatwienia prośb pisanych po rusku wygotowane być mają w tym samym języku.

Wojewoda Jurystowski w. r.

При цій нагоді належить ствердити, що воєвідства львівське та тернопільське не відкликали своїх заборон збірок у користь голодуючих України.

Успіхи рятункової акції.

із вислідів дотеперішньої праці показується, що успіхи, не дивлячись на перешкоди, роблені окупаційною польською владою та її органами, розмірно доволі значні. Очевидно, колиб галицьке українське населення мало змогу без перешкод зреалізувати всі свої бажання в тому напрямі, то можнаб надіятися, що успіхи булиб безпорівняння ще кращі.

„Громадський Вістник“ з дня 28. червня оголошує:

„На книжечку „Дністра“ ч. 13.380 „Голодний Україні“ вплинуло по день 23. червня 10.655.271 мп. (десять мільонів шістьсот п'ятдесят п'ять тисяч 271 мп.), на книжечку „Краєвого Союзу Кредитового“ Львів, Ринок ч. 10, кн. ч. 6.544, зложила адміністрація „Громадського Вістника“ гроші, переслані через її руки в квоті 515.524 мп. В тій самій фінансовій інституції отвореноkonto в другій книжечці ч. 6.550, на котру зібрано квоту 89.000.“

За 6 днів після того книжечка „Дністра“ для голодуючих України виказувала вже кругло 4.000.000 мп. більше, як це сконстатовано на засіданні Краєвого Комітету дня 30. червня 1922. Звіт з того засідання подаю в повній основі:

„Засідання Виділу праці Краєвого Комітету відбулося дня 30. червня під проводом през. Романчука.

Прийнято до відома касовий звіт, з котрого дізнаємося, що на книжечку „Дністра“ ч. 13.380 зложено по день 29. червня 14.243.122 мп., вислано на живність і покрито канц. видатки квотою 3.887.270 мп., остало в касі 10.355.852 мп. Прийнято з подякою до відома, що комітет у Збаражні переслав півтора вагона збіжжя, яке замагазиновано у Львові. Рішено цього збіжжя не продавати, хіба в крайній konieczності. Для евентуального рішення в цій справі вибрано спеціальний комітет, зложений з радн. дв. Барвінського, дир. Мик. Заячківського і проф. Д. Коренця. Повітові Комітети мають право продати зібране збіжжя на випадок небезпеки конфіскації, а також і менші збірки, які тяще переслати. По вислуханню звітів про положення емігрантів у Тарнові, Ченстохові і трьох таборах, рішено виплатити для допомоги хорим, дітям і потрібним квоту 2 мільони і отворено кредит на дальший мільон секції допомоги емігрантам. Рішено всякими можливими дорегами слати

17 Герасимович, Голод на Україні.

живність на Велику Україну, з тим, що комітет має право розпорядитися всею досі зібраною готівкою. Призано комітетові в Перемишлі „Брат Братові“ сто тисяч мп. на перевіз дітей до домів української інтелігенції на час ферій.“

На прикінці не без інтересу буде навести за дотичним „Громадським Вістником“ характеристичну допись одного із членів Академії Наук у Києві:

„Положення населення в полуднево-східній Україні та інтелігенції по більших осередках жахливе. Ми, професори, мліємо з голоду на викладах. Зімою ходимо ми в подертих калошах і босі, бо черевиків здавна не бачили та вважаємо їх чимсь недосяжним. З призначеної платні виплачується в дійсності малий процент, за котрий не можна купити пів бохонця чорного хліба. В школах мало паперу, книг, пер. „В справі цієї вістки подає Красвий Комітет до відома громадянства, що поручено віденському комітетові, щоб з трьох мліонів, висланих до його диспозиції, наділено живністю через бюро „АРА“ зглядно Нансена, голодне населення, а побіч цього українських учених і письменників в Києві, Полтаві, Харкові, Одесі, Катеринославі і т. п.“

Адреса Красвого Комітету до-помоги „Голодній Україні“ така: „Дністер“ (для Комітету Допомоги „Голодній Україні“), Львів, вул. Руська, ч. 20.

* * *

Заступник голови Красвого Комітету Голодній Україні у Львові п. проф. Др. Студинський уділив мені дня 20. жовтня 1922. р. точних інформацій про стан рятунової акції до останнього часу.

По день 13. вересня 1922. р. ведено рятуновою акцію для голодуючих Великої України та

для еміграції з Великої України — спільно. Дня 13. вересня 1922. р. виділено на потреби емігрантів з Великої України, що знаходяться в Галичині і в межах Польщі — одну четвертину пожертв, а три четвертини призначено Великій Україні.

Таким чином з 36.726.033 польських марок + 451.000 п. м., які вплинули останнього часу, виділено на потреби емігрантів з Великої України 9.364.000 п. м.

Крім цієї допомоги — українське громадянство Галичини йшло і далі йде на зустріч нещасним укр. емігрантам, розміщуючи їхні діти між засібнішими українськими сім'ями, по приютах, захоронках, бурсах, вакаційних оселях і т. д., вишукуючи відповідне заняття безробітним старшим емігрантам тощо.

На потреби голодуючих Великої України виділено вже 8.200.000 п. м. на харчі і 5.000.000 п. м. на білля, о яке особливо просять наці придніпрянські браття й сестри. Разом видано вже 22.564.000 п. м.

Треба зазначити, що датки на голодуючих впливають далі особливож в останньому часі з Америки. Таким чином, коли візьмуться під увагу цей новий прибуток, то до диспозиції буде ще біля 17.000.000 п. м., в цьому числі зарезервовано 5.000.000 п. м. на приїзд знеможених українських учених з Великої України. Пересправи в тій справі ведуться безнастанно з польським та большевицьким правительством, та досі ще не дали — на жаль — позитивного успіху.

Загалом можна числити, що збірка в грошах дасть по кінець осені 1922. р. разом з попереднім кругло 40.000.000 п. м. Крім того є замагазинованих 4 вагони абижжя в натурі, якого не можна було із причин неаалежних від Красвого Комітету досі вислати для голодуючих Великої України. І наколи й далі заходи в тому напрямі ознажуться безуспішними, то прийдеться хіба

17*

те збіжжя остаточно продати й голодуючим послати гроші через американське „АРА“.

Завважається, що посилки висилається найбільш колективно, але лише на певні адреси і вже є посвідки, що посилки прийшли до рук адресатів.

Рятункова акція ведеться в тісному порозумінню з віденським рятунковим Комітетом і перші посилки (заки у Львові утворило американське „АРА“ своє окреме представництво) йшли взагалі лише через Відень.

Урядничий апарат Краєвого Комітету складається з трьох осіб, які оплачуються з відсотків зложених хвилимо на щадницю пожертв. Таким чином сам капітал пожертв не порушується.

Рятункова акція Українців на еміграції.

Рятункова діяльність української еміграції зосереджується передовсім у Відні.

Дня 21. травня 1922. відбулася перша нарада представників культурних і допомогових організацій Відня зі запрошеними українськими діячами в справі заснування союзу для несення помочи Україні в її нинішньому фізичному і духовому голоді. Тиждень пізніше були прийняті головні організаційні принципи цього союзу „Голодним України“, як був він названий, і вибрано його виділ, котрому доручено як найскорше легалізувати головну організацію. В склад цього відділу входять тепер представники таких організацій: а) Український Жіночий Союз, б) Об'єднаний робітничий Комітет допомоги голодним Україні, в) Український Соціологічний Інститут, г) Українське Академічне Товариство „Січ“, д) Соціалістичне Товариство „Драгоманівська Громада“, е) Українська секція Інтернаціональної Жіночої Ліги Миру і Свободи,

ж) Союз Українських Журналістів і Письменників, з) Товариство Прихильників Освіти, и) Український Вільний Університет і отсі приватні особи, яких ініціативна група запросила, а ширший комітет їх вибори затвердив: проф. Грушевський, др. Дмитро Левицький, др. Ярослав Окулевський, др. Надія Суровцова, пані Ольга Галаган, п. Юрій Тищенко і п. Олександр Кандиба в Відні, п. Володимир Винниченко у Берліні, — С. Гавриленко, Ол. Жуківський і М. Чечель, які виїхали на Україну.

Цей емігрантський союз допомоги видав ось яку відозву:

До українського громадянства.

Більше семи літ над Великою Україною тяжить велике горе: довгі війни, зпочатку всевітня імперіялістична, а потім горожанська забрали у населення України кращі сили, кращих робітників, забрали худобу, потрібну в господарстві, зерно, припаси до розвитку краю. Перед 1921. роком Україна була вже виснажена, особливо її південна частина, де найдовше були фронти горожанської війни. Населення тут з непомірними труднощами добувало собі хліб насущний. В 1921. же році впало страшне нещастя-посуха, особливо на губернії запоріжську, катеринославську, миколаївську і донецьку. Всі посіви, трави, ярина — вигоріли, на деревах посохло листя й осипалось. Багата земля, що годувала населення своє і чуже, перетворилася у випалену пустелю і на цій пустелі лишилось майже десять мільйонів людей. Ці люде, старі й молоді, підручки і діти, наші батьки й матері, брати і сестри, опинилися перед страшною примарою голодної смерти. Вже в 1921. році в тих краях виміряло від голоду десятки тисяч людей. А разом з голодом впали на Україну і страшні пошести тифу, холери і інші. Люде не мають порятунку. В боротьбі

за життя з'їли все, що було можна, не стало зерна — їли солому, сухе бадилля, кору, не стало сього — почали їсти котів, собак, падло, страшно сказати — почали їсти групи своїх дітей, а потім почали їсти і одно одного.

Над краєм, над Україною повис жах і божевілля. Пять великих губерній конає у передсмертних муках, в найстрашніших муках голоду і простягає до цілого світу руки з мольбою: „Поможіть“. Ми стоїмо перед фактом загибелі нашого народу. Треба бути не людиною, щоб не здригнулось серце при уяві цього нещастя. Треба бути звірем, щоб з яких-небудь політичних чи інших міркувань отягатись з поміччю нашим братам і цілому краю. Треба бути каменякою, чуючи мольбу голодного, не подати хоч крихту хліба, спокійно обідати і вечеряти щодня. Громадяне України! Ви живете в таких умовах, що можете ще щодня обідати, ходите одітими і взутими, принаймні до таких ми звертаємось. Не забудьте тих мільонів, що вже цілий рік не бачили шматка справжнього хліба печеного, не їдять зовсім вареного, ходять голі й босі. Прийдіть як найскорше з допомогою, подайте руку тим, що вже конають. Поможіть їм побороти страшну голодну смерть!

Під цим окликом 21. квітня цього року у Відні заснувався і провадить роботу комітет „Голодним України“. Люде різних партій і напрямів, від найлівіших до правих, засіли при однім столі під сим гаслом, відложивши всякі ріжниці в політичних чи соціальних поглядах, рятувати край і нарід. Рішили закликати передусім наше громадянство, щоб не оглядаючись на ніякі політичні чи інші міркування, нічим не відмовляючись, зараз же в теперішніх умовах несло поміч, яку можна подати, а поруч з тим, вивяснити всяким інтернаціональним і чужокравним заповомовим організаціям страшну ситуацію на Україні, яка так довго, майже аж до

березня цього року не була зовсім з'ясована — і кликати їх до помочи нашому краю також.

Комітет звязався з головнішими інтернаціональними заповомовими організаціями і звернувся до них з закликком до помочи Україні в її матеріяльному і духовому голоді, бо духовий голод вона терпить ще гірше, без порівняння, як Росія. Одержав приречення всякої помочи з боку „Українського Червоного Хреста“, і місій Радянської України за кордоном, які обіцяли помогти всім в переправці транспортів і посилок на Україну безпосередньо на адреси її громадських організацій. З сими громадянськими організаціями Комітет уже звязався і вже вислав перші посилки з одежею, обувом, ліками, приладами до писання і т. п. Робляться заходи для приміщення за кордоном, для відживи і спочинку найбільш знеможених культурних робітників. Таким чином тепер ніхто не зможе одмовлятись міркуванням, що мовляв не знати, чи поміч на Україну дійде і в чії руки попаде. Ми подасмо всім, хто має якусь найменшу змогу помогти Україні, якусь крихту зайнятись цією справою, такі адреси, безумовно певні, для посилок і заповом, для розпределення між голодними і потрібуючими:

Українське Наукове Товариство, Київ, Велика Підвальна 36, кв. 8, на руки пані Ткаченко.

Українська Академія Наук, Київ, Бульвар Шевченка 14, в розпорядження проф. Е. Тимченка і К. Чепурковського.

Медична Академія в Києві в розпорядження Е. Черняхівського.

Український Відділ Університету (Інститут Народньої Освіти) в розпорядження Олександра Грушівського.

Національний Український Театр, Київ, Троїцька площа, в розпорядження Івана Маряненка.

Бажана поміч поживою, одежею, обувом, близною, медикаментами, папером і т. д. На-

правляти цю поміч можна через „АРА“ і через місію Нансена.

Агітуйте за поміччю серед чужоземних організацій, за як найширшою поміччю Україні, дотепер цілком в тій допоміжній. Ми можемо служити всякими інформаціями, матеріалами, а також посередництвом передачі на Україну різного рода допомоги.

Адреса: Wien IX, Porzellangasse, 19.

За Комітет:

М. Грушевський в. р., голова.
О. Олесь в. р., заступник голови.
М. Чечель в. р., секретар.
Др. Дм. Левицький в. р., скарбник.
Др. Н. Суровцова в. р.

Справоздання Союзу за перших шість тижнів діяльності.

В днях 9. і 15. червня відбулося пленарне засідання союзу, де окремими членами союзу були складені справоздання про минувшу шоститижневу працю союзу. Не дивлячись на пізні повстання української акції і несприятливі умови діяльності, союзу вдалося досягти деякі певні здобутки. Праця союзу, як було намічено зпочатку, мала йти в двох напрямках:

а) Агітації межі існуючими інтернаціональними допомогливими організаціями на користь утворення окремих відділів, або відсоткового виділення для голодуючих України з загальних фондів допомоги Росії, та

б) організації українськими силами безпосередньої помочи взагалі, зокрема занедбаним українським культурним силам.

Для першої мети складено було відозву „В ім'я культури й гуманности“ в мовах французькій, англійській і т. и. Її передано через делегатку Української Жіночої Національної Ради, паню Русову, на інтернаціональний з'їзд

в Гаазі, надіслано до лондонської централі „Friends Relief Mission“, до інтернаціонального комітету в Женеві для переслання іншим комітетам і поширюється далі між запомогливими організаціями і окремими діячами. Вислано її також до всіх існуючих українських часописей на континенті і в Америці. О. Олесь, заступник голови союзу, передав в його розпорядження свої вірші, написані на тему голоду і нужди на Україні. Ці вірші розіслані по українських редакціях разом з відозвою з проханням надрукувати.

Члени комітету др. Кушнір, др. Дм. Левицький, др. Надія Суровцова і п. М. Чечель звернулися безпосередньо до віденських запомогливих організацій. Тутешня „Künstler-Hilfe für Russland“, в своїх закликах від тепер додає „für Russland und Ukraine“, до Нансена, який розпоряджає її фондами, обіцяла надіслати листа з проханням певні відсотки призначити голодуючим України. Віденський відділ „Friends“ взяв на себе ініціативу запропонувати лондонській централі вислати на Україну відділи „Friends“, а в Англії зайнятися справою допомоги культурним силам.

За посередництвом представника студентства Гр. Паляниці, Всеславянський Клуб прирік наділювати зі своєї допомогової акції для вчених Росії 50% усіх пожертв для України. Се має бути надіслане через інтернаціональні організації, на адресу запропоновану союзом, а саме: Науковому Товариству для розподілення між студентством. Крім того українське студентство готує на майбутньому Всеукраїнському з'їзді студентів у Празі заклик до інтернаціонального студентства в справі допомоги на Україні.

Представництво Ліги Миру і Свободи заявило, що ним складено і розіслано відозву до 32 секцій їх організацій, і що зачали вже надходити відповіді на пожертви.

Крім того заходом австрійської віденської секції Робітниць 21. червня в Фаворітнер Фолькс-

біне, Х. Лаксембургістрассе 8-10 відбудеться вистава, весь прибуток з якої піде на користь голодуючим України.

Представництво робітництва продовжує свої збірки і щомісячні пожертви голодуючим.

Голова союзу проф. М. Грушевський подає до відома, що з фондів грошей, одержаних торік з Америки, ним вислано протягом березня і квітня на Україну 14 десяти доларових, а двацять 2-х доларових посилок на ріжні колективні адреси, та індивідуальні, котрі на рещті аж тепер, можливо наслідком інтервенції Союзу у харківського представника Нансеновської місії капітана Квіслінга, по ч а л и доходити. Так в другій половині травня разом прийшли посилки для членів Українського Наукового Товариства, оплачені ще в лютім і квітні. Одержання їх викликало серед загодованих і зовсім беззасібних наукових і літературних робітників незвичайну радість, котру належало підтримати того рода посилками.

Переведено між українськими організаціями та українськими громадянами заходами скарбника д-ра Дм. Левицького і інших членів Союзу збірку, яка дала покищо коло 800.000 корон, не рахуючи пожертв речами. З вищезгаданої суми, крім організаційних, дуже незначних видатків, д-ром Н. Суровцовою було переведено закупку продуктів і надіслано через Українське Радянське Представництво Науковому Товариству у Києві 3 посилки.

З них перша і друга вже дійшли. Посилки містили в собі певну кількість продуктів, обуву, білизни, писарських приладь і домашні аптечки, підібрані д-ром Окуневським. Того роду посилки вагою до 2-х пудів, без оплати коштів транспорту, передається через Радянську Місію двічі в місяць до Києва або Харкова.

З Науковим Товариством навязано безпосередні зносини і там роздача і поділ надісланих річей переводиться трьома професорами і діло-

водом тогож товариства на колективні адреси, призначені союзом.

Союз старається ввійти в найблищий контакт з українським громадянством за кордоном, поширити і зміцнити запомогову діяльність.

В тій цілі виїхав член союзу О. Олесь до Берліну, для приспінення справи заснування там же відділу, спільно з членом союзу В. Виниченком. Союз звертається також до запомогових акцій за кордоном, аби в інтересах одностайности і доцільности акції ввійшли з ним в безпосередні звязки.

Союз вступив у контакт з „Українським Червоним Хрестом“ і його представником д-ром Холодним.

Адреса Союзу: Wien IX, Porzellangasse 19.

Комітет допомоги голодуючим на Україні у Берліні.

Берлінський „Комітет допомоги голодуючим на Україні“ завязався у липні 1922. р. за почином кількох одиниць зпоміж членів „Української Громади“, яка організацію й переведення справи віддала в руки „Спілки об'єднаних організацій.“ Загальні збори „Спілки“, до якої належать усі місцеві й позамісцеві українські організації, а саме „Українська Громада у Берліні“, Відділ „Українського Червоного Хреста у Німеччині“, „Спілка Студентів-Українців у Німеччині“, „Берлінська Філія Національної Ради українських жінок“, „Українська Громада у Вінсдорфі“, „Союз взаємодопомоги українським старшинам“, „Українська Громада в Целле“, і „Українська Громада в Бведлінбурзі“ ухвалили дня 15-го липня зайнятися цією справою й вибрали окремий комітет з 7 осіб, який виговорив відповідні статті й довів після довгих нарад до зложення й уконститування Комітету на зборах дня 30. липня 1922.

Комітет складається з 36 членів, справами завідує рада, зложена з 7 осіб. При раді існують окремі комісії: фінансова, господарча (підкомісія транспортна), культурно-просвітна й інформаційна. Комітет має окреме бюро: Berlin W. 62, Bayreuther Strasse 1.

Берлінський комітет допомоги покищо в стадії організаційної роботи й тому про його діяльність досі не можна сказати нічого певного.

Комітет допомоги у Празі.

Комітет повстав з ініціативи українських студентів у Празі і в його склад увійшли: Господар. Академія в Подєбрадах, робітниче Товариство „Воля“ у Празі, Спілка Українських Лікарів, Українська Академічна Громада, Український Громадянський Комітет, Команда Укр. Військового Табору в Йозефові, Український Вільний Університет і Редакція „Нової України.“ Комітет звязався з організацією Нансена „АРА.“ а також звернувся до секретаріатів політичних партій Чехословаччини з проханням, щоб і останні закликали організованих робітників складати на допомогу голодним. Комітет улаштував у Подєбрадах маніфестаційне віче під назвою „Подєбради-Україні“, яке зробило сильне враження.

Комітет наложив на українську еміграцію податок у висоті однеденного зарібку та витрат на прохарчування одного дня і зарядив 6. липня день посту.

Комітет мусить сконстатувати, що на його заклик подати голодуючим поміч, українське громадянство в Чехословаччині дуже живо відгукнулось і до 10. серпня 1922. року було зібрано 68.821 ч. кор. і 45 доларів. З загальної суми видано на харчі 42.500 ч. кор., а на 45 доларів вислав Український Вільний Університет пакунків для Української Академії Наук у Києві.

Рятункова акція американських Українців.

Вість про страшне нещастя голоду, яке постигло Велику Україну, дійшла до американських Українців ще з більшим опізненням, чим до закордонних Українців в Європі. Та американські Українці, довідавшись про фактичний невідрадний стан, взялися також негайно до рятункової акції.

„Свобода“ (ч. 155 з 5. липня 1922.), що виходить в Нью-Йорку, помістила заклик: „Україна гине! Поможіть!“, в якому між иншим пише:

„Мусимо врятувати Україну. Мусимо добути для Неї поміч у тих, що ту поміч можуть дати. Мусимо добитися до опії цілого американського громадянства.

А це можемо зробити тільки разом на всеукраїнським народнім з'їзді. Мусимо громадно дорадитися, мусимо способів найти, мусимо!

І цей наш сойм мусить відбутися як найшкороше, коли хочемо принести ліки, а не на домовину України.

Українці! Ладьтеся на з'їзд. А до з'їзду збирайте і збирайте жертви у своїх і чужих.

„Дніпро“ (ч. 23 з 1. липня 1922.), орган Української Православної Церкви в Америці, що виходить у Трентоні, Н.-Дж., після загального закликну до складання жертв і змальовання страхіття голоду, пише в передовиці „Цар-Голод“:

„Голод — це лютий цар. Він нищить, нехтує і топче всі найвищі людські почування і рве найсвятіші звязі.

І тому американська й канадійська Україна мусить негайно прийти з поміччю голодним братам на Радянській Україні. Ждати і відволікати поміч є злочином, який ляже нестертим

клеймом на совість. Бо як можна відволікати поміч в той час, коли у кожну мінуту конають сотні тисяч людей?

Тому поміч мусить бути зложена негайно. Може й нема в нас гараздів великих, та чей з голоду ніхто не конає.

Не ждім же, але сей час берімся до діла, до рятування життя цим, яким найстрашніща смерть голодова у вічі зазирає.

Україно Американська! Кожний з нас по доляру, то буде пів мільона. А за пів мільона можна врятувати багато конаючих братів."

„Америка“ (ч. 79 з 7. липня 1922.), орган Товариства „Провидінс“, що виходить у Філадельфії, інформує в статті „Енергічна акція за помочою Великій Україні“ ось як:

„Нью-Йорк, дня 5. липня. Вчора, у вівторок, дня 4. липня відбулася в Укр. Народнім Домі в Нью-Йорку окружна нарада 66 делегатів товариства з Нью-Йорку та околичних українських громад.

По рефератах Юліяна Павчана і Кузіва з Нью-Йорку розвинулася завзята дискусія над цим, чи запомоговою акцією має занятися Ліга чи окремо створений Окружний Комітет Допомоговий. Промовляло 3 бесідників і всінци прийшли присутні до закінчення, що для запомогової акції треба створити окреме тіло. По усуненню цієї перешкоди, всі інші плани пішли зовсім гладко. Окружний Комітет має бути доповнений делегатами місцевих комітетів, а ці знова складаються з делегатів місцевих товариств. В деяких місцевостях вже існують такі запомогові Комітети."

До хвилі закінчення цієї праці я не мав змоги одержати інформацій про дальший хід української рятувкової акції в Америці та її реальні успіхи.

Інформації для тих, що хотять пересилати живність на Україну для голодних.

Красвий Комітет Допомоги „Голодній Україні“ інформує:

Як пересилати живність на Україну для голодних. Два американських бюро, що гарантують за пересилку живности, зовуться „АРА“ (American Relief Administration) і Комітет Міжнародного Червоного Хреста д-ра Нансена. Віденський український Комітет Допомоги Україні повідомляє нас, що його посилки дійшли до рук призначення. Пересилкою займалися оба згадані бюро. Бюро „АРА“ (у Львові: вул. Коперника 9) приймає тільки 10 доларові посилки і висилає за них паї, в котрих містяться 50 англ. фунтів білої муки, 25 фунтів рижу, 10 фунтів кокосової олії, 10 фунтів цукру, 3 фунти чаю, 20 коробок молока. Вартість такої посилки $7\frac{1}{2}$ долара, отже 25% застерігає собі „АРА“ на поживу для дітей. Бюро Нансена (Banque de Commerce de Varsovie-Варшава) висилає двохдоларові посилки (для приватних людей), а 5 і 10 доларові для груп осіб, або добродійних інституцій.*) За два долари дістає адресат 14 ф. муки, 2 ф. товщу, 2 ф. цукру, 400 грамів чаю, 4 коробки молока, за п'ять доларів 35 ф. муки, 5 ф. товщу, 5 ф. цукру, 2 ф. чаю, 10 коробок молока, за десять доларів: 70 ф. муки, 10 ф. товщу, 10 ф. цукру, 4 ф. чаю, і 20 коробок молока. Красвий Комітет Допомоги „Голодній Україні“ готов приймати готівку в доларах від приватних осіб і пересилати за їх посилки через згадані бюро у Відні, одначе мусить мати докладну адресу того, що висилає (ім'я, прізвище, вулиця, місцевість, повіт, губернія, оглядно край) і таку саму адресу того, що посилку має дістати."

*) Нині двох доларові посилки коштують 2¼ долара. Праж. редмоді.

Адреса: „Дністер“ (для Комітету Допомоги „Голодній Україні“), Львів, ул. Руська, ч. 20.

Вінни для заінтересованих в різних державах Європи, що бажалиб висилати на Україну пакунки своїм рідним і знайомим, гурткам осіб, інституціям, громадам і т. д. подаю адреси банкових і фінансових інституцій в цілій Європі, які перебрали заступництво Комітету Міжнародного Червоного Хреста і головного Комісаріату д-ра Нансена (Comité International de la Croix Rouge et Haut Commissariat du Dr. Nansen) і через котрі та їхні філії можна висилати вищевичислені харчеві одиниці:

Société de Banque Suisse,	Bâle, Zürich, St. Gall. Genève. Lausanne, La Chaux de Fonds, Neuchâtel, Schaff- house, Vienne, Chiasse, Herisau, Le Locle, Lyon. Aigle Morges, Ror- schach, Vallorbe. Milan. Rome. Paris. Marseille. Lyon. Berlin W. 56. Frankfurt a. M. München
Credito Italiano, Piazza Cordusio,	
Credito Italiano,	
Banque Nationale de Crédit,	
Banque Nationale de Crédit,	
Banque Nationale de Crédit,	
Dresdner Bank,	
Dresdner Bank,	
Dresdner Bank, Promenadenplatz 6.	
Banque de Bruxelles, 27, Avenue des Arts,	Bruxelles.
Rotterdamsche Bankvereniging, 33, Rokin,	Amsterdam.
Rotterdamsche Bankvereniging, Boompies,	Rotterdam.
Swiss Bank Corporation, 43 Lothbury,	Londres, E. C. 2.
Wiener Bankverein, Herrengasse 8,	Vienne.
Živnostenska Banka v Praze,	Prague.
Banque Franko-Serbe,	Belgrade.

Banque Commerciale Hongroise de Pest, Fürdo utca 2,	Budapest.
Banque de Commerce de Varsovie,	Varsovie.
Den Danske Landmansbank,	Copenhagen.
Centralbanken for Norge,	Christiania.
Aktiebolaget Svenska Handels- banken,	Stockholm.
Banque d'Athènes,	Athènes.
Banque générale de Bulgarie,	Sofia.
Marmorosch, Blanc et Co.	Bucarest.
Banque d'Athènes,	Constantinople.

ЗІСТАВЛЕННЯ I КІНЦЕВІ ВИСНОВКИ.

Реасумуючи коротко вищесказане, хочу передовсім звернути увагу на ось який момент.

Всі наведені в книжці статистичні дані про безвихідний стан Великої України, всі докази і жахливі картини голодного Дантейського пекла України походять майже виключно з офіційних большевицьких джерел.

Вже в отсій праці я мав нагоду кілька разів наглядно доказати, що большевики відповідно своїм цілям статистичні дані в тому напрямі постійно зменшують. Це сконстатував також у своїй рапортів капітан Квіслінг, а навіть сам визначний большевицький діяч В. А. Арнаутів в своїй брошурці заявив, що голодуючими губерніями є лише ті, котрі цілковито вповнили натуральний податок і їх совітьська влада після того признала голодуючими; навпакиж такі фактично голодуючі губернії, які того натурального податку не вповнили в назначеній висоті, совітьська влада через це не признала голодуючими; в наслідок того „на Україні є губернії комплетно голодуючі і напівголодуючі, тільки офіційно не оголошені голодуючими!“

Не маючи до розпорядимости ніякого матеріялу дотично тих фактично голодуючих, але совітьською владою офіційно не признаних голодуючими областей, я їх не міг брати в рахубу.

Значить, фактичний стан голоду представляється в дійсності багато гірше, чим це виходить з тенденційних офіційних большевицьких даних, якими я тільки, на жаль, мав змогу користуватися. На ділі, як запевняють капітан Квіслінг і сам же большевик В. А. Арнаутів, на Україні є не біля 4 $\frac{1}{2}$ мільона зареєстрованих на 1. березня 1922. голодуючих, а фактично абсолютно голодує ціла третина радянської України, с. є. поверх 8 мільонів населення!

Так само дані про експлоатацію України, про експропріацію населення, про реквізиції, розкулачування, конфіскації, развіорстки, податки, „пожертви“, голодні паї, державні позички, голодні податки і інші способи постійного, систематичного дощентного оголочування України, не дають ще повного образу, повної, страшної руїни, яку творять на Україні російські окупанти. Щоб дати правдиве поняття про фактичний жахливий стан цього, треба б про це писати цілі томи і, очевидно, користуватися не тенденційними, а по часті й свідомо брехливими совітьськими офіційними, — але безсторонніми правдивими даними, що під теперішню пору є річчю виключеною.

Рівнож начеркнені тут коротко большевицькі системи примусового насаджування комун та комнезамів, червоний терор, а далі надужиття, насильства, крадіжкі, зловживання і т. п. вицвіти большевицького російського режиму відслонюють тільки маленьку щілинку того страшного пекла, в яке тепер перемінена Велика Україна.

Зрештою про цілковитий занепад культури, найпримітивніших засад моралі, про загальне здичавіння і небувале та нечуване озвірення, як наслідки російського большевицького режиму, я міг подати відомости на основі самих же большевицьких джерел тільки в дуже обмеженому виді. На ділі ця моральна й інтелектуальна пропасть в даний момент не дається навіть зміряти!

Але навіть цей неповний, на самих же офіційних совітських даних опертий матеріал, який не освітлює навіть сотої частини того страшного горя, яке приходить ся переносити нещасній Україні, — дає безсторонньому читачеві змогу, хоч частинно вглянути в суть справи, з'орієнтуватися в цьому небувалому хаосі і вслід за тим уявити собі цілий жах не видуманої, не казкової, але фактично чорної дійсности, серед якої приходить ся животити і загинати населенню України...

Не зі своєї вини попала Україна в те страшне пекло. Хочу тим сказати, що не ізза лінивства чи байдужности українського населення, не ізза браку охоти чи здібности до організаційного економічно-культурного життя, не ізза нерозуміння ваги мати свою самостійну Українську Державу та постояти за ню в кривавій боротьбі з її ворогами... Навпаки!

Український селянин працював пильно, за-попадливо й російські большевики, завоювавши по раз третій Україну, застали там величезні запаси збіжжя, бо один мільярд дев'яťсот шістьдесят мільйонів (1.960.000.000) пудів було самого головного збіжжя (пшениці, жита, ячменю, вівса, гречки і проса), не числячи кукурудзи, соняшнику, картоплі, всякої городини, фруктових овоців, цукру, меду і т. д. Тих запасів вистарчилоб на кілька літ цілковитого недороду. Ніяка посуха ані інші метеорологічні явища не булиб в стані довести до катастрофи голоду. Селянин, маючи подостатком хліба і паші (фуражу) для худоби, міг не тільки обробити і засіяти все поле на слідуючий рік, але ще й осталоб йому дуже багато надвишки для виміни на мануфактуру, господарські знаряддя, ліки, машини і т. п. потрібні йому річі, яких на Україні немає.

Українська кооперація, яка після революції, звільнившись від залежности від Москви, за короткий час зуміла стати не тільки живчиком в господарському житті України, згуртувавши

неверх 80% населення України, але також вказати великі успіхи на продукційному та фінансовому полях. „Дніпросоюз“ числив 6.920 кооперативів, до „Українбанку“ належало 3.800 кредитових товариств, „Центросоюз“ об'єднував 21 союзів з 850 господарськими товариствами. Крім того українська кооперація мала чимало фабрик, гарбарень, друкарень, залізних гут і т. п.

Загалом на Україні було 3.401 ріжних чинних фабрик, а в них працювало 331.890 кваліфікованих робітників.

Щож бачимо нині? Фабрики майже всі зруйновані або нечинні, робітники здекласовані самимиж большевиками. Рідко хто остався при своїйому фаховому заняттю, а все пішло в „продрабoтники“, здирати сему шкіру з українського селянина, інші пошилися в большевицьку бюрократію, інші стали на службу до черезвычайки, пішли в паркоми, агітпункти і т. п. А реальної роботи немає кому робити. Тому й не дивуватися, коли німецький підприємець, який хотів навязати зносини з большевиками в справі відбудови краю, вернувшись недавно з України, заявив,* що головною перешкодою в цьому ділі є те, що на Україні немає тепер ніяких робітників і їх требаб хіба спроваджувати зза кордону. Отже маємо дивогляд: по назві робітничу державу, в якій одначе фактично навіть немає робітників...

Коли большевицька „робітничка“ влада зуміла так здекласувати, знищити робітництво на Україні, що навіть немає вже з ким зачати відбудови, то що тут і говорити про українське селянство, до якого російські окупанти завсіди ставилися і ставляться крайне вороже?!...

Большевики, завоювавши Україну (в великій мірі ізза пасивности Європи в українському питанні, яка підпомагаючи ріжних Денікінів,

*) „Berliner Lokal-Anzeiger“ з 21. VII. 1922.

Врагелів і т. п. російських гнобителів України, оставляла українських героїв-борців за волю без оружжя, муніції, санітарних засобів і взагалі без всяких средств до ведення визвольної боротьби), в першій мірі стали нищити господарські основи України, щоб таким чином, зруйнувавши економічно українське населення, відобрати йому змогу далі боротися за самостійність своєї Вітчизни.

„Совітська влада поставлена перед альтернативою політичної смерті або тяжкої господарської руйни, мусіла вибрати останнє,“ заявляє зовсім щиро і отверто один з визначніших большевицьких проповідників, В. А. Арнаутов, в своїй брошурці „Голод и дети на Украине“.

І ту господарську руйну для політичних цілей перевели російські окупанти дуже совісно. Звісними развіорстками, розкулачуваннями, реквізиціями, конфіскаціями і іншими способами зуміли забрати не тільки всі ті незмірні запаси збіжжя, але ще й рогату худобу, коні, вівці, свині, домашню птицю, господарські знаряддя (особливож більші господарські машини), одержу, і навіть хатню обстанову та прибори до їди.

Колиж настав 1921. рік з його страшною посухою, а в слід за тим більший або менший неврожай в 9 губерніях (на 12), то російські окупанти, обчисливши докладно, що п'ятьом офіційно признаним голодуючим губерніям до їхнього врожаю 54.156.670 пудів хліба треба додати ще 196.958.333 пудів для прохарчування тамошнього населення, не тільки що нічого не додали, але навпаки забрали натурального податку по січень 1922. року 61.000.000 пудів хліба, а продналог стягали ще опісля аж до березня 1922. р.; із самих же п'яти голодних губерній з а б р а л и 18.000.000 пудів хліба!

Із здертих з України „пожертв“ для голодуючих 553 вагонів хліба лише 28 вагонів (себ-то

5%) дали голодуючим України, а останні 95% вивезли до Росії. Туди вислали з України 7 санітарно-харчевих потяги заобезпечені на 6 місяців праці для прохарчування тамошнього населення, туди призначено щомісячно з України 870 вагонів хліба титулом голодних паїв і взагалі ріжними способами викачують з України сотками й тисячами вагонів хліба, як раз в той же самий час, коли населення самої України вигибає по 10.000 на день страшною голодовою смертю.

Та навіть закордонну поміч в продуктах, мануфактурі чи господарських знаряддях, яка причалює до чорноморських і азовських українських портів, направляють большевики через Україну на Поволжжя.

Таким чином, російські большевики, спричинивши страшний голод на Україні, ведуть тепер безпардонну голодову політику, яка заключається в систематичному, по згори начеркненому плану, виморюванню та фізичному винищуванню всіх Українців. Ясна річ, що при цьому ганебному російському експерименті гине також велика сила й не-українського населення України, яке так само вороже відноситься до московських окупантів і дуже часто під жовтоблакитним прапором брало участь враз з Українцями у визвольній боротьбі проти московських наїздників.

Коли голодуюче Поволжжя нашло стільки співчуття в Західній Європі і Америці, то і загибаюча Україна, де відносини з цього боку без порівняння страшніші, чим на Поволжжю, також може надіятися на допомогу для коначного свого населення. І я певний, що хоча спізнена, а всеж таки поміч, прибуде. Це неможливо, щоб культурний світ допустив до того, щоб на його очах вигинув увесь здоровий, талановитий, працьовитий український народ страшною голодовою смертю, щоб „степ широкий, край веселий“, який був постійно найбагатшою житницею Європи, перемінився в дику, не-

продуктивну пустиню. Поміч прийде, бо рятунок України рівняється для Західної Європи і Америки інвестованим капіталу, який в короткому розмірному часі може дати прегарні провізії.

Одначе тут заходить принципіальне питання: Не входячи в суть методів і цілей большевицької влади при розділюванні запомог, якої діяльність на Поволжжю зхарактеризовано „кричучим злочином“, „величезним і підлим обманом“, — треба обовязково застановитися над тим, чи того рода поміч осягне свою ціль, чи дійсно вирятуює житницю Європи від загибелі?

Зваживши, що російські окупанти для своїх політичних цілей з розумислом довели до цієї тяжкої господарської руїни, з розумислом викликали страшний голод на Україні, з розумислом відбирали і відбирають з рота конаючого від голоду населення України останній шматок хліба та вивозять його до Росії, з розумислом приговорюють мільони населення України до голодової смерти, — то прийдемо до переконання, що всяка, безумовно на разі необхідно потрібна, допомога благодійного, філантропійного характеру матиме лише хвилеве проблематичне значіння і не в стані урятувати цієї найбагатшої країни в Європі від неминучої загибелі, не в стані привернути її до господарської віднови і розцвіту, на шлях котрої вступила була вже до приходу большевиків. Бо як довго буде окупаційна російська влада на Україні, так довго вона викачуватиме з неї всі матеріяльні ресурси, так довго держатиме українське населення в економічному поневоленню, щоб легше панувати в завойованій нею колонії і експлуатувати її до останка, — а в дальшій перспективі опорожнені місцевости вигублених Українців колонізувати Москвичами чи іншими прихильними собі елементами. Це невідступна політична лінія всяких російських завойовників, якою фарбою вони не булиб помазани.

Тому не хвилеві жертви (хоч би й визначні), не філантропійні установи, не благодійні акції

можуть дійсно вирятувати Велику Україну з її страшного нещастя. Такими заходами смерть мільонів буде тільки відсунена, розтягнена на довший час фізичної і духової агонії. Та й не вічнож буде культурний світ складатися на рятунок життя мільонів людей, а в тому ж самому часі ненаситний московський експлуататор-душолюб забіратиме безнастанно всі матеріяльні ресурси України, висмоктуватиме всі живучі соки, і виточуватиме саму здорову кров українського населення...

Т а к и м шляхом не можна вирятувати Україну з того страшного пекла, яке їй уготовали московські наїздники!

Річ ясна: для справдішнього уздоровлення організму України треба більш радикального ліку. Українському населенню треба дати умови відбудувати зруйноване російськими окупантами господарство, треба дати йому елементарне право жити, працювати, пожиткувати і порядкувати плодами йогож праці, треба дати йому право і змогу користуватися добутками світової культури, науки і техніки, треба дати йому право безпосередньо зноситися з культурними країнами світу, користуватися їхніми фабричними виробами за незмірні природні багатства України, одним словом, треба дати йому змогу бути вільним, повноправним горожанином. А ті умови, річ природна, можна осягнути лише тоді, коли усунеться російську окупацію з України, яка на штиках червоної армії принесла нечуваний голод і „тихий рай в страшне пекло замінила“, та коли Україна стане дійсно самостійною, незалежною, суверенною державою.

Теперішня господарська катастрофа і страшний хаос на цілому сході Європи загрожує і всім культурним європейським країнам. Цеж поражена поверхня великої частини європейського організму, того організму, який до війни своїми багатими життєвими засобами піддержував нор-

мальне життя промислових центрів Європи. Уздоровлення тої великої частини європейського організму лежить в безпосередньому інтересі всіх держав культурного світу, а утворення самостійної, незалежної, суверенної Української Держави — це перший реальний крок, — це передумова тої загальної санації.

Бо Україна, відорвавшись від Росії і ставши на свої власні ноги, позбудеться того галапаса, який досі постійно забірав і забірає з неї всі матеріальні засоби, всі продукти праці, — зможе свої продукти та природні плоди і багатства обернути в першій мірі на відбудову зруйнованого господарства, а тоді за короткий час прийде до господарської і взагалі економічної рівноваги.

З другогож боку Росія, замість займатися непродуктивною працею в окупованій колонії по викачуванню її економічних ресурсів, держати для цієї цілі дорогу багато мільонову червону армію, яка — мимоходом кажучи — дуже загрожує і мирові в Європі, замість організувати тисячами череззвичайки з хмарами шпівнів, провокаторів і других „служачих“, замість спроваджувати з Росії дармоїдів для насаджування комнезамів, поповнювання паркомів, адміністрації і т. н. буде мусіла взятися до реальної продуктивної праці у себе дома. І така продуктивна праця в областях самоїж Росії реально можлива.

На першомуж всеросійському з'їзді совітів народного господарства в травні 1918. р. в Москві сам референт економіст Мілютин, член партії большевиків, бачив вихід для незалежного від України існування Московщини в пересуванні центрів російської промисловости в райони добування вугля і руди на Урал і Сибір і в сильнішому розвитку продукційних сил в цих районах.

„Коли лишимо на боці південь — говорив він — припускаючи навіть найгірше лихо, що ми будемо абсолютно відрізані від нього, то цим зовсім не змінюються наші ресурси, котрі дають можливість дальшого економічного розвитку нашої країни.“

Таким чином, звільняючи Україну від російської окупації, буде зроблений перший серйозний крок на шляху уздоровлення жахливих відносин на сході Європи, викликаних большевицьким режимом. Це буде перший етап по відновленню господарських відносин в Європі взагалі. Самостійна, незалежна, суверенна Україна — річ ясна — дуже скоро творитиме могутий господарський центр, який, ввійшовши в зносини з культурним світом, приведе до справдішнього розцвіту. А Росія буде приневолена своєю дотеперішню непродуктивну, чисто галапасного характеру, діяльність замінити здоровою продуктивною працею, використовуючи до цього свої власні безмежні, урожайні простори та свої власні природні багатства.

Відновляючи свої господарські відносини так самостійна Україна, як зокрема і Росія, будуть мусіли увійти в зносини з цілим, культурним, промисловим світом, а це безумовно спричиниться дуже і до загального уздоровлення відносин. Як же довго Росія держатиме Україну під якимнебудь титулом в своїй залежності, так довго вона виснажуватиме її економічно, так довго не заведе у себе дома реальної продуктивної праці, так довго в наслідок того не може бути й мови про уздоровлення господарських відносин на сході Європи, а в дальших наслідках і в Європі взагалі, так довго і Україні і Росії вічно грозитиме марево страшної голодової смерті зі всіми своїми погубними патологічними і морально-супільними наслідками, які з часом можуть перекинутися і на інші сусідні і дальші країни та довести їх до такоїж самої катастрофи!

Тому пора приступити до радикального удобрювання господарських відносин, як передумови усунення постійної небезпеки голоду, а, узглядняючи при цьому причини і сучасний стан цієї страшної катастрофи та шукаючи за способами як ґрунтовно зарадити тому небувалому лиху, покажеться тільки один можливий реальний вихід, а це: усунути з України чужу військову окупаційну владу, а самій Україні дати змогу стати дійсно самостійною, незалежною, суверенною державою.

Тільки тоді, коли це станеться, — „пустиню опанують веселі села“.

ДОПОВНЕННЯ.

До стор. 5: „Хліборобство“.

Посівна площа для українських губерній в 1916. р. поділялася так*): головними хлібами занято 88,2% всієї посівної площі; другорядними — 8,5%; сіяними травами — 2,5%; технічними рослинами 1,7%, а власне:

I. Головні хліба.

Пшениця	30,00%
Ячмінь	22,80%
Жито	19,00%
Овес	10,50%
Гречка	3,90%
Просо	2,00%
Разом	88,20%

II. Другорядні хліба.

Голомша	3,00%
Картопля	2,90%
Городина	1,00%
Горох	0,50%
Сочевиця	0,20%
Фасоля	0,20%
Кормові рослини	0,10%
Решта	0,70%
Разом	8,60%

*) Проф. Іван Феценко-Чопівський „Економічна Географія України“. Для середніх шкіль. Київ—Відень—Львів. Українське акційне видавниче товариство „Земля“, 1922. р.

III. Технічні рослини.

Соняшник	0,67%
Лен	0,48%
Коноплі	0,48%
Рапс (ріпак).....	0,02%
Решта	0,05%
Разом	1,70%

IV. Сіяні трави.

Многолітні	1,00%
Однолітні	1,50%
Разом	2,50%

До стор. 11: „Промисел“.

Нищенаведені статистичні дані виявляють пропорцію, характер і властивості української промисловості. По підрахункам управляючого відділом статистики міністерства торгу і промисловості Ю. О. Кривченка валовий прибуток зі самої України представлявся в році 1913. ось як:

	золот. карб.
Від хліборобства	1.483.000.000
„ скотарства	266.000.000
„ цукроварства	191.000.000
„ млинарства	165.000.000
„ металургії	130.000.000
„ кам'яновугільного промислу ..	124.000.000
„ машинобудівництва і метал. промислу	103.000.000
„ домашньої птиці	48.000.000
„ гірничих розробок (сіль, руда, камінь)	45.000.000
„ лісового промислу	42.000.000
„ гуральництва	28.000.000
„ виробу споживчих річей	27.000.000
„ обробки мінеральних річей ..	25.000.000

	золот. карб.
Від обробки текстильних річей ...	25.000.000
„ обробки хемічних річей	24.000.000
„ броварництва і пасічництва ...	15.000.000
„ тютюноводства	12.000.000
„ обробки продуктів скотарства ..	12.000.000
„ папірової промисловості	8.000.000
„ механічної обробки дерева ...	8.000.000

По статистичним даним „Економічної Географії України“ проф. Чопівського на валовий прибуток з народнього господарства і промисловості України в р. 1913. склалися:

	золот. карб.
Продукти сільського господарства	1.839.000.000 = 66,0%
Продукти сільсько-господ. промисловості	418.800.000 = 15,0%
Продукти гірнич. промислу	169.000.000 = 6,0%
Металургічні, метал. і машинові вироби	232.200.000 = 8,5%
Решта премислу складала	128.000.000 = 4,5%
Разом	2.787.000.000

До стор. 12:

„Україпська торгівля і кооперація“.

Проф. Фешенко-Чопівський в своїй „Економічній Географії України“ пише: „Україна є країна сільсько-господарська. Тому її предмети торгівлі України — се головні продукти сільського господарства і сільсько-господарської промисловості, виносять 80% її цілого білянсу.

Україна вивозила за кордон до війни щороку своїх лишків:

	золот. карб.
Продуктів хліборобства на	372.000.000
Цукру	160.000.000
Металу і метал. виробів	67.200.000
Продуктів домашньої птиці	30.000.000
Продуктів скотарства	23.900.000
Руди залізної і манганової	8.500.000
Кам'яного вугілля	1.200.000
Решти товарів	10.200.000
Разом за рік на	673.100.000

Україна привозила з закордону:

	золот. карб.
Мануфактури на	250.000.000
Рибних товарів	32.600.000
Пряжі	24.600.000
Шкір оброблених	22.300.000
Нафти і нафтов. прод.	21.900.000
Колоніальних і бакалейних товарів	21.000.000
Вина	20.500.000
Машин і металевих виробів	13.500.000
Лісового матеріалу	11.300.000
Рослинного масла	11.000.000
Хемічних і фармацевтичних тов.	6.500.000
Решти товарів	49.300.000
Разом за рік на	484.500.000

До стор. 21: „Плекання худоби”.

Загальне число скоту по статистичним даним з „Економічної Географії України“ проф. Чопівського представляється так: По підрахункам всеросійського сільсько-господарського перепису в українських губерніях*) в 1916. році було скота:

*) Без г. зв. Донбасу. — Прим. І. Г.

	штук	заг. кількості.
Коней	5.754.600	або 22,0%
Рогатої худоби	8.016.800	„ 30,8%
Овець	7.350.400	„ 28,2%
Кіз	60.800	„ 28,2% (?)
Свиней	4.894.000	„ 18,7%
Верблюдов, ослів, буйволів тощо	4.300	„ 0,3%
Разом	26.112.000	штук

СПИС ОБРАЗКІВ І ДІЯГРАМ.

	Стор.
Карта України	8
Населення України взагалі	10
Населення в 5 офіційно признаних голо- дуючими губерніях	13
Хліборобство на Україні	13
Величина управної площі	14
Експорт українського хліба в 1914. р.	16
На Україні в 1910. р. було (воску, меду і тютюну)	18
На цій Україні було худоби в 1918. р.	21
Експорт з України	22
Площа під цукровим буряком	23
Зріст продукції цукру	24
Зріст цукроварення	25
Експорт цукру за кордон	27
Підземні скарби (папірових фабрик; копа- лень заліза і копалень вугілля)	29
Упадок продукції (зменшення посівної площі)	61
Що коштує у большевиків продукція цукру	62
Упадок продукції цукру на Україні	63
Неврожай (на цій Україні зібрано)	68
Неврожай (в голодних губерніях України)	68
Продналог (на прохарчовання голодуючих)	72
Продналог (білоцерківська волость)	73
Число зареєстр. голодуючих	86
Зріст голоду на Запоріжжю	87
Зріст голоду в Донеччині	87
Число голодуючих на Україні	88

	Стор.
Доросле населення опухле від голоду в м. Бердянськ	92
Трупи зібрані на вулицях м. Херсону в дорозі на цвинтар	96
Трупи дітей, що померли на вулицях від голоду, зложені в трупарні м. Херсону	122
Загибель худоби (в 5 голодуючих губерніях України)	125
Недуги, як наслідок голоду (попесними недугами хорувало в 1921. р.)	128
Госиздат (Петроград — Київ)	138
Діти опухлі з голоду в Бердянську	141
Голодуючі діти	141
Перетопка церковного золота большевиками	176
Червона армія забрала з України хліб і санітарне майно для Поволжжя	198
Дальше обдирання України під титулом пожертвувань	199
Свій рот блище (розділ жертв України)	202
Постійна поміч з України (голодні паї) ..	205
Розкрадено за час від 15 до 31. грудня 1921. р. на шляху Казань—Москва	213

Зміст.

Частина I.

Україна як житниця Європи.

	Стор.
Вступні замітки	5
Територія і населення	6
Хліборобство	13
Огородництво, садівництво, бжіль- ництво, шовківництво та про- мислові рослини	16
Плекання худоби	19
Цукроварні	22
Підземні скарби	28
Промисел	31
Українська кооперація	32

Частина II.

Причини голоду на Україні.

Політика „єдиної неділімої“ в цілі експлоатації України	35
Комнезами	42
Декласування пролетаріату	45
Реквізиції	46
Марнування зібраного майна	55
Примусова колективізація	57
Упадок продукції	61
Неврожай	65

	Стор.
Продналог	70
Большевицька адміністрація	73
Червоний терор	77

Частина III.

Сучасний стан голоду на Україні.

Число голодуючих на Україні	83
В голодних місцевостях України	89
Запоріжжя	90
Катеринославщина	94
Миколаївщина	95
Одещина	99
Донеччина	101
Полтавщина	105
Харківщина	106
Кременчужчина	107
Між Херсоном, Одесою, Києвом і Полтавою	107
По колоніях	108
Подорож по голодуючій Україні	113
Там, де панує голодна смерть	119
Загибель худоби й наслідки цього	124
Недуги, як наслідок голоду	127
Голод серед українських учених, письменників і учительства	131
Голод і діти	139
Розпад соціальних зв'язків	149
Божевільня і самовбивства	151
Озвіріння, некрофагія і канібалізм	152
Документи канібалізму	155
Документи некрофагії	156
Акти канібалізму	157
Людодіство в німецьких колоніях	158
Озвіріння дітей	158
Поширювання людодіства	159

	Стор.
Голод в поезії	161
О. Олесь, Слухайте	161
О. Олесь, Тиждень терпів я від голоду муки	162
Б. Лепкий, Далеко	163
В. Поліщук, Голодна мати	164
Л. Грабузович, Європа й Людожери (Байка)	165

Частина IV.

Допомога голодуючим.

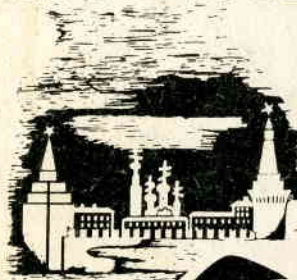
Переселювання Москалів на Україну	167
Совітська поміч дітям України	172
Совітська поміч для України взагалі	175
Большевицька демагогія на фронті голоду	178
Російська вистава голоду в Берліні	180
Праця російського Червоного Хреста і совітської влади за кордоном	183
Закордонна поміч голодуючим	185
Радянський Українхрест на фронті голоду	189
Червона армія на Україні і голод	195
Дальше обдирання України під титулом пожертвувань	198
Голодна Україна остається далі постійно кормильницею Поволжжя	203
Голодовий податок і збіжжева позичка	209
Церковні скарби України на фронті голоду	211
Розкрадання і зловживання жертв для голодуючих	213
Большевицькі методи й ціли при розділюванні жертв	219
Новий продналог на Україну	225
Новий голод — як наслідок нового продналогу	230

Частина V.

Українська рятункова акція.

	Стор.
Загальні замітки	235
Українська автокефальна церква й голод	237
Східна Галичина голодній Великій Україні	239
Перешкоди польської окупаційної влади	249
Успіхи рятункової акції	256
Рятункова акція Українців на еміграції	260
До українського громадянства	261
Справоздання Союзу за перших шість тижнів діяльності	264
Комітет допомоги голодуючим на Україні у Берліні	267
Комітет допомоги у Празі	268
Рятункова акція американських Українців	269
Інформації для тих, що хочуть пересилати живність на Україну для голодних	271
Зіставлення і кінцеві висновки	274
Доповнення до статистичного відділу	285
Списе образків і діаграм	290
Зміст	293

**SEVEN
MILLION DIED
IN UKRAINE
OF
FAMINE**

1933

**ARTIFICIALLY
CREATED
BY RED MOSCOW**